

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1929.

Första kammaren.

Nr 16.

Lördagen den 16 mars f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslutning till ett i Paris den 27 augusti 1928 avslutat internationellt fördrag rörande fördömande av krig.

Ang. Sveriges
anslutning till
det s. k.
Kellogg-
fördraget.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 82, däri Kungl. Maj:t med överlämnande av texten till ett den 27 augusti 1928 i Paris avslutat internationellt fördrag rörande fördömande av krig, äskat riksdagens samtycke till Sveriges anslutning till detta fördrag.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft två i anledning av propositionen inom första kammaren väckta och till utskottet hänvisade motioner, nämligen nr 229 av herr *Reuterskiöld* och nr 240 av herr *Lindhagen*.

I motionen I: 229 hade hemställts, att riksdagen måtte, med bifall till vad Kungl. Maj:t i propositionen nr 82 äskat, hos Kungl. Maj:t tillika anhålla, att Kungl. Maj:t, på sätt som kunde finnas lämpligt, ville före accessionen till det s. k. Kelloggfördraget delgiva vederbörande främmande makter Sveriges uppfattning av de Sverige officiellt meddelade förbehållen och förklaringarna i enlighet med de av föredraganden vid propositionens beslutande framlagda synpunkterna.

I motionen I: 240 hade hemställts, att riksdagen, vid godtagande av propositionen om Sveriges anslutning till Kelloggpakten, ville tillika förorda att till denna anslutning anknötes följande uttalanden:

att paktens konsekvens vore den allmänna, omedelbara och fullständiga avrustningen,

att den i varje fall uppfordrade till omedelbar uppslutning från därtill beredda stater kring den avrustning av Tyskland, Österrike, Ungern och Bulgarien, vilken redan skett genom fredsslutet i världskriget; samt

att den påkallade världspolitikens inriktning att från grunden komma till rätta även med krigens och rustningarnas orsaker.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1) att förevarande kungl. proposition måtte av riksdagen bifallas;

2) att motionen I: 229, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet under 1) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

3) att motionen I: 240, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet under 1) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. Sveriges
anslutning till
det s. k.
Kellogg-
fördraget.
(Forts.)

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! I den motion, som jag väckt i anledning av detta fördrags framläggande, har jag dels hemställt om bifall till Kungl. Maj:ts proposition, i likhet med vad utskottet här tillstyrker, och dels uttalat en önskan, att Sverige skulle före accessionen delgiva vederbörande främmande makter sin uppfattning rörande de officiellt till Sverige meddelade förbehållen och förklaringarna i enlighet med vad föredragande departementschefen i det hänseendet har uttalat. Denna senare del av motionen har föranlett utskottet att endast hemställa, att motionens yrkande icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Jag kan ju väl förstå, att utskottet stannat vid denna ståndpunkt, och jag är för min del egentligen principiellt av samma mening som utskottet, nämligen att riksdagen icke bör taga initiativ i utrikespolitiska frågor i allmänhet. Men när jag ser vad utskottet här hemställt, måste jag ju också göra en jämförelse med vad utskottet skrivit i sin motivering, och då torde av denna motive-ring framgå, att utskottet ingalunda ställt sig avvisande i sak till den framställning, som jag motionsvis gjort, utan endast med avseende på formen. Utskottet säger, att vad beträffar de väckta motionerna finner utskottet, att »från riksdagens sida icke lämpligen någon hemställan till Kungl. Maj:t bör göras» i den av mig föreslagna riktningen. Det vill säga utskottet förklarar, att riksdagen icke bör göra någon dylik framställning till Kungl. Maj:t, men utskottet uttalar sig icke alls därom, huruvida Kungl. Maj:t av sig självt bör eller icke bör göra ett sådant meddelande. I själva sakfrågan har utskottet ingenting sagt, utan lämnar frågan öppen.

Då jag måste läsa utskottsbetänkandet på detta vis, kan jag naturligtvis icke heller göra något yrkande i annan riktning än vad utskottet föreslår. Men jag måste uttala den önskan och förhoppningen, att Kungl. Maj:t på sätt riksdagen nu i överensstämmelse med utskottet förutsätter såsom möjligt, tager under övervägande, om icke ett sådant meddelande till främmande makter bör göras innan accessionen. Att det skall vara innan accessionen är ju uppenbart, ty om det vore i samband med accessionen, innebure det ett förbehåll eller ett villkor, som övriga makter icke ha gjort, och Sverige saknar anledning göra. Utskottet har måhända varit en smula tveksamt om innebörden av de diplomatiska former, som härvid böra användas, och det kan jag ju väl förstå. Men Kungl. Maj:t behöver i varje fall icke vara i någon tvekan om de metoder, som böra användas, och Kungl. Maj:t borde kunna finna en lämplig form att göra ett sådant meddelande.

Vad jag sålunda endast velat konstatera och här har konstaterat, då riksdagen nu bifaller vad utskottet hemställt, det är, att avgörandet av frågan, huruvida Sverige skall göra ett sådant meddelande eller icke, har Kungl. Maj:t att på egen hand träffa *under vanligt konstitutionellt ansvar* inför nästa riksdag. Och riksdagen är härvid alldeles obunden; den har icke uttalat sig vare sig för eller emot ett sådant meddelande.

Under dessa förutsättningar, herr talman, har jag intet yrkande att göra.

Herr Lindhagen: Kelloggspakten är ju ej någon ny företeelse. Den är ett uttryck i vår tid för de gamla försöken att förklara sig vilja avskaffa kriget på samma gång som man bibehåller krigets orsaker. Jag har i min motion redogjort för, huru i en del skeden i den föregående historien sådana förklaringar blivit avgivna. Emellertid är det givet, att varje sådan förklaring, i all synnerhet i vår tid efter världskriget, såsom utskottet och Kungl. Maj:t också erkänt, har en viss moralisk och psykologisk betydelse. Därför är det ju också givet, att även jag gärna vill vara med om att med min röst bidra till, att denna traktat blir ratificerad. Men just den svaga sidan i denna traktat, som jag nyss tillåtit mig beröra, påkallar ett bjudande att förbinda ratificeringen

med uttalanden om konsekvenserna. Detta är så mycket nödvändigare som vis-
sa av de stora makterna tillåtit sig att avgiva reservationer i starkt inskrän-
kande riktning, och det är ju ganska naturligt, då dessa makter ha intressen
att bevaka, som tills vidare måste av dem upprätthållas med vapenmakt. Då
kan man inte begära, att de blankt skola gå med på traktaten, utan de anse
sig nödsakade att förbehålla sig vissa bryggor till ett försvar för sina besitt-
ningar. Å andra sidan ligger det emellertid nära till hands att göra gällande
den meningen, att då man nu förklarar sig avstå från bruk av vapen, följer
därav som en konsekvens, att man samtidigt bör nedlägga dem. Jag förstår
ej, varför motionen i det avseendet ej kunnat vinna något beaktande från nå-
got håll. Utskottet presenterar ingen motivering i den punkten, men däremot
något i fråga om herr Reuterskiölds motion.

Utskottet har ansett, att också från Sveriges sida bör som en slags reser-
vation göras vissa uttalanden, däri man förbehåller sig att få falla tillbaka på
en militär ordning i större eller mindre grad. Försvarskrig anser man sig så-
lunda särskilt böra uttala sig för att få bibehålla. Man pekar vidare på Sveri-
ges anslutning till och medlemskap i Nationernas förbund, och förmodligen
menar man då, att dess skyldighet att tillhandahålla en kontingent krigsbered-
skap i händelse av sanktionskrig inte heller på något sätt bör åsidosättas ge-
nom den ifrågavarande anslutningen. Slutligen betonas Sveriges rättigheter
och förpliktelser enligt traktaten om Ålands neutralisering vara en angelägen-
het, som ej får äventyras.

Då måste jag verkligen fråga: Varför skall man inte med största styrka
förklara — i all synnerhet från vårt land, som är kallat därtill genom sitt läge
och frånvaron av intressen, som böra upprätthållas med vapenmakt — att ej
heller paktens fredliga konsekvenser böra förglömmas. Detta är ett naturligt
tillfälle därtill, som enligt min uppfattning icke bör försittas. Jag läste i
går en artikel i Svenska Morgonbladet, där tidningen säger, att motionen är
avstyrkt, och att riksdagen kommer att avslå densamma. Men, tillägger bla-
det, »det betyder i detta fall icke, att den ensamme motionären ej. principiellt
sett, har alldeles rätt. Men det blir framtidens sak att dra konsekvenserna av
antikrigspakten. Nuets sak är att antaga den i det skick den föreligger.»

Detta uttalande är verkligen ganska egendomligt. Varför då belasta pakten
ensidigt med endast militära reservationer. Nuets sak är väl att begagna alla
tillfällen till sådd för framtiden. Här föreligger ett markant tillfälle att sär-
skilt från de mindre staternas sida göra ett uttalande i den av mig ifrågasatta
riktningen. I sådant syfte har i motionen yrkats, att riksdagen ville, vid god-
tagandet av propositionen om Sveriges anslutning till Kelloggspakten, tillika
förorda, att till denna anslutning anknytas tre uttalanden.

Det första innebär »att paktens konsekvens är den allmänna, omedelbara och
fullständiga avrustningen». Denna principiella konsekvens ligger solklar i
själva paktens terminologi, så att detta borde man väl våga uttala.

Vidare, och det gäller just nuet i högsta grad, bör uttalas, »att pakten i varje
fall uppfordrar till omedelbar uppslutning från därtill beredda stater kring
den avrustning av Tyskland, Österrike, Ungern och Bulgarien, vilken redan
skett genom fredsslutet i världskriget». Jag läste häromdagen en artikel i
tidningen Arbetet av dess redaktör Vougt, som förklarade, att detta måste an-
ses vara kärnpunkten i den europeiska politiken för närvarande, och det tyc-
ker också jag. Det är osökt anledning och ett livsintresse för freden att an-
knyta till pakten ett uttalande också i denna sak.

Vidare och för det tredje har jag hemställt om ett uttalande, att Kellogg-
pakten »påkallar världspolitikens inriktning att från grunden komma till rät-
ta även med krigens och rustningarnas orsaker». Det är en ganska ofruktbar
ståndpunkt, som återkommer i propositionen och i viss mån i utskottets betän-

Ang. Sveriges
anslutning till
det s. k.
Kellogg-
fördraget.
(Forts.)

Ang. Sveriges
anslutning till
det s. k.
Kellogg-
fördraget.
(Forts.)

kande och för övrigt allmänt i diskussionerna, att huvudfrågan är att åstadkomma ett säkerhetstillstånd, vilket skulle ske genom skiljedom och överenskommelse om minskning i rustningarna. Med skiljedom kan ju inte vinnas någonting väsentligt, ifall man bibehåller rustningarnas orsaker. Inte kan man utan en lag därom eller internationell praxis, med skiljedom åstadkomma, att exempelvis undertryckta folk i andra länder bli frigjorda. Detta lär man nog vilja undantaga från skiljedom, men däri ligger en av de största krigsfarorna.

Jag ber till sist, just på grundvalen av detta sista resonemang, att få vända mig mot den punkt i utskottets motivering, där det står, att »traktatens huvudsakliga betydelse, såsom också utrikesministern uttalat, får anses vara mindre av juridisk art än ligga på det moraliska och psykologiska området». Betydelsen av pakten ligger också enligt min tankegång just inom detta sistnämnda område. Men motsatsen till moraliska och psykologiska synpunkter — är det bara juridiska synpunkter? Där är man återigen fast i den där skiljedomslagstiftningen med bibehållande av krigsorsakerna. Detta är att förringa problemet i högsta grad. Jag ber att denna passus i stället uttryckes på följande sätt: » — — — såsom också utrikesministern antytt, får anses vara mindre av realpolitisk och juridisk art än ligga på det moraliska och psykologiska området.»

Juridiken har inte någon annan betydelse än att, sedan vid de realpolitiska frågornas lösning, ge formler för denna lösnings utförande i världen.

Jag ber alltså att beträffande motiveringen få föreslå förenärda ändrade lydelse. I sakformuleringen yrkar jag bifall till min motions hemställan.

Herr Winberg: Herr talman! Om den här föreliggande frågan och det här framförda uppslaget hade varit av den betydelse, som man från många håll velat göra gällande, borde den väl vara en av de största frågor, som förekommit i det svenska parlamentet. Man hade då kunnat vänta sig, att den skulle ha mottagits med betydligt större intresse, för att inte säga rent av entusiasm, än vad som för närvarande är fallet. Att så inte blivit händelsen bevisar väl endast, att saken inte har någon reell innebörd. Det är en av dessa gester, som man på senare tiden alltför ofta fått bevittna från olika håll. Man försöker inbilla mänskligheten, att genom allmänna uttalanden, som inte till någonting förplikta, skall man lösa det stora problem, som man i själva verket inte vill gå till botten med eller överhuvud taget uppta till allvarlig behandling.

Det här föreliggande uppslaget går ju parallellt med folkförbundets uttalande, i vilket man också fördömt anfallskriget. Här har ett amerikanskt uppslag kommit till. Man vill givetvis inte vara sämre i Amerika än någon annan stans, och så har man utskickat detta förslag till högtidlig underskrift av samtliga nationer.

Egentligen borde det ju, om vi överhuvud taget hade att räkna med full uppriktighet i politiken, vara så, att om vi allihop komma överens om att utdöma anfallskriget, skulle allt vad krig och militarism heter vara ur världen, ty utan att det igångsättes ett anfallskrig, kan det väl näppeligen bli något försvarskrig. Emellertid har det märkliga förhållandet inträffat, att inte någon, jag trotsar vem det vara vill, kunnat bland de krig, som förekommit åtminstone under senaste hundra åren, uppvisa något fall, där vederbörande nation erkänt, att den fört ett *anfallskrig*, och jag tror ingen kommer att göra det i framtiden heller. Alla krig ha varit *försvarskrig*, och det senaste stora världskriget är därifrån intet undantag. Tyskland har visserligen tvingats att underskriva, att det närmast var orsaken till kriget, men det förklarar högtidligt än i dag, att därtill har det blivit tvingat, och det erkänner det i verkligheten

inte. Det går alltså överhuvud taget inte att göra distinktionen mellan anfalls- *Ang. Sveriges*
 krig och försvarskrig, ty erfarenheten visar, att när det kommer till kritan *anslutning till*
 förklarar varje folk och varje nation, som blir indragen i ett krig, att den för *det s. k.*
 ett försvarskrig. *Kellogg-*
fördraget.

Men det är inte nog med detta, utan i det uppslag, som här föreligger, visar det sig, att en del stater, bl. a. England, gjort mycket markanta undantag — undantag av sådan beskaffenhet, att de skulle berättiga nära nog till vad som helst. Det visar än ytterligare, att man här inte vill ge avkall en tum på den rätt, man anser sig ha att förfoga över sina militära krafter hur man helst behagar.

För övrigt är det väl egentligen endast ett hån att just i dessa dagar officiellt och högtidligt underteckna en förpliktelse av den art, som denna pakt egentligen innehåller, samtidigt som man ingår den ena militära alliansen efter den andra. Det hjälper inte, att man förnekar, att sådant förekommer, ty det är ett faktum, att det förekommer. Men samtidigt vill man högtidligt underskriva en sådan där traktat, och varför? Jo, därför att man är övertygad om, att densamma till ingenting förpliktar. Det är så, som redan förut framhållits både av herr Lindhagen och av utrikesministern i hans proposition, att den inte är juridiskt förpliktande till något; den är sålunda icke i sak bindande, utan den är en sådan där vacker gest, som man gör.

Nu kan man invända, att om det inte har någon nytta med sig, gör det i alla fall inte någon skada, och följaktligen kunna vi lika gärna vara med på en anslutning. Ja, men frågan är, om det inte i själva verket kan göra någon skada. I den mån man inbillar den stora massan av mänskligheten, att man genom ett dylikt dokument har avvärjt den egentliga faran för resultatet av våra militära anordningar, är det ju självklart, att traktaten innebär en fara, för så vitt den icke vederbörande maktägare till någonting förpliktar. Det är ju för övrigt rena galenskaperna att inbilla sig, att man skall kunna få bukt på det här förevarande problemet, utan att man vill upptaga själva militärväsendet och militärrustningarna till en verkligt ingående och avgörande behandling. Det skall aldrig lyckas att inbilla mänskligheten, att saken ligger på detta sätt och att den är så enkelt löst.

Nu väntar jag mig den invändningen, att det ju är märkvärdigt, att jag gör dylika uttalanden, ty förhållandet är ju dock, att den ryska regeringen har undertecknat ifrågavarande pakt. Ja, det är alldeles riktigt. Men för det första skall jag be att få upplysa herrarna om, att den ryska regeringens åtgöranden för mig icke äro bindande, trots allt tal om, att vi taga order från Moskva. Det hindrar inte mig att ha min fullständigt självständiga ståndpunkt i detta avseende för framtiden, så nu vet ni det, och var god och kom ihåg den saken! Vidare och för det andra skall jag be att få säga, att detta givetvis var ett politiskt drag från den ryska regeringens sida. Från början var hela denna pakt avsedd att riktas mot Ryssland, men när ryska regeringen frågade, varför inte den också kunde få vara med och underteckna, kunde man rimligtvis icke vägra. För det tredje skall jag be att få erinra om, och det är i detta avseende det mest avgörande, att genom att den ryska regeringen kom i tillfälle att underteckna denna pakt, blev den samtidigt i tillfälle att avge en deklaration av sådan innebörd, att därest konstitutionsutskottet här i dag hade förelagt ett dylikt förslag till uttalande från svensk sida, skulle jag utan vidare ha kunnat ansluta mig till detsamma. Ryska regeringen påvisar i denna principförklaring, hur omöjligt det är att lösa de frågor, man här sysslar med, på sätt som här är föreslaget, utan att man går med på att taga upp frågan om en avväpning eller en avveckling av de militära stridskrafterna. Sovjetregeringen påvisar i övrigt, hurusom den själv framlagt förslag i detta avseende, men fick detsamma utan vidare avvisat, och den framhåller med

(Forts.)

Ang. Sveriges skärpa, att detta är den enda verkliga vägen för lösandet av de problem, som anslutning till man här sysslar med.

det s. k.
Kellogg-
fördraget.
(Forts.)

I det avseendet tror jag, att det funnits starka skäl för svenska riksdagen att för en gångs skull gå ungefärligen i samma riktning. Här kommer nu utskottet och förklarar för sin del i mycket kortfattade ordalag, att det kan ansluta sig till pakten, men så räknas upp en hel del fall, där det givetvis inte anser, att denna pakt binder Sverige i något avseende. Det föreligger alltså faktiskt ett par tre reservationer även från svensk sida. Och vidare erkänner man, som här förut påpekats, att egentligen förbinder pakten strängt taget till ingenting, utan har sin verkan »på det moraliska och psykologiska området».

Vid sådant förhållande, och då jag anser att vi i den internationella politiken under den senaste tiden alltför mycket ha rört oss endast med dimbildningar för att undanhålla mänskligheten, hur verkligheten för närvarande egentligen ter sig, finner jag för min del inte någon anledning, att vi längre fortsätta att vara med om uttalanden, varom vi själva äro övertygade, att de egentligen ingenting betyda, utan endast äro avsedda att slå blå dunster i den stora massans ögon. Däremot skulle jag som sagt ha varit oförhindrad att vara med om en anslutning, om från svenska riksdagens sida eller svenska regeringens sida avgivits en principförklaring, däri man påpekat, vad som i detta avseende är det väsentliga. Och det är, att man på allvar någon gång tar upp problemet om de militära rustningarna och om de alliansbildningar, som i sinom tid kunna ställa oss inför ett verkligt krigsutbrott, om man, med andra ord, dragit fram det verkliga realitetsspörsmålet i samband med denna pakts undertecknande.

Då så inte är fallet, herr talman, anser jag mig för min del böra yrka avslag på utskottets förslag i föreliggande fråga.

Herr von Geijer: Herr talman! Den siste ärade talaren var den ende av de tre, som hittills yttrat sig, vilken yrkade direkt avslag på utskottets förslag. I övrigt föreföll det mig, som om de skäl, som han åberopade för denna sin hållning, rätt nära överensstämde med vad herr Lindhagen i dag anförde, eller att då avrustningsproblemet icke i detta sammanhang tagits upp, traktaten såsom sådan saknade varje värde.

Ja, det beror ju på, hur man vill taga det. I detta sammanhang ingingo båda talarna i en ganska sträng kritik av traktatens innehåll. Jag finner för min del, att det inte så mycket tillkommer svenska riksdagen att gå in i kritik beträffande den saken, beträffande själva traktaten som sådan. Här är det bara fråga om, huruvida vi skola ansluta oss till den eller inte. Utskottet medger ju, att den inte löser de problem, som herrar Lindhagen och Winberg voro inne på, och det torde väl icke heller någonsin traktatens förslagsställare ha tänkt sig. Det är väl meningen att söka taga ett litet steg framåt på denna långa väg, ty förvisso är det en lång väg, som vi ha att gå för att nå det uppsatta målet. Då är frågan: skola vi det oaktat ställa oss avvisande härvidlag?

Herr Winberg fällde emellertid ett yttrande, som föreföll mig vara ganska riktigt. Han sade nämligen, att traktaten såsom sådan skulle kunna ha den effekten, att folk fäste för stort avseende vid den, så att man skulle kunna tänka sig, att det sades: nu är det bra, vi ha kommit överens om att fördöma kriget; därigenom är ju säkerhetsproblemet löst. Den av herr Winberg anlagda synpunkten är nog på sätt och vis riktig, men det är just en sådan missuppfattning som den han befarade, som utskottet sökt undvika. Det är icke förhållandet, att man genom denna traktat blir kvitt allt vad krig heter, men det hindrar ej, att vi nu inte skola göra någonting. Det kan väl vara tämligen farligt att hylla den satsen: om jag inte får allt, vill jag inte ha något. Det är

för visso människornas lott att nödgas gå långsamt fram på den besvärliga vägen, när det gäller att nå ett gott förhållande på det ifrågavarande området.

Herr Lindhagen klandrade utskottet, för att det inte angivit någon motive-ring, för sitt avstyrkande av hans motion. Jag kan inte finna, att motionären i den delen har rätt, ty utskottet har givit en ganska bestämd motivering för denna sin avvisande hållning. Herr Lindhagen klandrade, att utskottet upprepat utrikesministerns uttryck, att tyngdpunkten i denna traktat låg på det moraliska området och inte på det juridiska. Det kunna vi väl inte hjälpa; detta är ju en följd av traktatens innehåll. Vi kunna väl inte rå därför och vi konstatera blott ett faktum. Ty det är ett faktum, det är ett verkligt förhållande. Men just därför att traktatens värde inte ligger på det juridiska området utan endast på det moraliska och psykologiska, så finner utskottet för sin del, att det icke är möjligt att på denna punkt knyta an vad herr Lindhagen önskat, nämligen avrustningen. Traktaten innehåller inte i och för sig någon folkrättslig lösning av de mellanfolkliga säkerhetsproblemen och det därmed sammanhängande avrustningsproblemet. Det är här fråga om vilken väg man här skall gå. Ingen vill väl påstå, att Sverige någonsin ställt sig avvisande till tanken på avrustning, om den blir allmän. Men att anknyta den frågan till detta svaga försök för vinnande av freden anse vi vara synnerligen olämpligt, och det vidhåller jag, herr talman. Sedan får kammaren avgöra, om herr Lindhagens eller utskottets uppfattning skall ligga till grund för kammarens beslut.

Beträffande herr Reuterskiölds anförande ber jag att få säga, att då han tolkade vad utskottet här skrivit så, att utskottet ansåge, att det vore lämpligast att lämna frågan om meddelandet angående accessionen till de andra makterna, till signatärmakterna, helt och hållet i Kungl. Maj:ts hand, så är detta alldeles riktigt. Vi ansågo, att vi helt enkelt inte kunde ge något direktiv och detta i anledning av tvekan inför de diplomatiska former, under vilka ett dylikt meddelande lämpligen bör ske. Avgörandet härvidlag är, såsom han nämnde, helt och hållet lämnat i Kungl. Maj:ts hand.

Herr talman! På grund av vad jag nu anför ber jag för min del att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Den artikel i Svenska Morgonbladet, av vilken jag tillät mig att göra ett utdrag i mitt senaste anförande, hade till rubrik ordet »Enighet». Denna enighet förtydligades av den siste talaren på det sättet, att det vore klart, att eftersom vi skola gå så långt, så måste vi gå mycket långsamt. Det är den konservativa politikens lösen och det är givet, att herr von Geijer ansluter sig till den. Erfarenheten visar ju också rätt att kulturen går mycket långsamt framåt. Jag vill dock säga, att det går ganska fort bakåt ibland, såsom till exempel under nuvarande förhållanden är händelsen icke minst på detta område. Men man kan ju påskynda utvecklingen genom att utså tankar för densamma. På det sättet blir den allmänna uppmärksamheten mera riktad på dessa problem.

Härvid göra stormakterna reservationer och säga: vi förbehålla oss rätt till försvarskrig, och vi förbehålla oss även åtskilliga andra komplikationer, som vi inte vilja närmare angiva. Och alla makter säga: inte kan det komma i fråga, att vi skola avrusta i och med att vi förklara, att vi icke vidare skola begagna våra vapen! Detta säges också uttryckligen både i propositionen, i utskottets betänkande och i den siste talarens anförande. Detta går således an att säga, men då är det väl på sin plats, att det lägges någon motvikt mot ett sådant slags reservation, nämligen att man också försöker genomföra vad som är nödvändigt för att traktaten skall få någon praktisk betydelse. Dess syfte måste även bli utfört i verkligheternas värld.

Men varför gör man nu inte detta! Ja, jag förstår numera inte vänsterpar-

Ang. Sveriges
anslutning till
det s. k.
Kellogg-
fördraget.
(Forts.)

Ang. Sveriges
anslutning till
det s. k.
Kellogg-
jördraget.
(Forts.)

tierna i riksdagen. Ni skola nu alltid i sådana här frågor sluta eder till högern, och den får vara vägledande. Man skall alltid ha »enighet» gudbevars. Högern är målmedveten och går inte ur fläcken. Den vet vad den vill och godtager gärna, att vänsterpartierna uppgäva sitt framtidsarbete, sitt säningsarbete, vilket de aldrig uppgävo förr, endast för att få denna välsignade enighet med högern i alla möjliga frågor såsom nu för tiden är fallet.

Herr talman! Jag har gjort ett yrkande i överensstämmelse med den gamla vänsterns uppfattning, och det är från den tiden, jag har mina traditioner. Det är dem, jag vill söka upprätthålla.

Herr Åkerberg: Det var intressant att höra herr Winberg förklara, att vad den ryska regeringen tar sig för och vilka direktiv den ger inte spelar någon som helst roll för herr Winberg. Man kan ju ha sina meningar för sig själv om värdet av denna förklaring för den svenska rikspolitikerna och för den internationella politiken, men jag har en liten känsla av, att den egentligen är ett led i det dubbelspel, som inte bara det svenska kommunistiska partiet bedriver utan även dess moderparti på andra sidan om Östersjön gör sig skyldigt till. Redan Lenin på sin tid förklarade, att pacifismen egentligen var ett skoj, som skulle bekämpas med all kraft av kommunisterna över hela världen, och det förefaller, som om detta skulle vara den hemliga instruktion, vilken herr Winberg nu följer, när han yrkar avslag på Sveriges anslutning till Kelloggspakten och denna förklaring ifrån den svenska riksdagens sida under förebärande av, att den inte ur hans synpunkt skulle gå tillräckligt långt.

Jag tror dock, att herr Winberg gav en historiskt felaktig bild av den ifrågasvarande traktatens tillkomst. Han sade, att den ifrån början var avsedd som ett schackdrag mot Ryssland. Om så vore fallet, skulle det väl vara märkvärdigt, att man inbjudit Ryssland att självt ansluta sig till pakten. I själva verket finns det naturligtvis icke alls någon grund för ett sådant påstående. Herr Winberg har där tydligen gjort sig skyldig till en förväxling med Locarno- och Genèveprotokollet, som kanske i viss mån hade en liten udd emot Ryssland. Kelloggspakten däremot uppkom historiskt — som de flesta torde känna till — ur förhandlingar, som fördes emellan Frankrike och Förenta staterna. Briand, den franske utrikesministern, framkom med ett förslag, att Frankrike och Ameriska skulle underteckna en krigsförklaring emot kriget. Hans baksluga beräkning var att på detta sätt binda Förenta staterna vid Frankrike i någon sorts intressegemenskap utåt, riktad inte mot Ryssland utan snarare mot England. Men Förenta staternas utrikesminister korsade planen genom att föreslå, att man samtidigt som man gjorde en sådan förklaring skulle inbjuda även övriga länder, bland annat Ryssland. Så skedde, och det har alltså aldrig i detta fall förelegat någon som helst avsikt att vara stygg emot herr Winbergs andliga fädernesland, som han nu med munnens bekännelser tar avstånd ifrån.

Jag tror, att om man kan säga, att Kelloggspakten har någon nytta med sig, så är det bland annat därför, att inte bara Förenta staterna utan även Ryssland genom densamma bindes vid det internationella fredsarbetet, som dessa båda stater hittills hållit sig fjärran från. Ingendera av dem har som bekant ansett sig kunna inträda i Nationernas förbund, och det är ju så, att Nationernas förbunds akt innehåller på ett mycket mer bindande sätt bestämmelser motsvarande dem, som finnas i Kelloggspakten, och den innehåller också någonting annat, nämligen sanktioner till skydd för de krigsförklaringar emot kriget, som där förekomma. Kelloggspakten har inte rum för några sanktioner, och därför kan den ju synas som ett slag i luften. Det är naturligtvis riktigt, som herr Lindhagen vill göra gällande, att konsekvensen av pakten borde vara den allmänna avrustningen, om man nämligen menar allvar med förklaringarna i densamma. Men å andra sidan finns det ingen anledning att samtidigt som man gör

en sådan allmän förklaring säga, att den har ingen betydelse, om den inte åtföljes av avrustning. Därigenom avtrubbas det lilla värde som kan finnas i förklaringen. Jag tror däremot, att när en gång avrustningsfrågan inom Nationernas förbund skall tagas upp på allvar — och den dagen torde inte vara så långt avlägsen — då kan Kelloggspakten åberopas som stöd för de krav på en verklig avrustning, som, efter vad jag förmodar, komma att resas med stor kraft, inte minst från Sveriges sida.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Winberg: Ja, jag vill genast upplysa herr Åkerberg om, att jag har inte alls någonting emot, att han »har sin mening för sig», som han uttryckte sig. För övrigt tycker jag inte, att herr Åkerberg skall tala så högt om dubbelspel, ty därvidlag äro vi väl minst sagt lika goda smålänningar inför vår Herre, både herr Åkerberg och jag. För övrigt vill jag säga, att herr Åkerberg tycks ha en liten egen uppfattning om saker och ting. Han syntes fatta mitt uttalande så, att jag inte alls skulle fästa något avseende vid vad den internationella organisation, som jag tillhör, uttalat sig för. Men jag talar om den *ryska regeringen*. I den internationella organisation, som jag tillhör, är det verkligen litet disciplin, och tack vare det behöver man antagligen inte bevittna samma galenskap och dubbelheter där, som man bevittnar i den andra internationalen, vilken på många kongresser uttalat sig för, att här inte skall bli mera krig, utan arbetarklassen skall veta att förhindra det — och så kom kriget, och alltsammans ramlade, ty det fanns ingen som helst disciplin eller något allvar bakom besluten.

För övrigt vill jag säga, att när herr Åkerberg tycks identifiera detta förslag med pacifism, så vet jag inte, om det överhuvud taget är möjligt att längre diskutera med herr Åkerberg. Ett förslag som detta, som återigen avser att möjliggöra fortsatta rustningar och militärfördrag och alltsammans dylikt, under det att man inbillar människorna, att nu har man löst frågan, detta är inte pacifism, herr Åkerberg.

För övrigt tror jag, att min uppfattning om vad som egentligen var avsikten med denna pakt visavi Ryssland har lika stark grund, om vi gå litet djupare i handlingarna, som herr Åkerbergs uppfattning härvidlag.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Lindhagen: Herr Åkerberg förklarade, att en konsekvens av paktens antagande är avrustning. Men det behöver man inte tala om nu, ty den saken, menade han, blir upptagen av folkförbundet, och man kan där åberopa paktens just till stöd därför. Jag vill nu erinra om, att folkförbundets akt innehåller bara uttalanden om minskning av rustningarna, och det blir nog en lång lidandets väg, innan man där kommer fram till den fullständiga avrustningen. Förbundet har hittills också endast sysslat med minskning av rustningarna och gjort det totalt förgäves. Den konsekvens av paktens, som Åkerberg förordar är således i själva verket allenast minskning i rustningarna med icke osannolikt ringa eller inga resultat.

Vid det förväntade övervägandet vore det därför väl gagneligt att kunna åberopa hurusom redan vid paktens ratificering från åtskilliga stater uttalats förväntningar om de logiska och nödvändiga konsekvenserna. Detta stärker väl ändå den aktion, som Åkerberg talade om, såvitt jag kan förstå. Emellertid är det inga stater, som dragit ut ens konsekvensen om verklig avrustning. Detta tyder på, att de nog inte äro så synnerligen intresserade av densamma. Det är just det, som jag tror, att de för närvarande inte äro, och det är därför, som denna välsignade enhet — vilken jag tycker är ganska farlig — nu återigen kommit till stånd.

Emellertid måste jag upprepa, att det finns även en annan konsekvens, som jag

Ang. Sveriges
anslutning till
det s. k.
Kellogg-
fördraget.
(Forts.)

Ang. Sveriges
anslutning till
det s. k.
Kellogg-
fördraget.
(Forts.)

har angivit i den tredje punkten av min motion. Den är inte någon uppfinning av mig, utan det är tidsförhållandena, som tala till oss från alla håll, bara vi vilja höra på. Denna punkt innehåller, att riksdagen ville förorda, att till anslutningen till pakten anknytes det uttalandet, »att den påkallar världspolitikens inriktning att från grunden komma till rätta även med krigens och rustningarnas orsaker». Jag föreställer mig, att även detta är synnerligen viktigt.

Nu är det uppenbart, att här ej kan emotes något bifall till motionen, och vid sådant förhållande borde man kanske låta den falla utan vidare. Jag menar emellertid, att när, såsom nu är fallet, göras andra tillägg vid antagandet av pakten i motsatt riktning mot de av mig föreslagna, blir det så mycket nödvändigare, att göra påminnelser om de stora och enda riktiga konsekvenserna. Jag nödgas till följd därav, herr talman, för sakens skull och med bekymmer begära votering med enkel uppresning för att vi skola få se en bild av tidsläget, uttryckt i reella faktorer.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, vartill han ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves, hade i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Lindhagen*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranledes av bifall till den av honom i ämnet väckta motionen; samt 3:o) att utskottets hemställan skulle avslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jämlikt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Lindhagens yrkande i frågan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets motivering skulle godkännas, dels ock att densamma skulle godkännas med den ändring, att å sid. 8 rad 6 nedifrån i det tryckta utlåtandet ordet »uttalat» utbyttes mot »antytt» och orden »mindre av juridisk art» utbyttes mot »mindre av realpolitisk och juridisk art».

Därefter gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på godkännande av utskottets motivering oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Herr statsrådet *Borell* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 183, angående anslag för uppförande för telegrafverkets räkning av en stationsbyggnad i Malmö m. m.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 9, angående regleringen för budgetåret 1929/1930 av utgifterna för kapitalökning i avseende å post- och telegrafverken samt statens järnvägar och statens vattenfallsverk.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte för inköp för postverkets räkning av fastigheten nr 1 i kvarteret Brunkhuvudet i Stockholm för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av 2,050,000 kronor.

*Ang. inköp
för postverket
av en fastighet
i Stockholm.*

Herr **Rosén**: Herr talman! Jag har inte något yrkande att framställa på denna punkt, men då jag funnit, att den redogörelse, som förekommer i handlingarna beträffande den här föreliggande affären eller rättare vad som föregått den, inte är så fullständig, som önskligt hade varit, så måste jag anhålla att få säga några ord.

Det gäller här att anslå 2,050,000 kronor för inköp av en fastighet för beredande av lokaler åt postkontoret Stockholm 16. Det anføres nu i statsutskottets utlåtande, att riksdagens 1925 församlade revisorer hade uttalat, att de lokaler, varöfver postkontoret i fråga för närvarande förfogar, äro otillräckliga och i öfrigt för sitt ändamål mindre lämpliga. Detta är alldeles riktigt, men det uttalandet gjordes redan 1924 eller några få månader efter det postkontoret hade flyttat in i dessa nya lokaler, vilket kan ha sin betydelse för bedömandet av frågan, i vad mån postverket här handlat affärsmässigt. Över det uttalande, som statsrevisorerna gjorde om de nya lokalernas olämplighet, anförde poststyrelsen, att genom den sammanslagning av två postkontor, som ägt rum, hyreskostnaden hade ökat med endast 6,050 kronor om året, men att densamma åstadkommit en så stor personalbesparing, att lönekontot minskats med 23,000 kronor om året. Beträffande lokalerna anförde poststyrelsen, att ändringen var till verklig fördel för allmänheten. Det kunde visserligen icke nekas till, att utrymmet en trappa upp var trångt, men då utrymmet i bottenvåningens hall är fullt tillräckligt, förefinnes möjlighet att, då så skulle befinnas erforderligt, överflytta åtminstone en del av expeditionen till denna hall. Poststyrelsen fann alltså, att allt var ganska gott, och naturligtvis hade statsrevisorerna som vanligt varit ute i ogjort väder. Det hörde vi ju härom dagen. Jag förmodar, att vi väl inte borde ha en poststyrelse, som anskaffar nya lokaler för tio år framåt utan att taga åtminstone någon trafikökning med i beräkningen.

Nu framställer man saken så, att trafikökningen just vid detta postkontor har varit särskilt stark. Men är den det? Ja, det anføres i propositionen en mängd mycket vackra siffror, men om man ser närmare efter, hur det förhåller sig, så är det inte så farligt. De båda förutvarande postkontoren 15 och 16, som nu äro sammanslagna till postkontoret 16 vid Gustav Adolfs torg, hade 1923, innan inflyttningen vid Gustav Adolfs torg ägde rum, i runt tal 10,000,000 avgående försändelser -- man brukar ju oftast mäta trafiken i så-

*Ang. inköp
för postverket
av en fastighet
i Stockholm.*

(Forts.)

dana. 1927 hade antalet vuxit till omkring 13,000,000. Ökningen var alltså cirka 32 procent. Denna ökning är dock inte så stor, om man jämför den med vad som varit fallet för vissa andra postkontor exempelvis i Stockholm. Man behöver inte söka länge för att finna sådana, vars trafik under samma tid har ökats upp till 150 procent. Nej, det är inte trafikökningen, som nödvändiggjort, att dessa nya lokaler nu anses böra anskaffas. Det hade varit riktigare, om man hade sagt, att de lokaler vid Gustav Adolfs torg, som hyrdes 1923 för 10 år framåt, aldrig borde ha förhyrts, ty de voro olämpliga, redan när de togos i anspråk. Den affären var en mycket dålig affär. Man gav en årshyra på 35,000 kronor, men man fördöljer i handlingarna, vad det kostade att verkställa nödiga omändringar. Den kostnaden uppgick till 38,500 kronor. Detta gör, om beloppet slås ut enbart på den gångna tiden, en ökning i hyran på ungefär 6,500 kronor om året.

Men, säger man, man sparar ju in så mycket personal! Ja, enligt poststyrelsens förklaring över statsrevisorernas anmärkning skulle man ha sparat in personal för ett belopp av inte mindre än 23,000 kronor om året. Men studerar man handlingarna litet närmare, kommer man till det egendomliga resultatet, att det inte har blivit någon personalbesparing. Man finner av poststyrelsens egen berättelse, som väl lär vara riktig, att 1923 hade de båda kontoren 15 och 16 tillsammans 40 tjänstemän, och man finner vidare, att året därpå hade det genom sammanslagning uppkomna postkontoret 40 tjänstemän, alltså lika många som de båda kontoren förut hade tillsammans, och slutligen finner man, att detta antal 1927 hade vuxit till 48. Jag undrar, vart den besparingen tog vägen någonstans.

Det hade i detta såväl som i andra fall varit önskvärt, att en fullständig redogörelse hade lämnats, och det hade också varit önskvärt, att statsutskottet sagt ifrån, att sådana affärer bör ett affärsdrivande verk inte inlåta sig på.

Herr Örne: Herr talman! Jag kan knappast känna mig ansvarig för vad som skedde 1924, och därför skulle jag väl näppeligen ha någon förpliktelse att ingå på någon diskussion med herr Rosén rörande vad han nu har anfört. Jag vill emellertid fästa herr Roséns uppmärksamhet på, att det kanske inte stod några andra lokaler till buds, när det ifrågavarande kontoret 1923 förhyrdes. Det fanns kanske inga lokaler, som verkligen passade. Det är en av de synpunkter, som man måste lägga på saken.

Vidare torde väl herr Rosén inte kunna neka till, att rörelsen har ökats vid detta kontor. Herr Rosén anförde antalet avgående försändelser, men det finns åtskilliga andra ting, som man vid ett sådant bedömande också bör taga hänsyn till. Om herr Rosén läser redogörelsen i propositionen fullständigt, skall han komma underfund med, att rörelsen har ökat högst betydligt på vissa punkter. Och det är klart, att om man hade haft två postkontor, så hade man inte fördenskull kunnat bibehålla den gamla personalen utan utökning, då rörelsen steg högst betydligt. Jag kan inte förstå, att herr Rosén kan räkna på det sätt han gjorde, då han uppträder här i kammaren.

Det är ju klart, att om den gemensamma lokalen inte hade förhyrts, hade personalens antal kommit att stiga högst väsentligt mycket mer än den nu gjort, ty man kan inte ens i posten i vilken utsträckning som helst behärska en stigande omsättning med oförändrad personalstyrka. På detta enkla sätt förhåller det sig, och jag tycker, att herr Rosén knappast hade behövt framhäva detta vad han hade att säga just nu, såvida det inte för honom gällt att bemöta vad jag häromdagen rent principiellt yttrade angående statsrevisionen. Det framgick av herr Roséns yttrande, att detta var den egentliga avsikten med hans anförande här i dag. Jag anser för min del, att jag inte kan inlåta mig i någon ytterligare diskussion på den punkten. Statsrevisionen hade otvi-

velaktigt mycket rätt, då den anmärkte på, att ifrågavarande lokaler voro dåliga. Detta har också statsutskottet nu konstaterat vid personligt besök, och generalpoststyrelsen har under mitt chefskap konstaterat detsamma. Således råder det ju en rörande enighet om den saken.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. inköp
för postverket
av en fastighet
i Stockholm.
(Forts.)

Herr **Rosén**: Såsom svar på vad herr Örne i sitt anförande nämnde vill jag bara säga, att jag tycker, att just den debatt, som han häromdagen drog upp eller kanske, rättare sagt, ville draga upp, passade bättre i sammanhang med sådana frågor som den nu förevarande än i samband med en ifrågasatt revision av monopolbolagen, vilken fråga, såvitt jag vet, statsrevisorerna aldrig haft något med att göra.

Beträffande vad herr Örne i övrigt framhållit vill jag fästa uppmärksamheten på, att det vid vissa andra postkontor varit mycket starkare trafikökning utan att personalen ökats i större omfattning än vid det nu ifrågavarande kontoret.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna 3—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

Lades till handlingarna.

Punkterna 9—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning hade utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt, att riksdagen måtte för fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av 6,500,000 kronor.

Anslag till
utveckling av
statens telefon-
och telegraf-
väsende.

Herr **Roos**: Telegrafstyrelsen har gjort en framställning om erhållande under budgetåret 1929—1930 av 7 miljoner kronor för fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsen. Kungl. Maj:t har emellertid för ändamålet begärt endast 6.5 miljoner kronor. Det har sedermera blivit sagt, att om telegrafstyrelsen på grund av denna minskning i det begärda anslagets belopp skulle nödgas göra inskränkning i de arbeten, som äro planerade att äga rum under budgetåret, denna inskränkning skulle gå ut över den projekterade nya telefonkabeln till Gotland, vilken nödvändiggjorts av överbelastningen å den äldre kabeln.

Med anslutning till vad statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet i denna fråga anfört till statsrådsprotokollet vill jag uttala den förvisningen, att det befarade uppskovet med åstadkommandet av den ifrågavarande högst nödiga förbindelsen icke kommer att äga rum.

Med detta uttalande tillåter jag mig yrka bifall till statsutskottets förslag i den föredragna punkten.

Häri instämde herr *Bodin*.

*Anslag till
utveckling av
statens telefon-
och telegraf-
väsende.
(Forts.)*

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 13—23.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.*

Punkten 24.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för anordnande av automobilinje mellan Övertorneå och Pajala för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av 300,000 kronor.

I anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning hade dels i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 67, av herr *O. Bergqvist* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 109, av herr *E. Hage* m. fl., hemställts, att riksdagen ville med avslag å Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en statens automobillinje Övertorneå—Pajala besluta, att järnväg skulle å nämnda sträcka anläggas samt för påbörjande av arbetet därmed för budgetåret 1929/1930 bevilja ett anslag av 300,000 kronor;

dels ock i en inom första kammaren av herr *C. I. Asplund* väckt motion, nr 128, hemställts, att riksdagen ville, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag under »Utgifter för kapitalökning» om anläggning av en automobillinje mellan Övertorneå och Pajala i samtrafik med statens järnvägar och enligt deras person- och godstariffer, besluta anordnande på försök av liknande trafik även mellan Övertorneå—Korpilombolo—Tärendö—Anttis—Vittangi och Kiruna, så vitt sig göra läte genom utvidgning av den redan pågående postdiligenstrafiken å dessa sträckor, eventuellt med anlitande delvis av redan befintlig enskild automobiltrafik, ävensom för ändamålet bevilja ett med 100,000 kronor till 400,000 kronor förhöjt anslag.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

a) att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med avslag å de av herr Bergqvist m. fl. och herr Hage m. fl. i ämnet väckta motionerna (I: 67 och II: 109) måtte för anordnande av automobillinje mellan Övertorneå och Pajala för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av 300,000 kronor; samt

b) att herr Asplunds berörda motion (I: 128) ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits av, utom annan,

1) herrar *Bergqvist* och *Hansén*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till de av herrar Bergqvist m. fl. och Hage m. fl. i ämnet väckta motionerna (I: 67 och II: 109) besluta, att järnväg skulle anläggas mellan Övertorneå och Pajala, samt för påbörjande av arbetet härmed för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av 300,000 kronor;

2) herr *Asplund*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag och i anledning av den av herr Asplund väckta motionen (I: 128) måtte för anordnande av automobillinje mellan Övertorneå och Pajala m. m. för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av 300,000 kronor; samt

b) att herr Asplunds förberörda motion ävensom de av herr Bergqvist m. fl.

och herr Hage m. fl. väckta motionerna (I: 67 och II: 109), i den mån de ej blivit besvarade genom vad utskottet förut anfört, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

3) av herrar *Svensson* i Kompersmålå, *Ernfors*, *Anderson* i Råstock, *Carlsson-Frosterud*, *Olsson* i Blädinge och *Törnkvist* i Karlskrona, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava den ändrade lydelse, som i denna reservation angivits.

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

Herr Bergqvist: Herr talman! Då jag dels är motionär i fråga om kommunikationernas ordnande i Tornedalen dels också har anfört reservation mot utskottets utlåtande i denna punkt, anhåller jag att få yttra några ord.

Det är ju givet, att det för den ifrågavarande gränsorten är av största vikt, att den får så goda kommunikationer som möjligt och att dessa kommunikationer inrättas så, att de komma att på allra bästa sätt motsvara ortens och befolkningens behov. Frågan härom har vid flera föregående riksdagar dryftats och nu i år har Kungl. Maj:t framlagt en proposition till frågans lösning. Jag vill begagna tillfället att uttala min glädje över, att frågan har behjärtats hos regeringen, ty vilken uppfattning man än må ha om sättet för problemets lösande, så kan det icke förnekas, att det är ett väsentligt framsteg, om man får en statens automobillinje ifrån Övertorneå till Pajala, en linje som sedan eventuellt må kunna fortsättas ända upp till Kiruna. Jag har emellertid alltid haft den uppfattningen, att denna gränstrakt är i behov av en järnväg, och det är på grund av denna min uppfattning, som jag dristat mig att jämte andra riksdagsmän i båda kamrarna väcka en motion om avslag å Kungl. Maj:ts förslag och i stället föreslagit, att riksdagen måtte besluta att bygga en järnväg på den nämnda sträckan.

Orsakerna till, att jag kämpar för en järnväg, äro ju mångskiftande. Det finns, rättare sagt, många orsaker till denna ståndpunkt. Först och främst måste det ju medgivas, att en järnväg har en helt annan förmåga att bryta bygd i en ödemark än vad en automobillinje har. Alla de anläggningar, som måste ske i samband med en järnväg, bli allesammans lika många faktorer till materiell kultur, till upptagande och utvidgande av jordbruk och till traktens bebyggelse. Vi veta ju också, att det just här i Tornedalen finns vidsträckta och goda odlingsmarker och att man kan förvänta, att ett mångdubbelt större antal människor skulle kunna få sitt levebröd av denna trakt än de, som nu bo där. Så är det också oförnekligt, att en bana tillgodoser trafikbehovet på ett helt annat sätt än en automobillinje. Jag medger, att själva persontrafiken tämligen tillfredsställande kan tillgodoses med automobiler och även den lättare godstrafiken, åtminstone under större delen av året. Men det finns dock vissa tider, när det blir ganska krångligt att komma fram med stora och tunga automobiler. Dels blir detta fallet under vintrar med starka snöfall, dels också i det s. k. menföret, som inträder varje vår. Då komma naturligtvis rubbningar i trafiken att ske.

Om det vore så, att det endast vore fråga om persontrafiken och transporten av lättare gods, kunde man ju i alla fall åtnöja sig med automobiler, men det finns ju andra ting än passagerare och lättare gods, som skola föras fram på denna sträcka. Jag tänker t. ex. på trävaror. Det blir säkert ganska svårt att kunna transportera dessa varor med automobiler, och om sedan i framtiden brytningen i malmberget Kaunisvaara kommer till stånd, så är det klart, att en automobillinje gärna icke längre kan vara tillfyllest.

Jag menar således, att järnvägen har mycket större möjligheter att i alla avseenden tillgodose trafikbehovet än automobillinjen, och dessutom skall man komma ihåg, att när nu denna automobillinje skall sättas i förbindelse med järnvägen, allt gods måste omlastas vid Övertorneå station, vilket dels med-

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

för förseningar av frakten och dels naturligtvis även ett fördyrande av den-
samma.

Det är vidare en synpunkt, som för mig ter sig såsom synnerligen viktig, nämligen den, att en järnväg är den viktigaste faktorn att förhjälpa den finsktalande befolkningen där uppe till svensk-kunnighet. Det är ett behov för denna bygds befolkning att kunna behärska det svenska språket. Den kan ju icke tillgodogöra sig de medborgerliga rättigheterna och förmånerna, om den icke kan riksspråket. Därför har det också sedan många årtionden tillbaka varit en allvarlig önskan hos föräldrarna, att den där uppväxande ungdomen må bli förtrogen med svenska språket. För detta ändamål arbeta skolorna och fortsättningskurserna, men det har visat sig, att en järnväg i det fallet är den bästa läromästaren. Vi ha erfarenhet därav ifrån Gällivare—riksgränsbanan, som delvis löper genom finsktalande trakter, men där befolkningen ganska fort på det sättet gjordes förtrogen med det svenska språket. En automobilinje kan icke göra det på samma sätt. Det blir icke där samma möjligheter att öva språket som vid en järnväg.

Vidare får man komma ihåg, att järnvägen är ett starkt medel att kunna bevara trafiken på den svenska sidan så att den icke går över till den finska.

I Finland har man på senare tiden drivit en ganska stark gränspolitik, och snabba förbättringar i alla avseenden ha införts, detta icke minst i kommunikationshänseende. En järnväg har byggts parallellt med den svenska järnvägen ifrån Torneå upp till en plats som heter Kauliranta, ungefär sex kilometer norr om den svenska Torneåbanans norra ändpunkt. Denna sträcka är endast en del av en officiell sträcka, som i finska riksdagshandlingar kallas för Torneå—Pellobanan. Kauliranta är således endast en etapp och det är väl att förmoda, att det icke dröjer länge, innan järnvägen fortsättes norrut. I finska riksdagen föreligger förresten i år en motion, väckt av åtskilliga riksdagsmän i norra Finland, framburen av en riksdagsman ifrån finska Nedertorneå socken, om den frågavarande banans fortsättning upp till Kolari, som ligger ungefär ett par mil norr om Pajala. Denna motion är motiverad med, att det uppe i Kolari finns järnmalmsfyndigheter, som skulle kunna exploateras. Dessutom är den också nationellt motiverad. Det framhålls i motionerna, hurusom genom byggandet av denna bana man skulle skänka ett kraftigt stöd åt finskhetens bevarande och visa stamförvanterna på andra sidan, att man äger både förmåga och vilja att tillvarata, som det heter, de kulturella förhållandena.

I fall det skulle gå så illa, att vi finge en automobilinje på den svenska sidan med en järnväg på den finska sidan, fruktar jag, att trafiken från övre Tornedalen komme att gå över till den finska sidan och detta så mycket mer, som de där hålla särdeles billiga priser både för persontrafik och för godstrafik. Skulle det däremot finnas en järnväg även på den svenska sidan till Pajala, skulle säkerligen icke någon gränsbo komma att gå över till det finska trafiknätet.

Det är vidare en annan sak, som icke heller bör förgätas i detta sammanhang. Det råder, som vi veta, i Norrbotten en ganska stor arbetslöshet, och vi ha redan förut under denna riksdag haft anledning att kämpa med arbetslöshetsproblemet däruppe. Skulle ett järnvägsbygge komma till stånd, så skulle arbetslösheten därigenom väsentligen lindras. Då skulle det bli tillfälle till arbete för många armar, och man skulle därigenom kunna bespara inte så litet av arbetslöshetsanslaget, som man eljest måste offra.

När man tager i beräkning kostnaderna för en järnvägs anläggande borde denna besparing på arbetslöshetsmedel även räknas med såsom ett plus till förmån för järnvägsbygget. Nu är det sant, att anläggningskostnaden för en järnväg blir väsentligt dyrare än för en automobilinje. Anläggningskostnaderna äro beräknade till 11,400.000 kronor, men man kan ha skäl att förmoda,

att denna anläggningskostnad skulle kunna nedbringas åtskilligt. Jag har hört det sägas av fackmän, av framstående väg- och vattenbyggare, att den möjligheten ingalunda är utesluten, att ganska avsevärda besparingar skulle kunna göras i den beräknade kostnaden.

Det är vidare så, att driften blir dyrare med järnväg än med automobillinje. Det har beräknats i propositionen, att vid en viss trafik förlusten, den årliga driftförlusten för en järnväg, skulle bli 380,000 kronor och för en automobillinje 183,000 kronor. Detta under förutsättning, att det stannar vid den beräknade trafiken. I motionen har det emellertid uppvisats, att om trafiken skulle ökas med 50 procent, detta skulle innebära en inte så ringa förskjutning i denna skillnad. För järnvägen skulle denna trafikökning icke medföra någon väsentligt högre kostnad, den skulle kunna bära denna 50-procentiga ökning av trafiken, utan att man behövde vare sig mer materiel eller större personal. Men med en automobillinje skulle en sådan trafikökning medföra väsentligt högre kostnader. Enligt den beräkning, som gjorts av landshövdingen i Norrbottens län, vilken själv är väg- och vattenbyggare, skulle vid en ökning med 50 procent av driften driftförlusten för en järnväg bli 220,500 kronor och för en automobillinje 275.000 kronor årligen. Alltså skulle driftförlusten under denna förutsättning bli större för automobillinjen än för järnvägen. Däri är naturligtvis icke inräknad räntan på det nedlagda kapitalet och själva anläggningen utan endast de rena driftkostnaderna. Om man beslöte sig för att anlägga en järnväg omedelbart, skulle man därigenom först och främst inbespara kostnaden för automobillinjens anläggning, som beräknas uppgå till 600,000 kronor, och så skulle vidare under ett väsentligt antal år inbesparas den driftförlust, som beräknats å automobillinjen. Det synes, som om detta skulle vara ett resonemang, som man borde taga hänsyn till, så mycket mer som såväl regeringen som anhängarna till regeringens förslag ändå utgå ifrån den förutsättningen, att det är mycket möjligt, att i framtiden en järnväg kommer att byggas. Man räknar till och med att det skall komma att ske inom en icke så avlägsen framtid. Då förefaller det vara rimligt, att man borde bespara sig dessa extra kostnader. Man kanske emellertid säger som så: Ja, det är nog teoretiskt sett riktigt resonerat, men då blir också orten länge utan någon förbättring i sina kommunikationer! Javäl, men befolkningen själv önskar, att saken uppskjutes något, hellre än att den skall få en automobillinje, som framskjuter järnvägsfrågan i det ovissa.

Till riksdagsmännen har utdelats en skrivelse från Pajala järnvägskommitté, som representerar orsbefolkningen och dess önskningsar, och i denna skrivelse säger järnvägskommittén, att den hellre vill taga ett uppskov med hela frågan, än att riksdagen nu skulle besluta om inrättandet av en statlig automobillinje. Om sålunda riksdagen inte vill gå in på förslaget om byggandet av en järnväg omedelbart, nöjer sig befolkningen med att det är som det är tills, vidare, tills saken får grundligare och allsidigare undersökas. Det skulle kunna finnas anledning till ett sådant uppskov även ur den synpunkten, att frågan om hamnanläggningen utanför Haparanda icke heller är klar, och det kanske vore skäl i att i ett sammanhang lösa dessa frågor. Befolkningen däruppe önskar, som sagt, icke någon automobillinje, det är känt både för regering och riksdag, men däremot är den mycket ivrig att få en järnväg, och den har så att säga levt sig in i förhoppningen om, att det skall kunna bli en järnväg.

Om vi t. ex. se på den proposition angående kommunikationer, som framlades vid 1928 års riksdag, finna vi att dåvarande kommunikationsministern Meurling till statsrådsprotokollet yttrade bland annat följande: »Beträffande frågan om beviljande av anslag för statens järnvägsbyggnader i Norrland, synes det önskvärt, att ett anslagsbelopp i huvudsak motsvarande vad som

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

under de senaste åren i genomsnitt pläгат anvisas för ändamålet jämväl under de närmaste åren framåt kan beviljas. Härigenom skulle möjlighet vinnas att med bibehållande i lämplig utsträckning av den erfarna arbetspersonalen och i en för ekonomiskt järnvägsbyggande lämpad takt fortsätta redan beslutade banbyggnader ävensom att i den mån dessa avslutas kunna, där så befinnes lämpligt, påbörja byggandet av någon enstaka ny statsbana, exempelvis den bana i Tornedalen, som livligt förordats av länsstyrelsen i Norrbottens län och vars anläggande synes kunna leda till gagn för denna utvecklingskraftiga gränsbygd.»

Detta är ju ett mycket vävilligt uttalande till förmån för banan, och vad järnvägsstyrelsen beträffar, ställde den sig visserligen i sitt yttrande till 1928 års riksdag så, att den förordade i första hand en automobillinje men fann med hänsyn till av Kungl. Maj:t och riksdag gjorda uttalanden icke osannolikt, att järnvägen kunde komma att beslutas, och framhöll därvid, att byggandet av järnvägen till Pajala samtidigt eller till och med i viss mån före byggandet av återstående del av inlandsbanan kunde synas såväl ur samhällelig som ekonomisk synpunkt berättigat.

Det har alltså varit synnerligen välvilliga uttalanden, som gjorts ifrån vederbörligt håll, och därför har befolkningen fått den uppfattningen, att järnvägen skall komma i sinom tid. Blir nu detta icke fallet, utan det blir en automobillinje i stället, så kommer befolkningen att känna sig besviken, och jag är alldeles övertygad om, att det skulle smärta befolkningen mycket mindre, om man vid den här riksdagen avslope det hela, än om man beslutar inrättandet av en statens automobillinje.

Jag skall emellertid nu icke längre upptaga kammarens tid, utan jag ber att i anslutning till det sagda få yrka bifall till den av mig och herr Hansén vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Dahl: Den föregående ärade talaren har naturligtvis rätt uti åtskilliga av de synpunkter, som han här framhållit. Det kanske icke får förnekas, att en järnväg såsom kulturspridare, såsom brytare utav bygd och såsom språkförmedlare har en annan betydelse än en automobillinje, men jag kan heller icke för min del inse behövligheten av att taga upp en diskussion om eventuella motsatta meningar på dessa punkter, ty de falla egentligen, såvitt jag förstår, vid sidan av saken.

Herr Bergqvist talade om, att befolkningen däruppe är bunden av den uppfattningen — jag ville nästan säga vanföreställningen — att det här gäller ett antingen — eller. Såvitt jag förstår gäller det kanske ett både — och. Jag tvekar icke att genast från början säga, vilket betonats i detta ärende såväl av departementschefen som av utskottet, att frågan med ett beslut i dag, innefattande bifall till Kungl. Maj:ts proposition, icke är avgjord, såvitt angår tillkomsten av en järnväg, men man anser, att frågan om byggandet av järnvägen icke på det sätt som herr Bergqvist, hans medmotionärer och ortsbefolkningen vill göra gällande, kan frigöras ifrån de ekonomiska synpunkterna. Man måste göra klart för sig först, i vilken omfattning de ekonomiska förutsättningarna äro för handen, innan man beslutar sig för denna betydande utgift, som en järnvägsanläggning här betingar.

Herr Bergqvist har framhållit, att tillgodogörandet av naturtillgångarna på den sträcka, som nu är i fråga, icke kan påräknas i full utsträckning annorledes än med en järnväg. Han har åberopat ett yttrande av järnvägsstyrelsen till stöd i viss mån för sin mening. Jag skall be att få hänvisa till vad järnvägsstyrelsen i ett annat utlåtande angående denna järnväg säger i fråga om de ekonomiska synpunkterna. Järnvägsstyrelsen säger nämligen, att verkställda utredningar gäve emellertid vid handen, att järnvägen icke kunde väntas

medföra några större fördelar vare sig för skogstillgångarnas utnyttjande, uppkomsten av gruvbrytning eller utbyggnad av vattenfallen. Däremot medger järnvägsstyrelsen, att för utvecklingen av jordbruket kommer naturligtvis järnvägen att medföra gagn. Om man således är överens om, att skogstillgångarnas utnyttjande icke kan befrämjas och att vidare de malmförekomster, som herr Bergqvist och hans medmotionärer peka på, äro såväl till sitt värde som till sina brytningsmöjligheter icke alls att räkna med — vilket jag strax skall komma till — ha vi de ekonomiska förutsättningarna för järnvägen reducerade till ett mycket ringa värde.

Vad särskilt jordbrukets befrämjande beträffar, kan det väl ej förnekas, att på den punkten en automobillinje kan göra lika stor nytta som en järnväg. När herr Bergqvist ställer mot varandra kostnaderna för järnvägen å ena sidan och automobillinjen å den andra sidan, räknar han med elva miljoner kronor för järnvägen, vilket belopp tros kunna nedbringas. Jag ber då att få anmärka, att skall järnvägen bli till nytta för den malmbrytning, som här satts i fråga, så får man ej räkna med 112 kilometer, utan man måste lägga till 25 kilometer, ty Kaunisvaara ligger 25 kilometer bortom Pajala, och man får då lägga kostnaden härför till den summa, som herr Bergqvist räknar med. Men, mina herrar, såsom det påpekats i en motion, som vi senare under riksdagen få tillfälle att behandla, är denna malmfyndighet i Kaunisvaara belagd med död hand för närvarande. Enligt avtal mellan Grängesbergsbolaget och staten kan denna malm icke börja brytas förrän 1947, vill jag minnas. Det är således svårt att räkna med denna brytning, förrän man för det första gjort klart för sig, huruvida man kan komma ifrån detta avtal, och för det andra klarlagt, huruvida malmfyndigheten över huvud är ekonomiskt brytvärd. Det finnes således ovissa faktorer, som helt och hållet äro avgörande för järnvägens ekonomiska bärighet.

Herr Bergqvist har med synnerligt eftertryck framhållit, att befolkningen skulle känna sig mycket besviken, om den i stället för ett fullgörande av detta halva löfte, som den förmenar sig ha fått om järnvägen, skulle få en automobillinje. Motionärerna skriva i sin motion: »Det synes icke heller vara psykologiskt klokt att sätta denna anda» — gränsbefolkningens anda av samhörighet med sitt land — »på ett irriterande prov genom att tvinga på befolkningen ett kommunikationsmedel, som den ej vill ha.» Jag kan ej neka till, att när jag läste denna fras, gjorde den på mig ett underligt intryck. Här se vi, att hela Sveriges land genomkorsas av järnvägar, men överallt vill befolkningen jämte järnvägarna ha automobilliner, och ofta nog då det finns järnväg, sannerligen väljer man icke bussar ändå. Men här i denna besynnerliga bygd betackar man sig och slår från sig med båda händerna och säger: Vi vilja visst icke ha automobillinje; hellre äro vi i tio år i avsaknad av varje kommunikationsmedel än vi ta emot automobillinje — ty det dröjer tio år, såsom herr Bergqvist framhållit, innan man kan få järnvägen i full utsträckning trafikabel. Herr Bergqvist begär 300,000 kronor för närmaste år i sitt förslag och en miljon kronor om året sedan, och det kommer således, som sagt, att dröja i tio år, innan järnvägen blir färdig. Att denna befolkning då skulle avsäga sig en automobillinje och med glädje vänta på järnvägen i tio år — nej det må herr Bergqvist förlåta mig, men så funtad tror jag icke, att denna befolkning är. Jag tror i själva verket, att denna befolkning såsom i det övriga Sverige är glad och tacksam att få både järnväg och busslinje, och vi fingo sanningen helt ohöljd uppenbarad under utskottets behandling genom en upplysning av en herr Bergqvists medmotionär, nämligen att befolkningen skulle resonera som så: Ha vi fått automobillinje, anser sig nog riksdagen ha fått anledning att skjuta undan frågan om järnvägen. Det är hela saken. Det gäller här ett rent taktiskt spörsmål. Men nu säger i stället utskottet: här behövas kommuni-

Aug.
anordnande av
automobillinje
Overtorneå—
Pajala.
(Forts.)

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

kationsmedel, det skola ni få i den form, som nuvarande förhållanden betinga, men därmed ha vi ingalunda sagt, att ni, när en undersökning angående förutsättningarna för en järnväg är klar, icke också kunna få järnväg. Så ligger saken. Utskottet tager således mycket mer praktiskt och resonligt på denna fråga än herr Bergqvist med sitt — det förstår jag mycket väl — översvalande hjärta för denna bygd. Jag tycker verkligen, att herr Bergqvist är mycket opraktisk i sin strävan för denna befolkning.

Jag skall icke gå in i detaljerna av denna fråga i vidare mån än beträffande vad som i ekonomiskt hänseende vidrörts av herr Bergqvist. Det är naturligtvis uppenbart, att den årliga kostnaden för en järnväg är ofantligt mycket mer betydande än för en automobillinje. Herr Bergqvist gick alldeles förbi vad räntan på anläggningskostnaden i ena fallet betyder i jämförelse med det andra. Det blir, om man räknar med driftförlusten, för järnvägen över 900,000 kronor och för busslinjen omkring 200,000 kronor. Nu säger herr Bergqvist liksom vissa reservanter i sin reservation, att i den mån busstrafiken ökas, ökas också driftförlusten. Jag har mycket svårt att förstå detta resonemang, och motionärerna och reservanterna ha ej kunnat övertyga mig om riktigheten av sin sats, ty det är väl i alla fall så, att om en omnibus går fylld med tjugu passagerare, skall det bli mindre driftförlust, än om den går med tio passagerare. Men man vill stöda sitt resonemang på det, att man, i den mån godstrafiken ökas, får sätta in flera lastbilar, och eftersom godstrafiken alltid ger underskott, skulle man få ökad driftförlust på det sättet. Jag ber då att få hänvisa till, hurudant utfallet blivit vid statsbanornas omnibustrafik i Bohuslän. Jag har fått i min hand en sammanställning, som visar för 1927 summa inkomster 157,000 kronor och utgifter 141,000 kronor, således ett överskott av 16,000 kronor. För 1928 voro inkomsterna inemot 171,000 kronor och utgifterna 133,000 kronor, således överskottet cirka 37,000 kronor. Utvecklingskurvan synes i varje fall ej bekräfta motionärernas mening angående automobiltrafikens bärighet och angående förhållandet mellan förlusten och trafikens omfattning.

Herr Bergqvist har vidare framhållit det förmenta sammanhanget mellan denna fråga och uthamnen utanför Haparanda. Jag kan för min del omöjligt fatta, att ett beslut om inrättande av automobillinje skulle på något sätt kunna föregripa avgörandet av hamnfrågan. Dessa två frågor ha ju icke något samband med varandra.

Ja, mina herrar, jag kan, som jag sett denna fråga, icke finna annat, än att vad man här bjuder denna gränsbefolkning är avhjälpandet av deras kommunikationsbrist en tid framåt så länge som förhållandena ej äro annorledes beskaffade än de nu äro, utan att man därmed på något sätt har avklippt möjligheten för befolkningen att få denna så efterlängtade järnvägsförbindelse, när förhållandena befinnas sådana, att verkligen dess tillkomst är ur ekonomiska synpunkter möjliggjord. De kulturella skälen för denna järnväg finnas redan, det medger jag, och jag vill icke underskatta dem, men jag anser, att de icke äro så trängande, att man icke bör kunna ge sig tid att närmare undersöka de ekonomiska förutsättningarna. Jag lägger alltså här minst lika mycken tyngd på de ekonomiska synpunkterna som på de kulturella, och jag anser, att riksdagen ingenting har eftersatt av sin plikt gentemot de kulturella synpunkterna, om vi närmare överväga frågans ekonomiska innebörd.

Med denna ståndpunkt ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Wallen*.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Rydén: Jag hade icke tillfälle att deltaga i statsutskottets behandling av detta ärende, och jag vill därför, eftersom jag av gammalt varit intresserad för det problem, som här är före, säga några ord om den uppfattning, jag kunnat bilda mig i denna sak.

Det förefaller mig, som om det vore tämligen obestriddligt, att om man ser denna fråga ur enbart ekonomisk synpunkt, så kan det väl knappast vara någon annan väg att välja än den, som har valts av Kungl. Maj:t och som utskottet tillstyrkt. Jag tror nog, att man aldrig kan komma med ekonomiska kalkyler, som komma att tala till förmån för järnvägsbyggande där uppe, men jag har aldrig kunnat tillägna mig det betraktelsesättet, att den svenska staten får lägga endast ekonomiska synpunkter på ett problem, som gäller vår ömtåligaste landsända. Jag förstår mycket väl, att herr Dahl, som lever i en del av Sverige, där dessa problem ej existera, ej har så stark känsla för denna sak, men vi skola komma ihåg, att där uppe i Tornedalen bedrivs sedan rätt lång tid tillbaka ett arbete för att tränga tillbaka Sverige. Jag hade anledning redan för över ett årtionde sedan att själv tränga in i dessa problem på grund av den ställning, jag då intog såsom medlem av en regering, och jag har sedermera haft tillfälle att genom andra förbindelser tämligen nära få kännedom om, hur det uppe i Tornedalen står till beträffande ett och annat, och jag tror därför, att Sverige måste, när det gäller att bedöma problemen uppe vid sin nordöstligaste gräns, tänka icke bara ekonomiskt utan även nationellt på dessa ting. Jag kan ju få nämna, att första gången jag var uppe i dessa bygder — det är mer än halvtannat årtionde sedan dess, och då var den järnväg, som nu går fram där uppe, färdig i det närmaste — gick språkgränsen vid vattendelaren mellan Torne- och Kalix älvar, och öster därom träffade man mycket få svensktalande människor. Jag talade en gång med en förutvarande ledamot av denna kammare, som gjort en stor insats en gång i tiden, när riksgränsbanan byggdes. Han talade om, att när han första gången var uppe i Gällivare, var Gällivare finsktalande. Språkgränsen gick så långt in i Sverige. Så byggdes järnvägen, och femton år efteråt talades det svenska inom hela den delen av landet, där järnvägen gick fram. Jag nämnde nyss, att för femton år sedan gick språkgränsen där uppe vid vattendelaren, och ungefär vid Morjärvs station mötte man det finska språket. I detta ögonblick säger man mig — jag har icke varit där uppe under senaste åren — att hela södra delen av Tornedalen, genom vilken järnvägen löper, är en i stort sett svensktalande bygd, där finskan lever för den äldre generationen, men där den yngre generationen förstår och talar svenska språket. Jag gör mig ej skyldig, förmodar jag, till någon oegentlighet, då jag erinrar om vad som stått i alla svenska tidningar, hur det uppstått en systematisk rörelse, t. ex. av studenterna vid Helsingfors universitet, för att här uppe i denna ömtåliga landsända söka tränga Sverige och svenskheten tillbaka. Min uppfattning är den, att den bästa banbrytaren i en sådan landsända för Sverige och den svenska kulturen har man i en järnväg. Liksom beträffande riksgränsbanan, där Sverige vunnit terräng genom att med järnvägen följde svenskt språk och kultur, post och tidningar, har det visat sig i södra delen av Tornedalen, där järnvägen löper till Övertorneå, att den redan efter relativt kort tid utfört en mission, som knappast någon annan kulturfaktor kunnat utföra för att där vinna terräng för svenskheten. När man i likhet med mig ser ett av de största värden, som vårt land har, sedan det förlorat sina landsändar utanför sina nuvarande gränser, just däri, att det har fasta gränser och en svensktalande och svensksinnad befolkning och icke har några undertryckta och upproriska folkelement inom sina gränser, då jag i detta ser en stor styrka för Sverige såsom en nationell stat, kan jag omöjligt, herr talman, när jag betraktar denna fråga om byggandet av en järnväg uppe i Tornedalen, i mitt medvetande utmönstra de na-

Ang.
anordnande af
automobillinjen
Övertorneå-
Pajala.
(Forts.)

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

tionella synpunkterna. Det förefaller mig riktigare, att Sverige tager en ekonomisk förlust genom att bygga och driva en järnväg, än att det underlåter att befästa svensk kultur, svenskt språk och tänkesätt uppe i dessa bygder. Den svenska kulturen kommer icke med bilar eller bussar, utan den följer med järnvägarna.

Jag tycker icke — vare sig för egen del eller för någon annans del — att man i dag bör taga ståndpunkt till denna järnvägsfråga, utan jag finner, att det vore klokt, om riksdagen nu icke beslutade sig för vare sig det ena eller andra. Det har sagts av biskop Bergqvist, och jag har i min hand en skrivelse, undertecknad av Pajala järnvägskommitté, av en hel rad män där uppe, som ha kommunala och andra förtroendeposter, där de också uttala sig för den mening, som biskop Bergqvist framförde i sitt anförande, nämligen att de skulle hellre se ett uppskov med frågans avgörande än ett sådant provisorium som det, som nu skulle komma till stånd i enlighet med Kungl. Maj:ts och utskottets förslag.

Herr talman! Det har i dessa dagar tillkommit ett skäl, som gör, att jag tycker, att riksdagen skulle ha stor anledning att icke i dag vare sig besluta järnvägen eller skjuta undan densamma genom att besluta en busslinje, och det är det förhållandet, att till sommaren skall en stor mängd av riksdagens ledamöter personligen komma upp dit och se och tala med människorna och studera naturen och förhållandena där uppe. Jag har själv tyvärr ej tillfälle att vara med på den resan, vilket jag beklagar, men jag har under min offentliga verksamhet varit med om många sådana studiefärder. De ha en förmåga dessa färder att kunna på helt annat sätt levandegöra de frågor, som möta riksdagens ledamöter, levandegöra dem genom personliga iakttagelser, genom samtal med befolkningen och på mångahanda andra sätt. Vore det då, herr talman, när man här faktiskt vill handla i överensstämmelse med befolkningens innersta önskan, orimligt att välja den vägen att ej i år avgöra frågan, några månader innan halva riksdagen blir i tillfälle att på ort och ställe göra studier och iakttagelser, som kunna bli av värde för frågans bedömande? Vore det icke skäl att avstå från att fatta positivt beslut nu?

Jag framställer därför ett avslagsyrkande. Och jag tillåter mig yrka avslag såväl på utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag och de i ämnet väckta motionerna. Här i ligger, såsom torde framgå av mitt anförande, icke något av negativism utan ett mycket starkt positivt intresse, att denna fråga lösas så riktigt, som det finns möjligheter till. Och nog skulle väl befolkningen där uppe tycka, att det vore underligt, om riksdagen samma år, som en stor del av dess ledamöter skall komma upp för att se förhållandena där uppe, skulle fatta definitivt beslut i denna fråga genom att bifalla det föreliggande förslaget.

Herr talman! Jag tillåter mig på grund av dessa förhållanden yrka avslag såväl på utskottets hemställan och Kungl. Maj:ts förslag som de föreliggande motionerna, alltså rent avslag på alltsammans.

I herr Rydén's yttrande instämde herr Åkerberg.

Herr Leander: Det torde tillåtas mig att, ehuru jag icke tillhör statsutskottet och är bosatt i södra Sverige, dock i en fråga, som rör den nordligaste delen av vårt land, få yttra några ord. Jag har icke kunnat underlåta att meddela det intryck jag erhållit ett par gånger, senast förliden sommar, då jag rest genom Tornedalen. Man behöver icke länge vistas där och samtala med inbyggarna, förrän man blir övertygad, att Pajalabanen utgör deras diktan och traktan, deras a och o. Låt vara att de ha en alltför optimistisk tro på banans betydelse för ortens utveckling och även om de, ifall de verkligen

få banan en gång, komme att delvis bli besvikna i sina förhoppningar, så har dock svenska staten byggt järnväg genom trakter, där förutsättningarna för ett ekonomiskt utbyte icke varit så stora som just här i Tornedalen. Jag skall nu icke heller förneka, att banan nog skulle komma att gå med en viss förlust, men jag tror ej, att förlusten skulle bli så stor, som de uppgjorda kalkylerna utvisa. När man ej vill en sak, håller man sig alltid i överkant i sina beräkningar. Dock, såsom herr Rydén värtaligt framhöll förut, får man ej bara räkna med de ekonomiska värdena, utan staten har även andra intressen att bevaka och vårda sig om. Den fosterländskt sinnade och strävsamma befolkning, som kämpar sin kamp där uppe i dessa trakter, är verkligen värd den uppmuntran, som en järnväg skulle skänka dem. När den ser, att järnvägen på andra sidan — d. v. s. finska sidan — skjutes allt längre mot norr, kan man ej förtänka dessa inbyggare, att de finna det svärbegripligt, varför ej Sverige skulle ha lika god råd att anlägga järnväg på sin sida, som den finska staten har på sitt område. Om något kan kallas kulturbana, måste det nödvändigt vara denna Pajalabana.

Nu lovar visserligen herr Dahl, att de kunna få både billinje och järnväg. Ja, att lova är gott, men hålla är bättre. Naturligtvis känner folket helt instinktivt, att kommer nu en automobillinje till stånd, få de sedan mycket, mycket länge vänta på en järnväg, och därför är det ej underligt, att de intagit denna ståndpunkt att hellre taga uppskov med alltsammans, än att riksdagen skulle besluta den automobillinje, som det nu är fråga om.

Då jag är livligt övertygad om, att med hänsyn till befolkningens inställning till järnvägen det icke lär finnas någonting, som i samma grad som just en järnväg skulle kunna bevara och fördjupa svenskheten där uppe, ber jag att av fullaste hjärta få instämma i herr Bergqvists yrkande, åtminstone tills vidare, och jag vill också tillkännagiva, att kommer icke detta yrkande att vinna bifall, kommer även jag att gå på rent avslag.

Herr Rosén: En föregående ärad talare berörde något de ekonomiska förutsättningarna för denna järnväg, förutsättningar som han ansåg knappast förefinnas. Det finnes ju några uppgifter i propositionen, som lämnats av järnvägsstyrelsen och som herr Dahl också mycket riktigt återopade, men man får nog kanske ej någon fullt klart uppfattning om vad dessa i själva verket betyda. Jag skall be att något få beröra ett par av dessa uppgifter.

Det nämndes exempelvis, att det i Tornedalen finnes — det gäller den del, som beröres av en eventuell järnväg — produktiv skogsmark till en sammanlagd areal av 211,000 hektar, därav 151,000 hektar befinna sig i enskild ägo och 60,000 hektar i kronans ägo. Vad betyder då denna areal på 211,000 hektar produktiv skogsmark? För att herrarna skola få någon närmare föreställning om saken, skall jag nämna, att denna areal motsvarar all den skogsmark, som kronan äger i Värmlands, Örebro, Västmanlands, Uppsala, Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs och Kalmar län samt 5,000 hektar däröver. Så oerhört stor är den produktiva skogsmark, som finnes i Tornedalen. Det är väl högst egendomligt, att järnvägsstyrelsen kan yttra, att järnvägen icke kommer att få någon fördel av skogen. Går man tillbaka några år och studerar domänstyrelsens berättelser, finner man, att inom övre Norrbottens distrikt statens skogar under vissa år ha inbringat så litet pengar för virket, att kostnaderna för förvaltning, stämpling, avverkning, framforsling o. s. v. icke ha blivit täckta utan kronan har gjort ren förlust på att avverka och sälja virke. Förbättrade kommunikationer skulle naturligtvis åstadkomma förbättringar i detta avseende, om inte för staten så åtminstone för de enskilda, som där äga mycket mer än dubbelt mot vad staten äger. Så har blivit fallet på andra håll, där järnväg byggts i Norrland. Järn-

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

vägsstyrelsen kan i det fallet inhämta goda lärdomar från exempelvis Skellefteå hamn. Där en järnväg dragits fram, har det inom kort uppstått mindre sågar här och var i bygderna, genom vilka ortsbefolkningen kan bedriva förädling av virke, som sedan transporteras på järnvägen ned till hamn.

Järnvägsstyrelsen anför vidare, att det i orten finnes 30,000 hektar välbelägna vidsträckt odlingsmarker, och det tillägges, att det nu finnes 1,420 hektar åker. Vad betyder det? Jo, att åkerarealen kan mer än tjugodubblas inom Tornedalen och det utan att man behöver tillgripa annan jord än den välbeläggna. Det finnes brytningsvärda malmtillgångar, men dessa lära vi icke få röra tills vidare. Det finnes outnyttjad vattenkraft till 250,000 hkr. turbineffekt. Det lär vara åtskilligt mer än hela Göta älv har, och det skulle man inte kunna få någon nytta av för järnvägen. Järnvägsstyrelsen räknar endast med jordbruket! Men en mångdubbling av jordbruksbefolkningen är ingen obetydlighet.

Järnvägsstyrelsen säger, att det finnes ingen industri där uppe. Nej, tacka för det! Hur skulle någon klok människa kunna anlägga industri, när det icke finnes möjligheter att komma ned till hamn och då hamn icke finnes! Det finns oerhörda tillgångar där uppe, men vi äro så räddhågade och så kraftlösa, att vi inte orka röra dem. Hellre vill man, att vi skola betala arbetslöshetsunderstöd.

Jag har en ganska rik erfarenhet av, att våra myndigheter räkna på två olika sätt. Vilja de ha en anläggning till stånd, räkna de kostnaderna mycket lågt, och sedan komma de med efterräkningar, som man är tvungen att betala. Vi ha två sådana i dag i detta betänkande. Jag räknar därvid icke den av mig förut berörda frågan. Men är det så, att man inte vill en sak, räknar man mycket högt för att skrämma, och det är just vad järnvägsstyrelsen gjort i detta fall. De 11,400,000 kronorna, i runt tal 100,000 kronor kilometern, skrämma naturligtvis ofantligt. Även jag tycker, att det är en hög kostnad. Emellertid har jag skaffat mig tillfälle att punkt för punkt gå igenom den detaljerade kostnadsberäkning, som järnvägsstyrelsen uppgjort. Jag har skaffat mig uppgifter på vad som betalas för andra arbeten i Tornedalen, som utföras med statsbidrag eller på statens bekostnad och där beräkningarna ha gjorts av statens egna tjänstemän, samt jämfört dessa verkliga kostnader med de av järnvägsstyrelsen beräknade kostnaderna. Jag har därvid funnit, att järnvägsstyrelsens beräkningar i många fall ligga betydligt över de i orten tillämpade priserna.

För att kammarens ledamöter skola få någon liten föreställning om hur man räknar, skall jag taga ett kanske mycket obetydligt men i alla fall i hög grad belysande exempel. Enligt förslaget skall man vid varje anhaltstation — och det är rätt många, jag tror åtta stycken — uppföra ett sådant där litet hus, på vilket det brukar stå anslag »För män» och »För kvinnor». Dessa små byggnader beräknas kosta 3,000 kronor, inte för alla åtta utan stycket! Vid ungefär samma tidpunkt som jag fann, att dessa små hus skulle kosta så mycket, såg jag en kungörelse i en tidning, vari tillkännagavs, att för en myndlingsräkning ett jordbruk skulle säljas. Det meddelades, att domhavanden fastställt ett minimipris, som angavs till 2,300 kronor. Under detta belopp skulle jordbruket icke få säljas. Det stod i kungörelsen, att jordbruket, som visserligen icke var så stort men dock födde fyra kor, hade goda åbyggnader, sålunda även det där lilla huset. Detta jordbruk fick säljas för 2,300 kronor, men järnvägsstyrelsen skall ha 3,000 för att bygga bara ett sådant där litet hus! Så räknar man, mina herrar, när man skall bygga en järnväg i Tornedalen, och det skall klokt folk tro på! Jag kan inte göra det.

För några år sedan var det en kyrkoherde nere i Skåne, som skrev till mig och bad, att statsrevisorerna, om de finge sin väg förbi hans trakter, skulle

titta på en byggnad, som järnvägsstyrelsen höll på att uppföra. Han skrev, att man där lade en grund, som om den vore avsedd för en domkyrka, men det var meningen, att det därpå skulle uppföras en banvaktstuga. Och så är det: man har, såsom någon gång skett, kunnat lägga ner 25 å 30 tusen kronor på en banvaktstuga, men vilka andra människor kunna bygga på det sättet? Om man skulle bryta med det gamla systemet och slå in på den ordningen, att man låte Tornedalens befolkning under ledning av en av statens järnvägars bästa och klokaste järnvägsbyggare själv bygga denna bana, exempelvis en eller en och en halv mil om året, är jag tämligen säker på, att den inte skulle komma att kosta mycket över 8 miljoner kronor. Det finns de som påstå, att den inte skulle gå till det.

För min del måste jag beteckna det som i hög grad beklagligt, att man synes inrikta sig på att åtminstone tills vidare nedlägga allt järnvägsbyggande. Det kommer att hämma all utveckling i Norrland. Man skall inte inbilla sig, att man främjar utvecklingen genom busstrafik. Busstrafiken är bra för att tillgodose persontrafik, posttrafik och lättare godstrafik, men det går absolut inte att därigenom exempelvis få till stånd en träkolstillverkning, varför förutsättningarna äro mycket goda där uppe. Man kan inte gärna köra träkol elva mil på bil för att sedan forsla den med järnväg ned till hamn. Det är omöjligt. Man kan väl inte gärna tänka sig, att det skulle kunna uppstå sågverk, när den enda befordringsmöjligheten är en busslinje. Man har ju i Norrland försökt att driva en sådan där masstrafik, fast inte i någon stor omfattning, med lastbilar, nämligen från Boliden, där man, om jag inte är fel underrättad, har sålt åtminstone vissa partier malm, som inbringat 25 öre per kg., men det har visat sig omöjligt att fortsätta med detta transportsätt för den dyrbara malmen, utan bolaget måste självt med någon statshjälp föranstalta om byggandet av en järnväg.

Det är en annan sak, som kanske icke har tillräckligt beaktats, vilken jag anser mig böra yttra några ord om. Det gäller själva vägfrågan. Jag har rest den där vägen några gånger, och jag har haft anledning att en gång tillsammans med mina kamrater i statsrevisionen skriva ganska ampert om den, därför att man hade lagt ned så mycket pengar på den, om inte precis i onödan så dock mer än som var motiverat. Arbetslöshetskommissionen hade för några år sedan tagit upp en mängd sörslänningar dit för att bereda dem nödhjälpsarbete, och då utfördes vägförbättringar på omkring sju mil av sträckan mellan Övertorneå och Pajala. Man hade lagt ned 1,100,000 kronor på att förbättra den förutvarande vägen. Den hade icke på något ställe omlagts, utan man hade bara höjt den, lagt om broar och trummor här och där och på ett och annat ställe breddat den. Varför skulle man höja den? Jo, därför att Torneälvns vatten tidvis gått över vägen på långa sträckor och stängt trafiken. Vem som helst kan räkna ut, att en väg, som går fram på en plats, där marken och en god del av vägkroppen under vissa tider av året står under vatten, icke tål tung busstrafik. Vägen var vid vår resa där så usel, att man knappast kunde komma fram, och det behövdes sedan ytterligare omkring 300,000 kronor för att sätta den i farbart skick. Man har i runt tal lagt ned 1,400,000 kronor utan att vägen är så förbättrad, att den kan bära tunga lastbilar under hela året. Arbetslöshetskommissionen skrev om denna väg, att flerstädes bestå de lösa jordlagren av uppslammad jord utan någon nämnvärd bärighetsförmåga. Vid starka vattenflöden »flyter» den, och särskilt var vägen på grund härav tidigare på många ställen så gott som ofarbar. Förekomsten av prima väggrus och pinnmo är rätt begränsad utefter vägen, vilket nödvändiggjort långa och dyrbara transporter. Påfyllning av långa bankar, som tidigare legat under Torneälvens högvattenyta, har krävt stora kostnader. — Den som har sett den vägen några gånger förstår, att om man skall inrätta en tung

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

Ang.
anordnande av
automobilinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

busstrafik där, måste det nedläggas väldiga summor för att få den användbar, och det är inte säkert, att den ändå blir användbar året runt.

Enligt min mening är Kungl. Maj:ts förslag till ordnande av kommunikationerna i Tornedalen mycket olämpligt och ekonomiskt oklokt. Herr Dahl sade, att utskottet tar mera praktiskt och resonligt på denna fråga än vad herr Bergqvist gör. Ja, saliga äro ju de som icke se men dock tro, heter det. Jag kan icke se denna fråga såsom herr Dahl. Busstrafiken kommer att kräva oerhörda kostnader för vägförbättring, om den skall kunna bedrivas tillfredsställande. Åtminstone för den som känner förhållandena kan ingen tvekan råda därom, att busstrafiken kommer att ersättas av järnvägstrafik, men då järnvägen om några år visar sig ofrånkomlig, har man en för dyra pengar skapad väg, som kanske kan användas året runt. Där har man då uppammat en livlig biltrafik, och med den får måhända järnvägen sedan, när den har kommit till, upptaga konkurrens.

För min del skulle jag givetvis helst se, att kammaren i dag hade gått på bifall till den Bergqvistska reservationen, men jag måste medgiva, att de synpunkter, som herr Rydén nyss uttalat, ha goda skäl för sig, och jag skall därför be att få instämma i det av honom gjorda yrkandet, att för denna gång intet avgörande sker utan att samtliga framställda förslag måtte avslås.

Herr Svensson, Martin: Då jag låtit anteckna mitt namn under den reservation, som avgivits av bland andra statsutskottets vice ordförande, herr Anderson i Råstock, skall jag be att få med några ord motivera, varför jag anslutit mig till denna reservation.

Det föreligger ju icke någon skillnad mellan utskottsmajoritetens förslag och denna reservation beträffande det anslag, som påyrkas och som grundar sig på Kungl. Maj:ts proposition, men det föreligger en skillnad i fråga om motiveringen mellan utskottsmajoriteten och reservanterna. Jag skulle kunna angiva denna skillnad så, att utskottsmajoriteten tyckes alldeles stänga vägen för järnvägsplanerna där uppe i Tornedalen för åtminstone en mycket lång framtid, under det att reservanterna vilja hålla frågan öppen och låta hoppet leva om, att det skall lyckas att få fram dessa planer på en järnväg ifrån Övertorneå till Pajala. Vi ha under föregående riksdagar ofta debatterat de norrländska järnvägsfrågorna, och riksdagen har därvid säkerligen med klart medvetande om de ekonomiska konsekvenserna gått in för att bygga Inlandsbanan och vissa tvärbanor i Norrland. Nu kommer man till de sista av dessa ifrågasatta företag. Skulle man då säga: »Här skola vi stoppa. Nu skola vi gå över till ett annat system, nämligen till automobiltrafik i stället för järnvägstrafik.» Jag tror, att det hade gått för sig att stanna, när det gällde vissa tvärbanor uppe i Norrland, och nöja sig med automobiltrafik. Men hur kommer det att uppfattas av befolkningen där uppe, om vi göra det i detta fall? Vi ha att göra med en svensksinnad men finsktalande befolkning. Om vi behandla den så, att de där uppe få anledning att tänka, att de icke äro lika ställda som det övriga Sveriges medborgare, tror jag, att vi handla ganska oklokt. De motiv, som tala för ett tillmötesgående av deras önskemål, ha av föregående talare kraftigt framhållits. Det är kulturella och nationella synpunkter, som här också få beaktas vid sidan av de ekonomiska. Hade vi att räkna med rent ekonomiska synpunkter, skulle för mig avgörandet icke vara svårt. Då skulle jag ställa mig på utskottsmajoritetens sida. Men då vi icke ha det, utan vi här ha att räkna med andra värden, värden som vi icke kunna mäta i siffror, utan där det beror så mycket på hur vi bedöma allt detta, har jag för min del icke velat säga, att det nu är slut med hoppet för dem där uppe att få den järnväg, som de så livligt åstunda.

Under debatten om denna frågas ordnande har det visat sig, att linjerna ännu

icke klarnat. Men då Kungl. Maj:t nu har föreslagit en väsentlig förbättring i trafiken genom den föreslagna automobilinjen, tycker jag ändå, att befolkningen borde vara tacksam härför. Jag vill för min del ha överseende med att de uttryck för befolkningens tänkesätt, som framkommit, icke visat någon sådan tacksamhet. Jag tror, att vi handla riktigtast, om vi ändå visa överseende med dem där uppe för det sätt, varpå de framfört sina synpunkter i det uttalande, som har kommit oss tillhanda från en kommitté i Tornedalen.

Jag har den uppfattningen, att vid avgörandet här olika förslag böra komma under omprövning och då jag låtit anteckna mig för en av reservationerna, ber jag, herr talman, att även denna måtte få komma fram till kammarens bedömande vid beslutets fattande, och yrkar bifall till den motivering, som jag och mina medreservanter ha anfört och till vårt yrkande i övrigt. Emellertid har talmanen fäst min uppmärksamhet på att det förekommer ett redaktionellt fel i reservationen på den näst sista raden, där det hänvisas till utskottsmajoritetens yttrande. Där börja reservanterna med orden »I den av» och sluta med ordet »tillstyrka». Emellertid finnes icke ordet »tillstyrka» i utskottsmajoritetens yttrande, utan ifrågavarande stycke börjar med: »I den av» och slutar med: »motionens syfte».

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. framburna reservationen med den ändring jag här nu har omnämnt.

Herr statsrådet **Borell**: Herr talman, mina herrar! Frågan om förbättrade kommunikationer i Tornedalen har sedan åtskilliga år varit föremål för överväganden och utredningar. Jag erinrar till en början med några få ord om vad härom förekommit i riksdagen under de senaste åren. Vid 1927 års riksdag hade motionsvis framförts frågan om byggande av järnväg mellan Övertorneå och Pajala. Riksdagen förklarade, att riksdagen visserligen behjärtade de synpunkter, som talade för en sådan järnväg, men fann med hänsyn till de ekonomiska vanskligheterna, att man för det dåvarande borde inrikta sig på att anordna en automobilinje längs den nyanlagda landsvägen i samtrafik med statens järnväg mellan Haparanda och Övertorneå. Frågan kom åter upp vid 1928 års riksdag, då även genom motioner med samma yrkande. Riksdagen intog då en mindre bestämd ställning gent emot de båda alternativen och beslöt skriva till Kungl. Maj:t med anhållan om skyndsamt övervägande och förslag till ordnande av denna kommunikationsfråga.

Efter sådant övervägande föreligger nu Kungl. Maj:ts förslag. Kungl. Maj:t tillstyrker anordnandet av en automobilinje såsom den i nuvarande läge bästa och klokaste lösningen av denna fråga. Därvidlag hysa ju många, som vi hört av denna debatt, en avvikande mening. En del anse, att man för närvarande icke bör fatta något beslut alls utan låta hela frågan stå öppen. Andra åter anse, att man bör som ett provisorium inrätta en automobilinje av något mindre omfattning än den Kungl. Maj:t har föreslagit. Efter herr Rydén's yttrande hade jag tänkt mig, att jag icke i detalj skulle behöva gå in på de sakliga skäl, som enligt min mening tala för regeringsförslaget. Han fastslog nämligen för sin del, att om man ser denna fråga enbart ur ekonomiska och sakliga synpunkter, man icke kan komma till något annat resultat än att en automobilinje för närvarande är att föredraga framför en järnvägslinje. Men efter herr Rosén's yttrande nödgas jag gå något närmare in även på de sakliga och ekonomiska skälen för att sedermera komma över till de skäl, som jag kanske får beteckna såsom mer ideella.

I den motion, som väckts av herr Bergqvist m. fl. i denna kammare, förklara motionärerna, att för den, som varit i tillfälle att studera förhållandena där uppe på något närmare håll, står det klart, att orten med en automobilinje icke får, vad den behöver. Både motionärerna och herr Bergqvist i sitt nyss hållna anförande resonera, såvitt jag förstår, som om förslaget skulle avse att inrätta

Ang.
anordnande av
automobilinje
Övertorneå —
Pajala.
(Forts.)

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

något slags diligenslinje för persontrafik och lättare godstrafik och att den anordning man söker åstadkomma således skulle vara sådan, att den icke kan upptaga och ombesörja den tyngre trafiken. Så är emellertid ingalunda avsikten med det föreliggande förslaget. Avsikten är att åstadkomma en förbindelse genom motorfordon, som kan bära icke blott persontrafiken och den lättare godstrafiken utan också den tyngre trafik, som överhuvud taget är påräknelig för närvarande och under åtminstone en del år framåt. Då är frågan: kan verkligen en automobillinje ombesörja en sådan trafik? Det har bestritts från åtskilliga håll. Jag tror, att detta bestridande icke grundar sig på verkligt sakliga skäl. Antingen har man för liten kännedom om eller också underskattar man den utveckling, som motorfordonen ha nått i nuvarande tid. Erfarenheten från åtskilliga delar av vårt land visar hurusom motorfordonen, lastbilarna, verkligen äro i stånd att upptaga och ombesörja tunga transporter, och det är avsikten, att de lastbilar, som skola sättas in här uppe på denna linje, skola vara sådana, att de kunna ombesörja även den relativt tunga trafik, som kan tänkas förekomma på linjen under nuvarande förhållanden. Det är i själva verket endast den allra tyngsta trafiken, tunga maskiner och liknande föremål, malmtransporter och dylikt, som icke kan ombesörjas av lastautomobilerna. Vad man än tror om Tornedalens rika utvecklingsmöjligheter, får man väl ändå antaga, att den ekonomiska utvecklingen i denna dal icke kommer att gå fram med några jättesprång. Den kommer även under gynnsammaste förhållanden, vare sig man får järnväg eller icke, att gå relativt långsamt. Erfarenheten från andra liknande banor visar detta. Om man t. ex. ser på stambanan öster om Boden, finner man, att den icke skapat någon större industriell utveckling.

Något behov av transportmedel för verkligt tung trafik torde således ej vara att räkna med, och den övriga trafiken kan upptagas av lastautomobiler av avsett slag. Det måste väl vara likgiltigt, huru trafikmedlet är tekniskt anordnat, blott trafiken med detsamma *kan* ombesörjas och kan ombesörjas på billigast möjliga sätt, möjligen med undantag dock för persontrafiken, ty jag vill visst icke bestrida, att det givetvis är bekvämare att åka i en järnvägsvagn än i en buss, men detta måste ju i varje fall vara en sak av underordnad betydelse.

Man fäster särskild uppmärksamhet vid trätransporten och transporten av malm. Herr Rosén har särskilt varit inne på frågan om transporten av virke från de vidsträckt skogarna där uppe. Men herr Rosén förbisåg väl ändå, att den ifrågasatta banan icke skulle kunna föra produkterna inifrån skogarna ut till älven, utan banan skulle komma att gå längs efter flottleden, som under alla förhållanden blir den naturliga och billigaste transportvägen för timret. Erfarenheten från andra håll visar, att en järnväg, som bygges längs en flottled, icke kan påräkna några nämnvärda virkestransporter.

Det påpekades vidare av herr Rosén, att uppkomsten av mindre sågverk skulle hindras. Det tror jag för min del icke, ty för desamma erforderliga transporter kunna mycket väl upptagas av lastautomobilerna.

Jag kommer så till frågan om malmfrakterna. Egentligen kunde man väl uppskjuta diskussionen om malmens transportvägar, till dess den frågan en gång blir aktuell. Vi ha nyss hört, att det dröjer rätt länge, innan den *kan* bli aktuell, och det kanske dröjer ännu längre, innan den *blir* aktuell. Och det är för övrigt min bestämda övertygelse, att när ifrågavarande fyndigheter en gång komma att bearbetas, kommer den brutna malmen icke att transporteras ut över denna väg, utan då kommer man att söka anknytning till den redan befintliga stora malmbanan och till hamnen vid Atlanten med de där befintliga moderna lasningsanordningarna. Därför talar naturligtvis också det förhållandet, att en anknytning till denna hamn möjliggör vida bekvämare, snabbara och billigare sjötransporter, än de, som skulle erhållas vid en anknytning till en eventuell uthamn till Haparanda.

Jag skall så säga några ord om vägarna. Herrarna veta, att vägen till Pajala är ganska ny. Den är utbyggd för ett högsta hjultryck av 1,800 kilogram och bör således tåla en relativt tung trafik. Farhågorna med avseende på vägens hållbarhet äro nog i hög grad överdrivna, och det är ju uppenbart, att de lastbilar, som anskaffas, måste i fråga om tyngden anpassas efter vägens beskaffenhet. Herr Rosén sade, att man får lägga ned stora kostnader på förbättring av denna väg. Jag vill naturligtvis inte bestrida, att vägen kommer att slitas av en ökad trafik och att åtskilliga kostnader därmed bli förenade. Det torde väl emellertid vara otvivelaktigt, att även om man skulle få en järnväg längs med landsvägen, kommer allmänheten ändock att fordra att vägen hålles i sådant stånd, att den kan bära automobiltrafik. Jag tror att bilarna inom kort skulle komma att anmäla sig här uppe liksom det skett på många andra ställen såsom en mycket allvarlig konkurrent till järnvägen. Järnvägen torde av ekonomiska skäl alltid komma att ha en rätt dålig tidtabell. För närvarande räknar man ju bara med en tur om dagen, och det torde väl dröja länge, innan man kan komma längre. Det blir alltså rätt så dåliga förbindelser, och det är väl troligt, att det snart kommer fram krav på snabbare förbindelser genom en med järnvägen konkurrerande automobiltrafik samt att dessa krav inte kunna hållas tillbaka. Jag tror således, att det blir nödvändigt att hålla en stark och förstklassig väg i denna trakt, vare sig man får en järnväg eller icke.

Vad nu angår jämförelsen mellan de båda alternativen — järnvägsalternativet och bussalternativet — i fråga om deras samhällsekonomiska betydelse, tror jag, att man också därvidlag i hög grad underskattar automobilernas betydelse. Det har särskilt talats om jordbruket i denna trakt, och det är ju skäl att kanske ett ögonblick uppehålla sig just vid jordbruket, då detta torde vara den av ortens näringsgrenar, som åtminstone omedelbart står inför de största utvecklingsmöjligheterna. Man har sagt, att automobilinjen icke skulle kunna tillfredsställa jordbrukets behov. Mig förefaller detta tal vara rätt egendomligt, då man ser, hurusom överallt på andra håll i vårt land automobilerna hava tagit och dag för dag tagas i en allt vidsträcktare användning just för jordbrukets behov. Det förefaller mig egendomligt, då man ser, hurusom automobilerna på den ena platsen efter den andra hota järnvägarnas existens, att man kan påstå, att i denna dock relativt glest befolkade trakt automobilerna icke skulle kunna sörja ej blott för det nuvarande jordbrukets behov utan också för en utveckling av detsamma. I detta hänseende har en talare — jag tror, att det var biskop Bergqvist — fäst uppmärksamheten vid den tunga för trafiken, som skulle ligga i omlastningarna, och den ökade kostnad, som därav skulle uppkomma. Jag vill i anledning därav fästa uppmärksamheten på, att billinjen skulle stå i samtrafik med statens järnvägar och att omlastningarna skulle ske utan någon ökad avgift för trafikanterna samt att man ej heller vid järnvägslinjerna undgår en omlastning, ehuru denna då ofta förlägges till avsändarens egen station. Hårtill kan jag anknyta den erinringen, att automobilinjen just i sin större anpassningsförmåga i detta hänseende ha ett stort övertag över järnvägslinjerna. Automobilerna kunna ju på ett helt annat sätt än en järnväg föra produkter till och hämta produkter från själva tillverkningsställena och således på ett mycket smidigare sätt stå till tjänst för de erforderliga transporterna. Man har också sagt — det säges, vill jag minnas, i biskop Bergqvists motion — att en automobilinje icke har några förutsättningar för att åstadkomma uppkomsten av en småindustri, som enligt hans mening i mycket stark omfattning skulle vara att förvänta genom en järnvägsinje. Jag tror för min del, att detta påstående icke är sakligt grundat. Jag tror tvärtom, att just på grund av den smidighet, som jag nyss omnämmt, automobiltrafiken har de allra största förutsättningar för att väcka till liv och

Ang.
anordnande av
automobilinje
Övertorneå —
Pajala.
(Forts.)

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

utveckla en småindustri och detta i vida högre grad än en järnväg. En annan synpunkt, som gjort sig gällande till förmån för järnvägarna, är, att en järnväg genom en ödebygd skulle ha en alldeles särskild förmåga att skapa ny bygd. Ja, det är ju givetvis så, att en järnväg inom en ödebygd har en viss möjlighet att ändra bebyggelsen, att koncentrera densamma omkring järnvägsstationerna. Men det är väl knappast rätt att tala om, att en järnväg i denna trakt skulle gå genom en ödebygd. Den kommer väl att mera direkt ansluta sig till de redan nu befintliga byarna längs älven.

Jag skall också säga några ord gentemot den kritik, som har riktats mot de av järnvägsstyrelsen gjorda ekonomiska beräkningarna. Motionärerna säga i detta avseende, att när man gör en jämförelse mellan järnvägens och automobilernas möjlighet att befrämja den ekonomiska utvecklingen, så framstår det såsom egendomligt, att man, oaktat man vill göra gällande; att automobilerna skola kunna betjäna utvecklingen lika bra som järnvägen, dock räknar med en större transportmängd för järnvägen än för automobilerna, och man har, synes det mig, i denna högre beräkning för järnvägen än för automobilerna velat se ett bevis på att järnvägen överhuvud taget skulle ha en större effekt, en större transportmöjlighet än automobilerna. Detta är emellertid ingalunda anledningen till den gjorda jämförelsen. Man har visserligen räknat med en större transportmängd för järnvägen än för automobilerna, men saken ligger helt enkelt så, att man vid beräkningen av transportmängden för automobilerna utgått ifrån den transportkvantitet, som kan vara att påräkna just nu. Automobilinjen skulle ju omedelbart kunna anordnas och trafiken öppnas. För järnvägen däremot har man räknat med den transportmängd, som är påräknelig med hänsyn till förhållandena vid den tidpunkt, då en järnväg skulle kunna bli färdig, d. v. s. om 10—12 år, då man väntar sig att trafiken ökat något. Emellertid kan, det medger jag, denna jämförelse i viss mån vara missvisande, och man kan ju mycket lätt räkna med transportkvantiteten för både järnvägen och automobilerna vid nuvarande tidpunkt. I så fall får man givetvis en viss mindre transportkvantitet för järnvägen än den man räknat med och följaktligen en mindre inkomst. Jag tror, att man kan räkna inkomstminskningen till ungefär 25,000 kronor. Om man gör jämförelsen med utgångspunkt från den transportkvantitet som omedelbart skulle vara att påräkna för såväl järnvägen som automobilinjen, kommer man till det resultatet, att järnvägen står ännu ogynnsammare i förhållande till automobilinjen än enligt den uträkning, som järnvägsstyrelsen har åberopat. Om transportkvantiteten minskas så, att fraktinkomsterna nedgå med 25,000 kronor, ökas ju järnvägens förlust med samma belopp eller således från beräknade 270,000 kronor till 295,000 kronor. Den av järnvägsstyrelsen gjorda och i propositionen åberopade beräkningen visar således ett något för gynnsamt resultat för järnvägen.

Det har vidare sagts, att man nog kan göra åtskilliga besparingar i anläggningskostnaderna. Det är möjligt. Den siffra, som man räknat med, är ju approximativ. Men jag är övertygad om att man inte kan komma till en så betydande nedsättning, att de ekonomiska jämförelsetalen mellan järnvägen och automobilinjen i någon avsevärd mån förryckas. Ej heller kunna de besparingar, som möjligen kunna göras genom anlitande av motorvagnar å järnvägen, bli så avsevärda, att de för jämförelsen kunna spela någon nämnvärd roll.

Det har anmärkts, att man icke har räknat in kostnaderna för snöskärmar, när man har räknat med kostnaderna för anordnande av automobilinjen. Nu är det emellertid så, att på vissa delar av denna väg snöskärmar redan finnas uppsatta för postdiligensernas skull och säkerligen under alla förhållanden skulle erfordras, även om man anlägger en järnväg, för att skydda såväl järnvägen som den naturligtvis även då betydelsefulla landsvägstrafiken.

Man har även sagt, att man borde taga hänsyn till arbetslösheten. Ja, givetvis är det ett stort och viktigt önskemål, att man bereder arbetstillfällen, men man kan väl ändå inte göra gällande, att denna synpunkt får vara av avgörande betydelse. Man kan väl inte gå in för anläggandet av en järnväg, som i och för sig icke anses motiverad, endast för att bereda arbetstillfällen för en relativt kort tid.

Jag tror, att jag härmed har bemött de väsentliga av de sakliga skäl, som hava anförts emot anordnande av en automobillinje, och jag skall övergå till att säga några ord om de skäl, som jag förut har betecknat såsom varande av mera ideell art. Det är ju givetvis svårare att föra en diskussion, när man kommer in på detta område, där skälen äro i hög grad känslöbetonade. Men även under dessa skäl ligger ju dock i vissa avseenden en viss saklig grund.

En av utgångspunkterna för dessa skäl är, att man anställer en jämförelse mellan trafikförhållandena på den svenska och den finska sidan och då kommer till det resultatet, att vi här i landet äro eller löpa fara att bli efterblivna på transportväsendets område. Jag tror emellertid, att om man bedömer denna sak objektivt, skall man finna, att det i själva verket icke är så. Järnvägen på svenska sidan kom till åtskilliga år, innan järnvägen på finska sidan fullbordades. Nu ligger visserligen slutpunkten för den finska järnvägen vid Kaulinranta, sex kilometer — inte sex mil, som biskop Bergqvist av misstag sade — norr om ändpunkten för den svenska järnvägen, men denna mycket obetydliga sträcka spelar naturligtvis icke alls någon roll i denna de stora avståndens landsända. Skillnaden uppväges för övrigt till fullo av de bättre kommunikationer, som finnas på den svenska järnvägen. På den finska sidan tager morgontåget från Kaulinranta till Torneå, om jag minns rätt, 4 timmar 5 minuter. Tåget på den svenska sidan går från Övertorneå till Haparanda på 2 timmar 20 minuter eller 2 timmar 24 minuter. Tågtiderna äro lika. Det säges i den av biskop Bergqvist m. fl. väckta motionen, att transportavgifterna äro högre på den svenska sidan än på den finska, men så är icke numera förhållandet. I början av detta år nedsattes nämligen efter framställning av järnvägsstyrelsen avgifterna på den svenska järnvägen såväl för person- som för godstrafik till ungefärlig paritet med avgifterna på den finska sidan.

Den stora överlägsenheten i trafikhänseende för den svenska sidans del föreligger emellertid på landsvägskommunikationernas område. Först och främst äro landsvägarna på den svenska sidan mycket bättre byggda än landsvägarna på den finska sidan. På den svenska sidan går året om postdilgens, som befordrar post, personer och lättare gods — paket och dylikt. På den finska sidan finnes något motsvarande endast på sommaren. Någon vinterväghållning finnes överhuvud taget icke på den finska sidan. I vinter har det varit så, att biltrafiken under lång tid varit alldeles inställd på den finska sidan, därför att man där icke har någon vinterväghållning. På den svenska sidan däremot har biltrafiken gått tillfredsställande och regelbundet. Någon godsbefordran bedrives på den finska sidan icke av staten, liksom icke heller för närvarande på den svenska sidan utöver vad postdilgenserna kunna medföra, men det är just detta man skulle vinna genom automobillinjens inrättande. Man skulle således däri få ett ytterligare försteg.

Jag vill nu härmed visst icke hava förnekat att från finsk sida under de senaste åren gjorts åtskilligt för förbättring av kommunikationerna, och jag vet väl, att i den finska riksdagen för närvarande ligger en motion om fortsättning av den finska banan från Kaulinranta till Pello. Vilket beslut som kommer att fattas i denna fråga vet jag naturligtvis icke. Frågan lär icke komma att bli avgjord förrän i september. Men jag har av vad jag tidigare inhämtat fått den uppfattningen, att de finska myndigheterna åtminstone tidigare icke haft för avsikt att sätta i gång något järnvägsbygge under inne-

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Förta.)

Ang. varande byggnadsperiod, som omfattar tiden till och med år 1930, och knappast heller under nästa period. Härom veta vi naturligtvis ännu icke något med bestämdhet. Men även om ett fortsatt järnvägsbygge skulle komma till stånd på den finska sidan, tror jag, att vi ändå ligga över i fråga om kommunikationer, därest vi ha en automobillinje på den svenska sidan, ty det kommer dock under alla förhållanden att för en mycket lång tid framåt bli så, att automobillinjen kommer att kunna hålla flera turer om dagen och således hava ett visst företräde framför järnvägen. Men även om så icke skulle bli fallet — om vårt lands prestige och de nationella förhållandena så skulle påfordra — står det ju oss öppet att, därest verkligen finnarna skulle fatta beslut om att bygga en fortsättning av sin järnväg, också vi gå in för ett fortsatt järnvägsbygge. Vi ha naturligtvis möjligheter att bedriva detta järnvägsbygge i lika snabb takt som järnvägsbygget på den finska sidan.

I detta sammanhang vill jag beträffande de klimatiska förhållandenas inverkan på möjligheten att driva en reguljär automobiltrafik säga, att detta hittills visat sig gå förvånansvärt bra i Norrland. Jag läste i dag i en tidning — jag tror, att det var i Svenska Dagbladet — en artikel, där man spådde, att man kanske på grund av snöhinder finge ha trafikinställelser under åtskilliga månader. Detta gav mig anledning att höra efter i postverket vad man där har för erfarenheter i detta hänseende. I det svar, som jag har fått, säges, att om snöskärmar, som nu finnas på de värsta ställena, anordnas på ytterligare erforderliga ställen, finns det knappast någon risk för snöhinder. Postdiligenserna hava ju mycket kraftiga snöplogar och hava visat sig kunna taga sig fram på ett oväntat gott sätt. Resultatet har blivit tillfredsställande. Mellan Korpilombolo och Tärendö hava postautomobilerna kört under två svåra vintrar, och det har gått bra. En eller annan gång, säges det, kan det bli försening, men någon driftinställelse behöver man knappast räkna med. Det värsta man hittills varit ute för har varit, att det en gång behövdes två dagar för att få vägen plogad. Men detta kan ju också hända med en järnväg. Det kan ju, såsom framgår av vad som nyligen inträffat, hända till och med i Skåne.

Nu vet jag ju mycket väl, och det har betygats från åtskilliga håll här i dag, att befolkningen i denna trakt är alldeles enig i sin opinion, och jag förstår också så väl dessa känslor. Jag är visst inte blind för de nationella synpunkter, som måste knytas till denna fråga. Men jag har svårt att förstå, att en järnväg under alla förhållanden skall vara det allena saliggörande framför varje annat transportmedel, även om ett annat transportmedel är lika lämpligt i rent sakligt hänseende och i vissa delar överlägset. Jag kan icke undertrycka den reflexionen, att detta i viss mån måste bero på att man har bitit sig fast vid den tanken, att det är en järnväg man skall ha, och att man inte tar så mycket fasta på att vad som verkligen är det avgörande för att bryta isoleringen i denna bygd är att skaffa bättre kommunikationer. Den tekniska anordningen är, menar jag således, jämförelsevis likgiltig. Det avgörande är, att man skaffar förbättrade kommunikationer, att man bryter isoleringen, att man skaffar bättre tillfälle till utveckling för jordbruk och industri. Detta kan enligt min mening ske även med en automobilled, och jag har för min del den uppfattningen, att om en automobillinje kommer till stånd, väl anordnad, i samtrafik med statens järnvägar och med de synnerligen låga avgifter, som därigenom skulle kunna hållas, skall befolkningen snart nog lära sig att inse, att detta har varit välsignelsebringande för bygden. Och jag vågar kanske säga, att jag tror, att det skulle vara ett medel så gott som många andra för vad man kallar svenskhetens bevarande, om man litet var bidroge att ge denna enligt min tanke riktiga uppfattning insteg i folkets sinnen däruppe. Det har ju dock gjorts mycket för denna bygd, och det är

inte så, att riksdagen ställer sig avvisande mot att göra ännu mera. Meningen med detta förslag från Kungl. Maj:ts sida är att ge ett verkligt stöd såväl ekonomiskt som kulturellt åt denna bygd, och jag vågar fästa uppmärksamheten vid vad som i övriga delar av övre Norrland utträttats genom den privata automobiltrafiken och postverkets automobiltrafik för att bryta isoleeringen och i kulturfrämjande syfte. Man får icke i dessa tider låsa sig fast vid att järnvägarna äro det allena saliggörande medlet. Vi stå dock nu, mina herrar, inför en brytningspunkt inom hela vårt transportväsende. Det har tillkommit ett nytt transportmedel, som redan nu har stora möjligheter och som i framtiden får ännu större möjligheter och som är mycket billigare. Man måste, vid bedömande av varje fråga om ett nytt järnvägsbygge taga dessa synpunkter i beaktande. Man får se på rikssynpunkterna. Man får dock tänka sig, att de lokala intressenas företrädare — detta sagt utan något klander, ty jag förstår dem så väl — i viss mån överdriva, i viss mån se dylika frågor mera ensidigt än man ur rikssynpunkt nödgas se dem. Jag har således den bestämda uppfattningen, att en automobiltrafik, på det sätt anordnad, som anvisas i Kungl. Maj:ts förslag, kommer att medföra synnerligen stora fördelar. Jag kan i detta avseende åberopa en av motionärerna, herr Asplund, som har talat för automobiltrafik ifrån Pajala västerut mot de stora gruvsamhällena där och påpekat, hurusom en sådan trafik skulle verka livande på företagsamheten och industrien. Varför skulle då inte förhållandet vara det samma även söder om Pajala? Det förefaller mig, som om herr Asplunds tankar härutinnan äro alldeles riktiga även i ett annat hänseende. En anknytning just åt detta håll, åt de stora gruvsamhällena, där Tornedalens ungdom kan få arbetstillfällen och kommer i beröring med svenskt folk och svenskt språk och där det finns ganska goda avsättningsmöjligheter för Tornedalens produkter, skulle vara synnerligen välsignelsebringande för svenskhetens bevarande i gränstrakten.

Innan jag slutar, måste jag säga ett par ord med anledning av de uttalanden, som gjorts såväl i utskottsmajoritetens motivering som från motionärerna angående förfarandet vid anordnandet av automobillinjen. Det är ju uppenbart, att man, om nu denna automobillinje skall tillskapas, vid anskaffandet av den rullande materielen kommer att framgå med all försiktighet. Man kommer icke att lägga ned större kostnader eller anskaffa mera materiel än som är nödvändigt för den trafik, som anordnas. Men å andra sidan, om denna automobillinje skall bli till verklig nytta, verkligen bli en faktor, som verkar livgivande för företagsamheten i denna trakt, får man inte avstänga möjligheterna att avpassa trafiken efter behovet, ty begränsar man möjligheterna att utvidga den efter trafikbehovet, blir naturligtvis hela saken förfelad. Har man inte vagnar, som kunna ombesörja trafiken i erforderlig omfattning, blir det knappast möjligt att hålla de billiga taxor, som äro förutsatta, utan då måste man ju åstadkomma någon sorts ransonering, vilket knappast går för sig utan att höja prisen.

Jag tror sålunda, om jag nu får sammanfatta vad jag sagt, att det skulle vara synnerligen välbetänkt, om kammaren ville bifalla majoritetens förslag. Jag vill emellertid betona, att jag icke därmed vill påstå, att frågan om järnvägen måste vara för alltid skrinlagd. Mig synes det, att de personer, som tro på traktens möjligheter av stark utveckling och önska en järnväg, skulle vara särskilt intresserade av att till en början få automobiltrafiken till stånd. Ty denna kommer naturligtvis dock att bli en ganska stark sporre för utvecklingen, det förnekar ingen, det förnekade ej heller biskop Bergqvist. Automobillinjen bör således kunna bli ett av de medel, som åstadkommer en sådan utveckling i trakten att en järnvägsanläggning kan komma till stånd. De

*Ang.
anordnande av
automobillinjen.
Överlorderna —
Pajala.
(Forts.)*

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

penningar, man lägger ned på anordnandet av en automobillinje, äro ju relativt obetydliga och den rullande materielen har ju alltid sitt värde och kan användas på annat håll, om den inte skulle få användning i denna del av riket. Jag uttrycker således den förhoppningen, att riksdagen måtte bifalla majoritetens förslag.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Jag hade inte tänkt att upprepa något av vad jag sade i detta ärende i utskottet, om jag inte fått anledning därtill av herr Rydén och herr Roséns yttranden. Jag anser det vara synnerligen beklagligt, om den svenska riksdagen avgjorde denna fråga under den känslöstämning, som herr Bergqvist försökt ge uttryck åt och som nu främjats av herr Rydén.

Avslagsyrkandet från herr Rydén anser jag vara mycket obefogat. Och jag undrar, om de, som komma att rösta för avslag, ha klart för sig huruvida de inte därmed skada folkets intressen uppe i de bygder, som det nu är tal om. Jag tror, att det skulle vara mycket synd om befolkningen där uppe, om man nu ytterligare skrinlade detta ärende. Som herr statsrådet redan yttrat, har det behandlats här under flera år. Meningarna ha i det stora hela ständigt gått in för en busslinje, även om man naturligtvis icke velat mot-sätta sig alla möjliga undersökningar för att kunna pröva järnvägsförslaget också.

Herr Rydén säger, att vi få icke tänka ekonomiskt utan nationellt. Men är det verkligen behövt att dra in nationella stämningar i detta ärende, som ju endast är av ekonomisk natur? Vi kunna gärna se på dessa frågor kallt och nyktert. Då ha vi en mycket stor erfarenhet att grunda vår uppfattning på. Överallt i landet gå busslinjerna framåt. Automobiltrafiken, busstrafiken, ökar ständigt. Järnvägslinjerna bära sig inte alltid och vissa av dem hålla på att duka under. Ser man efter i riksgäldskontorets bokföring, får man ett mycket klart besked om att järnvägarna icke kunna betala sina räntor på erhållna lån, därför att driften icke bär sig. Överallt jämrar man sig från järnvägarnas sida över busstrafiken. Jag tror, att vi icke kunna ha någon anledning att upptaga någon kamp mot busstrafiken. Den går sin väg fram och tillfredsställer på ett särskilt sätt befolkningens önskingar och behov bättre än järnvägstågen i vissa avseenden. Antag, mina herrar, att det finns järnvägsstationer med en mils mellanrum på en viss sträcka! Tro inte herrarna, att en stor del av den befolkning, som bor emellan dessa järnvägsstationer, hellre använder en busslinje, vars transportmedel gå hem till deras dörr och hämta dem, än de gå till den en halv mil avlägset liggande stationen? Jo, utan tvivel. Och herr Rosén kunde inte bestrida, att ifall det bleve en busslinje där uppe, så komme den att bli omtyckt av befolkningen till den grad, att när järnvägslinjen en gång kommer, får busslinjen övertaget i konkurrensen. Det av honom gjorda uttalandet om busslinjen är tillräckligt för att man skall kunna påstå, att även om han anser järnvägslinjen såsom det mest önskliga, är likväl också han i själ och hjärta för en busslinje.

Sedan är det en annan sak, om vi i dag godkänna detta förslag om en busslinje. Skulle detta, som jag hoppas, ske, behöver ju inte det beslutet bli gällande för evigt. Om man i framtiden skulle anse, att en järnvägslinje behöves, är riksdagen oförhindrad att besluta därom. De utgifter, som läggas ned i materiel för en busslinje, äro inte gjorda förgäves, ty bussarna kunna användas på en hel del andra ställen i landet. Jag vill blott göra herrarna uppmärksamma på att, som jag framhållit tidigare, när frågan varit före, detta icke är ett experiment, som befolkningen där uppe sagt i sin petition. Ty det är redan en verklighet borta i Bohuslän. Där har det visat sig, att det t. o. m. blir överskott, ren vinst på driften. Det förefaller mig, att när vi

ha erfarenhet av automobil- och busstrafiken, skulle det vara ekonomiskt oklokt att nu gå in för en järnväg där uppe, som man på förhand vet kommer att gå med en oerhörd förlust. Behöver man nödvändigt göra, som man varit tvungen att göra i södra Sverige: först taga järnvägen och sedan busslinjen? Det har varit nödvändigt där, därför att man inte hade andra möjligheter, men med den erfarenhet, vi ha nu om svårigheten för järnvägarna att kunna bära sig, är det ekonomiskt klokt att övergå direkt till busslinjen.

Sedan söker man här driva fram en känslöstämning, som aldrig är trevlig att ha med i debatter, när det gäller ekonomiska ting. Det är beklagligt om man på konstlad väg skulle driva fram ett oklokt beslut. Herr Bergqvist har under många år brukat uttala den uppfattningen, att svenska språket skulle vinna säkrare terräng där uppe ibland den finsktalande befolkningen, om förslag om järnväg genomfördes. Men jag undrar med starkt fog om inte skillnaden är påtaglig, om man nu, som herr statsrådet sade, kunde få ett tåg i vardera riktningen varje dag eller om man kan få ett par tre bussturer i vardera riktningen. Främjas inte kommunikationen mellan befolkningen bäst genom busslinjerna? Kan verkligen en järnväg med endast ett tåg om dagen betyda någonting jämfört med bussarna, som komma hem och hämta befolkningen vid deras stugor och föra dem hastigt till närmaste centrum? Det är en stor överdrift i hela detta tal, att det svenska språket skulle befrämjas bättre där uppe genom en järnvägsanläggning. Det är väl ändå skolorna, som skola befrämja svenska språket där, och dess bättre göra de det också. Jag kan återropa ett tillfälle, då herr Rosén själv var med. Jag har nämligen varit där uppe några gånger och en gång farit den vägen i sällskap med herr Rosén. Det visade sig då, att vissa av människorna där inte förstodo svenska, men de, som kunde uppträda som tolkar mellan föräldrarna och oss, det var skolbarnen. Det är väl den generationen, som skall komma, som skall utbreda svenskan där uppe och göra det möjligt för befolkningen där att förstå den, såsom vi alla givetvis önska.

Herr Rosén gjorde en svartmålning av vägarnas tillstånd där uppe, vilken något förvånade mig, ty antingen måste herr Rosén ha glömt bort, hur vägen såg ut, när vi foro den, och vad man tänkte göra vid den, eller också har han avsiktligt målat ut förhållandena i mörka färger för att på det sättet främja tillkomsten av en järnvägslinje. Nu tror jag inte på det senare, utan det måste bero på glömska. Då anser jag mig ha rätt att påminna om att vi körde sju mil inne bland upphuggna sträckor och sågo efter, hur arbetet pågick. Vi fingo den uppfattningen, att man verkligen lade en djup, säker och stark grund för att få vägen kraftig. Att den flyter som slam och är ofarbar, som herr Rosén yttrade, kan inte vara möjligt efter det stora arbete, som lades ned på grunden. Jag kan till sist tillägga, att det är en av landets dyraste vägar, räknad per sträckmeter. Och man meddelade just, att detta berodde på att grunden förut var så dålig. Det fanns ingen botten i vägen, sade man. Det är detta, som man måst avhjälpa och avhjälpte för att få vägen förstklassig.

Herr talman! Jag vill för min del bestämt varna för att avgöra denna fråga under en känslöstämning. Frågan är av ekonomisk natur, och se vi kallt på den, kan det inte bli tal om annat än att den erfarenhet, vi ha om motordrift, busslinjer och dylikt, pekar bestämt ut den riktning, som vi här i dag ha att följa. Och det skulle vara olyckligt, om man nu sköte denna fråga ut till något slags bollkastning mellan olika riktningar i den svenska riksdagen. Låt oss i stället ena oss om att lösa frågan i dag. Jag är övertygad om att befolkningen skall tacka den svenska riksdagen. Jag tror nämligen inte, att befolkningen är så ensidig, som man vill måla ut den här nere. Jag tror, att talesmännen här nere däremot äro något för ensidiga i sina uppfatt-

Ang.
anordnande av
automobillinje
övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

ningar. Detta har gjort, att man har fått en uppfattning om att hela befolkningen däruppe skulle vara ensidigt betonad i frågan. Jag har även talat med andra i orterna boende personer, som ha en annan uppfattning, och om riksdagen beslutar denna busslinje, är jag övertygad om att den kommer att bli till gagn för befolkningen i trakten och att denna också skall visa sin tacksamhet därför.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Asplund: Herr talman! Då jag icke kunnat ansluta mig till den av övriga norrbottensrepresentanter väckta motionen i den mån den innefattar avslag på Kungl. Maj:ts förslag om en automobillinje i Tornedalen, anser jag mig, ehuru den särskilda motion, jag väckt om linjens utsträckning till Kiruna, har mött tillmötesgående ifrån statsutskottets majoritet, ändå böra säga några ord.

Jag vill då först påpeka en omständighet. När det talas om att »inom Sveriges gräns erövrå Finland åter», bör man icke stirra sig blind på sträckan mellan Övertorneå och Pajala och tro, att denna representerar hela svenska finnbygden. Den svenska finnbygden omfattar i själva verket inte bara det begränsade trafikområde, som Pajalabanan skulle få, utan den omsluter en mycket avsevärd del av Norrbottens län med ungefär 80 % av Sveriges järnmalmstillgångar jämte betydande vattenkrafts- och skogstillgångar. Språkgränsen går nämligen från kusten räknat först norrut ungefär efter vattendelaren mellan Kalix och Torneälvar. Strax ovanför Överkalix viker den rätt åt väster till ungefär Nattavaara järnvägsstation vid Riksgränsbanan, och sedan går språkgränsen ett stycke väster om banan upp emot de delar av fjällen, där inga andra än lappar finnas. Det gäller ju således inte bara området utefter Torneälvens strand upp till Pajala, utan det gäller också att tränga igenom hela detta väldiga område väster därom och försöka att inom detta bereda befolkningen bättre utkomstmöjligheter. Jag vill för min del göra gällande, att det är icke på språket, det i sista hand beror, — det är en mycket naturlig sak att en gränsbygd är tvåspråkig — utan det är på den gamla satsen: »*Ubi bene, ibi patria!*» Det är den principen, som befolkningen följer och kommer att följa även här uppe. Visar det sig, att levnadsförhållandena bli bättre på andra sidan gränsen, då ligger däri en lockelse för befolkningen på svenska sidan, en anledning att tänka, att våra grannar sköta bättre om sitt land än vi göra. När man därför här, då man icke nu kan få ett beslut om en järnvägslinje, vill motsätta sig anordnandet av en busslinje, då kan jag icke vara med längre.

Jag vill till en början påpeka, att det första, som måste göras, om man vill hålla den svenska industrien kvar på västra sidan om Torneälven och förkovra den, det är att skaffa möjligheter att på svenska sidan komma fram till en lika god hamn, som den, som redan finnes på den finska sidan. Det är hamnfrågan, som i första hand skall lösas, jämte frågan om en svensk sågverksindustri bibehållande vid Seskarö, som vi behandlade för några dagar sedan. Om icke den frågan omedelbart löses, så kan man befara, att den jordäggande befolkningen efter Tornedalen kommer att få en bättre avsättning på sina skogsprodukter till de finska sågverken, som ligga vid Kemiälvens mynning ett par mil öster om Haparanda än till svenska sågverk på längre håll. Det blir finska arbetsgivare, som då komma att tillföra de svenska jordbrukarna i Tornedalen deras huvudsakliga kontanta inkomster och arbetsförtjänster i skogarna, och detta är en omständighet, som är långt betänkligare, än om det möjligen skulle inträffa, att finnarna bygga något år hastigare ut sin järnväg upp efter Torneälven och att den del av de svenska jordbrukarna uppåt Pajalatrakten någon tid skulle resa på finska sidan nedåt Tornedalen för att komma till Haparanda för den händelse de nu ej skulle vilja använda statens billinje till Övertorneå.

Nu är ju hamnfrågan under utredning, sedan riksdagen beviljat anslag därför. Det torde dröja åtskilliga år, innan den saken blir klar, och när det nu kunnat inträffa, att sågverk, som anlagts vid en järnvägsstation på svenska sidan, flyttat över på finska stranden, därför att man därifrån får ut sitt virke till en god hamn, vilket är omöjligt på den svenska sidan, då kan man förstå, att denna hamnfråga måste lösas omedelbart och före förlängningen av järnvägen från Övertorneå till Pajala. Frånvaron av hamn gör, att man riskerar, att man, oaktat Övertorneåbanan, icke kan bevara industrien och trafiken ens i den nedersta delen av Tornedalen åt Sverige.

Om man nu skulle tänka sig, att motionärerna finge sin *positiva* önskan igenom och i år finge några hundratusen kronor anslagna till påbörjande av järnväg ifrån Övertorneå norrut och sedan ungefär en miljon kronor årligen i anslag, skulle det i alla fall efter hamnens färdigställande dröja 11—12 år innan järnvägen blev färdig; inalles tror jag man kan räkna med i bästa fall 15 år. Skulle det då vara rimligt att, när man nu icke får beslut om järnvägen i år, helt enkelt avvisa det gjorda erbjudandet om en statlig buss- och automobiltrafik med järnvägstaxor? Det kan icke falla mig in att gå på en sådan harakirilinje, i synnerhet icke, när man å andra sidan är villig utsträcka denna biltrafik ända till Kiruna med dess utomordentligt goda avsättningsmöjligheter.

Det har ju talats om anordnandet av en automobillinje såsom någonting förskräckligt vidlyftigt. De enda fasta byggnader, som äro omnämnda i propositionen, äro emellertid, såvitt jag kan påminna mig, ett garage i Övertorneå och ett i Pajala. Skulle då möjligen dessa bli onödiga, för den händelse man sedermera bygger en järnväg? Nej, långt ifrån! Från Övertorneå utgå vägar åt Överkalix och vidare till Gällivare genom finsktalande bygd. Det är en väg, som behöver sådan biltrafik. Vidare går det, också från Övertorneå, en väg förbi Korpilombolo över Tarendö till Anttis på vägen mellan Pajala och Kiruna. Det är alldeles givet, att om man skall fortsätta försvenskningssarbetet västeröver, behöver man två ordentliga busslinjer på dessa vägar och sålunda, även efter Pajalajärnvägens tillkomst, mera än den garagebyggnad som nu ifrågasättes i Övertorneå. I Pajala är förhållandet enahanda. Därifrån utgår åt väster en mycket trafikerad väg genom själva övre Tornedalsbygden fram till Kiruna, en 17—18 mil lång väg. Där behövs även efter järnvägens tillkomst fortfarande en garagebyggnad, och jag vill säga, att det skulle vara mycket tråkigt för den blivande järnvägens ekonomi, om man skulle underlåta att försöka genom busslinjer tillföra den såväl person- som godstrafik i ökad utsträckning.

För utvecklingen av jordbruket finns här vid Masugnsbyn emellan Pajala och Kiruna Norrlands förmästa kalkstensförekomst. Det är givet, att de myrodlingar, som skulle kunna i mycket stor utsträckning företagas i dessa vida bygder, äro helt och hållet beroende av tillgången till billig kalk, och kalken kan icke bli billig med de långa järnvägstransporter, som nu förekomma för kalk söderifrån, och de långa hästtransporter, som därutöver skulle behövas fram till de olika byarna. Jordbrukarna där uppe, så långt ovanför polcirkeln, kunna absolut icke leva enbart på jordbruket, och de ha därför fått sig rätt stora skogsområden anvisade. Det är meningen, att de skola från dessa skogar hämta de kontanta inkomster, som de behöva för sitt livsuppehälle utöver jordbruket. De vägar, jag här talat om, gå icke längs efter flottlederna utan till stor del över vattendelarna. De beröra de trakter, där flottningsskostnaderna bli allra dyrast och där i många fall flottningstiden är tvåårig. Jag kan nämna, att det har redan uppstått en ganska livlig produktion av plank och bräder efter den utmärkta landsväg, som finnes från Vittangi över Svappa-veara till Kiruna. Där användas i stor utsträckning flyttbara motorsågar, som sättas upp på de olika skiftena undan för undan vid landsvägskanten. Där

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Porta.)

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

sågar man virket i stället för att driva ut det till flottlederna, där man ofta inte får betalt ens fullt ut för den arbetskostnad, som man måste lägga ned på själva utdrivningen, långt mindre för något rotvärde.

Det blir naturligtvis inte något förstklassigt utbyte av virke, när man sågar med en sådan där liten såg, och därför får man ju en hel del avfall, som utan särskilda kostnader kan kolas invid sågplatsen. Efter ett, man kan säga, 20-årigt arbete på att få fullgoda motorer, som drivas med träkol, har man nu kommit så långt, att frågan kan anses helt och hållet löst. Det tror jag de ledamöter av första kammaren kunna vitsorda, som hade tillfälle att vara närvarande vid den uppvisning av träkolsdrivna lastbilar, som för ett par dagar sedan försiggick på Ladugårdsgärde, att man kan säga, att den frågan nu är löst. Detta betyder i nu föreliggande fall, att vid den mest betydande transport, som kan förekomma här, har man ett hemmagjort utmärkt motorbränsle vid sidan av plankhögen, som skall transporteras. Vederbörande skogsägare kan driva sågmotorn med träkol, som han själv tillverkat, och han kan, om han så vill, leverera ett par tre påsar med träkol till den chaufför, som kommer och hämtar hans virke. På så sätt finns det efter min mening möjlighet att automobildriften kan bli bärig även med tillämpning av järnvägstariffer. Man förstår vad det innebär, icke blott för de övre delarna av Norrland utan för nästan hela vårt land — om man bortser från Skåne och några mindre omfattande, tätt befolkade bygder, som sakna skog — att man kan få en sådan ordnad automobiltrafik i gång, byggd på användning av ett billigt inhemskt bränsle, producerat intill trafiklederna med lämpligt mellanrum. Med ett träkolpris av 1 krona 50 öre per hektoliter har det beräknats, att besparingen i jämförelse med bensen skulle bli 58 %, men detta träkolpris är ungefär dubbelt så högt som de nuvarande träkolpriserna vid järnverken. Skulle man räkna med träkolsvärdena borta i skogarna ute vid landsvägskanten, kan man gott våga räkna med 30 å 40 öre per hektoliter, och då blir det över 70 % besparing på kostnaderna för motorbränsle.

Jag skulle icke hava något annat yrkande att göra än om bifall till utskottets förslag, men jag anser ju, att det skulle vara klokt, att man sade ett vänligt ord i motiveringen beträffande de förutsättningar, som böra finnas för att en järnväg skall kunna komma till stånd. När statsutskottet med 12 röster mot 10 icke fann lämpligt att återremittera detta ärende till fjärde avdelningen, för att den skulle skriva ett sådant utlåtande, har jag tagit mig friheten att reservationsvis framlägga ett tillägg till utskottets förslag, som finnes under mom. 2) vid reservationerna under punkt 24. Jag vill då först säga, att jag avstår från att yrka någon ändring i klämman, och vill sålunda inskränka mig till det tillägg i motiveringen, som där förekommer. Jag har där ifrågasatt, att i utskottets utlåtande skulle det andra stycket, i vilket utskottet motiverar, att man skulle vidtaga en minskning i de planerade inköpen av lastautomobiler, utgå, då utskottet varit nog vänligt att så till vida tillmötesgå min motion, att biltrafiken skulle utsträckas från Pajala till Kiruna, vilket mycket väl kan taga upp den del av bilparken, som möjligen skulle kunna hava blivit onödig från början, om man helt inskränkte sig till den av regeringen föreslagna bilrouten.

Det tillägg, som jag då har yrkat skola införas, skall jag be att få läsa upp: »Ehuru utskottet sålunda ej funnit sig kunna tillstyrka de yrkanden, som motionsvis framställts om att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts förslag måtte anvisa medel för en järnvägs påbörjande mellan Övertorneå och Pajala, vill dock utskottet här uttala sin förväntan, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till en sådan järnvägsanläggning, så snart det visat sig, att den nu tillstyrkta automobillinjen icke längre kan nöjaktigt tillgodose det ökade trafikbehovet. Skulle det förslag till anordnande av gruvdrift vid det 25 kilometer nordväst om Pajala belägna, staten tillhöriga Kaunis-

vaara järnmalmsfält, som framställts i den av herr Enhörning väckta motionen, varöfver utskottet framdeles kommer att avgiva yttrande, visa sig vara genomförligt och ekonomiskt fördelaktigt, synes en järnväg från Övertorneå till Pajala och nämnda malmfält vara ofrånkomlig.» Så kommer ett stycke angående hamnfrågan: »Utskottet vill slutligen erinra, att frågan om lämplig uthamn för Haparanda och därmed för hela Tornedalen, till vars utredning 1928 års riksdag beviljat medel, är av synnerligen stor betydelse för ordnandet av kommunikationerna inom denna gränsbygd och borde med det snaraste finna sin lösning alldeles oberoende av den tidpunkt, vid vilken järnvägens fortsättande från Övertorneå norrut kan komma att påbörjas.»

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, för vilken jag här redogjort.

Herr Larson, Edward: Herr talman! Efter den långa diskussion, som förts, skall jag yttra mig kort.

Anledningen till att jag begärt ordet är den, att jag förliden höst var i tillfälle att resa igenom Tornedalen och därvid bilda mig ett omdöme i denna fråga. Jag måste då från början säga, att min uppfattning är, att denna fråga blivit en känslosak. Man överskattar alldeles vad en järnväg kommer att innebära. Ett sådant tal som här förts i denna fråga skulle kunna hava varit på sin plats för några år sedan, men såsom tiderna nu hava ändrats och med de nya trafikmedel, som tillkommit, ställer sig frågan helt annorlunda. Såsom förut sagts, är det ju faktiskt så, att bussarna hålla på att i ganska stor utsträckning taga död på en del kortare järnvägar. Om man gått något försiktigare fram med järnvägsbyggandet i Norrland och sett sig för litet mera än man gjort, innan man fattat sina beslut, så tror jag, att en del järnvägar där skulle hava varit obbyggda ännu. De komma nog aldrig att betala eller förränta sig.

Jag har någon liten erfarenhet från min egen bygd, där vi haft en järnväg, för vilken jag på sin tid mycket kämpade. Jag trodde också, att den skulle bli till ofantligt gagn, och den var det också, till dess bussarna och motortrafiken togo överhand. Nu har det gått därhän, att järnvägsbolaget gärna skulle överlåta denna järnväg för en spottstyver av vad den kostade att bygga, om man blott kunde bli av med den, ty bussarna ha tagit och ta allt mer och mer trafiken från densamma. Det finns flera järnvägar, som övertagit busslinjer eller själva startat sådana linjer för att kunna behålla trafiken och driva santrafik. Detta tyder ju på att automobilismen undergått en utveckling, som man för några år sedan knappast drömde om. I Amerika lär det hava gått så långt, att man lagt ned över 3000 mil järnvägar, som busstrafiken gjort oräntabla. Men här tycks man i alla fall fortfarande vilja bygga nya järnvägar, ehuru de icke hava den ringaste utsikt att förränta sig. Statens järnvägar gingo förlidet år med en förlust av 14 miljoner kronor, som måste tagas ur skattedragarnas fickor. Visserligen lägges skulden härför till stor del på strejken i Kiruna, men även om denna strejk icke ägt rum, är min övertygelse den, att man måst satsa avsevärt av skattemedel. Ändå leva vi nu under högkonjunkturer. Hur tro herrarna, att det skulle bli, om det skulle bli lågkonjunkturer? Då lär det nog bli bra mycket större belopp, som få tillsättas av skattemedel.

Vi hava en naturlig gräns däruppe, och jag för min del kan icke sätta någon tilltro till talet, att det skulle vara någon risk för att denna gräns skulle förflyttas. Ty kunna vi icke behålla *den* gränsen, lär det bli synnerligen svårt att behålla någon gräns på något annat ställe. Jag tror icke på att ett mer eller mindre tomt järnvägståg, som går fram och tillbaka utefter älven någon gång om dagen, för sin del utövar något som helst inflytande ur nationell syn-

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå —
Pajala.
(Forts.)

Ang.
 anordnande av
 automobilinje
 Övertorneå—
 Pajala.
 (Forts.)

punkt. För att tillgodose dessa måste nog andra vägar beträdas. Under mitt besök däruppe var jag även över på den finska sidan, och jag får säga, att förhållandena där icke voro sådana, att man borde behöva frukta för att svenskar-na i någon större utsträckning skola dragas dit över. Nog föreföll det mig vara mycket bättre på den svenska sidan än på den finska, och detta gäller icke minst landsvägarna. Man kan verkligen säga, att de finska vägarna voro under all kritik, under det att den väg, som herr Rosén nu klandrat, enligt min mening var i mycket förstklassigt skick, d. v. s. vägen mellan Övertorneå och Pajala. Jag tror, att man betydligt överdriver, när man ovillkorligen vill göra gällande, att en järnväg här är nödvändig. Vi måste nämligen tänka på den ekonomiska sidan av saken också.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Dahl: Herr talman! Endast några få repliker till vissa föregående talare.

Herr Rydén sade, att den svenska kulturen icke förmedlas med autobiler och bussar utan med järnvägar. Som här redan sagts av flera talare, tror jag för min del, att icke någotdera av dessa kommunikationsmedel äro så särdeles ändamålsenliga som kulturspridare. Det kan nog såväl emot det ena som mot det andra anföras berättigade tvivelsmål angående effektiviteten härutinnan. Man kan nog ifrågasätta, om icke den svenska kulturen och det svenska språket i dessa bygder på ett verkningsfullare sätt tillgodoses genom ett effektivt utnyttjande av radio. Jag vill särskilt rekommendera för kulturhövdingen i dessa bygder, herr Bergqvist, att inrikta sin energi och omvårdnad på denna synpunkt.

Herr Rydén ifrågasatte lämpligheten av att ett uppskov i frågan bleve beslutat, på det att riksdagens ledamöter bland annat vid en sommarresa skulle bliva i tillfälle att på orten förskaffa sig erfarenhet. Jag vill till en början bekänna, att jag ställer mig mycket skeptisk emot dessa riksdagsresor i flock. Jag har överhuvud taget icke den uppfattningen, att de giva det utbyte, som avses i fråga om *ekonomisk* erfarenhetskunskap. I vissa andra avseenden, har jag fått mig berättat, torde de lämnat ganska rika utbyten. Jag tror, att det icke skulle visa sig riktigt ändamålsenligt, om riksdagen på en sådan motive-ring, som herr Rydén anförde, skulle skjuta på frågan. Jag tror, att det skulle bliva svårare för de tveksamma att under trycket av opinionen på platsen icke tillmötesgå Ortsbefolkningens önsknin-gar i detta avseende.

Herr Rosén inordnade mig bland fraktionen »icke seende» i denna fråga, men när jag hörde hans vittnesmål, blev jag fundersam, huru det ställer sig med hans egna ögon. Herr Rosén förmenade, att motorlastvagnar icke skulle kunna bliva till avsevärt gagn för skogsbruket. Den, som i likhet med mig har sysslat med järnvägsförvaltning, har fått en helt annan erfarenhet. Under den hälft av året, då jag bor på landet, i min hembygd, går det icke en dag, utan att jag ser tjug-tals med lastautomobiler, lastade med ved, plank och bräder. Den järnväg, som jag syftar på, har tidigare haft mycket betydande frakter av skogsprodukter, men de hava numera gått ned till ett minimum, och det är icke att undra på. Såsom herr Asplund erinrade om, gå ju lastbilarna direkt till sågen, där de få varan direkt inlastad, men skall varan fraktas på järnväg, få i alla fall skogsproduk-terna fraktas fram till järnvägsstationen. Skogsägarna eller andra få sålunda i allt fall tillhandahålla autobiler för transporten mellan sågen och järnvägs-stationen. Det förhåller sig i själva verket rakt motsatt mot vad herr Rosén antog. I fråga om jordbruket är — åtminstone i de bygder, där automobilismen fått framfart såsom i Skåne — det praktiskt taget på det sättet, att jordbrukarna icke längre använda järnvägarna för sina transporter. Man forslar in spannmålen till kvarnarna i städerna och forslar sedan tillbaka alla sina förnöden-

heter. Det skulle vara underbart, om förhållandena i Norrland skulle vara så annorlunda, att den erfarenhet, som man har vunnit i det övriga Sverige, helt och hållet skulle kunna underkännas.

Herr Rosén ville underkänna den här ifrågavarande vägens duglighet för denna trafik. Jag får då gentemot hans utsaga ställa järnvägsstyrelsens vittnesbörd. Jag kan icke underkänna detta, då den ju måst hava undersökt förhållandena. Järnvägsstyrelsen vitsordar i sin under ämbetsansvar avlätna skrivelse, att denna väg numera är av den beskaffenhet, att den kan medgiva trafik av fordon med 1,800 kilograms hjultryck.

I fråga om motiveringen vid reservationerna skall jag be att få göra ett par erinringar. Herr Svensson i Kompermåla ville karakterisera skiljaktigheten mellan utskottets motivering och den reservation, vartill han anslutit sig, sålunda, att utskottet alldeles stängt vägen för en järnväg, åtminstone för lång framtid, under det att reservanterna höllo frågan öppen och ville låta hoppet leva. Jag kan icke godkänna en sådan tolkning av utskottets förslag. Utskottet citerar först statsrådet, som säger: »Skulle erfarenheten giva vid handen, att kommunikationsbehovet i övre Tornedalen icke kan nöjaktigt tillgodoses genom automobillinjen, torde frågan om anläggande av järnväg få tagas under förnyat övervägande». I omedelbar anslutning till detta citat säger utskottet: »Ifrågavarande automobillinje, anordnad, på sätt järnvägsstyrelsen tänkt sig, i samtrafik med statens järnvägar och med tillämpning av dess taxor, torde, såsom departementschefen framhållit, under *nuvarande* förhållanden kunna sägas motsvara skäliga anspråk på förbättrade kommunikationer i dessa trakter.» »Under *nuvarande* förhållanden», säger utskottet, i omedelbar anslutning till vad herr statsrådet sagt. Såsom jag tidigare i dag påpekat, håller sålunda utskottet i fullt lika hög grad som reservanterna dörren öppen för en fortsatt prövning, då förhållandena så påkalla. Jag tror således, att det även ur den synpunkten är alldeles överflödigt att gå med på reservanternas motivering.

Härtill kommer, att denna reservation är även ur andra synpunkter så avfattad, att jag måste på det allra bestämdaste avråda från att följa reservanternas. På sid. 39 göres följande uttalande: »Driftsförlusterna å en på detta sätt anordnad billinje beräknas uppgå till icke mindre än 150,000—200,000 kronor för år, vilka förluster ytterligare stegras i mån av trafikens utveckling.» Detta påstående är av den innebörd, att jag anser, att kammaren borde tveka att göra sig medansvarig för detsamma. På sid. 40 säges det vidare: »Den tvekan mot ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, som utskottet sålunda anser sig kunna hysa, förstärkes ytterligare av den alltjämt rådande oklarheten om möjligheterna att för en skälig kostnad åstadkomma en lämplig uthamn å den svenska sidan av Tornedalen.» Dessa frågor hava ju icke alls något samband med varandra. Jag anser sålunda, att denna reservation är till hela sin skrivart av den beskaffenhet, att man icke bör biträda den.

Vad beträffar herr Asplunds förslag till ändring i motiveringen, ber jag att få erinra, att det upptar först en negativ del, där han yrkar uteslutande av mellersta stycket, som finnes upptaget på sid. 28, i vilket man ifrågasätter en inskränkning i inköpet av automobiler. Jag anser, att det tillrådande av sparsamhet, som där förekommer, är ganska befogat och väl försvarar sin plats. Därefter kommer herr Asplund med två positiva förslag. Han vill först giva ett förord för järnvägen med hänvisning till en blivande utredning om gruvdrift vid Kaunisvaara. Jag ber att få erinra kammaren därom, att frågan om gruvdrift vid Kaunisvaara järnmalmsfält kommer fram i ett senare sammanhang. Det föreligger en motion av herr Enhörning, och då den motionen kommer före i utskottet, kommer utskottet givetvis att ägna sin uppmärksamhet åt denna fråga, så att man nu icke behöver röra vid densamma.

Vad slutligen beträffar tillägget angående uthamnen för Haparanda, har

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorned
Pajala.
(1 forts.)

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

utskottet så sent som i fjol skrivit till Konungen och anvisat medel för denna utredning. Varför skall det då behövas att i detta sammanhang taga upp denna fråga? Dessa två positiva tillägg äro sålunda av den beskaffenhet, att det ena avser något, som kommer, och det andra något, som har förevarit så sent som i fjol. Båda dessa tillägg äro därför enligt min mening opåkallade.

Jag tror sålunda, att kammaren har allt skäl att godkänna icke endast utskottets kläm utan även dess motivering, vartill jag ber att få yrka bifall.

Herr Rydén: Herr talman! Jag begärde ordet, då man från statsrådsbänken försökte förringa betydelsen av de synpunkter jag anförde, nämligen om en järnvägs kulturuppgifter i Tornedalen och i gränsbygderna. Det har sagts — särskilt av herr Dahl — att det icke är någon skillnad på det ena eller det andra kommunikationsmedlet, när det gäller att så att säga bryta bygd för svenskheten. Jo, det är det säkert, herr Dahl. Jag skall bara taga följande enkla exempel. När en järnväg bygges, anläggas stationer, där det blir några svenska familjer, järnvägstjänstemän till en början, svensktalande och svensksinnade, många gånger också med en känsla av en särskild uppgift inom den rayon, där de äro satta att verka. Efter järnvägsstationens byggande blir det litet rörelse, hantverk och handel bedriven av svensktalande personer, som bli bofasta, och utmed järnvägslinjen blir det på samma sätt. Vad är det som i detta avseende är jämförligt, då det gäller bussar? Då blir det inga stationssamhällen med en bofast befolkning. Härtill kommer, att språket på stationen och i stationssamhällena blir det svenska. Under loppet av något årtionde arbetar skolan, som undervisar i svenska språket, och de institutioner, som äro knutna till järnvägen, med det resultat, att svenska språket och svenska kulturen alltmer vinner terräng. Det har sagts mig från det mest sakkunniga håll, att den agitation, som bedrives från vissa finska kretsar, icke vinner någon mark söder om Övertorneå, medan norr därom jordmän här och var lär finnas för denna agitation. Jag ber kammaren att i detta fall icke underskatta betydelsen av vad som håller på att ske och som sker i det tysta. Den chauvinistiska finska agitationen mot Sverige uppe i Tornedalen är i detta ögonblick mångdubbelt starkare än för tio år sedan, och vissa grupper av den akademiska ungdomen i Finland har, som vi erfarit av pressen, tagit hand om detta, drivna av den chauvinism, som i allmänhet utmärker unga och nya nationer. Jag tror, att herr Bergqvist skulle kunna bekräfta, att det för närvarande sprides däruppe i obyden en mängd mot Sverige riktad litteratur, som kommer någonstädes ifrån. Det ena hemmet efter det andra får mottaga sådana skrifter utan att ha rekvirerat dem. De komma gratis och franko.

Detta är ju ömtåliga saker att tala om, och jag skall ej göra det i vidare mån, än som skett. Men jag har velat påvisa, att det bedrives i Tornedalen en mot Sverige och samhörigheten med Sverige riktad verksamhet, som är skäl att uppmärksamma. Vi skola icke bagatellisera dessa saker. Det är nu icke min mening att medverka till att skapa någon misstämning mot ett annat folk, men jag anser, att det är rätt av oss svenskar, att vi använda humana och kulturella medel för att till landet knyta dessa våra gränstrakter så fast som möjligt. Jag ser för min del i ett tillmötesgående av befolkningens önskemål om att få en järnväg ett mycket viktigt led i denna verksamhet att fastare knyta dessa landsdelar till Sverige, och det är detta som gör, att jag i så hög grad intresserar mig för saken. Vi ha ju här i Sverige gjort många fel, när det gäller vår utrikespolitik. Svenskarna ha i allmänhet varit godtrogna på detta område. Men till dem, som så många gånger klandrat oss, därför att det icke beviljas anslag nog till försvaret, skulle jag ändå vilja säga, att humanare och riktigare kan man icke förfara i detta avseende mot de utsatta

bygderna än att skapa en institution, som med kärlek knyter befolkningen till landet. Vad jag emellertid velat tala för är, att riksdagen i dag icke fattar definitivt beslut. Ty visserligen kan man säga som herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, att om man nu anordnar busstrafik, så är det ingenting, som hindrar, att det sedan anlägges en järnväg. Men med tanke på, hur livet i allmänhet ställer sig, kan man nog säga, att har man en gång slagit in på den vägen att ordna trafikförhållandena där uppe med busslinjer, blir det med störst sannolikhet så, att den fortsatta utvecklingen går i den riktningen att man kommer att försöka ytterligare utvidga denna busstrafik, och det blir inte av att bygga en järnväg.

Jag har för min del velat, att man i dag icke skulle fatta definitivt beslut, utan lämna frågan, huruvida man skall välja det ena eller det andra trafikmedlet, öppen till dess man varit i tillfälle att skaffa sig de erfarenheter, som kunna vinnas genom riksdagsresan. Visserligen säger herr Dahl, att dessa riksdagsresor i grund och botten ingenting ge. Ja, det är många, som anse, att det t. ex. inte heller är av något värde om ett riksdagsutskott eller en avdelning av statsutskottet reser ut för att på ort och ställe bese en institution eller en byggnad eller något annat, som föreligger till deras bedömande. Men jag tror, att alla, som varit med om sådana resor, vare sig det skett i större eller mindre kontingenter, nog ha en känsla av, att man efter en sådan resa har mycket större förutsättningar att bilda sig ett omdöme i en fråga, där det är svårt att taga bestämd ståndpunkt, än då man inte sett någonting alls.

Här är riksdagen dömd att handla efter rena pappersuppgifter. Gör man däremot i dag rent bord och lämnar frågan öppen, blir det ändå en hel del av riksdagens ledamöter, som komma att vinna en åtminstone i någon mån ökad möjlighet att på grund av de faktiskt föreliggande förhållandena kunna bilda sig ett omdöme. Även om detta icke gäller de ekonomiska skälen — det erkänner jag och vill alls inte bestrida — så gäller det i varje fall de andra skälen, som jag skulle vilja kalla för de gränsnationella skälen. Och därvidlag tror jag, att åtskilliga av riksdagsmännen skola bli i tillfälle, när de träffa samman med befolkningen där uppe, att erfara, att jag här inte lämnat några överdrivna uppgifter beträffande den där pågående agitationen.

Här råder, herr talman, ett sannskyldigt virrvarr beträffande de anvisade linjerna. Här föreligger utskottets förslag, som ju i allt väsentligt sammanfaller med Kungl. Maj:ts vidare har herr Svensson i Kompersmåla avgivit en reservation, som han mycket verkningsfullt och varmt talat för här i kammaren, herr Asplund har sin linje, herr Bergqvist har sin, och den blanka reservation, som herr Danielsson i andra kammaren avlämnat, representerar sannolikt också en linje. Är det inte i denna situation, då meningarna äro så litet samlade, ändå riktigare att *icke* handla positivt, utan lämna frågan öppen genom att i dag göra rent bord?

Jag tillåter mig, herr talman, att vidhålla mitt yrkande.

Herr Rosén: Herr talman! Jag skall försöka fatta mig ganska kort.

Jag vill till en början säga herr Nilsson i Malmö, att han måtte ha missuppfattat mig, då jag talade om vägens beskaffenhet i Tornedalen. Jag citerade nämligen ett yttrande av arbetslöshetskommissionen rörande vägens beskaffenhet, och vad jag uttalade var alltså mera arbetslöshetskommissionens än mitt eget omdöme. Herr Nilsson förklarade, att det framkommit otaliga klagomål över att järnvägarna inte bära sig, och detta är en följd av busstrafiken. Ja, det fanns för 40 år sedan en annan tidningsman och stor skämtare nere i södra Sverige, som resonerade på samma sätt: järnvägarna bära sig inte! Det var särskilt en bibana, som han pekade på. Han föreslog vederbörande förvaltning att riva upp skenorna och sätta potatis i stället för att

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå —
Pajala.
(Forts.)

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

låta tågen gå fram där, ty det skulle vara mera fördelaktigt ur ekonomisk synpunkt. Emellertid upprätthålles trafiken på den banan än i dag, och banan bär sig mycket bra. Men det fanns ju inga bussar på den tiden!

Det är visserligen sant, att vi under våra resor i Tornedalen, i vilka herr Nilsson även deltog, måste tala med äldre personer med anlitande av deras barn som tolkar, men det var icke utan svårighet, emedan barnen helt enkelt inte ville tala svenska. De använda inte svenska i hemmen.

Herr statsrådet nämnde, att den trafik, som här skulle igångsättas, är avsedd även för tunga transporter, såsom virke och annat. Det hade då varit högst nödvändigt att man även fått veta kostnaderna för att sätta vägen i sådant stånd, att den kan bära en dylik trafik. Jag förutsätter nämligen, att järnvägsstyrelsen knappast kan ha räknat med dem, ty då järnvägsstyrelsen säger, att en eventuell järnväg icke kan påräkna transport av skogsprodukter, föreställer jag mig att järnvägsstyrelsen ännu mindre räknat med, att skogsprodukterna skulle framföras per bil.

Herr statsrådets jämförelse med stambanan öster om Boden, vilken han ansåg skulle vara ett bevis för att en järnväg inte skapar någon nämnvärd utveckling av de trakter, som järnvägen genomlöper, är inte särdeles lyckad. Herr statsrådet vet, att denna bana är en ren militärbana, som sannerligen icke lagts i överensstämmelse med befolkningens önskningsar. När man lägger en bana flera mil från bebyggda orter, så skall man icke inbilla sig, att man kan driva utvecklingen därhän, att man flyttar dessa orter vid kusten långt inåt landet. På vissa håll har utveckling dock skapats.

Naturligtvis har jag reda på, att en tornedalsbana skulle gå parallellt med flottleden. Jag har inte föreställt mig något annat. Har herr statsrådet fått en annan uppfattning av mitt uttalande, måtte jag ha uttryckt mig ovanligt illa. Men jag framhöll, att när en järnväg kommer till stånd i Norrland, brukar det ofta gå så, att det växer upp mindre sågverk i trakten; de skogsägande bönderna förädla själva sitt virke, som sedan transporteras per järnväg till närmaste hamn. De göra det gärna, därför att de då icke bli så beroende av de stora uppköparna, när det gäller priserna, och dessutom skaffa de sig själva åtskilliga inte föraktliga arbetsförtjänster.

Herr Dahl upplyste mig om, att i Skåne transporteras virke mycket ofta per bil. Ja, det gör man i Norrland också! Men inte elva mil! Och det föreställer jag mig, att man inte gör i Skåne heller — en halv mil, en mil och till och med två, det förekommer, men här är det fråga om ända till elva mil. Herr Dahl skall inte tro att det gärna kan växa upp några sågverk uppåt Pajala, varifrån man skulle forsla virket på bil till Övertorneå och där lasta det på järnväg för att föras ned till en blivande hamn!

Herr statsrådet yttrade, att det förefaller, som om befolkningen i Tornedalen bitit sig fast vid tanken, att »en järnväg skola vi ha». Det förefaller mig å andra sidan, som om järnvägsstyrelsen och även herr statsrådet hade så bitit sig fast vid tanken, att »en busslinje skola vi ha», att det inte är möjligt att rubba deras ståndpunkt i detta avseende. Men herr statsrådet ställer nästan för stora anspråk på representanterna för övre Norrland, när han hemställer till dem att främja svenskheten genom att övertyga befolkningen om, att en busslinje är det enda, kanske tillåtes det mig använda herr statsrådets eget ord, »saliggörande». Jag tror att det är för mycket begärt, att dessa representanter skulle fara ut till folket och inbilla dem detta mot bättre vetande. Sådant gör man inte.

Herr statsrådet har icke heller riktigt klart för sig vissa förhållanden i de här ifrågavarande bygderna. Herr statsrådet nämnde, att Tornedalens produkter böra avsättas på malmfälten. Det är dit man behöver förbindelsen, och då skulle också den arbetslösa ungdomen från Tornedalen lättare kunna

fara upp till Kiruna för att få anställning där. — Det har här i kammaren på sista tiden så ofta talats om, att de arbetslösa i övre Norrland borde resa till andra orter, att det för några dagar sedan rent av framställdes en förfrågan, var dessa orter, där arbete finnes att erhålla, egentligen ligga. Denna fråga har emellertid lämnats obesvarad. Nu förstår jag, att Kiruna är en av dessa »andra» orter, där folket skulle kunna få sysselsättning. Förhållandet är emellertid icke riktigt sådant. Det största bekymmer, som man f. n. och sedan rätt lång tid tillbaka har i Kiruna, det är just vad man skall ge den uppväxande ungdomen att göra. Det är inte mer än ett par tre månader sedan det hölls ett stort och för övrigt icke alltför fridfullt möte i Kiruna, som pågick en halv natt, där flera hundra människor överlade om vad man skulle sätta ungdomen att göra. Malmbolaget har försökt göra en början genom att hjälpa dem tillrätta på det viset, att bolaget inrättat en lantbruksskola i Vittjärv i Överluleå socken, där man avser att årligen taga in 20 elever från Kiruna. Skolan är treårig och varje år skulle därifrån utgå 20 ungdomar, som skulle bli jordbrukare. Malmbolaget har ingen jord att upplåta åt dem, och vart skola de taga vägen? Kanske vore det bra, om de kunde få disponera något av dessa 30,000 hektar odlingsbar välbelägen jord, som finns i Tornedalen? Men det är väl ingen nu för tiden, som slår sig ned och bryter bygd i en ort, som saknar utvecklingsmöjligheter, därför att där icke finns tillfredsställande kommunikationer. Enligt min erfarenhet brukar det vara så, att de huvudsakligaste produkterna ifrån en bygd gå nedåt landet och mot havet; de gå i vanliga fall icke inåt landet, i varje fall gäller detta virket.

Jag har, herr talman, ingen anledning att frånfalla mitt första yrkande, vilket jag vidhåller.

Herr Kristensson: Herr talman! Då man som jag suttit ett flertal år i statsutskottets fjärde avdelning, där man nästan varje år haft denna fråga i en eller annan form uppe till ingående behandling, kan jag, herr talman, då här så starka röster gjorts gällande för ytterligare uppskov, icke underlåta att säga ett par ord. Man har enligt mitt förmenande inom vederbörande utskott knappast stött och blött någon fråga grundligare än den här föreliggande. Man enades slutligen i fjol om att tillmötesgå de mycket starka krav, som restes ifrån såväl järnvägsstyrelsens som vederbörande länsstyrelses och andra myndigheters sida, att man äntligen måtte få ett avgörande till stånd, och till den ändan begärdes då av riksdagen den slutliga utredning i ärendet, som erfordrades. Denna har nu kommit, och vad den visar har ju blivit upplyst i denna debatt. Den visar först och främst, att om vi gå att fatta beslut om byggande av en järnväg nu omedelbart, medför detta betydande kostnader för staten. Jag ber att få erinra om, att det gäller att med skattemedel förränta över 11 miljoner kronor. Med den räntefot, som nu gäller, kan var och en räkna ut till vilket belopp detta kommer att stiga. Dessutom tillkomma årliga driftsutgifter för att kunna framföra högst *ett* järnvägståg i vardera riktningen om dagen, en anordning, som befolkningen icke borde vara fullt så tillfredsställd med, som om man med bussar kan upprätthålla ett flertal turer om dagen i vardera riktningen.

Det förefaller mig som om man icke borde fästa alltför stort avseende vid de känsloskäl, som även i dag äro framlagda, och som gå ut på, att om det icke blir en stationsinspektör och några andra järnvägstjänstemän utplacerade på varannan mil utmed denna bana, kommer förfinskningen av denna bygd att fortgå i ohejdad omfattning. Jag skulle verkligen vilja hemställa till denna kammare, om vi icke, därest vi i dag besluta oss för automobillinjen och dymedelst inbespara en massa pengar, med ett anslag på låt oss säga en halv miljon kronor om året, ställde till en duktig ämbetsmans förfogande och med full fri-

Ang.
anordnande av
automobillinjen
Övertorneå —
Pajala.
(Forts.)

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

het för honom att med dessa pengar verka för befolkningens höjande och utvecklande i ekonomiskt och kulturellt hänseende, kunna i detta syfte uträtta vida mer. Det finns mycket att göra däruppe ännu: det kan upprättas sjukstugor och skolor, anläggas vägar och mycket annat. Tro inte herrarna, att man med dessa pengar, använda på detta sätt, vinner betydligt mycket mer än om vi i dag gå in för att fatta beslut om byggande av en järnväg, om vilken vi på förhand ingenting annat veta än att den absolut icke kommer att bära sig?

Jag vill slutligen säga, att jag icke fattar statsutskottets förslag i år, lika litet som statsutskottets skrivelseförslag i fjol, på samma sätt som min ärade vän och kollega på malmöhusbänken tydligen gjort, nämligen att man därigenom skulle ha träffat ett definitivt avgörande. Det avgörande, som träffas i dag, innebär endast att staten går in för att nu omedelbart hjälpa befolkningen med en förstklassig automobillinje. Sedan överlämna vi åt kommande riksdagar att besluta, huruvida man därjämte också vill bygga en järnväg. Ty det är den ekonomiska utvecklingen, som skall ha det slutliga avgörandet beträffande den tidpunkt, då riksdagen bör gå in för ett järnvägsbygge på denna linje.

Det har framhållits, att det är många olika meningar angående frågans lösning, som i dag föreligga. Men om vi nu taga avslagslinjen, undrar jag, om vi, när vi nästa gång få frågan upp till behandling, komma att stå mer eniga än i dag. Det är lika delade meningar i dag, som det varit tidigare, men det har dock inträffat två ting. Det ena är, att frågan är slutgiltigt utredd, och det andra är, att vi ha sett regeringen visa modet att taga position. Jag hoppas, att riksdagen skall göra detsamma, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Asplund: Herr talman! Jag måste säga ännu några ord, då herr Rosén vände sig emot vad herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet hade yttrat om att ungdomen ifrån Tornedalen skulle få sysselsättning i Kiruna. Då detta yttrande angäves härleda sig från min motion, skall jag be att få citera, vad jag där säger: »Slutligen skulle en billigare och bekvämare trafikförbindelse mellan Kiruna, där en avsevärd del av dessa finsktalande bygders manliga ungdom finnes sysselsatt med gruvarbete, och deras hembygd hava ett avgörande inflytande på dennas försvenskning och ändå fastare knytande till Sverige.» Såvitt jag kan finna, var det inte herr statsrådets mening, att några nu arbetslösa ungdomar i stor utsträckning skulle få arbete i Kiruna, utan han syftade just på vad jag nu här anför.

Jag vill vidare nämna, att såvitt jag förstår, ha herr Roséns uppgifter angående beskaflenheten av landsvägen efter Torneälven mellan Övertorneå och Pajala grundat sig på något dokument, som är några år gammalt åtminstone. Jag kan inte säga, hur många år gammalt det är, men jag var på inbjudan av Norrbottens vägförening med på en långresa, som gjordes i augusti månad förra året, och jag kan därför intyga, att vägen numera är utmärkt. Jag vill belysa detta med några ord. Vi togo landsvägen från Luleå över Töre, Överkallix till Gellivare och vidare över Svappavaara till Kiruna samt därifrån över Vittangi till Karesuando. Påföljande morgon kl. 8 startade vi en hastighetsfärd från Karesuando och vid samma tid på kvällen, alltså efter 12 timmars färd, hade vi hunnit — 40 mil — ned till Haparanda. Det måtte väl vara ett bevis på att vägen är bra. Det var inalles 20 bilar i sällskap på en vägsträcka av ungefär 120 mil. Det hände verkligen en olycka på vägen, i det att en kalv fick ett ben knäckt i Tornedalen, men eljest var resan prickfri. I denna sträcka ingick just den väg, som det här varit tal om, jämte flera andra, som jag ville utsträcka busslinjetrafiken till. Utan att på något sätt vilja göra gällande, att inte Norrbotten behöver mera vägförbättringsanslag än andra län, då vi ha

andra vägar, som äro dåliga, vill jag dock säga, att de vägar, som det nu är fråga om, stå sig gott.

Beträffande Kirunaungdomens sysselsättning kan jag ju påpeka, att den förste ägaren av aktiemajoriteten i L. K. A. B., konsul Broms, lade ned en betydande del av sina medel till inköp av egendomar i nedre Tornedalen, som voro avsedda att styckas för att kunna bereda återgång till jordbruket för därtill hugade Kirunaarbetare, och jag vill nu be, att herr Rosén undersöker i vilken utsträckning en sådan återgång har blivit möjliggjord i norra Västerbotten. Jag vet, att redan på ett tidigt stadium för en hel mängd torparsöner och bondsöner därifrån upp till Kiruna och när de arbetat där några år och sparat ihop några tusen kronor var, kommo de tillbaka och friköpte sina fäders torp och fortsatte sedan jordbruket med gott resultat. Så för den saken är det nog sörjt. För övrigt har det ända ner ifrån Västerbotten under långa tider transporterats upp mjölk till Kiruna. Transporten av lantmannaprodukter i Norrbotten och i de nordligaste delarna av Västerbotten går i mycket stor utsträckning inåt landet och norrut. Man får nämligen bättre priser där än om man för mjölken nedåt kusten.

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

Herr Bergqvist: Jag kan icke underlåta att uttala att det bestämda intrycket av den diskussion, som jag hört här är, att de ekonomiska synpunkterna utav motståndarna till järnvägen givits ett alltför framträdande rum. Jag medger, att om vi icke hade andra synpunkter att hålla oss till än de ekonomiska, så skulle de som framfört dessa ha de överlägsna skälen, men för min del nödgas jag sätta den ekonomiska sidan av saken i andra planet, ty det finns här andra synpunkter, som ha en vida större och för vårt hela folk mer ingripande betydelse. Man har inte tillräckligt beaktat de säregna förhållanden, som äro rådande i denna gränsbygd. Här har en talare på skarborgsbanken uppträtt och åberopat erfarenheter från sin egen bygd. Ja, det är betecknande för det sätt, varpå man ser detta problem, att man likställer denna gränsbygd med varje annan svensk bygd, och de erfarenheter, man har från sin hembygd, tillämpar man utan vidare på den fråga, som här föreligger. Men det är icke rätt. Samme talare sade, att om det hade varit för några år tillbaka, hade det varit på sin plats att arbeta för en järnväg. Jag vill säga alldeles motsatsen: hade det varit för några år tillbaka, då hade vi kanske icke haft anledning att så varmt gå in för det här förslaget om en järnväg, som jag och flera med mig nu sökt göra. Det har emellertid inträffat åtskilligt under de senare åren, som gör, att man nu har större anledning än förr att arbeta för en järnväg. Järnvägen är liksom en kulturfästning, den är stålbandet, som löper mellan orterna vid gränsen och den är, så att säga, en fast avslutning av vårt välde, och vi kunna med denna skarpare än med någonting annat betona, att här inom dessa gränser är det vi, som äro herrar. Dessa bussar, som fara fram och tillbaka som löshästar på vägen, ha just icke någon vidare stor betydelse i detta hänseende.

Jag vill framhålla, att de synpunkter, som äro de viktigaste här, äro: 1) den psykologiska synpunkten, 2) den kulturella synpunkten, 3) den nationella synpunkten. Vi veta allesammans, att befolkningen där uppe icke önskar att få någon automobillinje. Ja, den anser till och med, att det vore en olycka, om man finge en sådan linje, därför att den sannolikt skulle komma att förhindra utvecklingen efter befolkningens önskningar under många år framåt. Då vill jag fråga, huruvida det vore klokt att fatta ett beslut, som ginge fullständigt emot befolkningens önskningar. Är det inte en stor förmån för ett land att ha en befolkning vid sina gränser, som känner både tacksamhet och förtroende för statsmakterna? Vi ha haft den lyckan hittills att i gränstrakterna mot Finland äga en befolkning, som har varit fullt ut lika

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

svensksinnad som befolkningen i någon annan del av vårt land, och jag vill hoppas, att vi också skola få det hädanefter. Jag skulle vilja säga, att om vi för att befästa denna anda ville kosta på oss en och annan miljon kronor, är det väl använda pengar.

Den andra synpunkten är den kulturella. Det kan icke hjälpas, att en landsända, som under århundraden varit isolerad från det övriga Sverige och så att säga varit hänvisad till sig själv, har blivit efterbliven i många avseenden, och det tager lång tid och behövs ingripande åtgärder för att den skall kunna rycka upp i jämnhöjd med de andra. Järnvägen är i det fallet utan tvivel — man må säga, vad man vill — en hävstång av utomordentlig betydelse och för att kunna befrämja den kulturella utvecklingen där uppe i dessa avlägsna bygder. tror jag knappast, att man kan säga, att man har gjort för stora offer, om man bygger en järnväg.

Sedan är det, som sagt, den nationella synpunkten. På andra sidan gränsen, den finska sidan, har man ansett det vara viktigt att tillgodose befolkningen med goda kommunikationsmedel. Därför har man också raskt fört fram järnvägsbygget på den finska sidan, och man kommer säkerligen att fortsätta det vidare norrut. Vi böra ju se på denna sak ur synpunkten: bevara Sverige åt svenskarna. Det var en skald, som en gång manade oss att inom Sveriges gräns erövra Finland åter. Jag vill säga, att de orden ännu i någon liten mån ha sin tillämpning och detta särskilt på denna fråga.

Här säger man nu, att det finns andra medel, som kunna verkningsfullare befrämja det önskemål, som här uttalats. Ja, vilka äro dessa medel? Herr Kristensson har hänvisat till skolan och undervisningsarbetet. Det är mycket bra medel, och de ha använts mycket energiskt i över 30 år där uppe, men när man ser, hur svårarbetad marken är, fastän man arbetar med folkets egen medverkan och vilja, förstår man, att det behövs någonting mer. Det behövs andra hjälpmedel, som kunna driva fram det arbetet. Den som kommer ihåg vad bankdirektör Knut Wallenberg yttrade en gång i denna kammare, när det var fråga om att bygga järnväg till Haparanda, kan åtminstone vitsorda, att från hans sida gavs ett mycket kraftigt uttryck för att järnvägen i det fallet måste få anses såsom ett av de allra främsta medlen.

Jag står här villrådlig om vad jag skall sluta med för ett yrkande. Jag har förut yrkat bifall till min och herr Hanséns reservation. Jag fruktar dock, att den har ringa utsikter, och jag känner mig därför ganska böjd för att biträda det yrkande, som herr Rydén har framställt. Emellertid vill jag ännu icke fränfalla det yrkande, jag gjort, men jag säger, att i samma stund, som mitt yrkande utslås, går jag över till det yrkande, som herr Rydén gjort, därför att det ger andrum till ytterligare övervägande. Det säges här, att man under årtal stött och blött denna fråga. Ja, det har man gjort. Men har man kommit till någon klarhet? Herr Rydén har med full rätt påpekat, att det råder ett virrvarr i uppfattningen om vad som härvidlag är det rätta. Därför tycker jag, att det skulle vara synnerligen önskvärt, ifall järnvägsfrågan nu inte kan lösas, att man får betänketid att överväga problemet.

Herr Lindhagen: Det förefaller mig som om denna fråga antagit en ganska svårartad karaktär, då det framhålles, att här gäller det, som herr Bergqvist yttrade, byggandet av en stålfästning mot vårt östra grannland och att vi genom några motioner i finska riksdagen om vårt anläggna en bana utmed vår nordöstra gräns skulle så bringas ur jämvikten, att vi för att hävda vår landsträckas oberoende skulle från vår sida börja med att riva upp en farlig nationell tvist.

För min del känner jag mig bekymrad inför detta alternativ. Må vi med tiden få både en busslinje och en järnväg, men jag vill inte, att vi skola göra

frågan beroende av, hur ett par motioner i finska riksdagen komma att avgöras.

Om regeringen framställt den propositionen, att vi först skola bevilja anslag till en busslinje för att sedan få tid att tänka på en järnväg också, det hade, tycker jag, varit en rimlig uppläggning. Nu ser det dock ut som om regeringens proposition är lagd så att beviljandet av detta anslag till en busslinje utesluter tanken på en järnväg. Vid sådant förhållande nödgas jag falla tillbaka på yrkande om anstånd för att få tänka på saken. I varje fall böra vi överlämna åt finnarna att taga initiativ till att göra denna fråga till en nationalistisk angelägenhet. Komma finnarna att bifalla motionerna om att bygga en järnväg för att öka det finska inflytandet i vårt land, ja, då blir frågan om en svensk järnväg såsom en motvikt kanske aktuell i Sverige. Det farliga steget må tagas ifrån den andra sidan med dess otvivelaktiga upprivande även av den svenska nationalitetens ställning i Finland. Vi skola enligt min uppfattning inte börja.

I brist på en närmare överblick på detta ärende nödgas jag, herr talman, ehuru jag tänkt rösta för regeringens proposition, nu yrka bifall till förslaget om att frågan bordlägges i hela dess vidd till ett kommande år.

Herr statsrådet **Borell**: Herr talman, mina herrar! Biskop Bergqvist inledde sitt första anförande i dag med den förklaringen, att tillskapandet av en automobillinje i denna trakt otvivelaktigt skulle bli en ganska värdefull tillgång för trakten såväl i kommunikationshänseende som i andra avseenden. Han har emellertid nu slutat med att förklara, att i orten vill man på inga villkor ha en busslinje. Dock är den meningen i orten, såvitt jag vet, inte alldeles enstämmig. I juni 1928 — tror jag det var — uttalade landshövdingen i Norrbottens län i pressen, att problemet var icke järnväg *eller* busslinje, utan problemet var järnväg *och* busslinje, och han tillade, att de farhågor, som i orten yppats mot tillkomsten av en autmobillinje, inte voro befogade och åberopade, att hans erfarenheter från andra håll bekräftade detta. För min del har jag tidigare i dag uttryckt den meningen, och jag vidhåller den fortfarande, att för närvarande är en busslinje det trafikmedel, som ur de synpunkter, vilka jag också förut har betonat, bör komma till stånd under nuvarande situation.

Nu har det emellertid väckts fråga om att man skulle låta hela saken vila, och detta har av herr Rydén motiverats därmed, att i sommar blir det en riksdagsresa till dessa trakter, och då få de riksdagsmän, som deltaga däri, tillfälle att sätta sig in i bygdens förhållanden och i de tankar och känslor, som där råda. Jag tror för min del, att inte så mycket skulle vara vunnet därmed. De rent sakliga och faktiska förhållandena är man i stånd att bedöma utan att resa till orten. Vad man däremot får veta, om man kommer dit upp, är ingenting annat än vad man vet förut, nämligen att det råder en enstämmig mening om att man vill ha en järnväg och icke en busslinje. Riksdagen måste nog fatta sin ståndpunkt på sakliga skäl, sakliga såväl i materiellt och ekonomiskt som kulturellt hänseende.

Det synes mig, att denna fråga är så utredd, att man kan fatta ståndpunkt i dag, och jag tror inte, att det vore lyckligt att skjuta upp den än vidare. Det vore säkerligen icke lyckligt för bygden, och jag är övertygad om, som jag sagt förut i dag, att vägen till en järnväg, om vi skola komma dit fram en gång, vilket jag naturligtvis icke vågar uttala någon bestämd mening om, går över en busslinje. Busslinjen är och förblir första steget. Därom är jag övertygad. Även efter en riksdagsresa i sommar betvivlar jag, att Sveriges riksdag är beredd på att under nuvarande förhållanden binda sig för en järn-

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorned—
Pajala.
(Förta.)

Ang. väg i dessa trakter. Jag anser det således fortfarande ur alla synpunkter anordnande av vara önskvärt, om den mening, som uttalats av utskottets majoritet, i dag vin-
automobillinje ner bifall.
Övertorneå—
Pajala.
(Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att, utom i fråga om motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, om anledning därtill förefunnes, hade i avseende på den under behandling varande punkten förekommit följande yrkanden:

1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas;

2:o) av herr *Bergqvist*,

a) att riksdagen skulle med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till de av herrar *Bergqvist* m. fl. och *Hage* m. fl. i ämnet väckta motionerna (I: 67 och II: 109) besluta, att järnväg skulle anläggas mellan Övertorneå och Pajala, samt för påbörjande av arbetet härmed för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av 300,000 kronor;

b) att herr *Asplunds* berörda motion (I: 128) ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

3:o) att kammaren skulle avslå såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förevarande förslag och samtliga i ämnet väckta motioner.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hansén* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Bergqvists* yrkande.

Herr *Rosén* åskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 9 punkten 24 antager bifall till herr *Bergqvists* under överläggningen gjorda yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förevarande förslag och samtliga i ämnet väckta motioner.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 punkten 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förevarande förslag och samtliga i ämnet väckta motioner.

Sedan denna voteringsproposition efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Rosén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 47.

Angående motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets uttalanden skulle godkännas; 2:o), av herr *Svensson, Martin*, att kammaren skulle godkänna den av honom m. fl. vid punkten avgivna reservationen, dock med den rättelse, att ordet »tillstyrka» å sid. 40 rad 18 i det tryckta utlåtandet utbyttes mot »syfte»; samt 3:o), av herr *Asplund*, att den motivering skulle godkännas, som förordats i den av honom vid punkten anförda reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets uttalanden vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Svensson, Martin*, och herr *Asplund* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av den förre framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som i avseende å motiveringen i statsutskottets utlåtande nr 9 punkten 24 godkänner utskottets uttalanden, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Martin Svenssons* under överläggningen därom framställda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Ang.
anordnande av
automobillinje
Övertorned—
Pajala.
(Forts.)

Ang.
anordnande av
automobillinje
Overtorneå—
Pajala.
(Forts.)

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 47.

Punkterna 25—32.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker; samt

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tullfri införsel av vissa astronomiska instrument.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets memorial nr 23, angående anordnande av telefonväxel i riksdagshuset, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 kap. 1 §, 8 kap. 1 § och 20 kap. 6 § i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Kina undertecknad tulltraktat.

Vad utskottet i detta betänkande hemställt bifölls.

Ang.
jordfrågans
lösning.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående jordfrågans lösning i hela dess vidd på grundvalen av en effektiv rättsordning.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 177, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen — med behjärtande av den gamla lagkommitténs testamente och tidsläget — ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte omsider lägga en ledande tanke och en ordnande hand på jordfrågan i hela dess vidd samt för ändamålet överväga skapandet av en effektiv rättsordning, tryggad av lag, ledd av samhället samt byggd på rätt till omtanke för alla behövande, i stället för de nuvarande lösliga ordningarna, grundade på välgörenhet med slumpen och mäktiges nåd som vägledare.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anförts

1) av herr *Linder*, som ansett motionen lämna väl ringa vägledning för praktiska åtgärders vidtagande men tillika, med hänsyn till önskvärdheten av en revision av jordlagstiftningen, ansett motionen förtjänt av bifall;

2) av herrar *Thorberg*, *Magnusson* i Kalmar och *Hedvall*, vilka likväl ej antytt sin åsikt;

3) av herr *Lindhagen*, vilken hemställt om bifall till motionens yrkande.

Herr *Linder*: Herr talman! När man läser den motion, som ligger till grund för detta utskottsutlåtande, finner man, att motionären gör följande hemställan:

att Kungl. Maj:t måtte omsider lägga en ledande tanke och en ordnande hand på jordfrågan i hela dess vidd,

samt för ändamålet överväga skapandet av en effektiv rättsordning, tryggad av lag, ledd av samhället samt byggd på rätt till omtanke för alla behövande, i stället för de nuvarande lösliga ordningarna, grundade på välgörenhet med slummen och mäktiges nåd som vägledare.

Jag antager, att de flesta, när de läsa denna hemställan, känna sig funder samma, vad därmed kan förstås. Det är ingen av de vanliga klämmarna, som bruka gå över riksdagens bord. Läser man emellertid igenom själva motionen, så fattar jag för min del dess innehåll på det sättet, att motionen utgör ett starkt koncentrat av de senaste 10 årens jordpolitik i vårt land. På motionens fyra sidor vidröres en sådan mängd av jordpolitiska spørsmål, att jag får säga, att när man kommer mot slutet och försöker sammanfatta det hela, måste man fråga sig, huru skall allt detta kunna ske. Motionären giver ej heller några praktiska anvisningar om, huru han tänkt sig det närmare utförandet av de önskemål, som uttalas i motionen. Så vitt jag kan förstå, menar han i alla fall kort och gott, att han vill ha ordning och reda i jordfrågan. Jag tror för min del, att, såsom han lagt sina ord, vilken Kungl. Maj:t som än suttit skulle känt sig brydd inför den uppgift, som motionären vill, att Kungl. Maj:t skall påtaga sig, och på det hela taget ganska handfallen. Det är nämligen motionärens mycket vittomfattande hemställan, som gör, att utsikterna för ett bifall till motionen äro minst sagt mycket små. Man ryggjar tillbaka, när man läser denna motion, inför de uppgifter, som det här kan bli fråga om. Utskottets motivering är också, kan man säga, en viss förebärrelse mot motionären, därför att utskottet tycker, att det gjorts så ofantligt mycket i jordfrågan under den senaste tiden, att man borde vara nöjd.

Nu vill jag icke förneka, att jordfrågan under den senaste tiden intagit en mycket betydelsefull plats i riksdagsarbetet. Det kan icke förnekas, att man varit inne på en hel massa jordpolitiska spørsmål och att man också, det måste erkännas, i mångt och mycket ernått viktiga lagstiftningsresultat. Men ändock önskar motionären, icke annat jag kan se, en allmän revision av jordfrågan.

När jag för min del övervägt, om motionären verkligen kan anses ha fog för en sådan framställning, så måste jag säga mig, att jag alldeles icke kan godkänna en sådan uppfattning som den, att med den lagstiftning, som skett under de senare åren, allting skulle vara väl beställt på det område, där vi nu röra oss. Tvärtom måste jag säga mig, att, även om man på många områden nått viktiga resultat, så finnes det dock många punkter, där en lösning, kan man säga, misslyckats, och det finnes också punkter på jordfrågans område kvar, där behov föreligger av en vidare reglering av förhållandena.

Jag tror verkligen, att man på många håll kommit till insikt om, att man icke fått så mycket, som man väntat, av den lagstiftning, som blivit antagen.

Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)

Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)

När jag frågar mig, vad det är för områden, som jag fäst mig vid, måste jag nämna, att vi här i landet ännu icke ha någon *enhetlig organisation för den sociala jordfrågan*. Den frågan föll vid 1924 års riksdag. Den fick visserligen en påbyggnad förra året, då vi fingo en egnahemsstyrelse, men i alla fall är det så, att det icke finnes någon myndighet, som på ett mera enhetligt sätt, om jag så får säga, leder jordfrågan fram på den lämpligaste vägen. Det finnes ingen myndighet, som följer med och vakar över, huru jordlagarna tillämpas, det finnes ingen myndighet, som enhetligt kan lämna råd och anvisningar till den allmänhet, som här i landet vill förskaffa sig jord. Det finnes åtskilliga kommittéer, men det råder en betydande splittring.

År 1927 framställdes, för att sedermera återupprepas vid förra årets riksdag, i sammanhang med den sociala arrendelagen en begäran om, att det skulle anordnas kontroll för att tillse, att den *sociala arrendelagen* verkligen också bleve tillämpad, men denna begäran blev avslagen. Vad man befarat, tyckes hava inträffat, att det klickar med tillämpningen av den sociala arrendelagen. Det förspörjes från flera håll, att denna lag i betydlig utsträckning saboteras av jordägarna. Beträffande arrendetiden, som enligt den sociala arrendelagen, när det gäller bolagsarrenden, utgör minst 15 år, får man veta, att denna bestämmelse av de mäktiga bolagen på sina håll i stor utsträckning tillämpats på det sättet, att det icke blir mer än 1, 2, 3 och någon gång 5 år. En sådan tid kan icke medgivas annat än genom dispens, men dispensansökningar ha ingivits till Konungens befallningshavande i så stor utsträckning, att man kan frukta, att det är en planmässig aktion för att i viss mån sätta den sociala arrendelagstiftningen ur kraft. Bestämmelserna om markområdenas storlek kringgår också på det sättet, att, då den sociala arrendelagen för närvarande kräver viss minimiareal för att dessa arrenden skola kunna falla under lagen, man i stället tager områden, som falla *under* denna minimiareal, och sedan har man så att säga ett tyst medgivande, att vad i övrigt kan räknas till egendomen får man bruka vid sidan. Den delen blir icke inbegripen i arrendeavtalet, och följden blir, att den sociala arrendelagen icke blir tillämpad. Sedan kan man lägga till, att den sociala arrendelagen ännu saknar exempelvis bestämmelser om optionsrätt. Det är en sak, som vi stritt åtskilligt om. På sin tid, när frågan kom fram, ansågs det dock icke orimligt att en optionsrätt fästades vid sociala arrenden.

För några år sedan antogs ock en s. k. *bulvanlag*. Den grundar sig på det förhållandet, att de mäktiga bolagen icke drogo sig för att trots förbudet köpa jord. Man kringgick bestämmelserna och genom sina bulvaner inköpte bolagen hemman. I mellan 500 och 600 fall har det bevisligen konstaterats, att bulvanköp förelegat, och i verkligheten är det nog vida flera. Man har försökt att sätta en damm för detta, men bulvanlagen har i verkligheten runnit ut i sanden, den har icke lett till något resultat. Bolagen ha försökt flerfaldiga utvägar för att komma undan lagen. Man har gjort ansökning hos Kungl. Maj:t att få arrendera sina områden genom att lägga till jord från bulvanhemmanen. När detta icke lyckats, har det befunnits, att vid exekutiva auktioner inga andra köpare kunnat uppbringas än enskilda skogsspekulanter, som sedermera kalhuggit markerna, och slutligen har man kommit in på den vägen, att man delar upp skogen på dessa hemman, så att man skulle nöja sig endast med stodskog, medan bolagen skulle få köpa den övriga skogen. Lagen har sålunda icke lett till något resultat.

Nu kan man också erinra om det förhållandet, att det enligt bulvanlagen kan utfärdas förbud för bolagen att avverka skog på bulvanhemmanen, men det förspörjes att sådan avverkning dock skett i betydande utsträckning. På detta sätt bli hemmanen till slut värdelösa, de bliva på sitt sätt improduktiva.

Det är icke längre än sedan förra året, som vi i riksdagen förhade en ny lag-

stiftning angående *egnahemsrörelsen*. Vid antagande av den lagen framställdes från min sida icke något yrkande. Jag ansåg att, på grund av den situation, som förelåg i riksdagen, man icke hade några förhoppningar att vinna gehör för ett yrkande om avslag på lagen. Jag har emellertid dels vid utskottets utlåtande fogat en bestämd reservation, och dels till kammarens protokoll låtit anteckna de skäl, varför jag ansett, att den lagstiftning, som vi fingo förra året, sannolikt skulle komma att medföra mycket ringa effektivitet. Det har icke dröjt längre än till detta års riksdag, förrän man ser motioner inne med yrkande om ändring i egnahemsnämndernas sammansättning. Det var ändå så, att dessa egnahemsnämnder skulle vara den viktigaste faktorn, när det gällde att skapa effektivitet för den nya egnahemsrörelsens framkomst. Effektiviteten skulle ligga på den punkten, att det skulle sättas in ett par representanter för staten i egnahemsnämnderna, och man trodde att man på det sättet skulle få fram de sociala synpunkter, som vore särskilt av nöden att här beakta. Men det har icke blivit så. Man yrkar i år att få ändring på det sättet, att dessa styrelseledamöter icke skola utses av Kungl. Maj:t, och anledningen därtill kan man väl förstå. Nere i det län, där jag har glädjen att bo, representeras nu, sedan den nya egnahemslagstiftningen kommit till, den jord- och länssökande allmänheten av ett par ämbetsmän, som ha oändligt litet att göra med den allmänheten, som söker sig fram för att få egnahemslån och som är i behov av jord. I stället har en småbrukare, som är en duktig man och den största kapacitet vi ha på egnahemsområdet, fått nöja sig med en suppleantplats, efter många strider.

Ett annat område kunna vi också erinra om, nämligen *den norrländska kolonisationsfrågan*. Det var en fråga, som drevs fram med kraft på sin tid, men huru har det gått med den. Det är nog ett allbekant faktum, att det blivit ett stort fiasko av den, beroende endast och allenast därpå, att det varit en dålig planläggning. Hade man haft bättre förutseende, så hade man undsluppit många tråkigheter och att lägga ut flera miljoner.

För några dagar sedan kom jag att läsa ett par besiktningsinstrument rörande kolonat, som övertagits av kolonisationsnämnderna i ett par län, och jag får säga, att det var bland det ruskigaste jag läst. I nästan varje besiktningsinstrument talas det om fuskverk, och då vi veta, att det finnes folk, som äro ansvariga, förvånar det mig att sådant kunnat äga rum här i landet och att de försummelser, som ägt rum, icke blivit påtalade.

När man på det sättet ser tillbaka på ett och annat — det är klart att det icke lönar sig att gå in i några detaljer — annars kunde man ju nämna t. ex. frågan om ofullständiga jordbruk och deras komplettering, när man ser huru det på en hel del ställen misslyckats på ett ganska uppseendeväckande sätt, får man icke förtänka, att det finnes människor som, när en motion som denna föreligger, ställa sig bakom den, även om motionärens yrkande har en något ovanlig avfattning och kan te sig på sitt sätt såsom litet verklighetsfrämmande. Bakom den avfattning, som motionären givit åt sin slutkläm, ligger i alla fall ett uttryck för vissa bekymmer, som man kan dela med motionären, och jag för min del tycker, att han funnit ett ganska lämpligt uttryck, då han talar om, att här behöves en ledande tanke, en ordnande hand och en effektiv rättsordning på jordfrågans område.

Det finnes, det förstå vi alla, mycket ringa utsikt att vinna bifall till motionen. Det är mestadels gamla frågor, som det rör sig om i denna motion, som efterföljes av en hel rad andra motioner, som vi i dag ha på kammarens bord. De ha blivit avslagna av riksdagen år efter år, men icke desto mindre kommer motionären igen med samma frågor. Ja, det är ju tydligt, att man behåller den ståndpunkt, som man en gång intagit, då ingenting nytt inträffat. När i stället fel och brister påvisas, bibehåller man den position, man intagit. Visserligen arbetas det varje år i betydande utsträckning med att ventilera dessa saker.

Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)

Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)

Men något nytt har icke kommit fram, ställningen är densamma som förut. De motioner, som nu ligga på kammarens bord, ha oavslått tagit andra lagutskottets tid i anspråk under tre veckor. Resultatet har nu som förut blivit, att majoriteten yrkat avslag och att några socialdemokrater yrkat, att det borde bli en revision och ändring. I detta parternas ställningskrig går det tydligen icke att vinna någon ändring, såvitt jag förstår, men det hindrar icke, åtminstone ser jag saken så, att man kan ha förståelse för de bekymmer, som motionären låtit framskynta och ideligen pekat på, att de äro tillfinnandes, och som, enligt min mening, äro ofrånkomliga. Det är från den synpunkten som jag ansett, att motionen kan vara förtjänt av bifall.

När jag tolkar motionärens begäran om en allmän revision, kan jag icke finna annat än att han har full rätt. Det är riktigt att söka få till stånd en bättring och att bota de brister, som föreligga i den stora lagstiftning, som vi nyligen fått. Jag har icke sagt, att jag yrkar bifall till denna motion, men jag har i min lilla reservation sagt, att jag, med hänsyn till motionens syfte att få till stånd en allmän revision i jordfrågan, anser, att motionen är förtjänt av bifall.

Herr Lindhagen: Herr talman! Den nu föredragna motionen verificeras av de efterföljande. Det är fanan, som går i spetsen, och säger vad det i det stora hela gäller: att söka belysa avslutningen på en epok i jordfrågans historia och angiva någon upptakt för en ny. Nu börjar en ny epok, där striden tages upp som förut. En sådan betyder, att man icke anser den lösning som gjorts annat än vad den tid, som gjorde lösningen, rådde med på grund av de partipolitiska förhållandenas utveckling. Den ledande tanken och den ordnande handen på jordfrågan saknas fortfarande fullständigt. Detta är intet nytt uttryck, som jag valt för tillfället. Jag har förut väckt motioner, åren 1912, 1914 och 1915 tror jag, om denna sak, och en gång tillstyrkte utskottet den där ledande tanken och den ordnande handen, men frågan kunde icke samla majoritet i andra kammaren. En avsevärd minoritet tyckte dock även på den tiden, att det skulle kunna behövas.

Jag har varit med i den föregående epokens bemödanden i jordfrågan, och jag vet, vilket kolossalt arbete på olika håll och kanter, som ligger bakom. Ett ständigt vilande på hanen, aldrig rast eller ro för att kunna hålla saken över isen. Än den ena frågan och än den andra har ventilerats, andra ha skjutits upp i myckenheter, och så efter stora vedermödor kommo år 1928 de sista sociala jordfrågorna, såvitt rörde jordbruk, skog och boställen, till behandling. Nu få vi börja om från början. Man kan icke utfinna nya frågor, ingenting nytt under solen. Det är den gamla jordfrågan, som har funnits under årtusenden, som fortfarande ligger här och klappar på vår dörr.

Den föregående ärade talaren sade, att det bleve svårt att veta, vad Kungl. Maj:t skulle taga sig till med denna motion. Men jag säger, att den är verifierad och specificerad av de efterföljande motionerna, dock är det ingen fullständig uppräknings utan endast några huvuddrag. Vore jag Kungl. Maj:t, skulle jag ögonblickligen veta, vad jag skulle göra, så mycken träning får man i alla fall efter årtiondens erfarenheter.

Den lösning, som skedde i fjol, kan icke betecknas såsom stödd på någon rättsordning. Vi skola förstå, att det här icke är fråga om den tekniska jordbruksfrågan, huru ett jordbruk skall skötas och administreras för att avkasta någonting, utan här är det den så kallade sociala jordfrågan, som det rör sig om. Det är denna fråga, som vi i strid med de nuvarande faktorerna på marknaden vilja länka in på sådana banor, att det blir folket i sin helhet, som får gagn av jorden och beredes möjligheter, som icke nu stå menige man till buds.

Först sedan dessa frammarscher och dessa underlag blivit tillrättalagda, kommer individens tid att av egen kraft utbygga sitt hem och fullända verket.

Den sociala jordfrågan skall således ta hand om den svage gentemot den starkare. I förevarande sammanhang gäller det närmast jordbruk och bosättning, men det gäller även de stora naturrikedomarna. Det var inte ett lagstiftningsverk, den lösning, som åstadkoms förra året. Den byggde på »frivillighet», som det kallats och som blivit ett heligt begrepp, vilket icke får vidröras. Och ändå har den ordning, som vi alltid kämpat för förut, i norrlandskommittén, i värmlandsundersökningen, i jordkommissionen, i folkets strävan i allmänhet, varit uppbyggd på en rättsordning. Kampen står här alltså mellan rättsordning och frivillighet, statens omtanke och — såsom lagutskottet upprepade gånger benämner det — »jordägarnas benägenhet». Vad är det för en social ordning, som i främsta rummet hänvisar till de stora »jordägarnas benägenhet»? Det folk, som är nödlidande, fodrar — själv har jag inte någon fordran, för jag har det bra — att möjligheten till en rimlig existens med stöd av jorden och dess skatter skall tillgodoses för alla genom en rättsordning, tryggad av lag, ledd av samhället och stödd av en expropriationsrätt.

Om vi då först hålla oss till jordbruk och bosättningar, så sönderfaller den frågan i sina huvudsakliga olösta delar fortfarande i: bildandet av nya jordbruk, avlösning av arrendejordbruk, fullkomnande av ofullständiga jordbruk samt anskaffande av tomtmark till bostäder. Således menige mans allra nödvändigaste behov, som de i regel icke av egen kraft kunna tillgodose utan tillkomsten av en effektiv omtanke även från samhällets sida.

Beträffande alla dessa frågor säger nu andra lagutskottets majoritet, omfattande även de två vänsterpartierna efter sammanslagningen med högern på grund av utvecklingens lag: grundvalen för lösningen får inte vara annat än jordägarnas benägenhet, frivillighet från jordägarnas sida. Detta är ju ingen social lagstiftning, utan bygger på motsatsen eller administrativt godtycke och privat egenvillighet. Man kan säga, att lika eniga majoriteterna förr voro för jordfrågans lösning, lika eniga börja de alltmer bli emot den. Det förundrar mig, att den allmänna rösträtten, till vilken vi ställde så stora förhoppningar, nästan som om den varit en befriare, som skulle komma med det stora undret, i stället skapat reaktion i så oerhörd grad på många områden. Men vi kunna i alla fall icke undvara den. Utvecklingen går bara långsammare än man trodde. Det blir till och med återfall, och så kommer det en frammarsch igen, men det blir, som sagt, inte alls vad vi väntade.

Ur motionen må citeras hur det ställer sig för menige man, som inte har någon annan möjlighet än slumpen och sin goda vilja, ingenting annat än sina tomma händer att komma med. Jag har i motionen skrivit:

»Vilka berg av svårigheter resa sig icke fortfarande i vägen exempelvis för de jordlösa vid sökandet efter en flik av ett fädernesland! Över den ringe mannen med de två tomma händerna och en medellös familj sväva hotande och kärlekslöst äganderättens helgd, fastighetskreditens spöke, juridikens bekymmer för sina formler och vakthållning om det bestående, skogsväsendets företrädesrätt framför människorna, jordägarens ovilja, övriga besittandes avoghet, partiernas rivalitet och fiskafängen, budgetens protester, hela härskaran av förhinder uti denna hindrarnas värld.»

Jag återgår till den s. k. »frivilligheten» och »jordägarnas benägenhet», som är det stora patos, vilket präglar alla majoritetens yttranden i de följande betänkanterna. Ingenting är så bra som »frivillighet» och »jordägarnas benägenhet». Herr Tamm kommer väl att närmare utveckla detta för oss, då jag ser, att han gör anteckningar, och även utskottsordföranden, förstås.

»Hur skall», och man måste upprepa det i oändlighet, »detta kunna uträttas av en maktlös jordsökare och en maktlös stat genom att avvakta eller utbedja

Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)

Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)

sig den stora jordägarens gunst och nåd? Hur skall man inför en sådan maktutövning kunna i alla erforderliga fall komma över den nödiga jorden och den tillbörliga skogstilldelningen? Hur skall det kunna ske på den behöfliga tidpunkten, i den vederbörliga trakten, till den erforderliga beskaffenheten, i den behöfliga omfattningen och för det skäligen priset, allt genom bönhörelse från maktutövare, som ha motstridiga intressen och icke kunna vara mera än människor?»

»Ett grundligare åsidosättande av rättsordningen kan knappast upplinjeras. En rättsordning skänker exempelvis alla arrendatorer av permanenta sociala arrenden en rättighet att få sitt hem och sin enda utkomst tryggad efter samhällets oväldiga prövning. Ingen av dem får lämnas ohulpen, när han önskar bli hulpen, och ingen får utelämnas att i ovissa framtider komma till korta inför intressenas brutala spel.»

Motionären begär ingenting av den stora jordägarens »frivillighet» och »benägenhet», ty det är mänskligt, att var och en vill behålla vad han har. Mot honom är ingenting att anmärka, utan anmärkningen riktar sig mot en stat, som är så tafatt, att den inte förhjälpas menige man få just det han behöver. Ytterligare ett exempel: »Hur skall man värna arrendatorerna från äventyret att behöva utbetala ersättning även för egna och förfäders odlingar, vilket icke kan vara rättvist?» Att undgå detta är ett gammalt arrendatorskrav, som är totalt åsidosatt av »frivilligheten» och »jordägarnas benägenhet» och som endast kan tillgodoses av en rättsordning. »Hur skall överhuvud taget en frihetsälskande arrendator kunna hjälpas, om blott slumpen, utskiftad efter gottfinnande av makten, skänker allenast några av arrendatorerna vissa möjligheter och därvid ofta, kanske oftast blott ett minimum av möjligheter. En rättsordning vill giva rättvisa åt var man och på den vägen gagna även det allmänna och i detta fall icke minst jordbruket såsom sådant.»

Utskottet förkastar rättsordningen och kastar sig själv helt enkelt i armarna på klasskampen. Ty det är inte så, som den föregående talaren tycktes tro, att det här blott gäller olika meningar om »det rätta sättet» att ordna saken, utan här är det intressemotsättningar som driva sitt spel och ingenting annat. Saken avgöres genom majoritetsbeslut, och när den allmänna rösträtten inte gav majoritet åt de svagare, som jag trodde den skulle göra, så är det begripeligt, att de starkare då begagna sig av sin majoritet. »Utskottet förkastar som sagt rättsordningen och kastar sig i armarna på klasskampen, mildrad, om slumpen så vill, i några godtyckliga fall genom välgörenhetens ordnande under ledning av de konservativa hushållningssällskapens statsunderstödda egna hemsrörelse.»

Detta var nu några ord i korthet om jordbruket och hembildningen. En annan social jordfråga gäller de speciella naturrikedomarna, nämligen skogen, malmerna, avsevärda vattenfall och större torvmossar. Detta är ju också stora skatter, som böra bevaras från rovbrutning och monopolbildning. Det är ock till gagn för industrien i tidernas längd, att så sker, kanske inte för en viss majoritet av aktieägare, som för tillfället behöver taga ut en stor summa, men det är till gagn för folket, till gagn för industrien såsom sådan, till gagn för staten och för vår handelsbalans. Jag glömmar aldrig, när dåvarande finansministern för två år sedan yttrade här: De där malmerna uppe i Norrbotten, de räcka ju dock hela 175 år. Vilket kort ögonblick i en nations liv! Och vad kommer då efter oss? Efter oss kommer syndafloden. Och om man vill förhindra en sådan åderlätning genom en kapitalisering av exportvinsten för varaktig produktiv användning i framtiden, svaras ett bleklagt nej på varje sådant krav. Alltså: efter oss syndafloden!

En annan jordfråga av särdeles stor vikt är den s. k. oförtjänta jordvärdestegringen. Denna senare äger egentligen rum mest i städerna och deras om-

givning, framför allt i de stora städerna. Här har det under årtionden vädjats och motionerats och utretts, hur man skall kunna få någon fason på jordvärdestegringen, så att den fördelas på ett skäligt sätt i de rätta fickorna. Men det problemet tycks vara omöjligt att lösa. Det ligger nu dött på regeringens bord, men detta är inte den nuvarande regeringens fel, för all del, utan det är alla regeringars fel, därför att de förmodligen inte rätt med saken. De veta heller inte, var de ha riksdagen, och ingen regering vill riskera, att riksdagen säger nej i alltför stora frågor, ty då få vi, menar man kanske, ingen »regeringsmakt» utan ambulerande besök på taburetterna. Men ur denna jordvärdestegring i städerna, som uteslutande kommer enskilda till godo, härflyta en mängd missförhållanden. Dessa breda sedan ut sig över hela landet på grund av de dryga utgifter, som därigenom läggas på stadsbefolkningen i form av hyror och andra levnadskostnader och som sedan måste ge upphov till höga löner i hela landet för ämbetsmannakåren och dryga utgifter på mångahanda andra sätt.

Det gäller sålunda att för bemästrande av den sociala jordfrågan få till stånd en rättsordning, som är tryggad av lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt, men det går inte att genomföra den på utskottets grunder, som jag nyss har angivit. Sedan man emellertid uppbyggt en grundval för en sådan rättsordning, kommer individen i tillfälle att själv kunna bestämma över sitt öde, tryggad av egen kunskap, ledd av egen omtanke och stödd av det egna arbetet.

Med dessa i förhållande till ämnets vikt korta ord ber jag, innan vi övergå till den exemplifiering, som kommer i de följande motionerna, att få yrka bifall till den nu föreliggande motionens yrkande såsom en fana för den sociala jordfrågans lösning på grundval av en rättsordning, som jag tillåtit mig att historiskt och aktuellt upplinjera i motionen.

Herr Westman: Herr talman! Av den föregående ärade talarens ord drar jag den slutsatsen, att vi få tillfälle att vid behandlingen av de efterföljande motionerna diskutera åtskilliga av de konkreta frågor, som ha berörts i de båda föregående talarnas anföranden. Under sådana förhållanden skall jag inte nu uppta tiden med att framlägga material, som enligt min tanke på åtskilliga punkter vederlägger den framställning i dessa konkreta frågor, som lämnats av de båda föregående talarna. Jag skall nöja mig med att helt kort antyda, hur utskottet har uppfattat läget i jordfrågan ur allmänt principiell synpunkt.

Den förste ärade talaren yttrade, att när utskottet avstyrkt motionen, har utskottet anförts en motivering, vilken framstår som en förebräelse mot motionären, då den innebär att det gjorts så mycket i jordfrågan under de föregående åren, att man nu borde vara nöjd. Men läser man utskottets motivering, så finner man, att det på intet vis är nödvändigt att lägga in en sådan tolkning däri. Utskottet har visst inte sagt, att utskottet anser, att allting är väl bestämt i jordfrågan. Utskottet har endast sagt, att utskottet med hänsyn till de redan vidtagna reformåtgärder, som utskottet uppräknat, inte kan dela motionärens uppfattning, att en allmän revision av hela jordlagstiftningen nu bör igångsättas. Det förhåller sig så, som den ärade motionären betonade i sitt anförande och som han också framhållit i sin motion, att ett arbetsamt och stridsfyllt skede av jordfrågan är avslutat och att man nu har att räkna med, att ett nytt kapitel börjar i dess historia. Utskottet har även erinrat om att under de sista åren en hel rad av betydelsefulla lagar blivit antagna. Man kan säga, att lagstiftaren fogat sten till sten och uppfört en byggnad, som är en högst betydelsefull och omfattande konstruktion inom vårt rättsliv. Nu gäller det att låta dessa lagar verka i praktiken. Det är helt naturligt, att jordproblemet — liksom alla andra problem, som ha en stor räckvidd — rör sig fram

Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)

Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)

i en viss rytmik. Först kommer ett skede, då lagstiftaren är verksam och utformar ett legalt system. Sedan han det gjort, måste lagstiftaren träda tillbaka och låta lagarna verka i det praktiska livet. Han måste ställa sig avvaktande för att se, hur hans lagar kunna tjäna till att förverkliga de syften han haft vid deras utformande.

Det sist angivna är nu läget i jordfrågan. Under sådana omständigheter har utskottet ansett, att det inte är lämpligt, att man nu omedelbart tar itu med en stor allmän revision. Man skall väl inte, innan det stora system, som blivit uppbyggt, hunnit visa sina resultat i praktiken, genast ta i övervägande dess upprivande.

Det är sant, att ett drag i det system, som uppbyggt under de senaste åren, har varit, att man såvitt möjligt velat undvika tvång. Man har i stället velat ordna det så, att den ene samhällsmedlemmen skall kunna få sina önskemål förverkligade genom statens medverkan, utan att onödigt tvång lägges på en annan medborgare. Man har för att ta det exempel, som herr Lindhagen nyss använde, undvikit att tillgripa expropriation och i stället försökt på en mjukare väg komma fram till det resultat, som man vill uppnå. Håri ligger naturligtvis inte ett underkännande av principen, att en rättsordning skall upprätthållas. Det ligger naturligtvis inte heller däri någon förklaring, att en social lagstiftning är olämplig och icke bör tillgripas. Vi ha ju genomfört social lagstiftning i mycket stor utsträckning under den föregående tiden. Vi ha i utskottet helt enkelt ställt oss på den ståndpunkten, att man skall tillgripa tvång, exempelvis i form av expropriation, endast i sådana fall, då ett mycket starkt samhällsintresse gör detta nödvändigt. Nu ha vi vid prövninngen av de frågor, som herr Lindhagen väckt, icke funnit något behov styrkt av ett sådant våldsamt ingripande. Då ha vi i likhet med föregående års lagutskott inte heller ansett oss böra förordna detsamma.

Men när vi nu ställt oss på den ståndpunkten, ligger däri intet som helst uttryck för någon likgiltighet för jordfrågan. För min del inser jag mycket väl, att jordfrågan är en fråga, som alltid kommer att göra sig påmint och som alltid kommer att påkalla statsmakternas uppmärksamhet, så visst som det alltid kommer att vara ett mycket stort intresse för det allmänna, att de äganderättsliga förhållandena i fråga om den svenska jorden äro sådana, att därigenom skapas förutsättningar för en självständig jordbrukarbefolkning, som lever under goda och trygga sociala förhållanden. För ett sådant mål sträva vi helt säkert alla. Det är endast i fråga om medlen, som våra åsikter skilja sig åt. För min del vill jag med anledning av yrkandet i den nu föreliggande motionen framhålla, att jag inte tror, att det vore lämpligt, om man nu tillgrepe medlet att sätta igång en stor, allmän jordrevision.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Den siste talaren upprepade ju vad som sades i utskottet, nämligen att det inte är lämpligt att nu gå vidare, utan att man skall avvakta erfarenheterna, som han sade, av det inslagna stora systemet. Jag får verkligen lov att ta på mig glasögon för att se, om det är något system alls. Något stort kan jag inte upptäcka i denna »frivillighet» och detta skattande åt de mäktigas nåd, som allt väsentligen är uppbyggt på.

De verkliga sociala lagarna antogos vid sekelskiftet. Sedan har det tillkommit ett och annat. Men den sista lösningen var ingen lagstiftning, utan administrativa åtgärder, huvudsakligen låneunderstöd. Den där stackaren, som famlar efter en varaktig stad, får reda sig bäst han kan och gå omkring och se, var han kan få tag på något för att sedan kasta sig i armarna på låneformulärens möjligheter och omöjligheter. Detta är den »rättsordning», som består.

Det kan inte sägas annat än att allt detta måste omvandlas till en ordning, som från början tar hand om den jordsökande och hans fattiga familj. Det var den upplåtningen, varpå det tidigare arbetet i den sociala jordfrågan inriktades. Nu är lösningen, som jag säger, överlämnad till »frivillig» kamp mellan olika intressen. Den som nu representerar den stora jordegendomen och vill behålla dess övermakt, tycker som den siste talaren. Men om det t. ex. ifrågasättes en beskärning av militärväsendet, så äro ni på den sidan inte beredda att »avvakta verkningarna» av den sista beskärningen, utan ni komma redan året därpå med motioner om ytterligare ökade anslag till militärväsendet. Det är på samma sätt vi förfarit här. Vi äro överröstade vid en föregående riksdag, och vi veta, att det resultat, som då vanns, blir mycket dåligt. Då är det ju klart, att vi ta upp saken igen, år ut och år in i evighet, den ene först och, när han gått bort, den andre sedan, ty de här frågorna komma tillbaka varenda riksdag.

Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr **talmannen** yttrade: Jag anhåller att få lämna kammarens ledamöter ett meddelande angående arbetet under kommande vecka.

Måndagen den 18 äger bordläggningsplenium rum klockan halv fyra. Diskussionsplena anordnas tisdagen den 19 klockan halv tre, med fortsättning klockan åtta, samt onsdagen den 20 klockan elva.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 183.

Herr *Nilsson, Nils August*, väckte en motion, nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1929—1930 till kommerskollegium samt de under kollegium lydande myndigheter och kårer m. m.

Motionen hänvisades till statsutskottet.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Med hänsyn till den instundande påskhelgen ber jag få hemställa, att kammaren behagade besluta att utsträcka motionstiden för såväl den i dag som de under gårdagen avlämnade kungl. propositionerna till det plenum, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionernas avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 6, angående regleringen för budgetåret 1929/1930 av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till kommunikationsdepartementet; samt

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande medelst automobilskattemedel av kostnader för vissa säkerhetsanordningar vid järnvägs korsningar jämte en i ämnet väckt motion;

bevillningsutskottets betänkande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskild skatt å bensin och motorsprit m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion angående stadgande av förbud i visst fall mot värnpliktigas skiljande från vid inkallelse till tjänstgöring innehaft arbete eller tjänst m. m.;

nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts förslag till lag om trafikförsäkring å motorfordon m. m. dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 15 juni 1923 om motorfordon dels ock i ämnet väckta motioner;

jordbruksutskottets utlåtande nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inlösen av enskilda tillhöriga laxfisken i Mörrumsån jämte en i ämnet väckt motion; ävensom

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser rörande lärares vid folk- och småskolor tjänstebostäder.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.08 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 16 mars e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Bissmark* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 189, med förslag till bokföringslag; och

nr 191, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 19 juni 1919 (nr 367) om fri rättegång.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en ny egnahemsorganisation.

*Ang. en ny
egnahems-
organisation.*

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 178, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen, beträffande egnahemsrörelsens organisation, ville hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till en ny organisation, tryggad av lag och ledd av samhället utan sammanblandning med den tekniska jordbruksvården samt byggd på rätt till effektivare individuell hjälp åt alla behövande.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Linder*, *Thorberg*, *Lindhagen*, *Magnusson* i Kalmar och *Hedvall*, vilka hemställt om bifall till motionens yrkande;

2) av herr *Olovson* i Västerås, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som i reservationen avgivits, slutande med en hemställan, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till ny, från hushållningssällskapen frigjord lokal organisation för egnahemsverksamheten.

Herr *Lindhagen*: Denna motion avser att realisera en gammal strävan från den forna liberalismen, vilken strävan jag nu upptagit, sedan liberalismen gått ifrån sina gamla grundsatser också på denna punkt. Den ståndpunkt jag intager var även socialdemokraternas ståndpunkt år 1924 och även vid förra riksdagen. I år har det lika litet varit möjligt att få gehör hos någon majoritet för en effektiv organisation. Men motionen kommer igen varje år, herr talman. För formens skull vill jag emellertid även vid detta tillfälle frambära några motiv och synpunkter.

Det enligt min uppfattning oerhörda sammanstörtandet av försöken att någorlunda effektivt lösa den sociala jordfrågan, som beseglades vid 1928 års riksdag, berodde därpå, att efter riksdagen 1924 tillsattes av regeringen en kommitté, som på grund av sina instruktioner och sin sammansättning tog avstånd från de gamla liberala och socialdemokratiska linjerna och de tidigare jordkommissionernas uppfattning, att den sociala jordfrågans framfärd borde byggas på en rättsordning. Allt, som vi hade arbetat för, gick då omkull, och sedan hade man från regeringshåll ingenting annat att bygga på än denna nya

Ang. en ny
egnahems-
organisation.
(Forts.)

kommitté, som var sammansatt för att kunna åt högern överlämna att i dessa frågor bestämma, vad högern ville vara med om. Därefter skulle sedan vänstern rätta sig.

Då man nu emellertid till skenet gick att upptaga arbetet för en reform av egnahemsrörelsen, kunde man inte undgå att i någon mån utvidga det gamla programmet, och därigenom ledde årtiondens bemödanden till att man äntligen vidgade egnahemsrörelsens ändamål att omfatta även bildande av nya jordbruk, frilösning av arrendejordbruk och förbättring av ofullständiga jordbruk. Däremot lämnade man fortfarande utan gehör frågan om anskaffande av mark till bostäder, där detta dittills inte kunnat äga rum. Vidare fick också egnahemsstyrelsen en mera fristående ställning och bröts ut ur sitt sammanhang med jordbruksdepartementet. Därjämte tillades staten äran att tillsätta två ledamöter i, som de kallades, »hushållningssällskapens egnahemsnämnder». För att kunna möta de ofantligt stora nya uppgifterna ökades anslaget till egnahemsrörelsen med icke mindre än 2 miljoner kronor. En spottstyver naturligtvis, som inte betydde någonting väsentligt men som döljer bakom sig den ringa hänförelsen för den nydaning, det var fråga om att genomföra, och som man blott för formens och anständighetens skull lät upptaga på programmet. Slutligen uttalades den uppfattningen — och detta är kanske det viktigaste — att varje jordbruk borde tilltagas så stort, att en jordbrukarfamilj kunde livnära sig på detsamma.

Det fanns ej uppgifter, hur den gamla statsunderstödda egnahemsrörelsen utfallit. Ingen generell undersökning hade skett. Därför lät jordkommissionen anställa en omfattande enquête med svar från orterna, avgivna av kommunalnämnder etc. Det vidlyftiga material, som därvid erhöles, bearbetades på kommissionens uppdrag av herr F. Sandberg, en skicklig fackman på det statistiska området. Det totala omdömet från orterna sammanfattades av honom i uttalandet, »att den av staten understödda småbruksrörelsen i det stora hela är misslyckad». Då skulle man kunnat tro, att vederbörande sedan tog kännedom om resultatet av denna enquête för att häropa söka bygga upp något bättre. Men genom förenämnda omkastning i ledningen av jordfrågan, varigenom denna utlämnades åt de konservativa partierna och all verklig och effektiv representation från vänsterpartierna uteslöts för att man på denna nya, som man trodde, neutrala plattform kunna få ett bytesmedel med högern — förmodar jag — skötos de naturliga riktlinjerna och allt det gamla arbetet åt sidan. Därför brydde heller ingen vederbörande sig om jordundersökningens enquête, utan man utgick som ett axiom och i strid mot utredningen ifrån att egnahemsrörelsen var i det väsentligaste lyckad. På den grundvalen framlades också det sista förslaget med de vanmäktiga utbyggnader, som nyss nämnts. Hela denna sociala jordfråga vilar fortfarande på frivillighet, på jordägarens benägenhet. Det är dessa faktorer jämte de av staten tillhandahållna pengarna, som utlämnas i form av lån, vilka den nya egnahemsstyrelsen har att bygga på i sitt stora nydaningsarbete.

Om detta gäller som sagt att även den enskilde jordsökaren får under nuvarande förhållanden i högsta grad överlämna sig även åt sin egen frivillighet. Enligt det gamla förslaget, även jordbruksministern Peterssons i Påboda program, måste det allmänna förr eller senare taga hand om folket och hjälpa jordsökarna till rätta från första början. Numera få de hjälp företrädesvis för lån, och de få genomgå förberedelsernas skärseld utan hjälp, tills de slutligen få lånet och därefter äro åter lämnade åt sitt öde.

Om denna lånerörelse gäller fortfarande, att den sker på hushållningssällskapens risk. Det gör, att nu som förut hushållningssällskapen anse sig böra vara mycket försiktiga vid utlämnande av lånen och detta kan man egentligen inte göra någon erinran mot. Denna grundsats medför, att sällskapen inte

gärna kunna lämna ut lån åt andra än sådana, som kunna bidraga med egna tillgångar. Förr — och det var den gamla liberalismens program också — ville man komma därhän, att hela lånerörelsen skulle läggas på *statens* risk. Risken av att på detta sätt tillmötesgå småfolkets strävanden att skaffa sig egna hem har enligt många länders erfarenhet visat sig vara ringa, ty egnahemsbyggarna lägga manken till allt vad de kunna under förutsättning, att företaget är någorlunda rimligt grundat från början. Staten har ock starkare ryggrad än varje enskilt hushållningssällskap. Men detta gamla krav lämnades också av den sista »reformen» utan avseende.

Däremot betonades att den enskilde för nytt jordbruk eller frigörelse av arrendejordbruk måste bidraga med inemot 5,000 kronor utöver länet. Det var med andra ord fortfarande de mera bemedlade, inte de minst bemedlade, som kunde få någon hjälp av reformen.

Nu skändes vi litet var vid förra riksdagen över att de duktiga jordbrukarkrafterna med två tomma händer aldrig skulle bestås några utsikter, och därför skrevs det till regeringen. Två motioner förelägo. Den ena betonade, att man borde hjälpa dessa människor med att söka åt dem bereda arrenden. Alltså en upplåtelseform, som förkastats särskilt av de konservativa partierna. Statens jord har man visserligen alltid ansett böra upplåtas med äganderätt. Men så snart det gäller bildande av egna hem med tillskott från de stora enskilda egendomarna, duger alltid och helst arrendereformen.

För min del föreslog jag, att hjälpen på 5,000 kronor skulle beredas i form av subvention. En början till sådan finns redan nu i de så kallade premielånen, ehuru icke i större omfattning. Och jag anförde som exempel att för nybyggnadsanslaget till flottan, 106 miljoner kronor, skulle man kunna i stället få presenter på vardera 5,000 kronor till 21,200 nya jordbruk, således produktiva anläggningar för framtiden. Hade man råd att lägga ned 106 miljoner för ovannämnda kortlivade ändamål, så hade staten också råd att ge 106 miljoner till det ifrågasvarande inre försvarsarbetet. Men det hade man inte utan man gav — 2 miljoner.

Riksdagen skrev då till regeringen — det blev majoritet i utskottet genast — och framhöll, enligt utskottets förslag, att man skulle kanske genom något slags trolleri med att använda arrendereformen kunna åstadkomma någonting, och det medlet borde tillgripas först, men även andra utvägar finge undersökas. Resultatet blev naturligtvis, att ingenting annat undersöktes än det nämnda palliativet. Från egnahemsstyrelsen framkom förslag om denna upplåtelseform, men förslaget blev särdeles starkt kritiserat av svenska lantarbetarförbundets styrelse, och enligt vad jag förnummit, har jordbruksministern efter studium av handlingarna i ärendet funnit, att det är omöjligt att framlägga detta förslag för riksdagen. Trontalets löften kunna alltså på denna punkt inte gå i uppfyllelse vid denna riksdag.

Den nya egnahemsstyrelsen har också försökt att komma till rätta med bulvanförhållandena och föreslår en tumning genom lagförklaring eller ändring av lagen om förbud för bolag att köpa fast egendom, så att det skulle bli rikare tillfällen för bolagen att i fortsättningen köpa sådan. Men det lär icke heller leda till någon regeringsproposition. Det säger sig självt, att den nya egnahemsstyrelsen bygger på frivilligheten förstås. Det framhålles särskilt i förslaget om arrendejordbruk åt lantarbetarna. Men hur det är, den där frivilligheten blir motsatsen till vad den skall vara, nämligen en social ansats, och därför komma den nya egnahemsstyrelsens båda förslag inte till någon verklighet. Frivillighet är dess grundsyn, och sedan får det förmodligen gå hur som helst. Att ifrågasätta expropriationsrätt, som möjliggör en rimlig överenskommelse, blev ju med den nya omkastningen i jordfrågan förbjudet. Den socialdemokratiska regeringen förbjöd sin konservativt sammansatta kommitté

*Ang. en ny
egnahems-
organisation.
(Forts.)*

Ang. en ny
egnahems-
organisation.
(Porta.)

att syssla med expropriationsrätt. Ifrån den tiden härleder sig all ofärd i den här frågan.

Nu är som sagt egnahemsrörelsen fortfarande förankrad hos hushållningssällskapen. De ha alltid varit frivillighetens förespråkare och motståndare till en rättsordning. Hushållningssällskapen äro framstående representanter för den tekniska jordbruksvården, men de styras och ledas fortfarande väsentligen av större jordägare och högre ämbetsmän, åtminstone på de flesta ställen. Då är det inte alls att förvåna sig över att de hysa en särdeles konservativ uppfattning i den sociala jordfrågan. Det oundgängliga organisatoriska särskiljandet mellan den sociala jordfrågan och den tekniska jordbruksfrågan är fortfarande ställt på framtiden.

Nu yttrar utskottet helt kort och gott — och utskottet kan ej säga någonting annat — att »utskottet icke har sig bekant några skäl, som böra föranleda riksdagen att i år frångå sin vid ärendets behandling under fjolåret intagna ståndpunkt». Med de ovannämnda skälen och flera till har utskottet dock även i år fått rikligen göra bekantskap. Det korta skälet för avslag betyder således, att de ovannämnda synpunkterna ej förtjäna något avseende och icke ens behöva diskuteras. Detta ådagalägger återigen med en frigörande klarhet att här gälla icke några skäl. Besittningen av jorden med dess makt över människor och naturens rikedomar är det ömtåligaste ämnet av alla. Vi stå helt enkelt inför ett ganska ohöljt utslag av intressenas kamp om jorden.

Här ha nu som nämnt fem reservanter, nämligen herrar Linder, Thorberg, Lindhagen, Magnusson i Kalmar och Hedvall, yrkat bifall till motionärens hemställan. Den sjätte reservanten, Olovson, har framställt sitt yrkande formellt på ett annat sätt. I sak innebär emellertid hans reservation förmodligen det samma.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionärens hemställan.

Herr Westman: Herr talman! Det förefaller mig, som om den föregående talaren hade en alltför pessimistisk och ringaktande uppfattning om vad som utträttats här i landet av de myndigheter, som haft hand om egnahemsrörelsen. Det är dock ett faktum, att redan före 1928 års reform utlämnades det allt ifrån år 1905 sammanlagt 5,000 egnahemslån, och lånesumman uppgick till 200 miljoner kronor. Efter 1928 kan man hoppas på ytterligare utveckling av rörelsen. Denna utveckling främjas först och främst därigenom, att riksdagen då höjde det årliga anslaget till egnahemslån från 18 till 20 miljoner kronor. Vidare kan man hoppas, att effekt också skall förmärkas av att organisationen omordnades. Vi fingo därvid för det första en central myndighet, egnahemsstyrelsen, och vi erhöilo därjämte en omorganisation av de lokala myndigheterna, varigenom dessa skulle bliva mera effektiva. Den centrala myndigheten började sin verksamhet den 1 juli i fjol, och de lokala organen ha begynt sin verksamhet den 1 januari i år. Det är således alldeles för tidigt att nu uttala något omdöme om hur den nya organisationen verkat. Ett faktum är dock, att de nya organen fått både sina skyldigheter och sina befogenheter i hög grad vidgade. Vilka åsikter man än framför om att egnahemsrörelsen skall vara byggd på en »rättsordning», måste man väl i alla fall utgå från, att det för den skall finnas ett centralt organ och lokala organ, med vilka den hjälpsökande allmänheten kan träda i beröring. Man kan väl alltså inte underkänna den organisation, som nyss införts, endast därför att den finnes till, utan man måste bedöma den efter dess verksamhet.

Jag förstår för övrigt inte den motsättning, som herr Lindhagen vill uppdraga mellan det nuvarande systemet på detta område å ena och en rättsordning å andra sidan. Herr Lindhagen yttrade, att det nuvarande systemet är grundat på frivillighet, och ställer det därför i motsats till en rättsordning.

Denna herr Lindhagens logiska motsättning förutsätter, att i en rättsordning all frivillighet skall vara utesluten, och att rättsordning skall vara detsamma som despotism. Men jag undrar, om inte detta är att underkänna värdet av all frihetsrörelse, bland annat av den, som varit ett kännemärke för det liberala partiet. Det förefaller, att herr Lindhagen, som påstår, att det liberala partiet gått ifrån sina gamla ideal, på denna punkt har gått ifrån det liberala programmet, som just utmärktes av starka krav på individens frihet. Vi alla, som syssla med social lagstiftning, äro väl för övrigt ense om, att man inte kan stå kvar på den gamla liberala ståndpunkten i hela dess omfattning. Det finns väl ingen här i riksdagen, som numera är anhängare av den gamla manchesterliberalismen. Vi äro väl alla ense om, att man bör försöka sig på en social lagstiftning och göra det även i den här frågan. Så renodlat som herr Lindhagen ser problemet, när herr Lindhagen uppställer denna motsättning mellan frivillighet och rättsordning, ser väl heller ingen annan det i denna kammare. Jag tror, att man inte med någon effektivitet kan angripa den organisation, som finns på egnahemsrörelsens område, genom att ställa den i motsats till en rättsordning. Och jag tror, att då herr Lindhagen kritiserade det inflytande, som hushållningssällskapen äga, ur den synpunkten, att hushållningssällskapen äro, som herr Lindhagen uttryckte sig, förespråkare för frivillighet och motsståndare till en rättsordning, så träffar herr Lindhagen därvid inte någon punkt, som kan anses vara särskilt sårbar hos hushållningssällskapen.

Det kan nog vara riktigt, att hushållningssällskapen vid sin förmedling hava iakttagit en viss försiktighet, men det har varit mycket lämpligt, att de gjort det, därför att det gäller dock här människors väl och ve. Det vore förfärligt, om de myndigheter, som hava egnahemsrörelsen om hand, skulle narra ut fattiga människor att förstöra sina bästa år, ja kanske hela sin framtid genom hopplösa företag. Den försiktighet, hushållningssällskapen visat, har därför i många fall varit försvarlig. Jag vill visst inte förneka, att de begått misstag, ty det har varit oundvikligt, då de haft att syssla med en sådan massa fall, som det här varit fråga om. Men jag vågar säga, att den erfarenhet, som finnes hos hushållningssällskapen, har varit till mycket stort gagn inom organisationen av egnahemsrörelsen. Jag tror, att den grund, vi hittills byggt på och som senast påbyggdes 1928, är så hållfast, att man bör bevara den för att bygga vidare på den. Man bör inte kasta bort den för att gå fram efter helt nya linjer.

Härtill kommer, såsom utskottet också erinrat, att riksdagen så sent som år 1928 beslöt den nuvarande organisationen. Under sådana förhållanden vågar jag ifrågasätta, huruvida det kan vara klokt att nu riva upp densamma.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Linders: Herr talman! Utan att vilja ge mig in på de teorier, som utskottets ärade ordförande här diskuterat med motionären, ber jag att i varje fall få anmäla min anslutning till den tanke, motionären väckt i fråga om en självständig lokal organisation av egnahemsrörelsen. Givet är, att vi, som vid fjolårets riksdag anslöto oss till denna tanke, både i utskottet och inom riksdagen, icke komma att uppge den därför att vi blevo överröstade vid fjolårets riksdag. Inte tror jag heller, att det föreligger någon anledning att över huvud skrinlägga den på grund av den erfarenhet vi redan haft av verksamheten under det gångna året eller, såsom utskottets ärade ordförande formulerade det, den brist på erfarenhet, vi hava av den nya organisationen.

I den debatt, som fördes här i kammaren strax före middagen i fråga om en annan av herr Lindhagens motioner i jordfrågan, framförde herr Linder en kritik mot det sätt, varpå man hade åtminstone i vissa delar åstadkommit

*Ang. en ny
egnahems-
organisation.
(Forts.)*

Ang. en ny
egnahems-
organisation.
(Forts.)

den personliga sammansättningen och även den sakliga sammansättningen av egnahemsnämnderna efter den nya organisationen. Vad han därvidlag framförallt klandrade — och det hör just samman med den fråga, vi nu behandla — var, att den lånesökande allmänheten, egnahemssökandena, inte voro tillräckligt kraftigt företrädna i egnahemsnämnderna. Jag tror i likhet med honom, att så inte alltid varit fallet. Men det kardinala felet är dock, att man vid omorganisationen inte gjorde institutionen fullt fristående och fullt självständig vid utförandet av sitt värv, vilket kunnat ske, om man lyckats frigöra den från det starka beroende av hushållningssällskapen, i vilket den nu står. Rörelsen kan som det nu är inte undgå att få en prägelse av hushållningssällskapens egna intressen, hur mycket man än vänder på saken. Nu vittna också de invändningar, som utskottets ärade ordförande kom med, att det inte är tillräckligt bra som det är. Han sade nämligen, att den nya organisationen skulle göra verksamheten mera effektiv, och att egnahemsnämnderna därigenom skulle få vidgad befogenhet. Men dessa önskemål tror jag inte ha realiserats i tillräckligt hög grad, för att man skulle kunna anse rörelsen säkrad för framtiden. Lika litet tror jag, att siffran, som åberopades av utskottets ordförande, då han påpekade, att anslaget i fjol ökats med 2 miljoner kronor, kan anses vittna om att ens den majoritet, som då avgjorde frågan om den nya organisationen, själv trodde på någon större utvidgning av verksamheten genom den nyordning, man samtidigt beslöt. Jag tror — och det var detta jag särskilt ville framhålla vid detta tillfälle — att den friska fläkten över egnahemsrörelsen och lusten att verksamt bidraga till lösningen av egnahemsfrågan i vårt land säkert aldrig komma, såvida man inte skapar fristående länsorganisationer för egnahemsrörelsen och utrustar dessa med tillräcklig makt och tillräckliga medel att utföra sitt värv.

Vad nu beträffar de yrkanden, som här framställts, skulle jag för min del hellre vilja ansluta mig till den formulering, som gjorts av herr Olovson i hans reservation. Det betyder ju för närvarande så litet, om man ansluter sig till den ena formuleringen eller till den andra, men jag tror, att nämnda formulering hade ur praktisk synpunkt varit att föredraga.

Huru som helst så vill jag emellertid bestämt tillkännage min anslutning till herr Lindhagens yrkande på en fristående organisation av egnahemsrörelsen.

Herr Lindhagen: Det är onödigt eller snarare ogörligt, att utskottets ordförande och jag längre diskutera den här saken, ty vi förstå varandra ej ett spår. Det finns icke någon kontakt mellan våra åskådningssätt. Men då utskottets ordförande talade om frihet och sade, att man inte fick förvandla den till despoti, vilket man skulle göra, om man biföll mitt förslag, så är det ju ett faktum här, att friheten endast ligger hos den stora jordägaren, och jag kan därför inte inse, att det skulle bli någon despoti, om man lät den svagare, som skulle stödjas, få frihet att komma fram till besittning av jorden. Jag förstår verkligen icke alls, vad ordföranden menar med sitt yttrande.

Vad nu angår formuleringen, så kan jag gärna gå med på Olovsons i Västerås förslag. Därigenom förenklas saken, men det är precis samma yrkande, som jag framställt. Jag kan läsa upp båda så kunna vi höra, hur det låter. Det hemställs i motionen och i den av mig och nämnda fyra ledamöter avgivna reservationen, »att riksdagen, beträffande egnahemsrörelsens organisation, ville hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till en ny organisation, tryggad av lag och ledd av samhället utan sammanblandning med den tekniska jordbruksvården samt byggd på rätt till effektivare individuell hjälp åt alla behövande». Det är ju precis det som vi måste ha och som även herr Linders talade för. Men vi ha en så utpräglad fruktan för att få in några grundsatser i ett yrkande! De

måste stå i motiven, menar man, och därför måste vi också ha denna renodlade hemställan, som gjorts av herr Olovson, eller »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till ny, från hushållningssällskapen frigjord lokal organisation för egnahemsverksamheten». Det kan också synas tillräckligt, och det är som sagt samma yrkande som i motionen, men det står inte i denna kläm, varför man vill ha detta. Det är det lyckligaste även efter herr Linders åsikt att inte ange skälen i själva klämman. Men att den nya ordningen skall vara »tryggad av lag», tala vi båda om. Det måste vara så. Och att den skall vara »ledd av samhället», är ju vad herr Linders talade om hela tiden. Att den skall anordnas »utan sammanblandning med den tekniska jordbruksvården», var ju också vad Linders högeligen förordade. Att den slutligen skall vara »byggd på rätt till individuell hjälp åt alla behövande», var vad jag talade om, men den saken är ju ingen av de andra reservanternas emot heller.

Ang. en ny
egnahems-
organisation.
(Forts.)

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbud i vissa fall för enskild person att med äganderätt besitta fast egendom.

Ang. förbud
för enskilda
spekulanter att
besitta
fast egendom.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 179, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära övervägande och förslag till lagstiftning om förbud i vissa fall för så kallade enskilda spekulanter att utan särskilt tillstånd (koncession) med äganderätt besitta fast egendom.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd förordas.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Lindhagen*, *Norman*, *Magnusson* i Kalmar och *Hansson* i Trollhättan, vilka instämt i motionens yrkande.

*Ang. förbud
för enskilda
spekulanter att
besitta
fast egendom.
(Forts.)*

Herr Lindhagen: Den fråga, som är upptagen i denna motion, är mycket gammal. Att den i år blivit väckt beror på att vi ånyo ha krängel med de så kallade bulvanhemmanen och bulvanköpen till följd av att förbudslagstiftningen inte utsträckts också till de enskilda spekulanterna.

När norrlandslagstiftningen kom till, så omfattade arrendelagen och vanhävdslagen inte blott bolagen utan även enskilda spekulanter, enär man ansåg sig formellt kunna åstadkomma detta. Men när det däremot gällde förbud att köpa fastighet, så sträckte man sig av vissa tekniska skäl inte längre än till bolagen. Man kunde ju redan i en köpehandling se, när det gällde ett bolag, och då kunde man förbjuda köpet, då det kom till domstol för att lagfaras, men däremot kunde man inte av namnet på en person på köpehandlingen se, om det var en spekulant eller ej. Detta var skälet till att man inte i första loppet ville krängla till det hela genom mera invecklade bestämmelser utan lät saken falla tillsvidare.

Det har emellertid hela tiden föranlett olägenheter, att denna stora lucka kvarstår i lagstiftningen, och vi ha som sagt fått bulvanförvärven såsom ett uttryck för följderna. Slutligen fick jordkommissionen en generell fullmakt att fullkomna systemet. Den tog då naturligtvis upp denna sak och gjorde ett förslag, som jag tror är bra och inte alls skulle föranleda några avsevärda svårigheter i praktiken. Det var också enhälligt tillstyrkt av jordkommissionens alla åtta ledamöter utan avseende på partiställning. Förslaget byggadt återfinnes på sidan 21 i betänkandet nr 12, så jag bryr mig inte om att uppläsa det. En liknande lag har man i Norge, och där har det gått bra för sig, vilket det säkerligen skulle göra här också.

Men när sedan denna ofta begärda lagstiftning kom fram, höjdes det en stor opinion mot densamma, särskilt från städerna och från de tongivande i städerna, som ju alltid betraktat landsbygden som sitt lystmäte. »Skulle inte vi få fara ut på landet och köpa egendomar fritt här och där utan att begära koncession?» — det tyckte man var alldeles orimligt. Men alla förvärv av verkliga jordbrukare, som bosatte sig inom en viss tid på fastigheten, voro fria från koncessionsplikt och likaså varje förvärv från vissa släktingar. Det, som återstod, var nog just spekulantköpen, och när det anfördes behjärtansvärda skäl av någon, som exempelvis ville lägga sig till med en större egendom och ha den för sitt nöje och sköta den väl, fanns inte den ringaste anledning att frukta, att han inte skulle få koncession på köpet.

Men det hela gick i alla fall omkull, och vi stå nu med vår frihet och med våra bulvanhemman. Det har lett till att hemman fortfarande lära köpas genom bulvaner, trots allt vad som förekommit, och statsmakterna ha inte något medel i sin hand att göra allvar av bulvanlagens tillämpning på grund av att de högre myndigheterna mångenstädes i orterna underlåta sin plikt och inte visa något intresse för saken.

Det är en stor olägenhet, att förbudslagstiftningen har en så oerhörd blotta. På regeringens bord ligger sedan många år tillbaka ett utarbetat förslag med verifikationer genom enquêter i orterna, motivering och utformade lagparagrafer. Ingen regering har ännu upptagit det till prövning. Men bättre sent än aldrig, och det kan ske när som helst, ty saken ligger klappad och klar.

Jag yrkar således bifall till motionen.

Herr Westman: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan under åberopande av de skäl, som utskottet anført i sin motivering. Av den framgår, att åtskilliga av de olägenheter, som jordkommissionens förslag avsåg att avhjälpa, blivit beaktade vid senare tillkommen lagstiftning. Huruvida denna lagstiftning sedermera i alla avseenden tillämpats så energiskt, som önskligt varit, är en fråga, som jag inte vill inlåta mig på. Det är en sak,

som det bör ligga de administrativa myndigheterna om hjärtat att uppmärksamma.

Såvitt jag kunnat finna, har det inte anförts några skäl, som visa, att man har anledning att företa nya ändringar i lagstiftningen av det innehåll, som motionären påyrkat.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Såvitt jag kunnat finna, har herr Westman inte anförts några skäl, varför man *inte* skulle göra det, och därför har jag yrkat bifall. De där olägenheterna äro icke alls avhjälpta genom någon nyare lagstiftning, inte ett spår. Egnahemsstyrelsen klagar ju just över att bondebefolkningen inte kan köpa utan blir offer för de enskilda spekulanterna. Men lagutskottet dekreterar: »Det är ingen fara alls.» Hur veta herrarna det? Det ligger i sakens natur, att det alltid varit en fara, och det är det fortfarande.

Herr Tjällgren: Herr talman! Det kan ju förefalla onödigt att begära ordet nu i den föreliggande frågan, men jag har gjort det för att få uttala min uppfattning i det spörsmål, som herr Lindhagen bragt på tal. Enligt min mening vore det nog ur många synpunkter önskvärt, om man kunde få en lagstiftning, som skulle på något sätt kunna förhindra spekulationen i jordbruksfastigheter. Min erfarenhet inom den verksamhet, jag har i jordbrukskommissionen i mitt hemlän, har också givit vid handen, att just de fastigheter, som ägas av sådana här jordbruksspekulanter, skötas, såväl när det gäller jorden som skogen och åbyggnaderna, på ett mycket sämre sätt än de egentliga bolagsfastigheterna. Det förefaller alltså besynnerligt, att under det bolagen som bekant äro förhindrade att förvärva fast egendom, står det fortfarande fritt för dessa s. k. skogsspekulanter eller jobbare, vad man nu vill kalla dem, att göra det, ehuru som jag nyss sade, de sköta sina fastigheter mycket sämre än vad bolagen göra.

Nu vet jag mycket väl, att den invändningen göres, att det är mycket svårt att få till stånd en lagstiftning, som å ena sidan kan fylla sitt ändamål, men som å andra sidan inte blir till förfång för den, om jag så får uttrycka mig, legitima handeln med jordbruksfastigheter. Men jag tror i alla fall, att hade man bara den goda viljan, nog skulle man kunna finna medlet.

Jag vill erinra om att en av den nuvarande regeringens ledamöter också en gång under sitt deltagande i den s. k. jordkommissionens arbete anvisade en utväg, som finns återgiven på sidan 16 i det föreliggande utskottsutlåtandet. Jag skall inte trötta kammaren med att citera detta förslag utan hänvisar endast till att det finns i utlåtandet.

Ja, jag skall inte uppta tiden länge, men jag vill i alla fall säga några ord om herr Lindhagens insats för den norrländska jordfrågans lösning. Herr Lindhagen har ju som bekant väckt en hel rad motioner på jordlagstiftningens område, och det är ju alldeles givet, att den föreliggande motionen kommer att röna samma öde som herr Lindhagens motioner så ofta göra, det vill säga den kommer att avslås. Jag har, som saken nu ligger, intet yrkande att göra, men jag har i alla fall velat ta till orda och säga min mening i den föreliggande frågan. Och jag vill därtill lägga, att jag vågar påstå, att trots allt det motstånd, som herr Lindhagen rönt här i riksdagen vid behandlingen av sina motioner, så har herr Lindhagen dock gjort en god insats på jordlagstiftningens område, såvitt nämligen den rör norrlandsförhållandena. Jag undrar, hur det skulle sett ut i de norrländska länen, om vi inte haft en del lagar, som kanske inte hade kommit till, om inte herr Lindhagen så kraftigt ingripit för deras genomförande, som han faktiskt gjort. Jag vill därvid bara erinra om den s. k. förbudslagen av 1906, det vill säga lagen om förbud i vissa fall för bolag och föreningar att förvärva fast egendom, och om lagen om uppsikt över vissa jordbruk i Norrland och

*Ang. förbud
för enskilda
spekulanter att
besitta
fast egendom.
(Forts.)*

Ang. förbud
för enskilda
spekulanter att
besitta
fast egendom.
(Forts.)

Dalarna. Ja, som sagt, jag skulle bara vilja fråga herrarna: hur tro herrarna att det skulle ha sett ut i Norrland, om vi inte hade haft dessa och flera andra lagar? Jag vågar, trots allt, göra det påståendet, att i de avseenden, som jag nu tillåtit mig vidröra, har herr Lindhagen dock gjort en i ordets allra bästa mening fosterländsk gärning.

Herr Gabrielsson: Första delen av herr Tjällgrens anförande skall jag också be att få understryka, då det är en av de mera förnuftiga av de motioner, som herr Lindhagen kommit med, som nu är fråga om. Dessa s. k. skogsspekulanter äro ju de värsta vi ha att dragas med i våra norrländska skogsbygder. De göra inte som bolagen, spara sina skogar och sköta om dem, utan de försöka att få ut så mycket som möjligt och så stor vinst som möjligt av desamma, och detta gör dem till den största kräftskada på trävaruindustrien och trävarurörelsen, som vi ha. I detta avseende skall jag alltså särskilt be att få understryka vad herr Tjällgren sade.

Beträffande bulvanhemmanen skall jag, då vi komma till den frågan, be att få yttra mig något, då jag torde vara ganska väl insatt i förhållandena, och jag skall inte ge mig in därpå i detta sammanhang utan endast tillåta mig att säga, att spekulationen även här är den största faran, ty om vi skola tvångsförsälja dessa hemman, så ha vi just dessa hajar framme för att söka förvärva dem. Men då herr Tjällgren ville likna herr Lindhagen vid en s. k. apostel, som gjort jordbruket i Norrland alldeles ofantligt stora välgärningar, är jag inte benägen att ge samma fina betyg. Herr Lindhagen är synnerligen intresserad av jordbruket och känner väl till jordbruksförhållandena i Norrland, kanske bättre än någon annan — åtminstone vill han själv göra gällande det — men jag vill i alla fall säga, att om herr Lindhagen, med den förmåga och entusiasm han har för jordbruket, mera ville lägga sin politik så, att han såg till att de, som äga jordbruk däruppe, kunde existera på dem och inte behöva lämna sina jordbruk, så skulle han kanske göra en större välgärning än genom att komma med alla möjliga mer och mindre onödiga lagstiftningsmotioner.

Hur det skulle ha sett ut, om vi inte haft förbudslagen? Ja, det veta vi inte. Men jag vill också ställa den frågan: hur skulle det sett ut, om vi inte haft bolagen, dessa kapitalstarka bolag, som ordnat flottlederna? Jag är ju inte gammal själv, bara några och femtio år, men nog minns jag mycket väl, hur befolkningen i Norrland hade ofantligt svårt att klara sig innan dessa kommo till. Skogen var inte värd något, ingen ville köpa den, utan man fick försöka leva på de små jordbitar man hade. Men sedan fick skogen sitt värde, och det var väl ändå beroende på dem, som kunde satsa pengar och bygga flottleder och sågverk och exploatera skogen. Jag vill därför inte ha sagt att bolagen skola förvärva *all* skog, långt därifrån, men jag kan inte se saken på det sättet, att ingen annan än jordbrukarna skola få ha skog. Vi ha ju en mängd skogar, ägda av bolag, som äro så välskötta, att knappast staten kan visa något liknande, tack vare en sund politik, som bolagen bedrivit, genom att de också sett på framtiden och lagt ner stora summor på att dika ut sankar skogsmarker och gjort mycket annat i skogsvårdsavseende. På så sätt ha vi också fått en synnerligen god arbetarstam, som har sin arbetsförtjänst vid de norrländska sågverken, där vi sedan få avsättning för våra jordbruksprodukter. Jag vill alltså understryka, att bolagen inte bara varit av ondo och inte bara medfört nackdelar, utan att de också varit synnerligen välgörande och nyttiga för jordbruket i Norrland. Jag kan inte underlåta att ge detta uttryck åt min uppfattning, ty jag vill inte, att herr Tjällgrens yttrande, att vad bolagen gjort i Norrland varit av ondo, skall stå oemotsagt i protokollet.

Herr Tjällgren: Herr talman! Jag anade, ja, jag var förvissad om, att då jag yttrade mig i denna fråga, skulle herr Gabrielsson genast begära ordet.

Det är så vanligt, att jag, som sagt, var förvissad därom. Men nu tyckte jag i alla fall, att herr Gabrielsson replikerade mot vad jag inte sagt. Herr Gabrielsson ställde en motfråga och sade: hur skulle det ha sett ut i Norrland, om inte bolagen funnits? Hur skulle vi då fått avsättning för våra produkter? Men jag bestrider, att jag yttrat mig i den riktning, som herr Gabrielsson antydde, det skall det stenografiska protokollet komma att visa. Jag har den uppfattningen, att jordbruket och industrien, framför allt i Norrland, måste gå hand i hand och stödja varandra, och vad jag yttrade mig om, var de enskilda spekulanterna. Jag sade, att det vore en orättvisa mot bolagen att medan de skulle vara förhindrade att köpa fastigheter, fastän de faktiskt sköta dem bättre, så skulle de enskilda spekulanterna få härja fritt. Jag tycker, att om herr Gabrielsson skall gå upp och replikera mig, så skall han replikera mig för vad jag sagt och inte för vad jag inte har sagt.

Sedan vill jag också livligt erkänna, att visst har herr Lindhagen kommit med en del motioner och reformförslag, som jag inte kunnat vara med om, men detta utgör enligt min mening inte något hinder att rikta ett erkännamt ord till herr Lindhagen för vad han faktiskt utträttat för att bevara den självägande jordbrukarebefolkningen i Norrland. Herr Gabrielsson må säga vad han vill, men hade vi inte haft dessa lagar, som herr Lindhagen faktiskt varit drivfjädern till, så hade det inte varit många självägande bönder kvar i norrlandslänen för närvarande.

Herr Gabrielsson: Herr Tjällgren må avguda herr Lindhagen så mycket han vill, det är dock inte bevisat, att inte bolagen gjort mycken nytta. Herr Tjällgren sade: hur skulle det sett ut, om vi inte haft förbudslagen? Och då ställde jag motfrågan: hur skulle det ha sett ut, om vi inte haft de kapitalstarka bolagen? Det var inte någon replik utan endast en motfråga i samma stil som herr Tjällgrens fråga, då han sade: hur skulle det ha sett ut, om vi inte haft förbudslagen?

Herr Lindhagen: Nu ha både herr Tjällgren och herr Gabrielsson talat om, vilket fördärv spekulanterna fortfarande äro. Utskottet har med sin ordförande fromt sagt: »De äro alldeles ofarliga; vi ha gjort så mycket lagar, att de inte komma ur fläcken.» Men nu hör ju herr Westman vad dessa herrar från orterna säga om denna sak. Det är raka motsatsen till vad utskottet hoppas. Men jag är övertygad om att kammarledamöterna med uppiäckta händer ta detta oriktiga utlåtande i alla fall. Om Gabrielsson åtminstone yrkat bifall till utskottets hemställan med ogillande av motiveringen, hade det varit något förnuft i hans anförande, men det gjorde han inte, utan kammaren får nu acceptera detta oriktiga utlåtande. Att votera kontroll på dessa förvärv kommer naturligtvis inte i fråga år 1929, det kunde man göra förr men inte nu. Men att godtaga en sådan oriktig framställning av dessa förvärv, som utskottet tillåtit sig att göra, det går gladeligt för sig, och jag skall med intresse åse, hur tiden är ur led, när sådant kan få passera i riksdagen.

Vad angår herr Gabrielsson, så är han ju bland de mest betrodda av senaste tidens jordpolitiker. Han är den, som haft regeringsuppdrag att granska alla effektiva förslag, han har på grund av sin ställning längst till höger, märkligt nog, haft regeringarnas speciella förtroende, och det är klart, att han då har rätt att uppträda med en viss pondus. Av Gabrielssons anförande nyss framgår i själva verket, att han gärna sett, att varenda bondgård i Norrland köpts av bolag — ty annars skulle han inte svarat på det sätt han gjorde — och det är det, som så många vilja. Herr Gabrielsson är en av de mest intensiva försvaren av bolagsväldet, som finnas i riksdagen för närvarande, det har han visat på många sätt. Men frågan gäller väl, som herr Tjällgren också sade:

*Ang. förbud
för enskilda
spekulanter att
besitta
fast egendom.
(Forts.)*

Ang. förbud
för enskilda
spekulanter att
besitta
fast egendom.
(Forts.)

hur skulle det ha sett ut i Norrland om ej någon gräns satts för bolagsförvärven? Det är förresten ej min eller någon annan enskilds förtjänst, utan det är förhållandena, som verkat vad som skett. Hur skulle det ha sett ut, om varje jordbrukare, som odlat sin säd och sin potatis, blivit en bolagsslav? Det var innebörden i den fråga, som herr Tjällgren ställde till herr Gabrielsson, och då svarade denne hur skulle det sett ut, om inte bolagen funnits, vilket ej är svar på frågan.

Herr Gabrielsson sade, att någon gång kunde det ju hända, att förslag, som jag varit med om att framställa, varit förnuftiga, men i regel ha de varit oförnuftiga. Jag tycker, att Gabrielssons resonemang är lika oförnuftigt, minst sagt, och då begriper jag inte, vad han förhåver sig över.

Herr Westman: Herr Lindhagen yttrade, att utskottets framställning är oriktig. Jag kan inte inse, att det finns något stöd för detta påstående. Utskottet har till att börja med erinrat om de vådor, som enligt jordkommissionens och andras mening kunna följa av jordspekulanternas innehav av hemman, och sedermera har utskottet påpekat, att dessa vådor har man sökt afhjälpa, vad beträffar skogsskövlingen genom en skogslagstiftning och i fråga om jordstyckningen genom den nya jorddelningslagen. Detta är ju faktiska uppgifter, vilkas riktighet ingen kan bestrida.

Vidare vill jag erinra om att jag yttrade i mitt anförande, att jag visst inte ville bestrida, att det fanns faktiska olägenheter, som framträdde på grund av att skogsspekulanter innehade hemman, men jag ifrågasatte, huruvida inte dessa olägenheter, i den mån de nyligen uppkommit, berodde på en bristfällig tillämpning av lagarna. Herr Tjällgrens anförande gav inte klart vid handen, huruvida han tillskrev de olägenheter, som han angav finnas däruppe i hans trakter, brist i lagstiftningen eller brist i lagtillämpningen. Herr Tjällgren uttalade, att han inte på något sätt ville biträda herr Lindhagens förslag. Han trodde likväl, att man kanhända borde taga någon ny lagstiftning i frågan under övervägande. Med anledning härav vill jag säga, att jag vore ytterst tacksam om herr Tjällgren vid en kommande riksdag ville väcka en motion och däri föreslå den ändring i lagstiftningen, som han betecknade såsom möjlig. Det skulle också vara synnerligen intressant, om herr Tjällgren angav problemets läge, så att vi finge veta, vilka olägenheter som kunna anses följa av någon brist i lagstiftningen och vilka olägenheter som eventuellt kunna anses följa av någon brist i lagtillämpningen.

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och överlagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Lindhagen: Utskottet säger ju i sin motivering, att »fastigheterna, då de från spekulanterna återgå till bondebefolkningen, befinna sig i ett mer eller mindre vanhävdadt skick såväl vad angår skogen som beträffande jordbruket. — — — Vid de senare årens lagstiftning har emellertid denna fara blivit beaktad». Det är således inte så farligt längre, menar utskottet, men här vittna ju två ledamöter, som känna till dessa förhållanden, att det alltjämt är lika farligt som förut. För resten återgå fastigheterna inte alltid till bondebefolkningen. Egnahemsstyrelsen säger, att det finnes ingen möjlighet för bondebefolkningen att kunna köpa bulvanhemman. Då återgå fastigheterna således inte till bondebefolkningen. Det är oriktigt att påstå detta; *allting* är oriktigt, som utskottet påstår i sin motivering.

Och när Westman uppmanar Tjällgren att väcka en motion, så att man skulle kunna få se, hur nya bestämmelser på detta område skulle formuleras, vill jag säga, att det behöver inte alls Tjällgren göra, ty Westman kan gå

till jordkommissionens enhälliga förslag delarna I—III. Där får han se, hur ett sådant förslag skall formuleras, och bättre formulering kan man knappast åstadkomma.

*Ang. förbud
för enskilda
spekulanter att
besitta
fast egendom.
(Forts.)*

Herr Westman: Det tyckes inte vara vidare rädligt att åberopa jordkommissionen. Det är nämligen just det, som vi ha gjort. Herr Lindhagen säger, att utskottet lämnat en oriktig uppgift, när utskottet i sin motivering yttrar: »Tidigare har framhållits, att vådan vid de enskilda spekulanternas jordförvärv huvudsakligen ligger däri, att fastigheterna, då de från spekulanterna återgå till bondebefolkningen, befinna sig i ett mer eller mindre vanhävdadt skick.» Herr Lindhagen menar, att det oriktiga ligger däri, att fastigheterna inte återgå till bondebefolkningen. Men detta uttryck, som vi här haft, är ett citat ur jordkommissionens betänkande. Citatet återfinnes på sid. 15 i utskottets betänkande. Ur jordkommissionens betänkande står där avtryckt: »Vid de enskilda spekulanternas förvärv låge sålunda den största faran däri, att fastigheterna, då de från spekulanterna återginge till bönderna, så gott som undantagslöst befunde sig i ett mer eller mindre vanhävdadt skick.» Vad vi ha gjort är således, att vi ha sagt, att tidigare har det påståtts, som jag läste upp ur utskottets motivering, och att vårt citat är riktigt framgår av vad jag nu läst upp ur jordkommissionens förslag.

Herr Lindhagen: Det är riktigt, att det har påståtts, att när fastigheterna återgå till bondebefolkningen, befinna de sig i ett vanvårdadt skick, men det samma är fallet också när de icke återgå till bondebefolkningen. Somliga egendomar ha återgått dit. Särskilt var detta fallet förr i världen. Men nu ha bönderna inte råd att köpa några, ty de kunna inte betala så mycket för skogen. Jag har emellertid försökt göra klart för herr Westman, att det är en hel del egendomar, utgörande spekulationsobjekt, som inte säljas till bondebefolkningen utan överlåtas till spekulanter, och när det gäller bulvanhemman, kommer det *icke* i fråga, att de skola återgå till bondebefolkningen.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion om lagändring i syfte att bolags bulvanhemman skola tillfalla staten m. m.

*Om
expropriation
av bulvan-
hemman.*

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 180, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville överväga närmare riktlinjer för bulvanhemmans expropriation enligt 1925 års bulvanlag samt i sådant avseende exempelvis för sin del besluta den ändring i nämnda lag, att fastighet, som efter avtal eller vederbörligt beslut förklarats vara bulvanhemman, skulle tillfalla staten mot ersättning enligt grunder, som fastställdes i lagen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Lindhagen*, *Norman*, *Mag-nusson* i Kalmar och *Hansson* i Trollhättan, vilka hemställt om bifall till motionens yrkande.

Om
expropriation
av bulvan-
hemman.
(Forts.)

Herr **Lindhagen:** Riksdagen ansåg 1927, att här borde göras någonting för att få fason på realisationen av bulvanhemman och överhuvud taget reda ut denna invecklade fråga. Sedan hördes domänstyrelsen och egnahemsstyrelsen. Av deras utlåtanden, vilka finnas bifogade motionen och för övrigt också åberopas i utskottets betänkande, finner man, att båda två ha blivit bet på denna sak — domänstyrelsen därför att den inte intresserar sig så mycket för statsinköp och egnahemsstyrelsen av andra anledningar.

Nu har i anledning härav ärendet i januari av regeringen remitterats för erhållande av nytt utlåtande av länsstyrelser och andra myndigheter, just sådana, som i regel varit principiella motståndare till bulvanlagen. Och om de två föregående myndigheterna ha blivit bet på att finna någon framkomlig väg, så lär man kunna motse, att dessa andra myndigheter inte heller komma med någon som helst utredning eller bringa någon som helst klarhet i frågan.

Därför har jag ansett, att det finns ingen annan vån, när det gäller den här saken, än att riksdagen tar den definitivt om hand i sista stadiet och beslutar, att bulvanhemmanen skola tillfalla staten emot ersättning och att staten sedan fritt får förfoga över dem och kan ordna förhållandena på det ena eller det andra sättet. Detta är för resten en tanke, som även förut diskuterats såsom en eventuell utsikt, så att den är inte bara mitt påfund. Problemet lär nog inte kunna lösas på något annat sätt, och därför har jag måst göra den hemställan jag gjort. Men nu är min motion så formulerad, att yrkandet innebär, att riksdagen genast — ty saken brådskar i högsta grad — skulle antaga en ändring i 1925 års bulvanlag i angivet syfte.

Då man nu inte har kunnat få utskottet att gå med på något sådant, så är det ju egentligen omöjligt och i varje händelse lönlöst att framlägga en formulering, vilken borde ha åstadkommits genom samarbete mellan utskottet och justitiedepartementets lagbyrå på sätt, som ibland skedde i de gamla goda tiderna. Därför får jag nu, herr talman, inskränka mig till att i stället föreslå en skrivelse. Jag hemställer, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till lagändring i det i motionens yrkande angivna syftet.

Herr **Westman:** Det förhåller sig så, att riksdagen år 1927 har skrivit i detta ärende, och sedan ha i detsamma yttrat sig domänstyrelsen och egnahemsstyrelsen. På domänstyrelsens förslag har Kungl. Maj:t utfärdat en förordning, som innebär, att domänstyrelsen och statens egnahemsnämnd skola underrättas i händelse av försäljning av bulvanhemman. I ett avseende är således en positiv åtgärd redan vidtagen.

Vad beträffar ärendets vidare handläggning är att märka, att yttrandet från egnahemsstyrelsen sedan, så sent som den 14 januari i år, remitterats till länsstyrelserna i norra Sverige, vilka ha ålagts att höra hushållningssällskapens egnahemsnämnder och jordbrukskommissionerna samt därefter inkomma med yttrande i saken. Under sådana omständigheter vore det väl olämpligt, om riksdagen nu föregrepe ärendets vidare handläggning.

I reservationen står det visserligen, att Kungl. Maj:t har remitterat ärendet till myndigheter, som enligt hittills vunnen erfarenhet väsentligen kunna antagas vara bulvanlagens vederdelomän, men jag vågar påstå, att detta yttrande inte kan vara tillämpligt varken i fråga om jordbrukskommissionerna eller i fråga om hushållningssällskapens egnahemsnämnder.

Jag tror, att det är av mycket stort värde, om riksdagen får kännedom om vad dessa myndigheter ha att säga, innan riksdagen fattar något beslut av det innehåll, som herr Lindhagen har föreslagit. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Det är ju ett formellt och bra sätt att komma ifrån saken, att man säger, att frågan är under utredning — en evig utredning! Denna sak brådskar i högsta grad, och regeringen trodde ju först, att det var nog att höra egnahemsstyrelsen och domänsstyrelsen. Men sedan har man remitterat ärendet till länsstyrelserna. De ha emellertid i regel varit motståndare — det finns likväl ingen regel utan undantag — mot all social jordlagstiftning. Ända sedan 1901 har det bara varit en evig kamp mot landshövdingarna, när det gällt att få igenom önskemål på detta område. Emellertid har riksdagen förut inte brytt sig ett enda dugg om länsstyrelsernas motstånd, men nu spelar det en förskräcklig roll, vilket det inte gjorde förut. Och tack vare allt detta krångel blir lösningen uppskjuten, tills det kanske blir för sent. Här har justitieombudsmannen också fått ingripa mot länsstyrelserna och de högre ämbetsmännen i orterna, emedan de inte göra någonting avsevärt i och för tillämpning av bulvanlagen, och jag har även hört riksdagsmän från orterna säga, att det är ett stort spektakel, det är ren obstruktion helt enkelt. Och när det är de, som göra obstruktion, som skola höras, då förstår man hur det skall bli.

*(Om
expropriation
av bulvan-
hemman.
(Forts.)*

Herr Gabrielsson: Herr talman! Jag ville inte vid förra ärendet besvära med att begära ordet och svara, då herr Lindhagen sade, att jag var den, som helst av alla såg, att alla hemman skulle ägas av bolagen, ty då skulle det bli bra. Jag vill bara hänvisa till att under min verksamhet i Västerbottens läns egnahemsnämnd, som jag tillhört sedan dess tillkomst, där hava vi lyckats tillskapa mellan 3,000 och 4,000 egna hem, och därav utgöres åtminstone ett halvt tusental av s. k. friköpta bolagshemman.

Nu kan det hända, att herr Lindhagen säger, att dessa friköpta bolagshemman bara ha inägojord och att det därför är ingen glädje med dem. Jag kan emellertid bevisa, och det är ett faktum, att relativt största skogsarealen bland de egna hem, som bildas, förefinnes just hos sådana, vilka avsevärt och avstyckats från bolagshemman.

Jag vill också meddela — jag har sagt det tidigare för flera år sedan — att Mo—Domsjö aktiebolag under årens lopp har sålt inte mindre än 115 hemman tillbaka till bönderna, och för åbyggnader å dessa hemman — åbyggnader som bolaget delvis blivit ålagt att uppföra genom jordkommissionerna men som det till större delen uppfört på eget initiativ — har bolaget kostat på 535,000 kronor, under det att köpeskillingen för samtliga hemman uppgår till 470,000 kronor. Som bevis för att det inte bara är av ondo vad bolagen göra, har jag velat nämna denna sak.

Jag vill också uttala min tillfredsställelse med att herr Tjällgren erkände, att bolagen numera sköta sig bra och att det inte alls är av ondo, att de ha skogen. Jag var på sin tid i tillfälle att höra herr Tjällgren, då han, särskilt då det vara fråga om lagstiftning i detta avseende, ville, att man skulle göra allt — även om han inte ville gå så långt som herr Lindhagen, som önskade, att man skulle expropriera — för att försöka få bolagen att avstå sina skogsfastigheter till enskilda.

För att nu återgå till vad frågan gäller vill jag säga, att i det fallet kan jag instämma med herr Lindhagen, att denna fråga är brådslande, och jag hade hoppats, att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet redan vid innevarande års riksdag kunnat komma fram med en proposition rörande denna sak, ty jag skall också understryka, vad herr Lindhagen sagt, att denna bulvanlag är ett spektakel, och det är just därför, att vi hade en förbuds lag från 1906, men det var ingen påföljd, om bolagen använde ombud, vilka nu ha fått namnet bulvaner. Det blev ingen påföljd, om bolagen använde dessa s. k. bulvaner för att köpa jord. Sedan fingo vi bulvanlagen, som fick retroaktiv verkan ända tillbaka till 1906. Då man lagstiftar på det sättet, måste man

*Om
expropriation
av bulvan-
hemman.
(Forts.)*

ställa till en hel del villervalla. Emellertid ha nu dessa bulvanhemman dess bättre i stor utsträckning sålts till enskilda. Inägojorden har avsöndrats eller avstyckats, och lämplig areal skogsmark har lagts till denna, och sedan har Kungl. Maj:t givit bolaget tillstånd att förvärva den övriga skogsmarken. På grund av lagens stränga bestämmelse är det emellertid svårt för Kungl. Maj:t att lämna dylika tillstånd.

Jag har ett särskilt talande exempel i det fallet. I vårt län ha vi ett enda bolag, som har bulvanhemman, nämligen Holmsunds aktiebolag, vilket har 16 hemman, som förvärvades under den tid, grosshandlare Braathen ägde bolaget. Dessa hemman köptes sedan av hans son, när förbudslagen kom till. Nu har Holmsunds bolag både till den ena och till andra regeringen inlämnat anhållan att få förvärva dessa s. k. bulvanhemman, men det har fått avslag. Bolaget har nu låtit göra en undersökning om förhållandena där uppe, och den har gjorts genom en av våra jordbrukskonsulenter. Det visar sig enligt denna, att på samtliga dessa hemman fanns inte mer än sammanlagt 7 hektar inägojord. Det har också framgått av undersökningen, att det inte finns något hemman, som det kan bildas egna hem på. Inom egnahemsnämnden, som jag då tillhörde, tills jag kom med i egnahemsstyrelsen, voro vi i tillfälle att yttra oss över bolagets anhållan till Kungl. Maj:t, och vi tillstyrkte densamma. Men ärendet är fortfarande oavgjort, och det har begärts exekutiv försäljning av en del av dessa hemman. Det är sannolikt, att de komma att försälgas, och det har också kommit in ansökningar till egnahemsnämnden, där man anhåller att få låna pengar för att kunna köpa dessa skogsfastigheter. Men det är just spekulanter, sådana som åsyftades i herr Lindhagens nyss behandlade motion, det är just dessa s. k. enskilda skogsspekulanter, som vilja komma åt dessa skogshemman för att exploatera dem och tillgodogöra sig skogens avkastning.

Som det nu är med dessa bulvanhemman, tror jag för min del, att om Kungl. Maj:t följer det förslag, som egnahemsstyrelsen här givit, nämligen att man från inägojorden avstyckade tillräckligt med husbehovsskog och sålde egendomarna för en billig penning till egnahemsläntagare, till eventuella mindre bemedlade köpare, som ville skaffa sig jord, och att bolagen sedan finge förvärva den övriga skogsmarken, så vore detta den lyckligaste lösningen på hela frågan, och jag hoppas också, att det kommer att gå därhän.

Herr Lindhagen: Den siste talaren klagade över att den ursprungliga förbudslagen hade ingen påföljd beträffande de överträdelser, som företogs genom bulvanköpen, och han menade, att detta var så ytterst beklagligt. Det är just detta missförhållande, som min föregående motion riktade sig emot. Lagen har ingen påföljd, därför att man inte samtidigt, lika väl som beträffande arrende- och vanhävdslagarna, lät förbudslagen gälla även de enskilda spekulanterna. Denna lucka i lagstiftningen har jag liksom tidigare bl. a. jordkommissionen velat få fylld, men den siste talaren var absolut däremot, ty han ville, att det fortfarande inte skulle vara någon påföljd, om bolagen kringgingo lagen. Det lära de göra fortfarande, enligt vad jag hört. Det vore intressant, om någon annan ville intyga, hur det förhåller sig, så att man kunde få se förhållandena med andra ögon än herr Gabrielssons, vilket kan vara nyttigt ibland.

Nu är det ganska egendomligt i alla fall: staten stiftar en lag, som förbjuder bolag att utan särskilt tillstånd förvärva fast egendom på landet, men detta förbud gäller inte enskilda spekulanter. Så kringgingo bolagen bestämmelserna genom att sätta en bulvan i stället. Detta var inte otillåtet kan man säga, men det innebar ett kringgående av lagens anda och mening. Emellertid bekymra vi oss ju föga om lagens anda och mening i vår tid; när tillfälle att kringgå dem yppas och detta är i vårt intresse, göra vi det ganska allmänt, från den

högste till den lägste, så att jag vill inte precis klaga över den saken. Men så stiftades en bulvanlag, som äsyftade att förhindra detta och avskaffa de bulvanhemman, som finnas. När man väl fått en sådan lag, säger man, att nu skola bolagen direkt få köpa det, som de enligt äldre lag inte kunde få köpa annat än på omvägar. De få på detta sätt rent av ett premium, därför att de kringgått lagen. Staten vet inte vad den gör, den ger med den ena handen utan att veta vad den tar med den andra.

*Om
expropriation
av bulvan-
hemman.
(Forts.)*

Herr Frändén: Herr Lindhagen önskade, att någon annan, som kom från dessa trakter och kände till förhållandena, än herr Gabrielsson, skulle yttra sig om desamma. Jag finner mig därför föranlåten att säga, att jag känner till förhållandena och att jag till fullo instämmer i vad herr Gabrielsson här haft att anföras. Denna bulvanlag har verkligen genom att den fick retroaktiv verkan åstadkommit mycket trassel och trakasserier där uppe, men inte i ett enda fall en förnuftig åtgärd.

Jag tror visst, att herr Lindhagen vill hjälpa jordbrukarna och småbrukarna däruppe, men då skulle väl herr Lindhagen vilja vara med om en förnuftig lösning av frågan, och den enda förnuftiga lösning, som jag hittills åtminstone vet, är just vad egnahemsstyrelsen har föreslagit. Man borde ju kunna vänta, att den, som gör anspråk på att vara den förnämste att hjälpa det s. k. småfolket och det jordlösa folket där uppe, även så småningom skulle komma till den uppfattningen, att här måste man väl ändå begagna någon smula förstånd.

Herr Tjällgren: Herr talman! Det är ju riktigt, som herr Gabrielsson säger, att en del bolag styckat sina fastigheter och försålt inägojorden, som nu innehas och äges av vad man brukar kalla »verkliga jordbrukare». Nu vill herr Gabrielsson ha det på det sättet, att man skulle få en lagändring till stånd här i enlighet med egnahemsstyrelsens förslag, som just i dagarna skickats ut på remiss till jordbrukskommissionerna. Jag har äran ha det där hemma på mitt bord, och jag hoppas få yttra mig över det på det sätt, som jag anser bör ske.

Vad skulle nu bli följden, om man genom en lagändring skulle åstadkomma, att det bleve möjligt att företaga sådana styckningar? Jo, resultatet bleve, att vi skulle få bönder utan skog. Nu äro vi ju här sedan långa tider tillbaka ense om, att det ej lönar sig med jordbruk i Norrland — åtminstone är det ganska svårt — utan s. k. stödskog. Skulle man nu gå in för det förslag, som herr Gabrielsson här rekommenderar, skulle det bli en hel massa jordbrukare, som komme att äga inägojord men sakna denna stödskog.

Jag vill naturligtvis icke gå händelserna i förväg och säga vad det yttrande, som jag kommer att medverka till, kommer att innehålla. Men eftersom frågan bragts på tal och herr Gabrielsson vädjade till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, om jag hörde rätt, att han måtte se till att lagförslaget så vitt möjligt måtte komma fram vid årets riksdag, så vill jag bara säga min tanke om detta, så att ej herr Gabrielssons yttrande här skall förbli oemotsagt. Herr Lindhagen å ena sidan och herr Gabrielsson å andra sidan nämnde ordet spektakel i fråga om bulvanlagen. Jag tror, att de härvidlag ej inlade samma mening i ordet »spektakel». Herr Lindhagen menade nog, att det vore spektakel med bulvanlagen så tillvida, som den ej tillämpades, och herr Gabrielsson å sin sida menade, om jag fattade honom rätt, att det var ett spektakel, att bulvanlagen kommit till. Herr Frändén tycktes också vara av samma mening. Jag tror i alla fall, att det var nödvändigt, att denna bulvanlag kom till, men det vore ju naturligtvis önskligt, att den bleve tillämpad på det sätt, som i lagen är föreskrivet.

Om
expropriation
av bulvan-
hemman.
(Forts.)

Herr Westman: Jag ber att få hemställa till kammaren, huruvida ej kammaren av den diskussion, som förts, fått det intrycket, att det problem, som här föreligger, är synnerligen svårt och invecklat. Här ha förordats olika lösningar av herr Gabrielsson och av herr Lindhagen. Och herr Tjällgren har ställt i utsikt, att även han för sin del, när han skall avgiva yttrande, skall komma med ett förslag. Jag undrar, om ej kammaren under sådana omständigheter bör finna det vara betänkligt att hugga av den gordiska knuten på det sätt, som herr Lindhagen nu föreslår i sitt yrkande. Han föreslår, att man skall skriva till Kungl. Maj:t och begära den ändring i lagen, att hemman, som kan förklaras vara bulvanhemman, skall tillfalla *staten* mot ersättning enligt grunder, som fastställas i lagen. Det kan mycket starkt ifrågasättas, om det kan vara lämpligt för riksdagen att nu gå in för den linjen, vilken innebure, att staten skulle förvärva hemman, som ligga spridda här och var, och som det kanske skulle vara förenat med mycket stora svårigheter för staten att sköta. Jag tror, att det är det klokaste, att riksdagen ställer sig avvaktande i förhoppning, att Kungl. Maj:t underkastar detta invecklade problem en så snabb behandling som möjligt, så att vi kunna förvänta att få ett förslag från Kungl. Maj:ts sida till nästa års riksdag.

Herr Lindhagen: Herr Frändén sade, att det enda förståndiga vore, att bolagen finge behålla huvudsakligen skogsmarken, som de ha förvärvat genom kringgående av lagen, och det andra, några fattiga torp med något litet husbehovsskog, skulle tillfalla den där spillran av en självständig bondebefolkning, till vilken skogen skänktes, för att den skulle bli pampig, vilket den ej blivit på grund av kända förhållanden. Mitt förslag är minst lika förnuftigt som herr Frändéns. Det går ut på, att det finns ingen annan råd än att avhugga den gordiska knuten och säga: hela hemmanet, både skogen och jordbruket, tillfaller kronan, och sedan har kronan i sin hand att efter allmänna grunder och med iakttagande av förbudslagens anda och mening förfoga över jorden på sätt, som finnes skäligt och lämpligt. Då kan det ju också befinnas lämpligast, fastän domänstyrelsen tycker, att det är obekvämt, att kronan tills vidare behåller skogen såsom kärna till ny kronopark eller till en kommunal-skog i stället för att ytterligare öka bolagens skogsinnehav. Som ju andra kammaren flera gånger sagt ifrån, är detta senare nu fullt tillräckligt, och den återstående skogen bör tillkomma det allmänna och befolkningen.

Herr Gabrielsson: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag besvärar ännu en gång, men jag måste säga några ord med anledning av att herr Tjällgren uppfattat min och herr Frändéns ståndpunkt på det sättet, att vi skulle anse det vara ett spektakel, att bulvanlagen kom till. Jag sade, att det var ett spektakel, att man stiftade en lag, som fick retroaktivt verkan 20 år tillbaka, när man förut haft ett förbud för bolagen att förvärva fast egendom och bolagen ha kunnat använda ombud, vilket ansetts vara fullt lojalt, och egendomen har formellt ägts av dessa ombud. De ha varit mantalsskrivna på densamma o. s. v. Därefter stiftar man en lag, som skall verka retroaktivt 20 år. Det var detta jag ansåg vara ett spektakel.

Sedan sade herr Tjällgren, att han hade egnahemsstyrelsens utlåtande på sitt skrivbord. Det betvivlar jag inte, men jag misstänker, att han ej hunnit läsa det, ty om han gjort det, så hade han ej yttrat sig så, som han gjorde. Här står nämligen: »Ur sakliga synpunkter», säger egnahemsstyrelsen, »förefaller det, som om en lösning av frågan beträffande *avveckling av före den 1 januari 1926*» — märk väl, före bulvanlagens tillkomst — »*ingångna bulvanförhållanden* vore den, att det bolag, som nu genom bulvan innehar hemmanet, kunde — om skäl i övrigt härför föreligga — erhålla tillstånd att lagligt förvärva den

del av hemmanets skogsmark, som icke erfordras såsom husbehovsskog åt inägojorden. Till gengäld för att bolaget finge sagda tillstånd, borde bolaget (genom bulvanen) kunna ställa inägojorden jämte husbehovsskog till förfogande för försäljning till vederbörande arrendator eller annan verklig jordbrukare på för köparen *synnerligen* skäliga villkor. I dylikt fall torde köparen i regel kunna ehålla egnahemslån för företagets ändamålsenliga genomförande. Vid tillmätandet av husbehovsskog till dessa lägenheter bör givetvis iakttagas, att skogsmarksarealen bliver av den omfattning, att den nya jorddelningslagens krav i detta hänseende bliver tillgodosett.»

*Om
expropriation
av bulvan-
hemman.
(Forts.)*

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindhagen*, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära förslag till lagändring i det i motionens yrkande angivna syfte.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt herr *Lindhagens* yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande vissa ändringar i lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom.

*Om ändring
i bestämmel-
serna ang.
bolags jord-
förvärfv m. m.*

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 182, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t avgiva påminnelser om de av riksdagen år 1925 ifrågasatta ändringarna i förbudslagen mot bolagsförvärfv, nämligen dels beträffande reglering av stödskogsbegreppet inom Värmlands och Kopparbergs län och dels beträffande skyldighet för bolag att till staten och vederbörande kommun hembjuda köp av överloppsmark utöver föreskriven stödskog.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Linder, Thorberg, Lindhagen, Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Johansson* i Sollefteå, vilka hemställt,

1) att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t avlåta påminnelse om de av riksdagen år 1925 ifrågasatta ändringarna i förbudslagen mot bolagsförvärfv beträffande reglering av stödskogsbegreppet inom Värmlands och Kopparbergs län;

2) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t avlåta påminnelse om de av riksdagen år 1925 ifrågasatta ändringarna i förbudslagen mot bolagsförvärfv beträffande skyldighet för bolag att till staten och vederbörande kommun hembjuda köp av överloppsmark utöver föreskriven stödskog.

Herr Lindhagen: Här får jag, herr talman, anhålla, att då motionen rör två alldeles olika saker och reservationen ock blivit avfattad i anslutning till denna olikhet — motionen rör sig med orden »dels — dels», under det att reservanterna ha använt beteckningarna 1) och 2) — herr talmannen benäget ville framställa proposition på vardera saken för sig. Det omröstades också inom utskottet precis efter de två linjerna. Det var två olika omröstningar inom utskottet om de två yrkandena, som återfinnas på sid. 21 i utskottets utlåtande.

*Om ändring
i bestämmel-
serna ang.
bolags jord-
förvärfv m. m.*
(Forts.)

Den första punkten rör bestämmandet av stödskogsbegreppet inom Värmlands och Kopparbergs län. Därom skrev riksdagen 1925 och begärde en sådan reglering, och det avsågs alldeles särskilt att kunna förekomma för stora bolagsförvärfv på vissa orter, så att det skulle kunna bli kvar en del skog åt befolkningen. Detta är således en brådskanie fråga. Nu har utskottet lyckats få på hand den trumfen, att saken fortfarande ligger under utredning. Men detta är ju en så brådskanie fråga, att det ej går an, att regeringen får ligga på den längre. Man har nu låtit 4 år förgå i förhållande utredning av något, som borde beslutits genast. Och nu är man så innerligt glad över att man ej alls behöver befatta sig med detta, ty »saken ligger under utredning»! Det är klart, att här saknas det vederbörliga intresset hos vederbörande befattningshavare. Statsråden kunna ej rå med allt, utan det är den rotel, på vilken frågan ligger, föreställer jag mig, som ej har tillräckligt intresse eller som är så överhopad med göromål, att den ej har kunnat sköta ärendet. Eller ock ha myndigheterna i orterna tagit på sig alldeles för lång tid att utreda saken.

Emellertid ha nu, till skillnad från utskottsmajoriteten, sex reservanter hemställt, att »riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t avlåta påminnelse om de av riksdagen år 1925 ifrågasatta ändringarna i förbudslagen mot bolagsförvärfv beträffande reglering av stödskogsbegreppet inom Värmlands och Kopparbergs län.» De tycka nämligen, att det är ett spektakel att förhålla frågan på detta sätt, och då bör riksdagen göra en påminnelse.

Vad nu den andra frågan beträffar, så är det en gammal andrakammarständpunkt, som redan 1906 gjorde sig gällande, nämligen att bolagen hade förvärvat tillräckligt av den donationsskog, som kronan skänkt till jordbruket, så att resten borde få behållas av befolkningen och det allmänna, och därför vilja reservanterna ej medgiva — såsom första kammaren önskat — att bolagen fortfarande få förvärva all den skog till ett hemman, vilken ej ingick i s. k. stödskog. Men så blev det kompromiss mellan kamrarna, och då fingo bolagen den förvärfvs-möjligheten. Men sedan har andra kammaren slagit in på den ståndpunkten, att detta extra förvärfv borde bolaget hembjuda till staten och kommunen — i första hand kommunen — så snart ett bolag köpt en sådan skogsmark. Det gäller ju skogsmark, som en gång skänkts till jordbruket, och då borde jordbruket få behålla den åtminstone i form av sockenallmänningar. Skogen skulle alltså hembjudas till socknen eller också till staten, för att det därav skulle bli en sockenallmänning eller kronopark eller bidrag till en sådan domän. Det kan givetvis möta svårigheter att disponera skogen på grund av dess läge för dylikt ändamål. Men då denna skog kan ägas av en enskild person så kan den väl ägas också av staten eller kommunen. Jag vet ej, vilka oöverbanneliga hinder det egentligen skulle möta att inrätta sig på det sättet. Det gäller väl här som i så många andra stycken, att där det finnes en vilja finnes det också en väg, men där det såsom i detta fall ej finnes någon vilja finnes det ej heller någon väg.

År 1925 anslöt sig äntligen även första kammaren till den där ståndpunkten, och riksdagen skrev sålunda nämnda år om saken. Nu har emellertid den nuvarande regeringen förklarat sig ej kunna bifalla riksdagens hemställan utan har — i januari i år tror jag det var — beslutit att avskriva ärendet från vidare behandling. Det tycker utskottet är en tillräcklig anledning för riksdagen att avstå från sin ståndpunkt av år 1925 och för andra kammaren att avstå från sina många gånger upprepade ståndpunkter i den här saken.

Visserligen gör sig gällande numera ett oavlåtligt bemödande att i allt, som ej direkt berör den rena kampen mellan arbetsgivare och arbetstagare, åstadkomma enighet, trots det att man uppträder i valrörelsen såsom olika partier — enighet i fredsfrågan med anslutning till högerens riktlinjer, enighet i jordfrågan med anslutning till högerens riktlinjer o. s. v. Dock må i alla fall anmärkas, att den nuvarande regeringen i sådana här frågor representerar det konservativa

åskådningssättet och de storindustriella åsikterna — jag menar ej precis de enskilda statsråden, ty de ha kommit in i regeringen på olika vägar — men regeringschefen skall ju angiva tonen, och han var den gamle motståndaren inom norrlandskommittén mot bland annat ett mera effektivt tillämpande av förbudslagen, och då är det helt naturligt, att när den regeringen sitter vid makten och lär tillämpa sina grundsatser så avskriver den denna fråga. Men skall då riksdagen, därför att regeringen i sin nuvarande skepnad avskriver en sådan fråga, genast falla till föga, även alla vänsterpartier inom riksdagen eller före detta vänsterpartier? Skola de kapitulera för ett sådant maktspråk? Det har utskottet gladeligen föreslagit, men en del socialdemokrater inom utskottet ha dock ej kunnat förlika sig med en sådan statskonst utan yrkat, att riksdagen »måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t avlåta påminnelse om de av riksdagen år 1925 ifrågasatta ändringarna i förbudslagen mot bolagsförvärv beträffande skyldighet för bolag att till staten och vederbörande kommun hembjuda köp av överloppsmark utöver föreskriven stödsfog.»

Jag ber att få yrka bifall även till detta reservanternas yrkande.

Herr Westman: Endast några ord! Beträffande den första frågan, som den föregående ärade talaren berörde, vill jag endast säga, att där ligger saken på det viset, att det finnes en riksdagsskrivelse, vari begärts en utredning om ändring av begreppet stödsfog i ett par av de nordligare provinserna. Ärendet har blivit utremitterat till vederbörande myndigheter. De vitsorda att saken är invecklad. Det råder olika förhållanden i de berörda landsändarna, Värmland och Dalarna. I Dalarna äro förhållandena synnerligen egendomliga, och i de olika värmländska landsändarna möter man också säregna förhållanden. Frågan är alltså mycket svårlöst. Med hänsyn härtill har utskottet ej ansett, att det finnes fog för riksdagen att anse, att Kungl. Maj:t oskäligt länge legat på den här saken.

Beträffande den andra punkten yttrade herr Lindhagen, att det här gällde en fråga, vari vänsterpartierna, särskilt inom andra kammaren, hade tagit en bestämd ståndpunkt, som de nu skulle frångå, ifall de bifölle utskottets hemställan. Jag ber att få erinra, att i den skrivelse, som avläts 1925, anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, »huruvida och på vad sätt skyldighet må kunna stadgas för bolag och förening, som erhåller tillstånd till förvärv av fastighet jämlikt andra punkten av första stycket i 4 § av den riksdagen förelagda lagen om förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom, att till inlösen av staten och vederbörande kommun hembjuda det sålunda skedda förvärvet — — —». Det är således en s. k. förut-sättningslös utredning, som begärts av riksdagen. Nu ha myndigheterna, då de yttrat sig i den här saken, erinrat därom, att om ett bolag enligt gällande rätt vill förvärva en fastighet av det slag varom här är fråga, så skall bolaget begära tillstånd av Kungl. Maj:t. Då skall bolaget skicka in fångeshandlingarna till Kungl. Maj:t, som därefter prövar ärendet, sedan Kungl. Maj:t hört ej blott länsstyrelsen utan också den kommun, som kan vara intresserad, samt egna-hemsnämnd eller annan organisation, som kan ha sakkunskap i frågan. När ärendet kommit in till Kungl. Maj:t till avgörande, föreligger således en utredning, som ger Kungl. Maj:t säker ledning för att kunna bedöma, huruvida det är ett önskemål för staten eller kommunen att förvärva den ifrågavarande fastigheten, eller om bolaget skall få köpa den. Under sådana omständigheter har man ansett, att det ej tjänar någonting till att man vidtar en reform, som leder till att man får tvenne procedurer, först en, genom vilken frågan prövas av Kungl. Maj:t på det sätt, som lagen anger i sin nuvarande lydelse, och sedan en ny procedur, då bolaget skulle lämna in handlingarna igen och fråga Kungl. Maj:t, om staten eller kommunen hade något intresse av att förvärva

*Om ändring
i bestämmel-
serna ang.
bolags jord-
förvärv m. m.
(Forts.)*

*Om ändring
i bestämmel-
serna ang.
bolags jord-
förvärfv m. m.*
(Forts.)

fastigheterna. Myndigheterna ha sagt, att det räcker med den första proceduren och att man icke behöver ytterligare stadgande om hembudsskyldighet för bolagen. Detta har Kungl. Maj:t funnit riktigt. Kungl. Maj:t har funnit, att Kungl. Maj:t får kännedom om de fakta, som intressera Kungl. Maj:t, enligt nu gällande lagstiftning, och Kungl. Maj:t har därför sagt, att utredningen föranlett det beslut, att någon hembudsskyldighet ej behöver införas.

Herr talman! Jag tillåter mig att med stöd av vad jag anfört yrka bifall till utskottets avstyrkande hemställan.

Herr Lindhagen: Beträffande stödskogsbegreppet i Värmland och Dalarna har lagutskottets ordförande nu sagt, att det visat sig vara förskräckligt invecklat — jag tror, att han använde ordet »förskräckligt». Ja, om det vore så, lär frågan ej alls kunna lösas, men saken är ej så tilltrasslad. (Jag skall be att få fästa hans uppmärksamhet på vad som står i andra lagutskottets utlåtande om vad kommunalnämnder inom Kopparbergs län sagt. De ha givit en anvisning på hur hela förskräckligheten kunde utbytas mot en den allra enklaste lösning. Ett flertal kommunalnämnder hava förfäktat den uppfattningen, att all skog, såväl hemskog och fäbodskog som utskog bör hänföras till stödskog och sålunda vara undantagen från försäljning till bolagen. Det är mycket enkelt, den rationellaste lösningen, överensstämmande med kronans stora donation till jordbruket, så att där det finnes en vilja, herr Westman, där finnes det också en väg. Utskottet, säger nu herr Westman, har funnit, att det är mycket rimligt att man legat fyra år på den här saken. När det gällde att hindra den ordningen, att utskogen skulle få köpas, under det att fäbodskogen och hemskogen icke skulle få köpas utan betraktas som stödskog, då visade det sig i vissa socknar, att där är hemskogen och fäbodskogen högst obetydlig, och det mesta ligger på utskogen. Då borde det ha varit bråttom att hindra, att denna stora utskog fick köpas ograverat, och så ligger man i fyra år och ytterligare på en utredning, som inte drives med intresse för själva saken.

Vad så angår den andra frågan, så förstår jag ej, vad ordföranden menade. Man kan ju ej få till stånd en hembudsskyldighet till stat och kommun annat än med en ändring i själva lagen. Ehuru nu ett bolag i alla fall formellt skall ha koncession på detta — fastän det hör till sådana koncessionsvillkor, där ansökningen i regel skall bifallas — kunna vederbörande myndigheter, när de avgiva yttrande, ej föreskriva, att bolagen skola avstå skogen till staten eller kommunen. Det finnes ju ingen möjlighet därtill, utan det måste stå i själva lagen. Eljest blir det ingenting av.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder förekommit propositioner komme att framställas särskilt beträffande utskottets hemställan, i vad den avsåge förra delen av den i ämnet väckta motionen, och särskilt angående utskottets hemställan, såvitt anginge senare delen av samma motion.

Angående utskottets hemställan, i vad den avsåge motionens förra del, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att nämnda hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle bifalla motionen i berörda del.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i nu ifrågavarande del.

I avseende å utskottets hemställan, såvitt anginge senare delen av motionen, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels bifall till berörda hemställan, dels ock bifall till motionen i angivna del.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan i förevarande del vara med övervägande ja besvarad.

*Om ändring
i bestämmel-
serna ang.
bolags jord-
förvärfv m. m.
(Forts.)*

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14, såvitt angår senare delen av den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles motionen i nämnda del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående dels en effektiv rättsordning för bildande av nya jordbruk, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt, dels ock lagstiftning om expropriation av jord för bildande av nya jordbruk.

*Ang.
bildande av
nya jordbruk.*

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft till lagutskott hänvisade motionen nr 183 i första kammaren av herr *Lindhagen* samt motionerna nr 198 och 199 i andra kammaren av herr *Herou* m. fl.

I motionen I: 183 hade hemställts, att riksdagen beträffande bildande av nya jordbruk (rikets kolonisation) ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till ändamålets vinnande genom en effektiv rättsordning, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt.

I motionen II: 198 hade yrkats, att riksdagen ville hos regeringen anhålla, att det av Norrlandskommittén framlagda kravet på en expropriationslagstiftning såsom stöd för angelägenheten att i Norrland och Dalarne på bolags och enskilda spekulanter mark bilda nya jordbruk måtte snarast upptagas till behandling och föranleda en proposition till riksdagen.

I motionen II: 199 hade hemställts, att riksdagen ville hos regeringen anhålla, att jordundersökningens och jordkommissionens framställningar om en expropriationslag även för mellersta och södra delarna av riket, såsom stöd för strävandet att därstädes å bolags, enskilda spekulanter och större enskilda jordägares mark bilda nya jordbruk, måtte upptagas till behandling och föranleda en proposition till riksdagen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motioner, nr 183 i första kammaren samt nr 198 och 199 i andra kammaren, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Thorberg*, *Lindhagen*, *Norman*, *Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Pettersson* i Hällbacken, vilka hemställt om bifall till yrkandet i motionen I: 183.

Ang.
bildande av
nya jordbruk.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Här är fråga om bildandet av nya jordbruk och den rättsordning, som måste komma till stånd för detta ändamål. Det är en vidlyftig historia, och mycket finnes att säga om den saken, både om dess svårigheter och möjligheterna att övervinna svårigheterna. Men jag kan i denna sena timme ej inlåta mig så vidlyftigt därpå, som jag borde, utan jag får inskränka mig till några korta erinringar.

Jordkommissionen har på grund av uppdrag av regeringen framlagt ett fullständigt lagförslag om denna sak. Det innehåller en mängd bestämmelser om rätten att erhålla handräckning för att bilda nya jordbruk, om prövning av vederbörandes befogenhet, om medlen att få hjälp, eventuellt genom expropriation, om finansieringen av det hela o. s. v. Lagutskottet har uppfattat saken så, att här gäller det bara jordanskaffning. Således har utskottet ej prövat motionen i hela dess vidd, vilket såvitt jag förstår, innebär en underlåtenhet. För övrigt har utskottet i fråga om jordanskaffningen fallit tillbaka på sin gamla grundsats om frivillighet och jordägarens benägenhet, denna historia, som vi redan talat om alldeles tillräckligt, varför jag således ej vidare behöver fördjupa mig däri.

Den jord, som finnes till salu, är stora jordegendomar, som styckats till småbruk, och så finnes det ju också mindre färdiga gårdar, som säljas. Men detta är ju inte någon nybyggesverksamhet, någon »rikets kolonisation», som avser att skaffa ny jord under odling med erforderlig skog — sådan jord står sällan eller aldrig till buds någonstädes såsom ett fristående utbud. Det kan naturligtvis följa med någon skog, när man säljer en stor egendom, men när det gäller att lägga ny jord under plogen med tillräcklig skog och därav göra nya hem, finnas inga utbud inom landet, inga att tala om åtminstone. Och i alla händelser gäller det om dem, att de ej finnas till hands, där de behövas, vilket också ligger i sakens natur. Kolonister behöva först och främst jorden på den ort, där de ha sina rötter, där de äro bosatta, och där det oftast säges absolut nej till deras jordhunger. En rättsordning vill trygga en rätt för alla kompetenta personer, en rätt för alla att, trots sådana motigheter, få komma fram till en utkomst.

Jag yrkar således bifall till reservationen. Dock vill jag göra en ändring i formuleringen. Det är nämligen väckt dels en motion i första kammaren av mig med ett yrkande om en rättsordning i det här avseendet, men vidare är det väckt en motion av herr Herou m. fl. i andra kammaren, vilken motion avser en expropriationsrätt för ändamålet. Den ingår således som en del i den större och mera omfattande motionen, och då nu reservationen har formulerats så, att den avser bifall endast till motionen i första kammaren, så blir ju detta yrkande för trångt. Jag ber därför att få hemställa om riksdagens bifall till de i motionerna framställda yrkandena.

Herr Tamm: Herr Lindhagen har nyss framhållit, liksom i sin reservation, att någon jord för odling icke lär finnas till salu, och då herr Lindhagen även har åberopat ett uttalande av mig vid frågans behandling i utskottet såsom belägg för detta påstående, tager jag mig friheten att med några ord bemöta detta påstående.

Jag ber då att få hänvisa till ett betänkande, som utarbetats av 1925 års undersökningskommission för upplåtelse av jord. Detta betänkande är av någon oförklarlig anledning icke å statens bekostnad tryckt, men detta har skett på föranstaltande av Sveriges skogsägareförbund. I detta betänkande säga emellertid de sakkunniga i sin sammanfattning: »Såsom framgår av vad här ovan andragits hava bolagen för bildandet av nya bondejordbruk samt för utvidgning av förut befintliga jordbruk ställt till disposition en areal av 202,270 hektar.» Sedan visas fördelningen av denna jord, och man kommer så in

på frågan om odlingsmark erbjuden för nybildning av jordbruk, alltså för de ändamål, som motionären här åsyftar. Därav framgår, att 14,809 hektar odlingsbar torrmark, 4,990 hektar odlingsbar fastmark samt därtill 21,585 hektar skogsmark och övrig mark eller sammanlagt 41,384 hektar ställts av bolagen till disposition för försäljning. De sakkunniga anmärka ju, att denna areal icke är så särskilt stor, men de ha fått den uppfattningen att, om något behov skulle komma att föreligga utöver detta, det skulle kunna finnas betydligt större arealer att upplåta. Det är därför tydligt, att förhållandet icke är sådant, som herr Lindhagen här framhållit, att någon jord icke finnes att tillgå för detta ändamål, även om det kanske icke alltid skall visa sig möjligt att i detta fall uppfylla de väl stora pretentioner, vilka av herr Lindhagen här framställts, nämligen att var och en i sin by eller socken skall kunna få just sådan jord upplåten. Jag ger emellertid herr Lindhagen rätt, då han säger, att det huvudsakligen är de större jordbruken och även de mindre arrendegårdarna som äro salubjudna. Så är förhållandet, men varför är det så? Jo, det är icke därför, att odlingsjord icke står att få, utan därför, att det helt enkelt icke finns några spekulanter på denna odlingsjord. I denna min uppfattning har jag styrkts genom de förfrågningar, som jag gjort under sista tiden här. Det är också så, att det nu för tiden torde vara ganska svårt att kunna finna personer, som verkligen äro sådana ekonomiska optimister i jordbrukshänsende, att de vilja ge sig in på ett så vanskligt företag som att köpa, odla och bebygga jord, när samtidigt, i så stor utsträckning som nu är fallet, redan bebyggd jord kan köpas till priser, som säkerligen icke uppgå till hälften av odlings- och nybyggnadskostnader. Så är åtminstone med full säkerhet fallet i södra och mellersta delarna av Sverige, och jag tror att, efter den ledsamma erfarenhet man under senaste år haft i Norrland, det gäller också där. Jag tror till och med, att det kommer att gälla däruppe i Tornedalen, sedan man fått en ny järnväg där. Vi hörde det också under debatten i järnvägsfrågan framhållas, att ett fullgott bebyggt jordbruk däruppe, med husbehovsskog och med jord, som föder ett par kor, var utbudet för 2,300 kronor, alltså säkerligen för mindre än halva den kostnad, som bara bebyggandet av en dylik fastighet skulle kräva.

Det synes mig därför, som om de synpunkter, som motionären här vill göra gällande, måste betraktas såsom i visst avseende redan föråldrade och knappast kunna anses aktuella. Enligt mitt förmenande svävar hela denna motion så att säga i luften, och jag anser, att den åtminstone för närvarande saknar varje praktisk betydelse.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Nu fingo vi höra, hur det förhåller sig, hur det är ställt och hur man vill ha det i synnerhet! Det är i alla fall så, att riksdagen skrivit i denna fråga till Kungl. Maj:t år 1925 och begärt särskilda åtgärder för rikets kolonisation, icke uppe vid snögränsen i lappmarken, utan framför allt på de bättre, välbelägna enskilda markerna i södra, mellersta och norra Sverige, i floddalarna, vid sjöarna o. s. v., där det med större framgång kan drivas jordbruk.

Den siste ärade talaren säger, att denna riksdagsskrivelse är gammalmodig. Jag vill då fästa uppmärksamheten på, att i fjol egnahemsstyrelsen fick i uppdrag att verka för just detta. Det är således icke gammalmodigare än i fjol, då den fick detta uppdrag. Kanhända menade talaren, att riksdagen både 1925 och 1928 gav ett omöjligt uppdrag, och det är således då på tiden att vi slå vantarna i bordet, som man säger, och upphöra med denna improduktiva verksamhet.

Vidare menade talaren, att man redan kunde få köpa bebyggd jord för yt-

Ang.
bildande av
nya jordbruk.
(Forts.)

Ang.
bildande av
nya jordbruk.
(Forts.)

terst billiga priser. I förbigående sagt kommer man från »frivillighetens» målsmän alltid med de lägsta siffror man kan hitta, om man behöver dem för att tillgodose sitt intresse. Om jag hade haft någon statistik tillgänglig, skulle jag antagligen ha åberopat de högsta siffrorna, men jag har tyvärr icke någon sådan att tillgå.

Men i sak, icke är detta något, som skapar de nya arbetstillfällena och utkomstmöjligheter, som behövas på grund av den stoppade emigrationen och arbetslösheten i landet. Ty om det är någon, som lämnar en gård till en annan, som köper den, blir det bara så, att den, som lämnar gården, i stället blir utan gård. Det resulterar blott i ett ombyte av ägare. Här gäller det att genom ny kolonisation skaffa jordbruk för dem, som icke ha något. Vi ha förut talat om, att det är en svår sak — det medger jag visserligen — men gammalmodigt kan det väl icke anses vara att försöka odla den svenska jorden, i den mån den är odlingsbar! Det är i alla fall den yttersta resurs som folket har eller, som det heter i en gammal avhandling från 1700-talet om uppodlingsmöjligheterna i lappmarkerna: »evad okunnigheten och villfarelsen må hava att förebära, så måste jordbruket såväl i lappmarken som annorstädes anses för basis till all hushållning, som man vill skall äga bestånd och varaktighet». Så kommer det nog att förbli även under närmast följande tusen åren. Vi behöva icke tvivla på den saken. Gammalmodigt blir det nog aldrig att odla jorden.

Nu medgav i själva verket den siste ärade talaren också, att de utbud, som funnos, gällde större egendomar, som styckades upp till småbruk och således icke innebure någon kolonisation, samt mindre arrendegårdar, som nu såldes i växande omfattning. Men på vad sätt de senare säljas i brist på en rättsordning, vete allenast gudarna och möjligtvis herr Tamm. Han har nog rätt uti i alla fall, att det sker. Däremot framgick det av vad han sade, att det var en obetydlig jord, som erbjöds bara för bildande av nya jordbruk, och han tillade, såvitt jag fattade honom rätt, att det var 20,000 hektar mossar och någon del fastmark samt 21,000 hektar skog, eller med andra ord ungefär en hektar skog på varje hektar odlingsmark. Det skulle vara den berömda s. k. husbehovsskogen. Den statistiken visar, att det icke går att »frivilligt» få tillräckligt med odlingsbar jord på de lämpliga och erforderliga ställena. Detsamma gäller om husbehovsskog till nya jordbruk, ty man kan icke i vårt kalla klimat, vilket medför, att jordbruket också måste ha tillgång till skog, bilda jordbruk med så litet husbehovsskog.

Jag har icke i min reservation åberopat herr Tamms namn, men jag erkänner, att jag menade honom — han har rätt i det — då jag försiktigtvis talar om en representant för storindustrien. Herr Tamm sade ifrån här, att storindustrien icke vill avstå husbehovsskog i den föreslagna formen utan helst i form av servitut eller sådant. Jag förstår, att det ligger i industriens intresse att få det ordnat på det sättet. Det andra sättet är gammalmodigt, därför att det icke finns spekulanter på jorden nu, sade han. Det är klart, att det icke finns några spekulanter, ty man kan icke be en person med två tomma händer komma och titta på herrarnas utbud och säga: nej, så utmärkt det är, det tager jag genast! Det behövs nämligen en av staten ledd organisation, som tager spekulanten under armarna och gör undan allt det första bråtet för honom både i jorden, i dess första uppodling och i jordbrukets ekonomiska planläggning. Sedan må han taga itu med sin egen arbetskraft. Dessutom tager jag som sagt för givet, att det i vår tid måste givas ett tillskott i form av subvention, ifall man vill låta mindre bemedlade få del av detta och icke blott sådana, som själva medföra kontanter.

Denna motion innebär således en mycket allvarlig sak. Det sätt, varpå den siste ärade talaren ville, att den borde behandlas nämligen med hänvisning till att spekulanten utan inblandning från statens sida skulle få gå och titta på

och fröjdas över dessa otillräckliga och vanmäktiga utbud, det synes mig verkligen vara något gammalmodigt. Jag får verkligen säga, att riksdagen bör gå in för ett bifall till denna motion. Jag förstår emellertid, att riksdagen icke gör det i år, men det kommer en tid, då den kommer att göra det.

Ang.
bildande av
nya jordbruk.
(Forts.)

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de yrkanden, som framställts i de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifallas de yrkanden, som framställts i de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lindhagen* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 47;

Nej — 13.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en effektiv rättsordning för frilösning av sociala arrendejordbruk, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt.

Ang.
frilösning av
sociala arren-
dejordbruk.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 184 i första kammaren av herr *Lindhagen*, och nr 315 i andra kammaren av herr *Wiklund* i Byske m. fl.

I motionerna hade hemställts, att riksdagen beträffande frilösning av sociala arrendejordbruk ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till ändamålets vinnande genom en effektiv rättsordning, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Thorberg*, *Lindhagen*, *Norman*, *Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Pettersson* i Hällbacken, vilka hemställt om bifall till motionernas yrkande.

Ang.
frilösning av
sociala arren-
dejordbruk.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Det här är också en gammal och stor fråga, nämligen frågan om frilösning av arrendejordbruk, och med den uppfattning, som de tidigare kommissionerna, som behandlat denna fråga, haft och som enligt min mening sakens natur kräver, kan den icke lösas annat än genom en rättsordning. Jag åberopar de skäl, som jag i tillämpliga delar anfört i denna punkt under de föregående debatterna.

I det föreliggande betänkandet har lagutskottet särdeles åskådligt utvecklat samma ståndpunkt, som legat bakom dess avstyrkande av de övriga motionerna. Det är fortfarande frivilligheten och jordägarens benägenhet, som spöka, och detta är således definitionen på den rätta grundvalen för en social omtanke. Nu vet man icke, hur det här går till i verkligheten med de åberopade »frivilliga» försäljningarna av arrendejordbruk, men man måste befara det värsta. Utskottet hoppas emellertid på, att allt mera och mera skola sociala arrendejordbruk få köpas på frivillighetens väg utan någon kontroll över hur det sker och utan någon rätt för den, som vill men icke kan, att få lösa desamma. Då man vet, att bolagen ogärna avyttra skog, är det givet, att man även därutinnan kan befara stora missförhållanden.

Jag yrkar, herr talman, för att icke nu bli för vidlyftig i mitt anförande, endast med dessa ord bifall till min motion.

Herr Westman: Det framgår av utskottsutlåtandet, att utskottet mycket behjärtar det önskvärda i, att sådan arrendejord, varom här är fråga, skall komma att frilösas. Under denna frågas tidigare behandling har man observerat, att det funnits en hel del hinder för en sådan frilösning. Nu har utskottet pekat på, att genom den senare lagstiftningen har det ena hindret efter det andra avskaffats och undanröjts. Utskottet har därför ansett, att man nu skulle ställa sig avvaktande och se, om icke en gynnsam verkan av den senare tidens lagstiftning skulle komma att visa sig.

Utskottet har ur denna synpunkt kommit till den uppfattningen, att det inte finns anledning att nu anse, att det allmännas väl fordrar, att expropriationsrätt i detta fall införas, och har därför avstyrkt motionen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Utskottet har ju inte kunnat säga något annat, än att där det finns benägenhet hos jordägaren eller uppriktig önskan hos denne att avyttra arrendejordbruk det på senare tid också beretts honom sådana större möjligheter särskilt med hänsyn till in-teckningarna. Men utskottet har icke alls kunnat garantera, att man kan få övertaga ett arrendejordbruk med äganderätt, då jordägaren säger nej och icke heller att den frivilliga utbrytningen sker på ett tillfredsställande och skäligt sätt.

Här gäller det patriarkalisk omtanke om individen och icke bara ett gynnande slumpvis av vissa individer, därför att de händelsevis ha att göra med en filantropisk jordägare eller med en jordägare, som finner det vara med sitt intresse förenligt att avyttra jord på godtyckliga och snäva villkor.

Det finns ingen kontroll. Jordägaren rör icke om egendomen för att idka välgörenhet, utan han vill ha vinst på den och behålla av den för egen del så mycket, som han finner intresse av att behålla. Det är icke något att klandra hos jordägaren, men man kan klandra samhället, för att det tillåter, att ett sådant tillstånd kallas för social jordlagstiftning. Det är, såvitt jag förstår, att ställa allting på huvudet.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i de sociala arrendelagsbestämmelserna.

Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelags-
bestämmel-
serna.

Andra lagutskottet hade till behandling förehått två inom riksdagen väckta motioner, nr 185 i första kammaren av herr *Lindhagen* och nr 275 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Hällbacken m. fl.

I motionerna hade hemställts, att riksdagen ville besluta sådana ändringar och tillägg till gällande sociala arrendebestämmelser att:

- 1) minimiarealen för arrenden, som skulle falla under lagen, sänktes effektivt;
- 2) arrendetiden för arrenden under fideikommiss och för arrenden under sådana gods, för vilka tidsbestämmelse saknades, bestämdes till 15 år;
- 3) rätt till förnyelse av arrende (optionsrätt) medgäves arrendator vid utgången av den stadgade minimitiden;
- 4) kontroll vunnes på lagens tillämpning.

Eventuellt hade yrkats framställning till Kungl. Maj:t i ett eller flera av ovannämnda syften.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt:

- 1) att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till åtgärder från det allmännas sida för att åt sådana arrendatorer under bolag och med dem likställda, för vilka särskilda sociala lagbestämmelser gällde, bereda möjlighet att kostnadsfritt erhålla rättshjälp med avseende å frågor rörande arrendeförhållanden;
- 2) att yrkandet under punkt 1) i motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;
- 3) att yrkandet under punkt 2) i motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;
- 4) att yrkandet under punkt 3) i motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt
- 5) att yrkandet under punkt 4) i motionerna, i den mån det icke blivit besvarat genom vad utskottet under 1) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Lindhagen*, *Berglund*, *Norman*, *Magnusson* i Kalmar, *Johansson* i Sollefteå och *Pettersson* i Hällbacken, vilka hemställt om bifall till motionernas yrkanden;

2) av herrar *Magnusson* i Skövde och *Sandström* i fråga om utskottets hemställan under 1).

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande på det sätt, att först föredroges punkten 1 av utskottets hemställan samt därefter i ett sammanhang punkterna 2—5 av samma hemställan.

Punkten 1.

Herr **Sandén**: Herr talman! Då riksdagen år 1927 beslutade, att den norrländska arrendelagen skulle utsträckas att gälla även för Värmlands län och för vissa delar av Bergslagen, så hälsades detta beslut med tillfredsställelse framför allt av bolagsarrendatorerna, som äro bosatta i dessa bygder. Det visade sig emellertid inom kort, att de antaganden, som dessa bolagsarrendatorer

Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelags-
bestämmel-
serna.
(Forts.)

gjort — bland annat med stöd av utskottets uttalande till 1927 års riksdag — saknade fast underlag. Bolagen vidtogo en rad dispositioner, som, även om de i någon mån varit väntade av arrendatorerna, ändå överraskade dem och för-satte många av dem i en prekär ställning.

Redan under riksdagen i fjol — lagen trädde i kraft den 1 augusti 1927 — hade jag och mina kamrater bland socialdemokraterna på värmlandsbänken anledning att uppvakta dåvarande statsministern, excellensen Ekman, med en begäran om hjälp från regeringens sida i syfte att hejda den brådstörtade för-säljning av arrendegårdar, som åtminstone ett av de stora värmlandsbolagen igångsatt, och vilken försäljning medförde, att åtskilliga arrendatorer ställ-des inför en hotande katastrof. Jag ber få säga, att jag mycket väl kan för-stå bolagens önskan att få sälja för att därigenom undkomma de bördor, som lagen onekligen pålägger dem, och jag vill tillägga, för att icke något miss-förstånd skall råda på denna punkt, att de priser, som bolagen satt på sina till försäljning utbudna arrendegårdar, knappast kunna betecknas såsom orimliga eller ohumana. Arrendatorerna kommo emellertid genom bolagens åtgärder i en svår ställning. Flertalet av dem saknade resurser för att avsluta köp, och, vad värre var, de, som eventuellt kunde köpa, sågo sig ingen möjlighet att uppehålla eller livnära sig själva och sina familjer på gårdens avkastning. En hel del arrendatorer ställdes inför utsikten av en snar avflyttning ifrån ett hem, som kanske tidigare varit i släktens ägo och som de själva såsom ar-rendatorer bebott och brukat under årtionden. I en av de värmländska försam-lingarna, nämligen Ekshärad, inträffade, att arrendatorer inför bolagens åt-gärder nödgades vända sig till fattigvårdsstyrelsen i kommunen och meddela, att de i händelse vederbörande bolag vidhöll sin kontraktsuppsägning, icke såge sig någon utväg och att fattigvårdsstyrelsen efter uppsägningens ikraftträ-dande finge taga hand om deras familjer.

Genom ett raskt ingripande från regeringschefens sida hejdades emellertid den forcerade försäljning, som var påbörjad, och arrendatorerna fingo en smula andrum. Därmed var dock icke sagt, att bolagens försök att undslippa de femtonåriga kontraktens nackdelar eller de besvärligheter, som den norrländ-ska arrendelagen medförde, upphörde. Det är ju så, att dispens från lagens tvingande bestämmelser kan medgivas av länsstyrelse, och det är denna hake, som bolagen skickligt och flitigt, åtminstone i mina bygder, utnyttjat, då de vilja uppmjuka lagens bestämmelser.

Utskottet polemiserar i sitt utlåtande mot herr Lindhagens påstående, att lagen kringgås eller att lagen försatts ur funktion på olika sätt. Jag vet icke, hur allvarligt menad denna polemik är; jag vet icke, varför denna lag skulle behöva bilda något undantag ifrån den regel, som säger, att lagen är till för att överträdas. Utskottet säger emellertid, att utskottet »varken i mo-tionen eller vid de undersökningar, som utskottet varit i tillfälle att verkställa, funnit styrkt, att dylika missförhållanden», d. v. s. sådana som herr Lindha-gen påstår existera, »förefinnas i den omfattning, att utskottet äger anledning att förorda den i motionerna ifrågasatta kontrollen». Jag vet icke, hur om-fattande undersökningar utskottet verkställt, och jag vet ej heller, hur stora missförhållandena skola vara, för att utskottet skall finna dem värda beak-tande. Men vad jag med säkerhet vet är, att dispensförfarandet, som sätter lagen ur funktion, har, åtminstone i det län, där jag hör hemma, ganska fli-tigt tillämpats. Enligt de upplysningar, som jag under förra månaden in-hämtat från länsstyrelsen i Karlstad, biföll länsstyrelsen under 1928 tolv an-sökningar från Katrinefors bolag om ettåriga arrendekontrakt, vidare en an-sökning från aktiebolaget Edsvalla bruk, enligt vilken arrendetiden nedsat-tes till fem år, samt fem ansökningar från Uddeholms aktiebolag om arrende-tidens nedsättande till fem år. Under 1928 inkommo dessutom till länsstyrel-

sen från sistnämnda bolag, Uddeholms aktiebolag, sju ansökningar om arrendetidens nedsättande till fem år, och t. o. m. den 18 februari i år har bolaget begärt femåriga arrendekontrakt för ytterligare tolv gårdar samt fem-, fyra-, tre-, två- och ettåriga kontrakt för nio andra arrendegårdar. Jag har mig bekant, att inalles 46 dispensansökningar inkommit, och vid tiden för mina förfrågningar, eller den 18 februari i år, voro 28 av dessa utsända till landsfiskalerna för yttrande. De övriga ansökningarna ha enligt de uppgifter, som lämnats mig från länsstyrelsen, bifallits; ingen enda har avslagits.

Nu är jag ej blind för, att länsstyrelserna befinna sig i en svår ställning, då de skola avgöra dessa dispensansökningar. Det är ju nämligen så, att ansökningarna äro undertecknade av båda parterna, och det förefaller, som om länsstyrelsen ej gärna kunde göra annat än bifalla en ansökning, vilken, såsom sagt, föreligger från båda kontraktsundertecknarna. Jag antager emellertid, att riksdagen, då den beslöt lagen, menade, att vissa ansökningar böra avslås, även om de äro undertecknade av båda parterna. Många av de arrendatorer, som underteckna kontrakt med begäran om dispens — dessa äro långt flera, än vad nu tillgängliga siffror ge vid handen — ha icke haft annat val än att godtaga bolagens föreläggande. Genom sina organisationer ha arrendatorerna i Bergslagen och Värmland begärt kollektiva underhandlingar rörande de nya arrendekontrakten med bolagen. Bolagen ha givit ett bleklagt nej till svar och vägrat ingå ens i någon som helst diskussion om kontrakten. Arrendatorerna ha endast förelagts de nya kontrakten, i vilka jämväl hemställan om dispens finnes inryckt, i och för undertecknande till en viss dag. Jag kan i förbigående beträffande dessa kontrakt meddela, att arrendeavgifterna äro väsentligt höjda, och att samtliga bestämmelser äro skärpta. De arrendatorer, som mottaga ett sådant arrendekontrakt i och för undertecknande, erbjudas emellertid i många fall också samtidigt eller omedelbart efteråt att få köpa gården. Kan arrendatorn ej köpa och saknar han lust att skriva på ett kontrakt med dispensansökning, riskerar han att bli uppsagd till avflyttning. Har han möjlighet att genom upplåning anskaffa penningar till köpet, kan det ändå hända att, som jag nyss sade, han avskräckes från att göra ett sådant, beroende därpå att gården icke skänker honom hans huvudsakliga bärgning, och därför att den möjlighet till arbetsförtjänst, som han i sin egenskap av arrendator kan anses äga, berövas honom i samma stund som han blir självägare. Hur han vänder sig, befinner han sig i en svår ställning och är beroende av bolaget. Till slut återstår honom ingenting annat än att underteckna det förelagda kontraktet. Att han på grund av fattigdom tvingas att underteckna ett kontrakt, vilket spolierar de förhoppningar på säkrare existensvillkor, som han tidigare såg skymta som en följd av riksdagens beslut, undergräver emellertid den tillit till lagen, som jag tänker, att åtminstone ledamöterna av denna kammar önska, att medborgarna här i landet skola känna.

Nu kan det ju hända, att någon av herrarna betvivlar, att mina uppgifter rörande de arrendatorer, som ej vilja underteckna köpekontrakt med dispensansökan, äro riktiga. Jag kan emellertid styrka dessa med flera exempel, om det skulle vara av behovet påkallat. Jag skall nöja mig med ett par. Det kan vara onödigt att i det läge, saken nu befinner sig, föredraga flera. Bland de papper, jag har till förfogande, finnes en del uppsägningsbrev. Jag har ett, ställt till en bolagsarrendator, i vilket bolaget meddelar, att »på grund av den ändrade lagstiftning, som på senare tid ägt rum, har för oss värdet av att behålla egendomen betydligt minskats. Vi planera därför att sälja en del av de egendomar, vilkas arrendekontrakt nu utgå». Vederbörande bolag skrev vidare till denna arrendator, att bolaget fått den uppfattningen, att arrendatorn icke vore ovillig att teckna kolningskontrakt, och fortsatte: »Om ni är villig att teckna kolningskontrakt på exempelvis fyra år och underteckna den

Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelags-
bestämmel-
serna.
[Forts.]

Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelag-
bestämmel-
serna.
(Forts.)

dispensansökan till länsstyrelsen, som i sådant fall erfordras, så kommer försäljningen av egendomen icke att ifrågasättas. — Edert svar motses före den 1 november, och har till dess kolningskontrakt icke tecknats eller överenskommelse träffats, måste vi taga frågan om försäljning under övervägande.» Den arrendator, som det här gällde och som jag personligen känner, har varit mycket livligt intresserad av den femtonåriga arrendetidens genomförande. Han liksom många av hans kolleger hoppades nämligen, att ett beslut av riksdagen i denna riktning skulle skänka honom större trygghet och existensmöjlighet, bättre lön för mödan. Nu har han genom bolagets ingripande fått veta, att vill han bli kvar på den gård, som han själv och hans förfäder ägnat möda och omsorg, går det för sig endast under villkor, att han underkänner den lagstiftning, som han eftersträvat och vilken avsett att gagna honom själv och hans kamrater!

Den andra skrivelsen gäller också den en bolagsarrendator. Den är resultatet av en fortgående underhandling, och är egentligen endast en order från jägmästarn. Den lyder i all sin knapphet: »N. N. är avstängd från timmerkörning så länge han vägrar att skriva under nytt arrendekontrakt.» Det är kort och klart. Skrivelsen är dagtecknad den 6 februari i år. Arrendatorn i fråga föll undan och undertecknade ett femårigt kontrakt med dispensansökan. Jag antager, att länsstyrelsen ej har något annat att göra än bifalla ansökan, ty länsstyrelsen är ej skyldig att veta, att den ena parten mot sin övertygelse av nöd tvingats att lämna sin underskrift. Det kanske för övrigt kan vara av intresse, att såväl utskottets ledamöter som framför allt utskottets ärade ordförande och kammarens ledamöter få veta, att åtminstone ett av bolagen, ett bolag i bergslagen, funnit skäligt förklara, att »ställa icke upplåtes på femtonårigt arrende åt brukare, som vid denna arrendetids utgång skulle bli mer än 65 år gamla. Den brukare, som nu vore mer än 50 år, kunde således icke förvänta långtids arrende, med mindre än att han i samband med arrendeavtalets undertecknande medverkade till ansökning till vederbörande länsstyrelse om dispens för arrendetidens förkortning». Det meddelandet vill i realiteten säga, att en person, som nedlagt kanske flera års arbete på en arrendegård, genom lagens tillkomst försattes i rakt motsatt ställning till vad riksdagen med lagen avsåg. Riksdagen menade ju med sitt beslut att utöka området för lagen om femtonåriga arrendekontrakt att skapa större trygghet åt arrendatorerna. Resultatet synes tyvärr bli det motsatta. Bolagets meddelande, som förelades arrendatorerna vid en underhandlingskonferens, måste betecknas som upprörande, därför att det drabbar människor, som befinna sig i den ålder, då de ha större behov av att känna trygghet än vad man behöver i yngre dagar.

Innan jag slutar, skall jag tillägga, att man inom Värmland och Bergslagen igångsatt en ganska omfattande undersökning rörande arrendatorsförhållandena. De hittills lämnade uppgifterna innehålla åtskilligt av intresse. Det har emellertid varit omöjligt att göra någon bearbetning av detta stora material tills i dag, men så mycket kan jag bestämt säga, att bolagens strävan att undgå de femtonåriga avtalen framgår klart av undersökningen i fråga. Det synes, att dessa av mig här framdragna omständigheter borde föranleda en komplettering av tidigare fattade beslut i sådan riktning, att den svagare parten känner sig äga lagens stöd, då han gent emot den starkare hävdar ett intresse, som staten faktiskt ansett vara betydelsefullt.

I anslutning till vad jag sålunda anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den föredragna punkten 1 i utskottets hemställan.

Herr von Sydow: Herr talman, mina herrar! Jag har ej deltagit i detta ärendes behandling i utskottet, men då jag senare tagit del av utskottsutlä-

tandet, har det synts mig så anmärkningsvärt, att jag ej kan underlåta att yttra några ord om detsamma och framställa ett yrkande.

Utskottet har kommit till det resultat beträffande punkten 1, som den siste ärade talarén yttrade sig om, att det hemställer, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till åtgärder från det allmännas sida för att åt sådana arrendatorer under bolag och med dem likställda, för vilka särskilda sociala lagbestämmelser gälla, bereda möjlighet att kostnadsfritt erhålla rättshjälp med avseende å frågor rörande arrendeförhållanden.

Nu innefattas detta icke i motionen. Det är ett fristående yrkande, som framställts av utskottet. Jag vill ej alls ifrågasätta grundlagsenligheten härav — utskottet har rätt att göra så — men det är tämligen ovanligt att ett utskott i anledning av en motion föreslår något som icke alls innefattas i motionen utan är nytt.

Ser man nu efter, varför utskottet gjort detta förslag, så må jag säga, att motiveringen är ytterligt knapphändig. Det säges, att det är »önskvärt, att ifrågavarande arrendatorer i viss utsträckning beredas kostnadsfri rättshjälp i frågor rörande arrendeförhållanden. Arrendatorerna tillhöra ofta de mindre bemedlade samhällsklasserna. De äro därför säkerligen ofta i behov att kostnadsfritt erhålla råd och upplysningar eller annat biträde i ärenden angående arrendeavtalet och därmed sammanhängande frågor. Genom en sådan anordning skulle även kunna vinnas en viss garanti för att den sociala arrendelagstiftningens bestämmelser komma att noga följas.»

Man torde här stöda sig på ett utlåtande av 1921 års sakkunniga, vari det upplyses, att det i många fall befunnits, att bolagen sökt kringgå lagens bestämmelser, t. ex. genom att träffa arrendeavtal, som gälla för kortare tid än lagen medger. Nu kan ju däremot erinras för det första, att det icke är så underligt, ifall bolagen, när de få en sådan lagstiftning, som den ifrågavarande, vilken de anse uppenbart orättfärdig, till en början söka någon utväg att kringgå lagen. Detta ogillar jag visserligen, men man kan förstå det. Emellertid var det för åtta år sedan utlåtandet kom till och förhållandena lära nu vara vida bättre i förevarande avseende. För det andra torde böra erinras, att det icke tjänar något till, att bolagen göra sådana bestämmelser, som de nämnda, ty de äro enligt lagen ogiltiga. Jag kan således icke finna, att det blivit fastslagna några faktiska skäl till grund för utskottets förslag.

Sedan kommer man till det remedium, den hjälp, mot de uppgivna missförhållandena, som föreslås, nämligen att dessa arrendatorer skola erhålla fri rättshjälp. Detta yrkande kan tolkas olika. Många anse, att det gäller endast arrendatorer, som äro medellösa och som även annars skulle ha fri rättegång. Men om man läser betänkandet, kan detta icke menas, ty där står det, att dessa arrendatorer *ofta* äro mindre bemedlade, det skall alltså gälla även de som icke äro det. Vare sig arrendatorn är förmögen eller icke, skall han ha fri rättshjälp. Sedan är det fråga om vad som menas med fri rättshjälp. Ja, nu veta vi ju, att man i vissa kommuner, t. ex. Stockholm, anordnat fri rättshjälp för mindre bemedlade. Det betyder, att de få råd och upplysningar, och att de i rättegång få biträden, som hjälpa dem. Jag kan ej tolka förslaget på annat sätt, än att meningen är, att dessa arrendatorer skola få hjälp, ifall de vilja processa med jordägarna, d. v. s. att de skola få personer, som hjälpa dem att utföra processen, vare sig de ha tillgångar eller icke. Detta är dock, det får jag för min del säga, att gå rätt långt. Jag vill säga, att den fria rättshjälp, som finns t. ex. i Stockholm, visat sig fördelaktig, den har hjälpt många fattiga människor, men den är endast till för fattiga människor och för dem gäller den vilka slags rättskrav som helst och vilka kategorier av medellösa som helst, t. ex. arrendatorer, hyresgäster, tjänstefolk o. s. v. Men här plockar man ut vissa och säger, att just dessa skola få hjälp, men icke de

*Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelags-
bestämmel-
serna.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelags-
bestämmel-
serna.
(Forts.)

andra, och dessa, som få hjälp, få det vare sig de äro medellösa eller icke. De skola få hjälp, ifall motparten är ett bolag. Det har sagts här, att det ur det allmännas synpunkt är mycket värre, om skog går över till en skogsspekulant, än om den köpes av ett bolag, och då måste jag säga, att det förefaller mig vara ett mindre genomtänkt förslag att arrendatorn skall genom statens försorg hava fri rättshjälp, om han vill processa mot ett bolag, men icke om motparten är en skogsspekulant. Detta synes mig strida mot grundsatsen att i rättegångsmål staten bör ställa sig opartisk. Är det fråga om medellösa, bör det vara fri rättegång, men staten skall ej taga parti för en part, därför att hans motpart tillhör en viss kategori av rättsägare.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på punkten 1 i utskottets utlåtande.

Greve Lagerbjelke: Herr talman! Då jag med uppmärksamhet hörde på den förste talaren i denna fråga, fann jag, att han till grund för utskottets hemställan i punkten 1 anförde, att lagens bestämmelser, såvitt jag kunde fatta, enligt hans uppfattning i och för sig vore otillfredsställande. Men går man till utskottets motivering, finner man, vilket också är alldeles naturligt, att det icke är lagens otillfredsställande bestämmelser, som föranlett utskottets hemställan, utan den oriktiga och bristande tillämpningen av lagens bestämmelser, vilket är något helt annat. Jag vill för min del icke förneka, att det nog i vissa fall har förekommit, att lagens bestämmelser icke ha tillämpats såsom varit avsett, men jag har åtminstone för min del den uppfattningen, att även om sådana fall förekommit, så äro de dock icke synnerligen talrika. Och går man till utskottets motivering, så säges där också, att missförhållandena i detta avseende icke äro av den omfattning, att den i motionerna önskade kontrollbestämmelsen behöver komma in fråga. Jag kan sålunda icke finna, även om missförhållanden förekommit, att de kunna generaliseras och föranleda bifall till utskottets hemställan.

Går man till grunden för detta uttalande från utskottets sida, får man nog gå tillbaka till det i utskottets motivering åberopade sakkunnigbetänkandet av 1921, där mot varandra ställas arrendatorerna och jordägarna och där mot de senare göres den beskyllningen, att det icke varit någon svårighet för dem att få i arrendekontrakten inryckta mot arrendelagen stridande bestämmelser, vilkas innebörd och räckvidd arrendatorerna ej haft förmåga att överblicka. Jag vill bestämt påstå, att denna mot jordägarna i allmänhet riktade beskyllning saknar fog. Jag är personligen styrelseordförande i ett av de största jordägarerbolagen i hela landet, och jag vill säga, att det är utom min erfarenhet, att detta bolag på något sätt i något enda fall har sökt kringgå lagens bestämmelser eller upprätta arrendekontrakt, som icke varit i strikt överensstämmelse med gällande arrendelag. Jag har haft tillfälle att före plenum i dag i detta avseende utfråga detta bolags verkställande direktör; och han förklarade då, att i bolaget något sådant icke förekommit, och det var honom personligen också obekant, att i andra större bolag, vilkas förhållanden han väl kände, några dylika försök skulle ha ägt rum. Jag anser mig sålunda kunna tillbakavisa denna beskyllning, då icke ens några konkreta fall här kunnat åberopas. Det har sagts, att missbruk förekommit, men detta synes dock icke vara något skäl för, att vi skola besluta en skrivelse med begäran om utredning. Det är också synnerligen anmärkningsvärt, att i utskottets hemställan det i vanliga fall förekommande »huruvida» saknas. Det begäres bestämda förslag.

Jag vill sluta med att nämna, att jag, då det onekligen är rätt märkligt, att det icke finnes en enda reservant från denna kammare beträffande denna både principiellt och praktiskt ganska viktiga fråga, tillsport en av de utskottsledamöter, som deltagit i frågans behandling och sålunda i utskottets beslut angående denna hemställan, hur han kunnat vara med om detta. Han gav mig

det ganska karakteristiska svaret, att han ansett sig kunna vara med på utskottets hemställan av den anledningen, att han antog, att icke i ett enda fall sådan rättshjälp skulle komma att begäras. Men att anföra detta motiv för att begära en skrivelse synes väl dock vara mer än egendomligt.

Jag får, herr talman, yrka avslag på utskottets hemställan i punkt 1).

*Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelags-
bestämmel-
serna.
(Forts.)*

Herr Linder: Herr talman! Jag har icke deltagit i behandlingen av denna fråga inom utskottet, men jag kan icke underlåta att i alla fall taga till orda, när jag hör greve Lagerbjelke uppträda i denna sak. Jag får verkligen säga, att den motargumentering, som här presterats av greve Lagerbjelke, enligt min mening icke kan anses verka övertygande. Jag tycker för min del, att den verkar ganska ansträngd. En man av den kvaliteten borde verkligen efter att ha hört, vad som här dock anförts av en talare från de trakter, där dessa företeelser äga rum, vara mån om att försöka få en rättelse till stånd. Jag måste säga, att de klagomål, som man här hört och som kommit icke blott ifrån Värmland utan jämväl ifrån andra trakter, synas mig vara av den beskaffenhet, att lagstiftaren bör se till, att vad som lagstadgats också efterlevs. På den ena sidan stå de mäktiga bolagen och deras intressen, och på den andra sidan stå i regel fattiga stackare. Det är dock en skyldighet att hjälpa i sådana fall, så att de få den rätt, som lagen har tillerkänt dem. Var och en, som känner till den sociala arrendelagens bestämmelser, var och en, som erinrar sig vilka strider det var år 1927 om den lagen, måste säga sig, att lagen är fylld av bestämmelser, som det icke ligger nära till hands för menige man att behärska. Man kan ju tänka sig, att de ofta bliva kuggade i avseende å de invecklade bestämmelser, som där föreligga. När vi nu i dag ha haft att behandla en hel massa jordmotioner och avslagen på dessa motioner formligen hagla, det ena efter det andra, med överväldigande majoriteter, befinnes det, att det händelsevis ibland hela denna skara finnes ett yrkande, som har kunnat gillas av majoriteten inom utskottet. Det finnes icke inom första kammaren någon enda reservant antecknad på den punkten, såvitt jag kan se. Alla ha funnit det vara skäligt, att det åt arrendatorerna skulle kunna beredas tillfälle till en kostnadsfri rättshjälp. Vad som har sagts på den punkten inom utskottet har tydligen på alla, åtminstone från denna kammare, verkat övertygande. Är det verkligen då skäl att även i detta fall visa samma oförståelse, kan jag ju gärna säga, som på övriga punkter? Herrarna må för övrigt gärna ha rätt att avslå det hela, men varför kan man icke hjälpa åtminstone på den punkten, där det dock har lyckats att samla en majoritet inom utskottet?

Herr von Sydow har här talat om, att det skulle vara fråga om, att arrendatorerna skulle få fritt processa. Varför skall det vara nödvändigt att draga ut konsekvenserna så långt? Det är väl huvudsaken, att de få hjälp med sina kontrakt och med andra angelägenheter, när det gäller att ordna mellan å ena sidan dessa i allmänhet mindre bemedlade och fattiga människor och på den andra sidan dessa mäktiga bolag, som för övrigt i regel ha biträde av sina jurister. Jag skulle ändå vilja vädja till kammaren, om det icke skulle vara möjligt att åtminstone på denna punkt kunna medge en rätt i enlighet med vad utskottet här har föreslagit.

Jag yrkar bifall till den föredragna punkten.

Herr Westman: Herr talman! Den första fråga, som här har berörts, har varit, huruvida den sociala arrendelagen verkligen kommer till den tillämpning, som var avsedd vid dess antagande. En ärad talare från Värmland har gjort gällande, att lagen icke får den effektivitet, som var avsedd, därigenom att dispenser meddelas. Att dispens meddelas är inte detsamma som att lagen kringgås, ty i lagen står det ju, att dispenser kunna givas från vissa av dess

Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelags-
bestämmel-
serna.
(Forts.)

bestämmelser. Dessa dispenser sökas hos Konungens befallningshavande. Den ärade talaren yttrade sig på sådant sätt, att därav framgick, att han antog, att Konungens befallningshavande brukade meddela dispens, för så vitt arrendatorn och jordägaren voro ense om att söka sådan, utan att Konungens befallningshavande gick in på frågan, huruvida det fanns något sakligt skäl för dispens. Jag vågar tro, att detta är ett misstag. Vi ha förhört oss hos ett antal länsstyrelser. De ha sagt, att de fordra särskilda skäl för beviljande av dispens. Några av dem ha varit mycket stränga. De ha endast meddelat dispens i de fall, som uttryckligen finnas angivna i lagen som särskilda omständigheter, vilka kunna föranleda dispens, men ha avslagit dispens exempelvis i sådana fall, då en arrendator sagt, att han var så gammal, att han icke ville ha kontrakt på 15 år. Det skälet har icke ansetts gälla.

Vad beträffar antalet dispenser, vill jag meddela, att vi ha hört oss för rörande antalet av de dispenser, som beviljats hos vissa länsstyrelser från den tid, då den sociala arrendelagen trädde i kraft, d. v. s. efter den 1 augusti 1927. Vi ha då funnit, att i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands och Gävleborgs län har icke beviljats någon dispens. Det beror antagligen därpå, att i dessa län den gamla norrlandslagen gäller. Där äro förhållandena stadgade, och man har inrättat sig efter lagen. Där ha inga dispenser förekommit. I Kopparbergs län ha meddelats fem dispenser. Från Värmlands län ha vi fått den uppgiften, att där meddelats åtta dispenser; den ärade talaren sade, att antalet var tolv — det spelar ju inte någon större roll, vilken siffra, som är den riktiga. I Uppsala län ha meddelats 0 dispenser och i Stockholms län 13 dispenser. Men så kommo några län, där flera dispenser meddelats, nämligen i Västmanlands län 51 och i Örebro län 52 dispenser. Under inga omständigheter kan man säga, att dessa siffror giva anledning till det påståendet, att lagen blivit ineffektiv genom att dispenser beviljas i alltför stor omfattning. Vi böra för övrigt komma ihåg, att lagstiftaren gått ut från, att det skulle finnas möjlighet till dispens.

Sedermera har den frågan uppkommit, huruvida icke lagen verkligen kringgås. När den frågan togs upp i utskottet, väckte den livligt intresse från allas sida. Min ställning till saken var den, att jag erbjöd mig att försöka bringa klarhet i alla de fall, som kunde uppgivas såsom värda att göras till föremål för en utredning. Det talades då om olika fall, i vilka man kringgått lagen. En del av dessa fall äro berörda i herr Lindhagens reservation, och de ha också varit föremål för omnämnande under debatten i dag, t. ex. under den överläggning, som ägde rum rörande den första av herr Lindhagens i dag behandlade motioner.

Ett av de sätt att kringgå lagen, som omtalats, har varit, att ett bolag skriver arrendekontraktet på en areal, som är så liten, att den faller under minimibestämmelsen, och sedan säger till arrendatorn, att han äger utan kontrakt och utan ersättning bruka även ett område utanför det i kontraktet angivna. Det är riktigt, som det säges i herr Lindhagens reservation, att vid den sociala arrendelagens behandling år 1927 av det sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet en bolagsdisponent nämnde, att hans bolag hade slagit in på den nyss angivna vägen, låt vara i ringa omfattning. Emellertid säger herr Lindhagen i sin reservation till förevarande utlåtande, att denne bolagsrepresentant sedan uppgivit, att bolaget efter den nya sociala arrendelagens tillkomst slutat upp med detta tillvägagångssätt och att utskottet av denna anledning upphört att intressera sig för saken. Detta herr Lindhagens yttrande, i vad det avser skälet till, att utskottet icke fäst sig alltför mycket vid denna sak, är icke riktigt, utan vad som varit avgörande för utskottet har varit, att i den kommentar till den sociala arrendelagen, som utgivits av justitierådet Skarstedt och revisionssekreteraren Ekberg, förklara dessa herrar, som äro i emi-

nent grad sakkunniga, att en sådan manöver som den jag nu redogjorde för icke har någon verkan. Man bedömer frågan, huruvida ur arealens synpunkt ett arrende faller under den sociala arrendelagen eller utanför densamma, med hänsyn till det faktiskt upplåtna området och icke efter det område, som angives i kontraktet. Således kan en sådan åtgärd, som denne disponent hade vidtagit, endast betraktas som ett försök att kringgå lagen, men ett försök, som icke lyckats.

Man har så mycket större anledning att tro, att högsta domstolen skall inlåta sig på en sådan reell prövning, som det finnes prejudikata på från högsta domstolen från i fjol, vid vilket domstolen såg på ett annat försök att kringgå lagen på ett mycket realistiskt sätt. Det var då fråga om ett bolag, som skrev ett arrendekontrakt på 15 år, men av det innehållet, att arrendatorn för de fem första åren skulle betala 100 kronor i arrende och för de tio senare åren 1,000 kronor. Emellertid förklarade domstolen, att arrendatorns uraktlåtenhet att för det sjätte året betala de 1,000 kronorna icke kunde föranleda, att han vräktes. Det sättet gick alltså icke.

Vidare har det förekommit försök att kringgå lagen därigenom, att ett bolag skriver kontrakt på kortare tid än 15 år. Det har styrkts, att ett bolag, som har tryckta kontrakt med sina arrendatorer, på vilka det står, att kontraktet gäller för 15 år, överkorsat orden »15 år» och i stället skrivit »3 år». Då bolagets disponent samtidigt uppgivit, att bolaget icke har sökt dispenser, får man väl utgå från att det här föreligger ett försök att kringgå lagen. Emellertid kan jag icke definitivt yttra mig i saken, eftersom jag icke haft tillåtelse av de herrar, som ställde detta kontraktsmaterial till mitt förfogande, att höra efter, om disponenten har någon förklaring att giva. Jag fick icke tillstånd att framställa en sådan fråga, emedan man var rädd, att det skulle medföra obehagliga följder för arrendatorerna. Saken är icke alldeles slutgiltigt utredd, men såvitt jag kan döma av det föreliggande materialet, har från bolagets sida vidtagits en åtgärd, som icke hade bort förekomma. Emellertid kan man knappast kalla detta för ett kringgående av lagen. Det är ett försök att kringgå lagen. I lagen står det nämligen, att om man sätter kortare tid än 15 år vid sådana arrenden, där lagen föreskriver 15 år, skall kontraktet likväl anses vara slutet på 15 år. Bolaget kan ej heller gå till väga på det sättet, att bolaget i förtid tager ifrån arrendatorn de arbetsmöjligheter, som stå angivna i kontraktet som hans skyldighet att fullgöra, ty det förbjuder arrendelagen. En arrendator, som får ett sådant kontrakt på 3 år i stället för på 15 år, har således helt enkelt att sitta kvar och betrakta hela kontraktet såsom gällande i 15 år.

Emellertid är det givet, att en hel del arrendatorer utgå från den föreställningen, att vad som är skrivet skall gälla, och de betrakta alltså rättsförhållandet på det sättet, som om de endast hade treårskontrakt. Man kan icke begära, att dessa enkla människor skola ha kännedom om vad som menas med tvingande rättsregler o. s. v.

Även i övrigt kan det möta stora svårigheter för arrendatorerna att veta, hur de skola tillvarataga sina intressen gent emot bolagen och vilka rättigheter, som arrendelagen verkligen ger dem. Utskottet har därför kommit till den uppfattningen, att man borde vidtaga några åtgärder för att hjälpa arrendatorerna i förhållande till bolagen, i vad det gäller tolkningen av arrendekontrakten. Motionärerna ha föreslagit, att man skulle inrätta en kontrollorganisation, som skulle ha till uppgift att i olika delar av landet genom stickprov utröna, huru arrendelagen verkligen tillämpats i praktiken. Utskottet har liksom de sammansatta andra lag- och jordbruksutskott 1927 och 1928, vilka prövade denna fråga, ansett, att det möter betänkligheter att inrätta en kontrollorganisation med så vidsträckta uppgifter, som motionärerna ha avsett.

Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelags-
bestämmel-
serna.
(Forts.)

Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelags-
bestämmel-
serna.
(Forts.)

Vi ha tänkt oss, att man i stället skulle skapa ett kontrollorgan på det sättet, att man finge personer förordnade i de olika länen, till vilka dessa arrendatorer kunde vända sig, när de ansågo, att från bolagens sida några avvikelser från det riktiga ägde rum vid utformandet eller tillämpningen av arrendekontrakten. En sådan organisation finnes ju i fråga om ensittarna. Vi veta, att det hos länsstyrelsen förordnats en man, som står till deras förfogande. Genom att en sådan person utses för att bistå bolagsarrendatorerna, kunde myndigheterna få ett organ, till vilket de kunde vända sig, när det gäller att få klarhet om hur den sociala arrendelagen verkligen fungerar i det praktiska livet. Utskottet har således i anledning av den föreliggande motionen framställt det förslag, som innehålles i den första punkten.

Utskottets ärade vice ordförande, som icke deltagit i detta ärendes behandling, skildrade vådorna av de förslag, som utskottet här framställt, i mycket livliga färger. Men för min del har jag icke alls avsett, att förslaget skulle ha den innebörd, som den ärade talaren antydde. För mig har mönstret, såsom jag redan antytt, varit den organisation, som stadgas i den lag, som utfärdades med anledning av ensittarlagen. Där förekommer ju en hjälp från det allmännas sida i mycket inskränkt omfattning. Vidare ber jag att få framhålla, att det här är fråga endast om en skrivelse. Man kan således icke hårdraga uttrycken i utskottets förslag på det sätt, som den ärade talaren gjorde. Det är självklart, att i fall bestämmelser skulle komma att utformas med anledning av utskottets förslag, skulle man i de bestämmelserna taga hänsyn till huruvida den hjälpsökande vore ekonomiskt välbärgad eller om han vore i behov av den kostnadsfria rättshjälpen. Man får naturligtvis icke läsa förslaget på det sättet, att här den principen skulle uttalas, att var och en, oavsett sina ekonomiska förhållanden, skulle få rättshjälp kostnadsfritt. Ej heller får man häri inlägga ett uttalande, att vederbörande skulle få rättshjälp i den utsträckning, att han skulle ha rätt till fri rättegång. Modifikationerna få insättas vid utformandet av de förslag, som skulle utarbetas. Sedan de blivit framlagda, får riksdagen tillfälle att taga ståndpunkt till de synpunkter, som den ärade talaren framhöll.

Den ärade talaren ifrågasatte, huruvida det vore konstitutionellt riktigt, att utskottet gjorde det yrkande, som innehålles i den första punkten. (Herr von Sydow: Nej.) Ehuru jag finner, att jag missuppfattat den ärade talaren, vill jag emellertid, eftersom jag kommit att nämna saken, fästa uppmärksamheten vid att utskottet har rättighet att framställa förslag i anledning av de ärenden, som remitteras till utskott. Vi ha förut i andra lagutskottet i likartade fall använt oss av den rätt, som grundlagen i detta avseende ger dessa riksdagens utskott. Det gläder mig att nu höra, att den ärade talaren är av samma mening som jag och således anser, att utskottet icke överskridit sin befogenhet.

Med stöd av vad jag har anfört ber jag nu att under framhållande därav, att vi inom utskottet allesammans varit principiellt angelägna om att lagen skall tillämpas och icke kringgå, yrka bifall till den åtgärd i kontrollsyfte och i hjälpsyfte, som utskottet har föreslagit genom sitt yrkande under den första punkten.

Herr Lindhagen: Här ifrågavarande motion avser fyra yrkanden, såsom synes på första sidan i utlåtandet, nämligen att 1) minimiarealen för arrenden, som skola falla under lagen, sänkes effektivt; 2) arrendetiden för arrenden under fideikommiss och för arrenden under sådana gods, för vilka tidsbestämmelse saknas, bestämmas till 15 år; 3) rätt till förnyelse av arrende (optionsrätt) medges arrendator vid utgången av den stadgade minimitiden; 4) kontroll vinnes på lagens tillämpning.

Nu har på ett yrkande, som gjordes inom lagutskottet av en frisinnad representant, som det officiella protokollet utvisar, gjorts den hemställan, som innefattas i utskottets första punkt. Det var hans och hans meningsfränders i utskottet mening, att detta skulle innebära en begränsning i det yrkande, som i motionen fått den generella formuleringen: »Kontroll på lagens tillämpning.» Den senare formuleringen är ju så omfattande som möjligt, och då kan man, såvitt jag förstår, däri inbegripa både en liten kontroll, en medelstor kontroll och en effektiv kontroll.

I min reservation har anmärkts, att lagutskottets uppdelning av punkterna icke är den lyckligaste. Den första punkten avser att vara ett uttryck för ett slags kontroll, ehuru icke så omfattande, som avses i motionen. Utlåtandet hade bort utmynna i fyra yrkanden, varav de tre första innefattat avstyrkande av motsvarande punkter i motionen, varefter slutligen i den fjärde punkten om kontrollen sagts, att beträffande yrkandet om kontroll finner utskottet detta icke kunna i vidare mån tillstyrkas än att utskottet gör den hemställan, som nu finnes i första punkten. Så skulle åtminstone jag skrivit det. Nu står det emellertid skrivet på detta sätt, och det må då gärna vara hänt. Annars hade emellertid, efter det motionens yrkande blivit utslaget i voteringen om kontraposition, de som äro för motionens yrkande kunnat rösta för den här lilla glimten i det stora mörkret i utskottets framträdande i den sociala jordfrågan. Nu finner man, att greve Lagerbjelke och herr von Sydow tycka, att också det är alldeles för mycket, och talmansskapet befarar konstitutionella revolutioner genom att man på detta mikroskopiska sätt skulle rent av gå utöver den vidlyftigare motionens ram. Nå, stryk då gärna den där struntan också, så blir det rent bord, ty det är mycket rejälare. För min del yrkar jag i alla fall bifall till den lilla småsaken, eftersom den nu står där. Den kan nämligen tjäna som ett uträckt finger till en verklig kontroll. Man kommer, och säger: här har man redan räckt ett finger, det har självfallet visat sig vara alldeles otillräckligt, var snälla och ge oss mer! Då är man på glid. Det ha också i utskottet två uppmärksamma iakttagare, herrar Magnusson i Skövde och Sandström, befarat, och de vilja för all del inte, att den där möjligheten skulle få stå kvar heller, utan de vilja bara rent reaktionärt ha avslag på allting.

Den här lilla rättshjälpen har ej någon betydelse annat än den parlamentariska, som jag nyss nämnde. Men i praktiken för arrendatorerna får den, tror jag, sällan eller aldrig någon betydelse för den kontroll på den sociala arrendelagen, som de behöva. Den arrendator, som reser sig på detta sätt mot ett bolags maktutövning, äventyrar, såsom de själva pläga berätta, nödig arbetsförtjänst, förlust av arrende vid kontraktstidens utgång med flera nackdelar. Det är en oförlätlig motsägelse mot lagens sociala karaktär att fortfarande även på detta sätt vältra även kontrollen över lagens tillämpning huvudsakligen just på de svaga, som skulle skyddas genom densamma.

Här hör man nu också talas om att det i en lagkommentar förmenas, att en lagstridig bestämmelse i arrendekontraktet icke blir gällande. Man hänvisar med andra ord arrendatorn till att stämma till domstol. Det är precis att bjuda stenar i stället för bröd. Samhället måste utöva kontrollen, utan att arrendatorn på något sätt blir misstänkt för att ha med saken att göra. Samhället skall kontrollera, att dess egen lagstiftning blir upprätthållen, och icke säga till arrendatorn: Var så god och stäm till domstol. Det är nästan fräckt.

(Herr Westman: Han behöver inte stämma. Han sitter bara kvar.) Sitter kvar! Det får man väl se. Arrendatorn vågar förresten inte sitta kvar och bli berövad sin arbetsförtjänst med flera straffpåföljder. Hur skall han kunna sitta kvar och inte få något att äta? Nej, herr utskottsordförande, det där är alltför mycket vetenskap. Det är en sådan oerhörd strunt den där första punkten, och jag förvånar mig över att vissa ledamöter i riksdagen icke representera mera

*Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelags-
bestämmel-
serna.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelags-
bestämmel-
serna.
(Forts.)

mandom, mod och morske män, än att de darra av skräck bara för den där betydelselösheten.

Vi ha av herr Sandéns föredrag hört ytterligare exempel på, hur det förhåller sig. När man reser i arrendebygder får man höra sådana historier, hur många som helst. Det är kanske mången gång överdrifter i talet, ty de flesta människor överdriva lätt, då det gäller deras egna lidanden. Men av dessa upprepade berättelser vart man kommer om sådana saker, förstår man, att det måste ligga något bakom. Det ligger också i sakens natur, att det måste förhålla sig på det sättet. Här är det med andra ord inte fråga om att man skall vänta på att få bevisat med två vittnen, som i rättegångsbalken säges, eller genom annan juridisk upplysning, att det behövs kontroll, utan det ligger i sakens natur, att man, när en lag stiftas, skall se till, att lagen också förekommer ett kringgående, som annars lätt äger rum. Så är det med de flesta lagar. Det föreligger således en brist vid lagens stiftande från början och icke någonting som behöver bevisas först efteråt.

Vad de andra punkterna angår, har i motionen och i reservationen samt nu i herr Sandéns anförande sagts vad vi önska, och det är icke värt att upprepa det här i kväll.

Jag yrkar således bifall till utskottets första punkt, då den nu är utbruten som en kontrollåtgärd på detta område. Så hemställer jag för övrigt, att riksdagen beträffande utskottets hemställan under punkterna 2—5 ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till lagändringar i det i motionernas yrkanden angivna syftet. I motionerna har nämligen yrkats antingen omedelbar lagändring eller också skrivelse. Den omedelbara lagändringen har nu icke kunnat komma till stånd, då utskottet icke velat vara med därom. Det behövdes därför ett närmare arbete och samverkan med justitiedepartementets lagbyrå, vilket är utslutet. Därför får man nu falla tillbaka på en bedrövlig riksdagsskrivelse, som sedan ligger länge i departementet så som vi känna till. Under tiden går livet sin gång och gör sina ogärningar, sådana som just skulle förekommas genom det där skrivelseförslaget. Här är nu ytterligare ett bidrag till detta slags tågordning.

Herr Tamm: Herr talman! Det var ju mycket intressant att få höra herr Sandéns anförande här. Det tycks ju vara så, att först stiftar man lagar, där bolagens äganderätt i mycket hög grad kringskäres och dessa bolag påläggas ett mycket starkt ekonomiskt tryck. När sedan bolagen under detta ekonomiska tryck vilja sälja sina egendomar, kallas det för illojalt och betecknas som ett försök att undgå lagens påföljder. Det var verkligen högst intressant att här få höra, att arrendatorerna däruppe i Värmland lyckades förmå en av den förra regeringens medlemmar att ingripa för att hindra bolagen i deras ännu åtminstone ofrånkomliga rätt att avyttra sina egendomar. Det är också egendomligt, att just det förhållandet, att de nya lagarna ha framkallat en försäljning av egendomar, nu skall omnämnas med klander, när man minns, att vid lagens tillkomst flera av dess tillskyndare framhöllo, att ett av de förnämsta syftena med denna lag var att framtvinga en försäljning av arrendegårdarna. Herr Sandén har även framhållit en hel del missförhållanden, men det mest anmärkningsvärda är, att det »missförhållande», som han ansåg vara ett av de förnämsta, och som även herr Linder till min stora förvåning framhöll i dag på förmiddagen, nämligen att bolagen begära dispens från lagen i vissa fall, skulle vara något slags illojal handling. Det står dock i lagen, att bolagen ha full rätt därtill. Det står också i lagen, under vilka förhållanden dispens bör beviljas, nämligen bland annat om bolaget under arrendetiden vill avyttra sina fastigheter eller om arrendegårdarna äro av den ringa omfattning, att innehavaren icke därav kan ha sin huvudsakliga bärg-

ning, vilket är fallet, då lägenheterna äro så små att de, såsom förhållandet särskilt ofta är i Bergslagen, mera äro att anse såsom arbetare- och kolareboställen. Jag måste därför inlägga en alldeles bestämd gensaga mot den uppfattningen, att just bolagens hemställan om dispens skall få betraktas såsom någon illojalitet mot lagen. Dessutom ber jag att få meddela, något som kanske herr Sandén icke hade kännedom om, nämligen att då dispens beviljas av länsstyrelserna, är det visst icke alla gånger detta sker från lagen i dess helhet. T. ex. länsstyrelsen i Västmanlands län går så till väga, att dispens i regel endast meddelas från tillämpningen av den långa arrendetiden men icke från sådana bestämmelser i övrigt, som äro av den största vikt för arrendatorerna, nämligen att jordägare få åtaga sig underhållsskyldighet, nybyggnadsskyldighet o. s. v.

Det måste även anses vara ganska anmärkningsvärt, att herr Sandén framhåller, att höjda arrendeavgifter också skulle utgöra försök att komma från följderna av lagen. Den nuvarande lagens bestämmelser innehålla ju bl. a., att på jordägaren skall läggas nybyggnadsskyldighet och underhållsskyldighet samt i stor utsträckning även skatter, vilka förut betalats av arrendatorn. Att man då verkligen höjer arrendebeloppet och på det sättet evalverar skatter och andra avgälder, som förut burits av arrendatorerna, anser man vara upprörande. Så tyckes emellertid verkligen vara fallet, och så har saken även framställts i en motion i andra kammaren, visserligen väckt av några kommunister. Där kallar man, just med hänvisning till dessa höjningar och till de skärpningar, som herr Sandén talade om, dessa kontrakt för slavkontrakt.

Nu har herr Sandén vidare framhållit ett par konkreta fall, som skulle i någon mån bestyrka, att bolagen i vissa avseenden hade gått litet för långt. Därvid nämndes särskilt ett fall, då vederbörande arrendator tillfrågats: »vill ni köpa egendomen, eller vill ni sitta kvar och åtaga er kolning?» Jag hör nu, att herr Sandén säger, att arrendatorn icke tillfrågades, om han ville köpa egendomen. Om han ville stanna kvar, skulle han emellertid kola, men eljest skulle egendomen säljas. Det är samma innebörd. Men då vill jag säga herr Sandén, att det inte var så märkvärdigt, om bolaget ansåg, att det behövde denna gård till kolarboställe. I våra skogar däruppe är nämligen det viktigaste att få någon som kolar. Kan bolaget icke få disponera en sådan gård som kolarboställe, finns det ingen anledning för bolaget att nedlägga kostnader på nybyggnad och underhåll, som krävas för bostället, utan då är det naturligtvis en ekonomiskt naturlig sak för bolaget att avyttra fastigheten. Det kan väl icke vara något oriktigt. Vi komma här in på en helt annan princip, nämligen den, som herr Lindhagen i flera fall förut berört, att man skulle vara skyldig att låta sina arrendatorer köpa fastigheten. Men i så fall får man naturligtvis försöka komma så långt, som herr Lindhagen önskar, d. v. s. låta staten ingripa och betala skillnaden mellan den köpeskilling, som en kanske utfattig arrendator med små resurser kan vara villig att betala och den som en annan person är villig att betala till bolaget. Men då äro vi inne på ett helt annat område.

Jag tror, att jag härmed i stort sett har bemött de påståenden, som framkommit angående en illojal tillämpning av lagen. Under den tid vi behandlat detta ärende i lagutskottet, har det mig veterligen icke framkommit ett enda verkligt bevis på att lagen överträtts. Det framhölls av herr ordföranden och har även framhållits av herr Lindhagen i hans reservation, att ett av de värmändska bolagen hade tillämpat det system, som ordföranden nämnde, att man för att undgå norrlandslagen utarrenderat en areal på t. ex. bara 4 hektar, medan egendomen i själva verket var större. Det gällde ett av våra större bolag för några år sedan, och förhållandet sammanhängande med att detta bolag hade inköpt några fastigheter just i de norra delarna av landskapet, som

Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelags-
bestämmel-
serna.
(Forts.)

Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelags-
bestämmel-
serna.
(Forts.)

händelsevis kommit att höra under den dåvarande norrlandslagen. Förfarandet tillämpades enligt överenskommelse, icke med de enskilda arrendatorerna utan med en mycket livskraftig arrendatorsförening, alltså en fackförening, om att det fåtal arrendatorer, som funnos på detta område, skulle taga samma arrendekontrakt, som gällde på de övriga stora bolagsskogarna. Det var alltså en överenskommelse mellan dem, som skedde fullt öppet, varför alltså icke något sken av illojalitet kan komma att vila över saken.

Sedan ha vi det andra fall, som det talats om och som motionären egentligen stöder sig på. Han säger ju i sitt särskilda yttrande: »Vid justeringen doku-
menterades emellertid ofrånkomligt betänkliga överträdelser i ett annat avseende.» Herr ordföranden framhöll just det avsedda exemplet. Det skulle vara det fall, som en ärad ledamot av lagutskottet drog fram. Han omgav det med stor hemlighetsfullhet, därför att han förmenade, att om det komme till offentligheten, skulle arrendatorerna därigenom bliva lidande, en givetvis fullt ogrundad betänklighet. Detta gällde ju det förhållandet, att bolaget i fråga offentligen uppvisat, att det använt tryckta kontraktsformulär, på vilka arrendetiden angivits till 15 år, men att i vissa fall endast treårig arrendetid hade tillämpats. Jag har under de gångna veckorna både själv direkt och även genom Svenska skogsägareförbundet försökt komma i förbindelse med ett mycket stort antal av våra bolag, och jag har sökt få reda på hur dessa lagar numera tillämpas. Jag får verkligen säga, att jag har kommit till den bestämda slutsatsen, att även om möjligen något sådant tillfälligtvis förekommit, har det i intet enda fall inträffat, att man avsiktligt saboterat dessa lagar. Vid mina undersökningar kom jag även att få reda på det här omnämnda fallet, men bolagets namn vill jag icke vara indiskret nog att omtala. Det visade sig emellertid vid samtal med vederbörande disponent, att han hade utarrenderat de allra flesta egendomarna just på 15 år, men det var ett litet antal gårdar, där arrendatorerna hade setat i 15 år, och lagen säger, att man i sådana fall icke behöver förnya arrendet annat än på obestämd tid eller på ett visst antal år åtminstone, men icke på 15 år. Nu kan jag inte säga, om lagen kan tydas på det sättet, ty förhållandet är, att just denna fråga har varit underställd till och med ett par justitieråds bedömande, och de ha stannat vid olika meningar samt faktiskt till sist kommit till det resultatet, att endast ett prejudikat kan lämna ett bestämt avgörande i denna fråga. Men ifrågavarande disponent svarade i alla fall, då jag frågade honom: »jag har enligt min mening handlat i fullkomlig överensstämmelse med lagen, och jag anser mig hava fullkomligt rätt». Detta är det enda konkreta bevis, som har framdragits, men det kan dock icke påvisas, att det inneburit någon illojalitet gentemot lagen, fast jag icke vågar påstå, att handlingssättet varit överensstämmande med lagens andemening. Men vad man här skulle komma fram med, är icke, att lagen misstytts och på grund därav icke följts, utan man skulle påvisa, att den i illojalt syfte saboterats.

Till sist skulle jag endast vilja angiva min ståndpunkt till den fråga, som här är berörd just i punkt 1), och den formulering, som den har fått. Greve Lagerbjelke har ju till dem bland högermännen i denna kammare, som deltagit i utskottets beslut, riktat en viss förebräelse för att de icke på det hållet ha reserverat sig. Jag har ju setat vid bordet i detta fall, och jag får säga, att jag visserligen röstade mot förslaget, men vid samtal med utskottets ordförande framgick det, att det icke var meningen, såsom för övrigt har framhållits här, att få fram en lagstiftning, som skulle bereda, vad man kunde kalla verklig rättshjälp åt arrendatorerna, och som skulle lämna arrendatorerna fri processhjälp. Skulle frågan ha legat på det sättet, hade jag på det bestämdaste motsatt mig ett sådant förslag, ty det skulle givetvis ha kunnat leda till vittomfattande och betänkliga konsekvenser. Men det gällde ju här

endast att åstadkomma en institution eller att förordna en person, till vilken arrendatorerna skulle kunna få vända sig för att få råd och upplysningar beträffande tolkningen av kontrakten. Nu är detta givetvis — och det är en av de få punkter, där jag helt kan instämma mer herr Lindhagen — en »struntsak», ty det torde väl knappast finnas någon arrendator nu för tiden, som inte kan, åtminstone utan några större svårigheter och utan större omkostnader, få just de upplysningar, som denna institution skulle kunna ge. Men jag ansåg också att en dylik officiell personlighet eller institution även skulle kunna tjäna som en slags buffert mot de många gånger oberättigade beskyllningar, som riktas gentemot jordägarna, och så förty med denna dubbla uppgift få anses försvarbar. Det var på grund av denna uppfattning om den personen eller institutionen, som jag för min del icke har reserverat mig.

*Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelags-
bestämmel-
serna.
(Forts.)*

Herr Mellén: Herr talman! Jag deltog icke i den slutliga behandlingen av denna motion. Eljest hade jag givetvis reserverat mig mot utskottsutlåtandets första punkt. Åtminstone hade jag sökt förebygga den vittomfattande ordalydelse, den har fått. Jag vet emellertid, eftersom jag var närvarande vid utskottets första sammanträden, att den egentliga anledningen till denna punkt var, att det framhölls av någon ledamot, att vissa bolag i Norrland skulle hava gjort försök att kringgå lagens bestämmelser. Det var en lös uppgift, fast den visst styrktes bättre sedan, men bolagen fingo aldrig tillfälle att yttra sig. Det har också i dag framlagts bevis för att ett och annat bolag gjort försök att kringgå lagen. Men låt dem, som man tillvitar dessa förseelser, förklara sig, så kanske de riva sönder bevisen, så att de bliva av noll och intet värde. Man skall icke döma bolagen alldeles ohörda.

Herr Linder talade med patos om de mäktiga bolagen, mot vilka de fattiga stackars arrendatorerna böra skyddas. Men är verkligen förhållandet så i våra dagar? Behöva arrendatorerna skyddas genom särskilda lagar mot bolagen? Min erfarenhet — och jag bor i en skogsbygd med många bolag — är helt annorlunda. Jag har aldrig hört talas om, att bolagen trakassera sina arrendatorer utan tvärtom, på bästa vis söka ordna för dem. Det finnes många självägande bönder i trakten, som icke ha det så bra som bolagens arrendatorer. De bo i välbyggda och av bolagen väl underhållna hus och ha inga skatter numera för fastigheten. Arrendegårdarna ha blivit eftersökta platser. Skall man då kalla arrendatorerna för fattiga stackare och särskilt påkalla statens skydd för dem? Vad gör man för att skydda bonden, som mången gång icke på långt när har lika goda levnadsvillkor? Intet!

Jag kan icke finna annat än att utskottet hemställt, att dessa arrendatorer skola få ej blott hjälp på statens bekostnad vid arrendekontraktets upprättande utan även fri rättegång i fråga om kontraktets tolkning m. m. Bifalles denna hemställan kan en arrendator som kommit på kant med sitt bolag trakassera detta med ideliga processer, som han har rätt att föra gratis.

Herr Lindhagen säger, att skriver man en lag, skall man söka förekomma, att den kringgås. Det är alldeles riktigt, men det var ett nytt sätt att försöka förekomma kringgående av lag, att bevilja den, som blir utsatt för kringgåendet, förmånen av fri rättegång. Drag ut konsekvensen därav, herr Lindhagen! Varför skola icke med lika rätt alla människor, mot vilka rättsvidriga åtgärder företagas, ha fri rättegång likaväl som dessa arrendatorer? Det är en mycket farlig princip.

Jag instämmer i greve Lagerbjelkes och herr von Sydows yrkande om avslag.

Herr Lindhagen: Jag får säga den siste talaren, att jag inte alls har författat det där tillägget. Det har kommit från helt annat håll, och jag tycker

Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelags-
bestämmel-
serna.
(Forts.)

inte, att det är något värde med det, så han behöver inte se så skarpt förebrående på mig, då han talar om dess olämplighet.

Här har riktats åtskilliga anmärkningar mot herr Sandéns framställning, och det kommer han säkerligen att bemöta själv på ett effektivt sätt. Jag begärde ordet med anledning av herr Tamms yttrande. Herr Tamm satte nämligen på ett frigörande sätt saken på sin spets. Han sade: »Vad vill det här säga? Skall man inte ha rätt att sälja sin egendom? Förresten var det ju lagens mening att framtvinga en försäljning — försäljning till vem man vill.»

Därmed äro vi just framme vid pudelns kärna. Om lagen vill vara social, skall den skydda jordbrukaren och det verkliga jordbruket. Skogsägaren har sin skog, men lagen bör skydda den verkliga jordbrukaren och hans hem. Har jordbrukarhemmet gått i arv genom generationer, är det så mycket klarare, att den där rätten att sälja sin egendom, som det heter, är just vad som bör underkastas en viss modifikation genom en social lag. Ty att sälja sin egendom betyder här också att sälja arrendatorn och hans arbete och hans familjs utkomst. Får man sälja människor? Det är något som åtminstone principiellt är avskaffat i den europeiska civilisationen, fast vi som bekant göra det i alla fall på omvägar. Här se vi således, huruledes det saknas en rättsordning i det nuvarande samhällstillståndet. Herr Tamms inpass är ett flagrant bevis på frånvaron av en rättsordning.

I sammanhang med detta, att man säljer sin egendom, kan man fråga sig, om arrendatorns och hans förfäders odlingar på en gård äro jordägarens egendom eller arrendatorns egendom. Enligt gudomliga lagar är det arrendatorns egendom, och om jordägaren kan sälja den, är det ju en tillämpning av det berömda ordet, att »egendom är stöld». Det har man i högsta grad anledning att säga. Detta är ett gammalt arrendatorskrav, som är totalt tillspillogivet genom den nuvarande ordningen, som beslutats av riksdagen, och i brist på en rättsordning, som förekommer sådant.

Nu säger man, att här behövs ingen kontroll, som herr Tamms anförande utmynnade i. Han hade ringt till en del bekanta, så långt han kunnat nå, och de säga: »vi känna inte till någon olaglighet». Alltså är det ända från Ystad till Haparanda det utmärktaste rättstillstånd vid denna lags tillämpning. Men om det är på det sättet, behöver man inte vara rädd för en kontrollåtgärd. Den skulle då bara visa, hur onödigt den är. Men det är väl just kontroll, som herrarna äro rädda för. Det är mänskligt, och så är det med oss alla, herr talman. Ja, det gick till och med så långt, att herr Tamm sade att om det skulle bli en lag om kontroll och man till och med skulle lämna rättshjälp åt arrendatorer, måste det leda till betänkliga konsekvenser. Således, om arrendatorerna finge verklig rättshjälp för att kunna få sina rättigheter gällande utan äventyr för dem, skulle det leda till de betänkligaste konsekvenser! Där ser man i alla fall, var haren har sin gång.

Den siste talaren sade, att de självägande inte på långa vägar ha det så bra som arrendatorerna. Då får jag säga, att den norrländska förbudslagstiftningen, som vi genomfört för att bevara den självägande befolkningen, varit ett stort misstag. En hel befolkning och en nästan enhällig riksdag tyckte, att man borde bevara den självägande befolkningen, men om vi vetat, som den siste talaren upplyste oss om, att bönderna nästan komma till paradiset, när de bliva arrendatorer under bolagen och inte äro självägande längre, skulle vi naturligtvis inte ha inlåtit oss på en sådan villfarelse som hela den norrländska lagstiftningen. Förresten är det ganska märkvärdigt, att när det gäller statsjord, säga herrarna, att det aldrig skall vara arrende, utan bara full äganderätt. Det verkar ju bäst på det här folket vid valttillfällena, att man vill ge dem full äganderätt. Men när det gäller edra egna possessioner, är det ingenting annat än den gamla arrenderätten, som passar, och ju uslare den är för arren-

datorerna, dess bättre tycka ni, att den är. Men då äro vi på den andra kanten framme, naturligtvis också i valsyfte, men även i rättvisans syfte, och upplysa allmänheten om, hur det rätteligen förhåller sig.

Ordföranden uttryckte sig något ofullständigt, då han menade, att herr Lindhagen har velat upprätta en kontrollorganisation. Det vet ordföranden, att det inte alls är fråga om, utan det starka i motionärernas och reservanternas ställning är tvärtom, att man slipper upprätta en kontrollorganisation. Finnarna, som måste göra de här sakerna grundligt, ha inrättat en särskild nämnd, som skulle granska vartenda arrendekontrakt och se till, att det var riktigt, och att det efterlevdes. Där kommer det således inte i fråga något smussel. Så viktigt ansåg man det vara där. Men vi för vår del ha bara föreslagit, att jordkommissionerna, som i alla fall äro upprättade i alla län och skola resa omkring och se på vanhävdade egendomar, enligt lagen kunna få i uppdrag att under resorna också taga stickprov på arrendekontrakt och se efter, om de överensstämma med lagen och om de efterlevas. Detta jordägarna till varning och andra jordägare till varnagel. Vi ha inte föreslagit någon genomförd kontroll på varje kontrakt.

Det har ändå alltid sagts från det andra hållet, att man inte kan göra sådant utan att det blir mycket dyrt, och när vi nu kommit fram med detta förslag, har man inte fäst något avseende vid det utan betraktat det som luft. Utskottet fortsätter att säga, att det är dyrt, och tillåter med andra ord inte, att det får bli billigt.

Herr Sandén har i alla fall blottat åtskilligt på den bleka verkligheten på många håll. Vi kunna ju förstå, hur det förhåller sig med friheten och självständigheten hos arrendatorerna. Den existerar på många håll icke, därför att den icke kan existera.

Herr Sandén: Herr talman! Jag skall bara taga några få minuter i anspråk.

Vad jag fäste mig vid i herr Westmans replik till mig var att han yttrade, att länsstyrelserna hade möjlighet att pröva dispensansökningar, som inlämnades. Jag förstår inte, hur denna prövning skall gå till. Länsstyrelsen kan ju inte gärna rannsaka hjärtan och njurar med stöd av de handlingar, länsstyrelsen har på bordet, och det är föga troligt, att en arrendator, som befinner sig i sådant nödläge som åtminstone den ena av dem som jag omnämnde, i händelse länsstyrelsen verkligen skulle vända sig till honom med direkt förfrågan, skulle inför länsstyrelsen kunna säga, att han var påtvingad uppgörelsen. Det kan han däremot säga till mig och till andra personer, som stå utanför bolagets intressesfär, och om vilka han tror, att de hysa intresse för hans förhållanden.

Jag nämnde ju också, hur ett av bolagen förfarit, då det på förhand meddelat, att bolaget icke träffade uppgörelse om femtonåriga kontrakt med arrendatorer, som voro fyllda 50 år. Även i det fallet få arrendatorerna ett föreläggande, innan kontraktet uppgöres. De meddelas: ni är fyllda 50 år, och bolaget kan inte sluta ett 15-årigt arrendeavtal med er. Ni får skriva på ett kortvarigt kontrakt och underteckna en dispensansökan för insändande till länsstyrelsen. De arrendatorer, som fått detta föreläggande, ha svält det beska pillret och godkänt bolagets ultimatum. Herr Westman hade intet att säga härom.

Gent emot herr Tamm, som tyvärr icke är inne nu, skall jag be att få säga, att jag kanske känner till dessa saker litet bättre än herr Tamm tror. Jag råkar nämligen under tio års tid ha stått i kontakt med de värmländska bolagsarrendatorerna och uppehåller fortfarande nära förbindelse med dem. Jag har hunnit studera förhållandena i så gott som hela Värmland, och jag tror

*Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelags-
bestämmel-
sena.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelags-
bestämmel-
serna.
(Forts.)

inte alls att jag brister så förfärligt i sakkunskap, som herr Tamm synes inbillas sig.

Herr Mellén frågade litet patetiskt, om det verkligen var av behovet påkallat, att arrendatorerna skyddades mot nutidens bolag. Ja, herr Mellén, det är just vad det är, det är mycket starkt av behovet påkallat till och med!

Sedan herr Tamm nu åter infunnit sig i kammaren, ber jag få tillägga, att jag med intresse tog del av herr Tamms polemiska metoder. Det är en mycket bekväm metod, herr Tamm, att konstruera en ståndpunkt och säga: detta är den och den talarens påstående, och så bemöta den ståndpunkten. Men jag är alltför gammal för att falla offer för sådan polemik. Jag har ingen gång sagt, att det är illojalt av bolagen att försöka sälja arrendegårdarna. Tvärtom betonade jag uttryckligen — stenogrammet kommer att utvisa detta —, att jag i det stycket förstod bolagen. Jag betonade också till yttermera visso, att inga klagomål kunde göras gent emot bolagens prissättning på de arrendegårdar, som de tillhandahålla. Jag sade alltså raka motsatsen mot vad herr Tamm påstod att jag sagt.

Herr Tamm fann det synnerligen anmärkningsvärt, att jag och mina kamrater på värmlandsbänken här i riksdagen i fjol vände oss till regeringen, och han anmärkte mot att en regeringsledamot ingripit för att hejda den försäljning av arrendegårdar, som pågick i Värmland. Jag sade emellertid inte, att han ingripit för att hejda försäljningen, utan jag sade att han ingripit för att hejda den *forcerade* försäljning, som Uddeholmsbolaget åstadkom, och det är en annan sak. Jag belyste hur behövt detta var med hänvisning till Ekshärad, där arrendatorerna ställts i ett sådant nödläge, att de tvingats att vända sig till fattigvårdsstyrelsen och begära att fattigvården skulle taga hand om dem, om bolaget vidhöll sin strama försäljningspolitik. Jag bevistade i fjol ett arrendatorsmöte i Ekshärad, där 200—300 av Uddeholmsbolagets arrendatorer voro närvarande och även en del av bolagets tjänstemän med skogschefen i spetsen. De klagomål som då framburos, voro så starka, att vi efteråt, när påskhelgen var över, utan tvekan hänvände oss till regeringen.

Jag har inte alls påstått, att höjningen av arrendena var en illojal åtgärd. Även i det fallet konstruerade herr Tamm en ståndpunkt, som jag icke omfattade. Jag har vid intet tillfälle sagt detta. Vad kommunisterna påstå i sin motion om att arrendekontrakten äro slavkontrakt etc. kommer inte mig vid. Den affären får herr Tamm göra upp med vederbörande motionärer.

Herr Tamm uppehöll sig vid en av de skrivelser, jag åberopade här, och upplyste om att det där var ett typiskt fall. Bolaget behövde ett kolarboställe, alltså tillskrev bolaget arrendatorn, och föreslog nytt arrendeavtal, enligt vilket han skulle åtaga sig kolning. Det nya kontraktet var betingat av ekonomiska skäl, sade herr Tamm, det var med hänsyn till nybyggnader och underhåll för bolaget bäst med en ny uppgörelse. Jag förstår inte, herr Tamm. Skulle det inte varit bättre att träffa ett långvarigt arrendeavtal, om det varit betingat av ekonomiska synpunkter? Om det var det skälet, som låg till grund för bolagets påtryckning, att bolaget på grund av ekonomiska skäl önskade träffa avtal med arrendatorn, hade det då inte varit bättre att avtalet sattes till femton år i stället för fem? Jag förutsätter, att bolaget hade större utsikter att vinna tillbörlig avans på sitt i gården nedlagda kapital, om det hade möjlighet att utnyttja arrendatorns arbetskraft under femton år i stället för fem.

För övrigt skulle det vara intressant att få svar på frågan varför bolagen vägra att diskutera dessa frågor kollektivt. Det har gjorts framställning både från arrendatorsorganisationen, Värmlands arrendatorsförbund och svenska sågverksindustriarbetareförbundet, som arrendatorerna tillhöra, om en diskussion, märk väl: ingen kollektiv avtalsuppgörelse, men en diskussion, som skulle

röra arrendekontrakten. Varför vägra bolagen detta? Jag antar det beror på, att det är lättare att taga en arrendator i taget än att ta en hel organisation på en gång.

Herr talman! Jag har ingen anledning att frånträda det yrkande, jag förut gjort. Jag är, som jag förut sagt, i motsats till herr Mellén fullkomligt övertygad om att arrendatorerna behöva det skydd och den hjälp, de kunna få.

*Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelags-
bestämmel-
serna.
(Forts.)*

Greve Spens: Herr talman! Jag har under föregående år såsom ledamot av andra lagutskottet sysslat med dessa frågor, och jag skall be att få säga endast ett par ord.

Jag tror att man väsentligt överdriver behovet av den rättshjälp, som utskottet här ifrågasatt. Det har ju också herr Lindhagen medgivit och sagt, att han tror att det sällan eller till och med aldrig kommer att uppstå något behov av en sådan här rättshjälp. Här har sagts av flera talare, att dessa arrendatorer hos bolagen äro så hjälplösa gent emot de mäktiga bolagen, men jag skall be att få framhålla, att enligt vad som upplystes 1927, när frågan om arrendelagen då var före, ha arrendatorerna både i Värmland och i de övriga delar av landet, där bolagsarrendatorer i större mängd förekomma och där det uppgivits, att det finns missförhållanden, slutit sig tillsammans i föreningar, och dessa föreningar kunna mycket väl lämna den hjälp, som arrendatorerna behöva, åtminstone i de allra flesta fall. Man skall därför inte såsom herr Linder m. fl. säga, att de äro så hjälplösa.

Nu har ju herr Westman sagt, att åtminstone han icke hade för avsikt, att förslaget i den föreliggande första punkten av utskottets hemställan skulle tolkas så vidsträckt, som herr von Sydow framhöll, men förslaget är ju stiliserat så, att därunder kan inbegripas både att det skall lämnas fri rättegång och att det skall givas upplysningar och råd angående arrendeförhållandena, allt detta på statens bekostnad. Jag tror, att det är ganska onödigt att åsamka staten en sådan kostnad. Det finns nog inte heller så mycket missförhållanden, som många talare framhållit här. Nu för tiden är nog förhållandet mellan arrendatorn och jordägaren ett helt annat än det var förr i världen. Herr Lindhagen tänker ju alltså på den tid, då norrlandslagen tillkom, och då fanns det nog, särskilt i Norrland, en hel del missförhållanden. Men tiderna ha ändrat sig mycket sedan dess. Jag skall i denna sena timma endast med dessa ord, herr talman, be att få yrka avslag på första punkten i utskottets hemställan.

Herr Linder: Jag vill endast ge en liten replik till herr Tamm. Jag ser intet fel i att bolagen begära dispens, men det är då dispenserna bli så pass talrika, som de ha varit, som man börjar misstänka, att inte allting står rätt till; och då man fått sådana belägg, som man fått genom herr Sandéns anförande och de skrivelser han anför, då är det på tiden att man också säger ifrån.

Vad sedan beträffar frågan om arrendatorernas behov av skydd, tror jag inte det är lämpligt eller lönar sig att på den punkten försöka låtsas, som om det regnade. Jag vill gent emot herr Mellén och även herr Spens säga, att denna lag, som tillförsäkrar arrendatorerna det skydd, som de enligt lagen skola ha, kallas för den sociala arrendelagen. Den går ut ifrån, att arrendatorerna äro den svagare parten vid dessa avtal. Därpå är hela lagen byggd.

För övrigt skall jag särskilt be att få hänvisa häradshövdingen i Tössbo- och Vedbo härads domsaga till vad landshövdingen i Älvsborgs län en gång yttrade angående bolagens framfart i Dalsland. Det står intaget i 1920 eller 1921 års protokoll för denna kammare vid ett tillfälle, då det var fråga om en utsträckning av norrlandslagen. Han uttryckte sig då på ett sätt, som var nog så illustrativt för förhållandena i den trakten.

Ang.
ändringar i de
sociala
arrendelags-
bestämmel-
serna.
(Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt där- under förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till samt vi- dare på avslag å vad utskottet i den under behandling varande punkten hem- ställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med över- vägande ja besvarad.

Herr *von Sydow* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 17 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 2—5.

Herr **Lindhagen**: Jag ber att i fråga om de nu föredragna punkterna få framställa de yrkanden, som jag gjorde under den föregående debatten.

Herr **Westman**: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på de nu ifrågavarande punkterna yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindhagen*, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till lagändringar i de uti motionernas yrkanden angivna syften.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskot- tets hemställan samt vidare enligt herr Lindhagens yrkande; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskot- tets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sandén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 17 punkterna 2—5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Lindhagens under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning rörande expropriation av mark för förbättring av ofullständiga jordbruk m. m.

Ang. expropriation för förbättring av ofullständiga jordbruk m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft till lagutskott hänvisade motionen nr 186 i första kammaren av herr *Lindhagen* samt motionerna i andra kammaren nr 276 av herrar *Andersson* i Tungelsta och *Johansson* i Uppmälby och nr 316 av herr *Wiklund* i Byske m. fl.

I motionerna I: 186 och II: 316 hade yrkats, att riksdagen beträffande förbättring av ofullständiga jordbruk samt förekommande av sådana jordbruk ville hos Kungl. Maj:t begära

1) förslag till ändamålets vinnande genom en effektiv rättsordning, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt;

2) låta verkställa en, såvitt möjligt, oväldig undersökning, i vad mån nya ofullständiga eller alldeles missbildade jordbruk utstyckades under sken av laga förrättning.

I motionen II: 276 hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till lag, som möjliggjorde att från större egendomar exproprieras odlingsbar mark för utökning av ofullständiga jordbruk.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

1) att yrkandet under punkt 1) i motionerna I: 186 och II: 316 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

2) att yrkandet under punkt 2) i motionerna I: 186 och II: 316 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

3) att motionen II: 276 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Lindhagen*, *Berglund*, *Norman*, *Johansson* i Sollefteå och *Pettersson* i Hällbacken, vilka tillstyrkt bifall till motionernas olika yrkanden.

Herr Lindhagen: Vad först angår frågan om förbättring av ofullständiga jordbruk, har jag gjort det yrkandet, att man skulle söka skapa en effektiv rättsordning, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av en expropriationsrätt. Här är det så uppenbart, att man inte ens kan åstadkomma något nämnvärt på frivillighetens grund, att till och med anhängarna av den så kallade frivilligheten fått giva med sig och ställa sig absolut pessimistiska mot att någonting avsevärt kan vinnas med den metoden. Den är även här icke alls någonting att bygga på.

Vad angår andra punkten, att verkställa en, såvitt möjligt, oväldig undersökning, i vad mån nya ofullständiga eller alldeles missbildade jordbruk utstyckas under sken av laga förrättning, så åberopar jag i detta avseende motionens framställning och vad som står i reservationen. Det förefaller mig särskilt anmärkningsvärt, att utskottet alldeles hoppat över det påpekade förhållandet, att man på vissa orter lägger husbehovsskogen ända till 3—4 mil från jordbruket, då den enligt sakens natur och befolkningens uppfattning blir fullkomligt värdeflös. I de särskilda fall, som äro framlagda för mig — de voro från Lillhärdal och Sveg i Härjedalen — vet jag inte vad detta berodde på. Det kan möjligtvis ha berott på att det inte fanns någon skog på närmare håll, men det är väl inte fallet, allting är ju skog däruppe. Det kan därför också bero på att den skog, som låg närmast, var så bra, att jordägaren ville behålla den, och lämnade nå-

Ang. ex-
propriation för
förbättring av
ofullständiga
jordbruk m. m.

(Forts.)

gon sämre utskog i stället på det mera avlägsna området. I varje fall är det ett spektakel, att till ett litet småbruk lagts skog på så långt avstånd. Varför har utskottet förtegat detta? Redan detta är ju skäl nog för en riksdags-skrivelse.

Vad den tredje motionen, nr 276, angår, sammanfaller den väsentligen med de föregående motionerna.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Westman: Herr talman! Vad först beträffar det under punkt 1) berörda yrkandet avser detsamma, att riksdagen skulle begära ett förslag till en effektiv rättsordning, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt i syfte att förbättra och förekomma ofullständiga jordbruk. Den fråga, som beröres i detta yrkande, är synnerligen stor. Detta framgår av den utredning, som är lämnad av 1925 års kolonisationssakkunniga. De hava också framlagt vissa riktlinjer, efter vilka man skulle försöka att åtminstone i någon mån komma till rätta med frågan, och dessa riktlinjer hava legat till grund för den proposition, som förelades förra årets riksdag och då godkändes. Utskottet har icke ansett möjligt att för närvarande taga upp denna stora fråga till ny prövning.

Vad vidare beträffar det under punkt 2) berörda problemet, innebär detta, att det har gjorts gällande, att en mängd ofullständiga jordbruk kunna komma till stånd på grund av bristande kontroll över de lantmateriförrättningar, som äga rum med tillämpning av den nya jorddelningslagen. Dessutom har i motionerna påståtts, att vid avstyckningar enligt den nya lagen husbehovsskog i vissa fall utlägges alltför långt ifrån inägorna. Båda dessa påståenden äro refererade i utskottets utlåtande, och utskottet har icke förbisett något av dem. Men utskottet har sagt, att utskottet inhämtat upplysningar rörande den nya jorddelningslagens tillämpning av rikets lantmätare. Dessa upplysningar hava icke bekräftat de farhågor, som uttryckts i motionen. Det förhåller sig så, att generaldirektör Nothin uppmärksammade de påståenden, som herr Lindhagen framställt i sin motion nr 186 i båda dessa avseenden, och eftersom herr Lindhagen i motionen åberopat förhållanden, om vilka han fått kännedom under en resa i Jämtland, skrev generaldirektören till överlantmätaren i Jämtlands län och bad honom om upplysning, huruvida det fanns någon grund för de uppgifter, som Ortsbefolkningen lämnat till herr Lindhagen. Överlantmätaren har underkastat de lantmateriförrättningar, varom nu är fråga, en ingående prövning och säger därom: »Det har visserligen stundom icke kunnat undgå, att avstånden till skogsskiftena hava blivit ganska stora, men detta endast då stamfastigheterna icke ägt skogsmark på närmare håll. Av den verkställda utredningen framgår med all önskvärd tydlighet, att vid avstyckningar enligt jorddelningslagen s. k. ofullständiga jordbruk icke blivit utlagda.» Överlantmätaren slutar med att säga: »På grund av det anförda anser jag för min del, att den hittills vunna erfarenheten av den nya jorddelningslagens tillämpning givit vid handen, att densamma i långt högre grad än äldre lagstiftning främjar en sund jorddelning och så gott som fullständigt förhindrar att s. k. ofullständiga eller annars olämpliga jordbruk bildas.»

Kronojordstyckningssakkunniga hava också kommit till den uppfattningen, att lantmätarna beträffande kronojorden sorgfälligt undvika att stycka densamma på ett sådant sätt, att det tilldelas alltför litet skog till de olika fastigheterna. I stället ha de kommit till den uppfattningen, att det finns en tendens hos lantmätarna att tilldela fastigheterna alltför mycket skog.

Med hänvisning till vad jag sålunda anförtkillater jag mig, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lindhagen**: De där handlingarna bevisa icke alls någonting. Det skulle vara intressant att få en verklig undersökning om dessa förhållanden i landet i dess helhet. Det strider mot människans natur, allt vad hittills ägt run och vad man hör ute i orterna, då man reser där. Enighet har hittills rått om, att husbehovsskog är man i varje fall ytterst obenägen att lämna. Den sista handlingen, beträffande förhållandena i Jämtlands län, har jag icke hört talas om i utskottet, och den tycks ha kommit till efteråt. Landshövding Widén fick ju föra en häftig strid mot lantmätarna i Jämtland för att få en något så när rimlig tilldelning av skog. Nu är det också så ordnat, att vid avstyckningsförrättningar äro lantmätaren och jordägaren herrar på täppan, och icke ens gode män behöva närvara. Här kan vad som helst inträffa. Upplysningen om att det tages till för mycket skog, gällde ju för övrigt utbrytning av kronomark. Det veta vi ju, att man då alltid är flott. Då det gäller att exploatera kronans mark, har svenska folket, både jordägare och tjänstemän, haft rundliga händer. Men vi skulle vilja veta, hur det förhåller sig beträffande enskild mark — det är en annan historia.

Ang. expropriation för förbättring av ofullständiga jordbruk m. m.
(Forts.)

Herr talman, jag yrkar bifall till motionerna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de yrkanden, som framställts i de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en effektiv rättsordning för anskaffande av tomtmark till bostäder och andra skäligen behov, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt.

Ang. anskaffande av tomtmark till bostäder m. m.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 187, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr Lindhagen hemställt, att riksdagen beträffande anskaffande av tomtmark för nya bostäder och andra skäligen behov ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till ändamålets vinnande genom en effektiv rättsordning, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Thorberg, Lindhagen, Norman, Magnusson* i Kalmar, *Johansson* i Sollefteå och *Pettersson* i Hällbacken, vilka hemställt om bifall till motionens yrkande.

Herr **Lindhagen**: I det föregående ärendet har kammaren — om man nu kan tala om en kammare, då det endast är några spillror av en kammare närvarande — ansett, att det icke behöver göras någonting för att komplettera de ofullständiga jordbruk som finnas. Ingenting skall göras, utan det får vara som det är! Det blir en kommande generation, som får syssla med den saken.

Nu ha vi att behandla frågan om anskaffande av tomtmark. Det är också för menige man en viktig sak att kunna få en hembildning, och därför behövas byggnadstomter. Svårigheten på en hel mängd orter att på enskild mark erhålla tomter belyses bäst genom de myckna egna hus, som måste byggas på annans mark, därför att man icke själv disponerade en tomt eller

*Ang.
anskaffande
av tomtmark
till bostäder
m. m.
(Forts.)*

kunde få köpa en tomt med äganderätt. Detta förhållande föranledde tillkomsten av den så kallade ensittarlagen, vilken stöddes av en expropriations- eller lösningsrätt till tomten. Med stöd av denna lag har man kunnat åstadkomma någonting effektivt. Den nya frivillighetsprincipen hade då ännu icke hunnit tränga igenom. Om ensittarlagen framlagts först nu, hade »frivilligheten» nog slagit ihjäl förslaget.

Nu föreligger den allttjämt aktuella frågan om att skaffa tomtmark. I den mån ensittarlagen gjort klart för jordägarna att, om de upplåta en tomt med besittningsrätt, med rätt för innehavaren att bygga eget hus, får husägaren nog förr eller senare lösa tomten, så har detta säkerligen i någon mån ökat svårigheterna att från större egendomar kunna få tomtmark upplåten i skäliga fall. Då är det så mycket större anledning, att lagstiftningen ingriper. Jordkommissionens utredning ådagalägger behovet, stött av dess enquêter, men som sagt den har icke tagits någon hänsyn till. Det nedlagda arbetet har man ansett vara inopportunt att syssla med, därför att jordägarnas intressen ha majoritet inom statsmakterna. Då kan heller icke någonting uträttas i fråga om social jordlagstiftning.

Jag ber emellertid att få yrka bifall till reservationen.

Herr Westman: Herr talman! Sedan jordkommissionens tid har genomförts en lagstiftning, som har varit ägnad att underlätta avsöndrandet av tomter för det ändamål, varom här är fråga. Utskottet har erinrat därom och även påmint om, att inför årets riksdag föreligger en proposition, som innehåller förslag innebärande ett ytterligare steg i den riktningen. Under sådana förhållanden har utskottet icke varit övertygat om att det är nödvändigt att nu gå till expropriation i detta fall, utan avstyrkt förslaget härom.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Det är nästan ett erkännande av motionens riktighet att vilja säga, att de jordägare, som äro benägna att upplåta tomtmark, kunna göra det samt att besväret och omkostnaderna lättats. Jag känner icke till förslaget, att inteckningar skulle kunna relaxeras lättare än förut. Jag känner icke till vad det innehåller, men det är väl något palliativ som vanligt. Det är emellertid till för att underlätta utbrytning, när det finns benägna jordägare.

Men här är fråga om de icke benägna jordägarna, vare sig det finnes några underlättande åtgärder eller inte. Vad säger herr Westman om detta? Hur skall man komma till rätta med dem?

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

*Om retroaktiv
tillämpning av
gällande
arrendelagar.*

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckt motion om retroaktiv tillämpning av gällande arrendelagar.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 200, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Herou* m. fl. hemställt, att riksdagen ville besluta, att nu gällande arrendelagar måtte tillämpas retroaktivt för arrendeavtal, ingångna före och gällande den 1 januari 1928.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av, utom andra, herr *Lindhagen*, vilken yrkat, att riksdagen med anledning av motionen ville hos Kungl. Maj:t begära övervägande av bestämmelser om retroaktiv verkan av de sociala, år 1927 antagna arrendelagsbestämmelserna samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill övervägandet föranledde.

Om retroaktiv tillämpning av gällande arrendelagar.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Då den norrländska arrendelagen kom till stånd, visade det sig att bolagen skyndade sig att på många håll låta upprätta nya kontrakt enligt den gamla lagen, strax innan den nya trädde i kraft. Därigenom undgick man den nya lagen. Där förekom i de nya kontrakten till och med en avsevärd arrendetid, som förut icke fanns, för att de gamla bestämmelserna i övrigt skulle få gälla en längre tid. Det har erfarenheten såsom ock sakens natur gjort att både norrlandskommittén och jordkommissionen föreslog, att lagen skulle gälla för kontrakt, ingångna från någon tidigare tidpunkt än då lagen trädde i kraft, då man kunde antaga, att de kontrakt, som då upprättades, i alla fall skett under vetskap om att den nya lagen varit i annalkande. Även lagrådet har märkvärdigt nog varit med om en sådan bestämmelse. Riksdagen själv har i högsta grad varit engagerad att göra en arrendelag retroaktivt gällande, då den 4 å 5 gånger diskuterat dels regeringsproposition och dels motioner, framkomna ur jordkommissionens förslag eller fristående, att alla sociala arrendekontrakt skulle i avvaktan på blivande social arrendelagstiftning och lagstiftning om frilösning av arrendjordbruk förlängas på vissa år. Det gick till och med igenom i andra kammaren ett par gånger, och i den första hängde frågan en gång på ett hår. Den saken är sålunda inte alls främmande för statsmakterna, och då nu en motion framkommit att utvidga effekten av den senast antagna sociala arrendelagstiftningen även beträffande de kontrakt, som äro upprättade strax före lagens tillkomst, har jag funnit, att en sådan motion bör tillstyrkas och ber att få yrka bifall till reservationens yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i fråga om det nu föredragna utlåtandet annat yrkande ej förekommit, än att kammaren skulle bifalla den av herr Lindhagen vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till herr Lindhagens reservation; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande en effektiv rättsordning för lapparnas jordbruks- och bostadsfråga m. m., tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt.

Ang. lapparnas jordbruks- och bostadsfråga m. m.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 188, vilken hänvisats till andra lagutskottet, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen beträffande lapparnas jordbruks- och bostadsfråga ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till lapparnas värnande och vinnande av likställighet i möjligaste mån med den övriga befolkningen genom en effektiv rättsordning, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herr *Lindhagen*, som hemställt om bifall till motionens yrkande.

Ang.
lapparnas
jordbruks- och
bostadsfråga
m. m.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Denna fråga är i själva verket diskuterad en föregående dag, då ett jordbruksutskottsutlåtande förelåg, som även berörde densamma. Huvudfrågan här är för lapparnas bosättning och jordbruk densamma som för den svenska befolkningen, när en lapp icke kan ägna sig åt renskötsel och därför måste försörja sig som andra svenska medborgare. Ingriper man här till förmån för den svenska befolkningen, måste man i lika mån göra det även för lapparna. Det är kanske ännu nödvändigare för lapparna i vissa fall, då man fått för sig, att de böra ha det sämre än den svenska befolkningen.

Därför föreslog lappkommittén, att de lappar, som måste tilldelas jordbruk, skulle få tillräckligt med jord, så att familjerna kunde försörja sig på den, vilket ju ansågs vara skäligt beträffande den svenska befolkningen. Enligt 1928 års förslag framlades för riksdagen, när det gällde lappar, dock endast den bestämmelsen, att de skulle få jord efter omständigheterna. Man ville med andra ord taga avstånd från nödvändigheten att såsom regel tilldela dem tillräckligt med jord. Detta är en olikställighet mellan de två raserna, som strider emot internationell rättsordning och billighet i övrigt. Därför anser jag, att man behöver en rättsordning för lapparna för att skydda dem mot den svenska uppfattningen, att de skola hållas nere på en lägre levnadsnivå än svenskarna.

Ett annat belysande exempel är det, att då lapparna skulle avträda den jord, som av dem uppodlats och bebyggts och som de icke fått med äganderätt utan med besittningsrätt samt de skulle få ersättning, skulle detta bero på om vederbörande myndighet fann det skäligt — men ingen princip för att de skulle hava ersättning. Detta visar också, att en rättsordning i detta fall är av behovet påkallad. Jag har i reservationen polemiserat mot de skäl, som anförts mot en sådan orättvisa mot lapparna. Men det tjänar ingenting till att vid denna sena timma upprepa den utläggning, som där förekommer.

Det är ganska nedslående att icke få resonans — i riksdagen för en likställighet i detta avseende mellan lapparna och den svenska befolkningen, men jag yrkar i alla fall, herr talman, bifall till motionen.

Herr Westman: Under hänvisning till det beslut, som riksdagen i år på jordbruksutskottets föredragning fattat rörande herr Lindhagens motion nr 200, ber jag att få hemställa om avslag på motionen och bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepad, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av väckt motion angående viss ändring i lagen den 4 juli 1910 om sjukkassor; och

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Herr andre vice talmannen erhöll på begäran ordet och yttrade: Med hänsyn till den instundande påskhelgen ber jag få föreslå, att kammaren behagade besluta att utsträcka motionstiden även för de i afton avlämnade kungl. propo-

sitioner, nr 189 och 191, till det plenum, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionernas avlämnande.

Vad herr andre vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott de under aftonsammanträdet avlämnade kungl. propositionerna nr 189 och 191.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.48 på natten.

In fidem

G. H. Berggren.

Måndagen den 18 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.

Herr statsrådet *Lundvik* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 186, angående godkännande av ett mellan Sverige och Tyska riket slutet tilläggsavtal till handels- och sjöfartstraktaten den 14 maj 1926;

nr 187, angående försäljning av lägenheten Spångkrogen nr 1 samt den s. k. Spångmaden vid Ljungbyhed;

nr 188, angående visst markbyte mellan kronan och en enskild person i Östersund;

nr 190, angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Landskrona stad;

nr 193, angående förstärkning av tionde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga;

nr 194, angående medgivande att använda viss del av överskottet å olika till säkerhetsanstalter för sjöfarten anvisade anslagsposter till anskaffande av en motorjakt till Erholmens gasstation inom västra lotsdistriktet; samt

nr 195, angående medgivande, att viss livränta må utgå till änkan Emma Adolfsson.

Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Landshövding *S. H. Kvarnzelius* är på grund av tic convulsiv förhindrad att delta i riksdagsarbetet, tills vidare, varder härmed intygat.

Stockholm den 16 mars 1929.

J. Tillgren,

leg. läkare.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 61, angående verkställd omröstning över högsta domstolens och regeringsrättens ledamöter;

nr 62, angående val av tre fullmäktige i riksbanken och av tre suppleanter för riksdagens samtliga fullmäktige i nämnda verk;

nr 66, angående val av två fullmäktige i riksgäldskontoret och av två suppleanter för fullmäktige i nämnda verk; samt

nr 69, angående val av riksdagens två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket jämte två suppleanter för dem;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 63, för två fullmäktige i riksbanken;

nr 64, för bankdirektören Ivar Rooth att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 65, för tre suppleanter för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 67, för två fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 68, för tre suppleanter för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 70, för två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket; samt

nr 71, för två suppleanter för de av riksdagen utsedda ledamöterna i riksdagsbibliotekets styrelse.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tullfri införsel av vissa astronomiska instrument; samt

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Kina undertecknad tulltraktat.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 6 och 31, bevillningsutskottets betänkande nr 11, första lagutskottets utlåtanden nr 13—15, jordbruksutskottets utlåtande nr 21 samt första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag ber att få hemställa, att kammaren ville besluta, att främst bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista måtte uppföras första lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om trafikförsäkring å motorfordon m. m., därefter samma utskotts utlåtande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen om motorfordon, därefter bevillningsutskottets betänkande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskild skatt å bensin och motorsprit m. m., därefter statsutskottets utlåtande nr 6, angående regleringen för budgetåret 1929/1930 av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel, samt att de övriga ärendena måtte uppföras i den ordning de förekomma på dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 264, av herrar *Akerberg* och *Thorberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statistiska centralbyrån för budgetåret 1929/1930 m. m.;

nr 265, av herr *Julin, Teodor*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statistiska centralbyrån för budgetåret 1929/1930 m. m.; samt nr 266, av herr *Asplund*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1929/1930 till kommerskollegium samt de under kollegium lydande myndigheter och kårer m. m.

Ordet lämnades på begäran till herr **Reuterskiöld**, som anförde: Herr talman! Järnvägsstyrelsen beslöt den 14 mars innevarande år, i anledning av då framlagd utredning rörande kostnaderna för elektrifiering av linjen Stockholm—Uppsala, vilken ansågs komma att medföra förlust för statens järnvägar, att denna utredning ej skulle föranleda någon järnvägsstyrelsens vidare åtgärd.

*Interpellation
ang. elektrifiering av
järnvägslinjen
Stockholm—
Uppsala m.m.*

Det är också naturligt, att järnvägsstyrelsen, om den finner ett ifrågasatt företag vara av denna art, icke fullföljer utredningen, när initiativet beror av samma styrelse själv. Men annorlunda ställer sig saken, om initiativ tages från regeringen, som bör kunna se en dylik fråga från även andra synpunkter än järnvägsstyrelsen, vilken i första hand betraktar den ur affärssynpunkt.

Granskar man nu den utredning, som legat till grund för beslutet av 14 mars, faller genast i ögonen, att denna uteslutande tagit sikte på kostnaderna, men icke på de möjligen ökade trafikinkomsterna, som givetvis allenast kunna approximativt beräknas, men som, efter vad erfarenheterna från den elektrifierade göteborgslinjen anses giva vid handen, borde, vad dagtrafiken angår, vilken på uppsalalinjen är den enda av betydelse, väsentligt ökas genom elektrifieringen.

Därnäst visar den förebragta kostnadsutredningen, att icke ens merkostnaden vid elektrifiering behöver verka avskräckande, då dess storlek säkerligen icke blir sådan, att den ej mer än väl borde uppvägas av den ökade trafiken. Utredningen rör sig med tre alternativ, av vilka emellertid endast det andra skäligen torde komma i fråga, nämligen det, att all trafik å uppsalalinjen elektrifieras med undantag för de n. v. tågen nr 23—24 samt fjärrgodstågen 4201 och 4202; de båda övriga alternativen avse det tredje all trafiks elektrifiering utan sagda begränsning, och det första blott lokaltrafikens elektrifiering.

Utredningen visar i fråga om angivna andra alternativ, att anläggningskostnaden skulle bli 6,965,000 kronor eller i runt tal 7 milj. kronor, vari emellertid ingår ett belopp av 1,020,000 kronor för ändring av telegrafverkets svagströmsledningar, vilka, efter allmän uppfattning, torde böra omändras alldeles oberoende av järnvägens elektrifiering och förty icke borde belasta denna utan helt bekostas av telegrafverket. De årliga kostnaderna beräknas vid ångdrift till 870,040 kronor men vid elektrisk drift till 943,660 kronor, varvid alltså merkostnaden blir 73,620 kronor. I denna merkostnad ingår emellertid ett belopp av 47,430 kronor för nyss sagda telegrafverkets ledningar, d. v. s. ränta å ett anläggningskapital, som icke bör belasta järnvägen; frånräknas därför detta, sjunker merkostnaden till 26,190 kronor, en summa, som knappast skulle kunna befaras icke bli täckt genom den ökade trafiken, varjämte i någon mån även bör beaktas att denna summa stannar i landet, under det att kolkostnaden betalas till utlandet.

För Uppsalaorten och särskilt staden Uppsala, vilken behöver hava täta och goda och lätta förbindelser med huvudstaden, skulle en elektrifiering vara av största betydelse. Härtill kommer, att, om en elektrifiering skedde, denna synes även för statens järnvägar bli av betydelse, då dels anläggningen i Uppsala kunde bli en, ur full säkerhetssynpunkt, om ej nödig så dock mycket nyttig reserv till den i Södertälje, dels åtskilliga av de anläggningar, som nu gjorts och framtiden torde behöva utvidgas vid Tomtebodas och andra nordliga områden i Stockholms närhet, där markvärdet är synnerligen högt och lär

Interpellation ang. elektrifiering av järnvägslinjen Stockholm—Uppsala m.m. med tiden bliva än högre, skulle kunna med fördel efter vad som uppgivits, förläggas till Uppsala, varigenom ett förbilligande kunde ske, som gjorde utvidgningar i allmänhet möjliga utan onödigt stora kostnader. Icke heller torde böra förbises, att norrlandstrafiken skäligen har minst lika stora anspråk på tillgodoseende genom järnvägens elektrifiering som trafiken söderut, och att påbörjandet av elektrifieringen norrut till Uppsala därför ganska snart borde föranleda dess fortsättande än längre norrut, särskilt om det anses, att bärigheten ökas ju längre väg den elektriska anläggningen omfattar. Även om järnvägsstyrelsen närmast skulle önska en elektrifiering av malmölinjen, torde böra tagas under omprövning genom regeringen, om ej en elektrifiering norrut borde ske åtminstone samtidigt.

Jag anholder därför om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande spörsmål:

1. Anser herr statsrådet, att frågan om elektrifiering av linjen Stockholm—Uppsala bör vara avgjord genom järnvägsstyrelsens beslut av 14 mars, eller är herr statsrådet betänkt på att genom regeringsinitiativ återupptaga densamma omedelbart?

2. Anser herr statsrådet, att en elektrifiering norrut är av mindre vikt än en elektrifiering söderut, eller vill herr statsrådet gå in för elektrifiering av statens järnvägar samtidigt i båda riktningarna och därför nu närmast för elektrifiering av linjen Stockholm—Uppsala?

3. Anser herr statsrådet det vara riktigt och billigt, att elektrifieringen belastas med kostnader för omläggning av telegrafverkets svagströmsledningar på sådana sträckor, där det är ett allmänt intresse att få denna omläggning till stånd oberoende av all järnvägs elektrifiering?

4. Anser herr statsrådet det möjligt och lämpligt att, därest elektrifieringen skulle underlättas genom lägre taxor för vattenfallsstyrelsens leverans av elektrisk kraft, en sådan anordning av regeringen föranstaltas?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades av dessa nr 186 till bevillningsutskottet, nr 187 och 188 till jordbruksutskottet, nr 193 och 194 till statsutskottet samt nr 195 till bankoutskottet, varemot propositionen nr 190 nu på begäran bordlades.

Herr **förste vice talmannen** erhöll ordet och yttrade: Med hänsyn till den instundande påskhelgen ber jag få föreslå, att kammaren behagade besluta att utsträcka motionstiden för de i dag avlämnade propositionerna till det plenum, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionernas avlämnande.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.49 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.